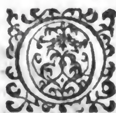
COMMENTARIORVM IN VNIVERSAM ARIST. DIALECTICAM, VNA CVM DVBIIS, ET QVAEST. hac tempestate agitari solitis, secunda pars continens libros de Interpretatione, de Priori, & Posteriori resolutione, lib. Topicorum, & Elenchorum.

Lib. 1. Arist. periharmenias, seu de Interpretatione.

PROOEMIVM TOTIVS OPERIS.

1 OPVS hoc iam ad secundam operationem intellectus pertinet, quæ vocatur compositio, & diuisio, & ideo inscribitur ab Arist. periharmenias, sed de interpretatione, quia ille solus dicitur aliquid interpretari, qui veritatem, aut falsitatem in eo contẽtam exponit, & ideo interpretatio solum de oratione continente veritatẽ, aut falsitatem (quæ est enuntiatio) propriè dicitur, vt bene D. Tho. lectione prima horum commentariorum, simplicia vero, vt nomen, & verbum, partes potius interpretationis vocantur, & quædam alia quibus naturales affectus exprimuntur, vt suspiria, & gemitus nimis impropriè dicũtur interpretationes. Vnde sequitur idem esse, quod opus hoc de interpretatione appelletur, ac de enuntiatione.

Quodnam sit obiectum huius operis.

EX inscriptione iam explicata intelligitur enuntiationem esse obiectũ adæquatũ huius operis, in quo cõueniunt omnes interpretes Arist. quia hęc est de qua principaliter agitur in eo, & cuius partes explicãtur, quæ sunt nomen, & verbum; hæc est etiam cuius passiones probantur, & inquã cætera de quibus disputatur, tanquam in finem ordinantur; quæ sunt propriæ conditiones obiecti.

Sed enũtiatio duplex est, vna simplex, quàm vocant categoricã; & alia composita, quæ appellatur hypotetica, & ideo vel pro sola simplici, tanquam pro præcipua parte accipi potest, dum dicimus esse obiectum, aut in cõmuni, prout abstrahit ab vtraq. & eas comprehendit, & prima opinio tenet solam enuntiationem simplicem esse obiectũ, ita Boetius, Amonius, & Lobanienses in procemio huius operis, & quidam alij ex modernis, & videtur idem sentire D. T. cum dicat de sola simplici determinatè agere Arist.

Et probatur ratione prima, quia Aristot. solum agit in hoc opere de partibus enuntiationis simplicis, aut categoricæ, non de partibus hypoteticæ; ergo illa sola obiectum est.

Secunda, quia hoc opus ordinatur proximè ad tractatũ de syllogismo, sed syllogismus solũ cõponitur ex propositionib⁹ categoricis; ergo de hac sola, tãquã de proprio obiecto agit.

Secũda opinio asserit enuntiationem in communi, prout comprehendit simplicem, & compositã esse obiectum, ita Villalpandeus, & Toletus in eodem procemio, & hæc videtur nobis probabilior. Probatur testimonio Arist. qui cap. 4. huius 1. lib. vbi ex professo agit de enuntiatione, eã diuidit in simplicem, & compositã, tanquã in proprias species, & vtrãq. explicat propria definitione: ergo de vtraque per se disputat, & vtraq. per se comprehenditur sub adæquato obiecto.

Probatur etiam ratione, quia enũtiatio composita per se pertinet ad dialecticam, & nõ ad aliam partem, quam ad istam; ergo per se consideratur in ea, & ideo sub obiecto eius per se comprehenditur. Probo min. quia non pertinet ad partes præcedẽtes, in quibus solum de simplicibus agitur, nec ad sequentes. In quibus agitur per se de syllogismo, & speciebus eius; ergo solum consideratur per se in hoc opere.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ negandum est solũ agere Aristo. de partibus enuntiationis simplicis. Licet enim de enũtiatione simplici, & partibus eius præcipuè disputet, tanquam de præcipua specie enuntiationis in communi consideratæ, non est tamẽ negandum, etiã de hypotetica agere; cum eam definiat, ac etiam de partibus eius, quæ sunt simplices enũtiationes. Sed pauca ad modum de ea tradit, quia non est tam frequens vsus eius in dialectica, & hoc voluit S. Tho. dum dixit Arist. solum de simplici determinate agere, non tamen eam excludere ab obiecto huius operis.

2 Ad secunda neganda est minor, q syllogismus solum componatur ex enuntiationibus categoricis, nam duplex est syllogismus, categoricus, & hypoteticus, vt expresse docet Arist. 1. lib. de priori resolutione, vbi de vtroque per se agit, licet præcipuè de categorico, tanquam de perfectiori eius specie, & ita etiam in hoc opere de vtraque enuntiatione agit, tanquam de partibus vtriusq; licet præcipuè de categorica, tãquam de præcipua specie, vtraque ergo pertinet per se ad obiectum, sicut vterq. syllogismus ad obiectum priorum.

De loco quem hoc opus obtineat inter cæteras partes dialectica, & diuisione eius.

Opus hoc secundum locum obtinet inter partes dialecticæ, quia de secunda operatione intellectus agit, ideo immediatè collocatur post librum prædicamentorum agentem de prima, & ante libros de priori resolutione, ac cæteros, in quibus agitur de tertia.

Diuisio vero non est eadem apud omnes interpretes, nã græci sub vno eodemque libro totum opus includunt: latini vero (quos sequimur) in duos libros illud diuidunt, in quorũ primo de enuntiatione, & eius partibus, nomine videlicet, verbo, affirmatione, & negatione agitur. In 2. vero de variis modis enũtiationum, quod idem est ac de enuntiationibus modalibus.

Liber primus sex habet capita. Primũ quasi procemium est totius operis, in quo Arist. proponit materiam de qua acturus est. In 2. agit de nomine. In 3. de verbo. In 4. de enuntiatione. In 5. de oppositione enũtiationũ. In vltimo, de particularibus enũtiationibus (quas vocat de futuro cõtingenti) explicans modũ quo in eis reperiantur veritas, & falsitas.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST,

Primum oportet ponere quid sit nomen,& quid verbum,&c.

Breuis expositio tex.

3 INTENTVM Arist. in præsen senti capite est explicare modum significandi conceptuum, vocum, & scripturarum. Diuiditur autẽ caput in duas partes. Prima quasi proœmium est totius operis,in qua proponit ea de quib᷒ acturus est. In 2. agit de conceptibus,vocibus, atque scripturis explicans modum significandi omnium.

Ea de quibus agendum est in hoc opere sex esse ait,nempe,nomen,verbum,affirmatio, negatio, enũtiatio, & oratio, & singula proprijs definitionibus explicanda esse.

In 2. parte de conceptuum,vocũ, atque scripturarum significatione agendũ esse ait,inter quæ talis est ordo, vt à rebus ipsis tanquam ab obiectis intellectui imprimantur species intelligibiles, quib᷒ informatus operatur, & per propriam operationem producit aliam speciẽ, quæ vocatur expressa,atque etiam conceptus, seu verbum mentis repræsentans rem vt actu,aut expresse intellectã,sed quia rem per conceptũ repræsentatam debet significari alijs. Ideo adinuentæ sunt voces, & scripturæ, vt per voces significentur præsentibus, per scripturas absentibus. Ex quo colligit Aristo.conceptus significare immediate res. Voces vero easdem res mediis conceptibus, scripturas vero voces, quæ omnia his verbis docet. *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce earum, quæ sunt in anima passionũ notæ: & ea quæ scribuntur,eorum quæ sunt in voce.* Per passiones animæ conceptus intelligens secundum omnes expositores, quia cũ in eodem intellectu à quo producũtur, recipiantur,& receptio sit quasi quædam passio, merito dicũtur passiones, quarum voces notas esse ait, idest signa.

Itaque conceptus significant res, voces res,& conceptus, scripturæ vero voces immediatè,& remotè conceptus, & res. Diuersa tamen ratione, nam conceptus inquit significant naturaliter,voces vero,atq. scripturæ,nõ nisi ad placitũ. Probat vtrũq. hoc argumento,natura semper se habet eodem modo apud omnes nationes: ergo quæ se habent eodem modo apud omnes naturalia sint,& quæ non sunt eadẽ apud omnes non sunt naturalia, sed ex diuerso hominum placito variantur,sed conceptus cuiuscumque rei est idem apud omnes: voces vero,atque scripturæ sunt diuersæ apud diuersas nationes; ergo conceptus significant naturaliter: voces vero, & scripturæ ad placitum. Probatur minor,quia tam græci quã latini, eundem conceptum formant de homine, sed diuersis vocibus illũ significant pro diuersitate linguæ.

Sed in ordine ad veritatem, & falsitatem diuerso modo se habere docet cõceptus,voces, atque scripturas simplices,& compositas,nam simplices nihil verum,aut falsum continẽt, nisi eis addatur est,vel non est,compositæ vero cum eodem verbo, iam significant verum,& falsum. Probat primum hac ratione, quia si simplicia,aut incomplexa significarent per se verum,vel falsum, maximè id haberent nomina composita, vt hircoceruus,sed qui hoc nomẽ proferret, non diceret verum aliquid vel falsum,quia non mentiretur,nec veritatem diceret, nisi addat esse, vel non

esse; ergo in vocibus, aut cõceptibus simplicibus nulla est veritas, q̃ vero compositæ cum verbo est, aut nõ est veritatem, aut falsitatem contineãt, tanquam per se notum relinquit.

QVAEST. VNICA.

An voces significent conceptus, & res, atque scriptura voces ad placitum, cõceptus vero naturaliter res.

4 CIrca hanc quæstio. quædam sunt apud omnes certa. Primum, quod conceptus significẽt res naturaliter. Propter rationem Arist. quia eiusdẽ rei eundem etiam conceptum omnes formant, si eandem rationem eius cõcipiant, & diuersum, si diuersam; ergo cõceptus semper sunt idem apud omnes, & ex cõsequenti naturaliter significãt res. Probatur antecedens, quia de ente eundem conceptum omnes formant, si entitatem solũ in eo considerent, & similiter si vniuocationem eius respectu substantiæ, & accidẽtis, vel etiam analogiam, nam licet qui putant esse vniuocũ diuersum conceptum eius forment, ab his qui putant esse analogum, hoc ideo est, quia diuersam rationem in eo cõsiderant, nempe vniuocationem, & analogiam. Omnes tamen qui vniuocationem considerant eundem conceptũ eius formant, & etiam qui considerant analogiam, & qui illam considerant semper diuersum ab his qui considerant hanc, & ita intelligitur Arist. dum ait conceptus significare naturaliter res, quia sunt iidẽ apud omnes, si eiusdem rei sint, vel eiusdẽ rationis formalis eius: si vero rei diuersæ, aut diuersæ rationis eiusdem rei, diuersi sunt conceptus. Ex quo etiam ostenditur naturaliter significare, quia non est minus naturale diuersum esse apud omnes, q̃ ex propria natura diuersum est, quam esse idẽ, quod ex propria natura est idẽ.

Certum est 2. scriptu. significare vocẽ ad placitũ, quod probatur euidenter, quia ab hominibus inuentæ sunt, & diuersæ ad significandas voces diuersas ab eisdem pro libito applicantur; ergo significant voces, ex libera hominum impositione.

Difficultas igitur quæst. consistit in significatione vocum, & in modo significandi earum. In significatione quidem, an voces significent non solum res, sed etiam conceptus, quos de eisdem rebus formamus. In modo etiam significandi, an significent res naturaliter, vel ad placitum.

Et est prima opinio quorundam modernorum, quæ asserit voces solũ significare res, conceptus vero non significare, sed exprimere. Quod sic probãt, illud significat vox pro quo supponit in propositione, sed voces non supponunt pro conceptibus, sed pro rebus; ergo non significant conceptus, sed res. Probatur minor 1. ex Arist. 1. lib. Elench. cap. 1. vbi asserit: *Quia non possumus res de quibus disputamus ad scholas adducere, utimur uocibus loco rerũ, sicut ludentes utũtur calculis pro pecuniis:* ergo intelligit Arist. pro solis rebus supponere. Prob. 2. quia in hac propositione, homo disputat, non supponit vox homo pro cõceptu hominis, sed pro homine ipso, de quo verificatur disputatio, & non de conceptu.

Sed quod voces exprimant conceptus sic explicant, voces non solum inuentæ sunt, vt pro rebus ponantur in propositione, sed vt per eas conceptus nostros internos. Manifestemus aliis, quibus non possunt per se innotescere; ergo voces sunt quasi manifestatiuæ, & declaratiuæ conceptuũ, decla-

declarare autem,atq. exprimere idē sunt, & ideo licet voces non significent conceptus, eos tamē propriè dicuntur exprimere.

5 Secunda opinio tenet voces nō solas res, sed etiam conceptus significare,ita D.Tho.expressè quæst.8.de Potentia, arti.1.& 1.par. quæst.27. articu. 1. quem secuntur omnes ferè interpretes Aristo. cap. præsenti, & Aris. ipse expressè id docet his verbis. *Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ, &c.* Per passionem animæ cōceptus ipsos intelligens,& non res conceptas,vt volunt moderni, quia passiones animæ actus eius significant in ea manētes, qui sunt conceptus non res intellectæ, quæ nihil sunt ipsius animę,nec in ea manent,sed solum sunt obiecta actus eius extra eam existentia,asserit autem esse notas eorum, idest signa;ergo sentit eos significare. Et ita tenendum est.

Sed vt eam explicemus,& probemus simul,notādum est,signum quatuor diuisionibus diuidi.

Prima diuisio est. Signum aliud est proprium,aliud improprium.Signum proprium duas habet conditiones.Prima vt faciat nos venire in cognotionem alicuius rei à se distinctæ,quam dicitur significare.Secundum vt à natura ipsa, vel hominum voluntate ad talem rem significandam sit institutum, vtramque conditionem habent suspiria, & gemitus, & ideo propria signa naturalia sunt alicuius affectus interni. Sed defectu primæ cōditionis voces nullam rē extra se significantes nō sunt propria signa, sed nimis impropria, vt bletiri,& similes, Defectu vero secūdæ risus non est signum rationalitatis. Licet per eum cognoscatur à nobis, quia non est à natura institutus ad significandam rationalitatem. Licet per eum possit à nobis demonstratiuè cognosci.

Secunda diuisione diuiditur signum proprium relicto improprio.In signum naturale, ad placitum, & ex cōsuetudine,naturale est,quod à natura institutum est ad rem aliquam significandam,vt gemitus,ad placitū, quod ex voluntate hominum, vt homo ad significandum hominem; ex consuetudine vero,quia consuetudo fecit,vt per vnam rem intelligamus aliam,ad quam significādam communiter ordinatur, vt mappæ appositæ signa sunt prandij.

Tertia diuisio signi est in internū & externum. Internum est,quod intra animam nostram permanet,vt cōceptus,externum vero,quod per externos sensus, vt visum, & auditum percipitur, & talia sunt signa voces, & scripturæ;hoc tantum signum descripsit D. Augustin. 2. lib. de Doctrina Christiana, cap. 1. his verbis. *Signum est res, quæ præter speciem quam ingerit sensibus alterius rei à se facit in cognitionem uenire.*

Quarta diuisio signi est. Signum aliud est manifestatiuum tantū,aliud manifestatiuū simul, & suppositiuū. Manifestatiuum tantū est illud,quod rem aliquam à se distinctam significat,aut repræsentat pro qua nō substituitur,vel supponit in propositione,vt sonus campanæ signum lectionis futuræ est,sed nō ponitur pro ea in propositione.Manifestatiuum vero,& suppositiuū simul est,quod non solum rem significat,sed pro ea ponitur,vt hæc vox homo ponitur in propositione pro homine,quē significat.

Secundo notandum significatum 6
duplex esse posse,quo,& quod.Significatum,quod,dicitur res illa ad quā significādam ordinatur signū.Signi-

ficatum, quo, dicitur medium, quo eam significat. Præterea, significatum aliud est proximum, aliud remotum, & quasi vltimatum. Et iuxta hanc doctrinam intelligendum est, quo pacto voces significent res, & cōceptus. Nam conceptus significāt immediatè quidem, nō vt quod, sed solum vt quo, quia mediis cōceptibus quos de rebus formamus, significamus eas per voces, res vero significant etiam immediatè vt, quod, sed quasi remotè, & vltimatè comparatas ad significatum, quo, nempè cōceptus. Præterea voces sunt signa cōceptuum significatiua tantum, non suppositiua, rerum vero significatiua simul & suppositiua, quia pro eis, & non pro conceptibus supponunt in propositione.

His suppositis, opinio Arist. D. T. & nostra duabus conclusionibus explicatur; prima est. Voces significant conceptus immediatè, & vt quo, & ideo minus principaliter, res vero immediatè quidem vt, quod, & ideo principaliter, sed respectu conceptuum, quasi remotè, & vltimatè, & tam conceptus, quam res ad placitū. Probatur prima pars, hoc argumento, plures voces impositæ sunt ad significādas naturas vniuersales, vt homo, & animal; sed res non sunt vniuersales, vt sunt ad extra, sed vt per conceptus communes à nobis abstractæ, atque cognitæ; ergo non significantur per voces, nisi mediis conceptibus communibus, quos de eis formamus. Et ex consequenti cōceptus significāt immediatè, vt quo & ideò minus principaliter, & ipsis mediis res vltimatè, & principaliter, probatur hæc vltima consequētia; quia cōceptus non sunt nisi media quædam, quibus significantur res, ad quas significandas ordinantur.

Secunda vero pars, quod voces significant res, & conceptus ad placitum euidens est, quia non habent significationem à natura, sed soni quidem sunt nihil præter se, & prolatorem impropriè significantes, ab hominibus vero ordinatæ sunt, ad significandum res alias mediis conceptibus; ergo significant ad placitum, quod colligitur ex verbis Scripturæ sacræ, Gen 2. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & uniuersis uolatilibus cœli adduxit ea ad Adam, ut uideret quid uocaret ea. omne enim quod uocauit Adam animæ uiuentis ipsum est nomen eius.*

Quod autem de vocibus dicimus, solum est intelligendum de his, quæ dearticulatæ sunt. Hoc est lingua, dētibus, & palato formatæ, his enim tantum vtuntur homines ad significandum conceptus, & res, & ideo dicuntur significare ad placitum. Inarticulatæ vero, quales sunt voces brutorum, gemitus etiam, & suspiria nostra naturaliter significant aliquem affectū internum, nisi fortè cum explicemus de articulata voce, nam tūc iam per eam significaretur ad placitum; quia diuersæ nationes diuersis aliquando dearticulatis vocibus in hunc finem significādi affectum internum vtuntur.

Ad arg. alterius opinionis distinguenda est maior, nam signum significatiuum tantum, & non suppositiuum nō significat, id pro quo supponit, sed id pro quo non supponit: signum vero significatiuum, & suppositiuum simul, id tātum significat, pro quo supponit. Et ideo nō est vniuersaliter verum, quod voces illud tantum significent, pro quo supponunt, quia licet respectu rerum sint signa significatiua, & suppositiua simul, sed respectu cōceptuum solum sunt signi-

significatiua, vnde possunt eos significare, quamuis non supponant pro eis in propositione. Et in hoc sensu intelligitur testimonium Aristotelis, qui de vocibus vt sunt signa significatiua simul, & suppositiua rerum loquitur, hoc tamen non tollit, quin etiam possint significare conceptus, vt mediis, licet pro eis non supponant.

CAPVT SECVNDVM de Nomine.

TEXTVS ARIST.

7 Nomen igitur est vox significatiua secūdum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata.

Breuis expositio text.

INTENTVM huius capitis est explicare naturā nominis, de quo agit Arist. tanquam de parte actuali enuntiationis, & prius quam de verbo, tanquam de simpliciori, nam verbum non solum rem aliquam significat, sed actionem cum tempore, nomen vero solam rem, vel quia nomē est quasi materia propositionis, & ideo primum eius fundamētum, verbum vero quasi forma. Caput autem non eget diuisione, quia nihil aliud in eo facit Aristo. quam definitionē nominis assignare, & singulas eius particulas explicare.

Definitio nominis ita habet. *Nomen est uox significatiua secūdum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata.* Vox ponitur in hac definitione loco generis, & accipitur pro sola de articulata humanis instrumētis, nempe lingua, dentibus, palato, ac cæteris. Quam sic definiuit idem Aristo. 2. lib. de Anima textu 90. *Vox est sonus ab animalis ore prolatus cum imaginatione quadam.* Vnde per vocem excluduntur sonus inarticulati brutorum, atque etiam sonus instrumentorum, qui alio modo satis imperfecto dicuntur voces. Significatiua etiam vocatur, vt excludantur voces à nobis de articulatis nihil tamen significantibus, vt blitiri, & secūdum placitum vt excludātur signa omnia naturalia, sine tempore vt excludatur verbum, quod cum tē pore significat. Quid sit autem significare sine tempore constabit cap. sequenti, in quo explicatur, quid sit cū tē pore significare. Cuius nulla pars significatiua est separata ad differentiā orationis, cuius partes per se separatæ significāt, vt partes huius orationis, homo albus. Sed probat hanc particulam hoc argum. si partes alicuius nominis separatæ significarēt maximè partes nominis compositi, vt partes huius nominis, equiferus, sed partes eius separatæ nihil significant: ergo nec partes separatæ alicuius nominis significabunt, maior euidēns est, quia cum nomen compositum sæpè contineat plura nomina simplicia, tanquā partes, maior ratio erat in eo, vt partes eius separatæ significarent, quam in nomine simplici, cuius partes non nisi syllabæ, & literæ sunt. Minorē vero probat, quia partes huius nominis, equiferus, ab eo separatæ, si tanquam partes eius accipiantur, nullam significationem retinent, cum equiferus non significet equum ferocem, sed aliud animal ab eo diuersum. A ratione tandem nominis excludit nomina infinita, vt non homo, non leo, quia non habent

bēt determinatam significationem, sed de omnibus dicuntur, præterquā de re significata per nomen supra ꝙ cadit negatio, vt, non homo, de omnibus præter hominem. Verum autē nomen aliquid determinatum significare debet, excludit etiā casus obliquos, vt hominis, & hominem, quia non tam nomina, quam deriuationes quædā à nomine ipso recto cēsentur.

QVAESTIO. I.

An benè definiatur nomen per vocem.

RAtio dubitandi est, quia nomen, & verbū sunt partes propositionis, sed in mente, & scriptura sunt propositiones, nō minus quam in vocibus: ergo erunt etiam nomina, & verba, si igitur per vocem definiatur nomen, diminuta erit definitio non comprehendens omnia nomina.

Circa modum intelligendi hanc definitionem est prima opinio Lobaniensium cap. præsenti, qui asserunt accommodari posse nominibus mentalib⁹, & scriptis paucis mutatis. Mētalibus quidem mutatis duabus particulis, nempè, vox, & secundum placitum. Scriptis vero mutata sola voce, & ideo non esse diminutam, quia licet non comprehēdat omnia nomina vt iacet, potest tamen omnia comprehendere per accommodationem.

8 Hæc tamen opinio sustineri non potest, quia cū definitio sit quasi indiuisibilis terminus definiti, sub qua tota eius essentia cōtineri debet, mutata qualibet particula, vel addita mutatur tota definitio: ergo si hæc definitio non potest conuenire omnibus nominibus, nisi detractis aliquibus particulis: Sequitur nō posse eis conuenire, sed diminutam esse. Probatur consequentia, quia detractis illis particulis nō est eadem definitio, sed alia: ergo repugnat hanc definitionem conuenire omnibus nominibus, vnde diminuta censebitur si solum potest cōuenire cum detractione illarum particularum.

Nostra igitur sentētia est, vera nomina solum in vocibus reperiri simpliciter, in mente vero solum conceptus rerum significatarum per nomina, qui potius dicuntur termini mentales, ex quibus propositio mentalis componitur. In scripturis vero solū reperiuntur nomina per deriuationē à vocibus, quarum quasi supplementa sunt, vt cū absentibus agere possimus. Vnde sequitur benè definitum esse nomen ab Arist. per vocem.

Probatur testimonio Arist. c. 2. ante prædicamētorū, vbi definiēs æquiuoca ait, ea esse quorū nomen cōmune est, ratio vero substantiæ nomini accommodata diuersa, per rationem vero substantiæ secundum communem expositionē omnium conceptus intelligitur; ergo sentit Arist. nomen à conceptu distingui, & ideo cōceptum non esse nomen, sed in solis vocibus nomina reperiri. Probatur consequentia, quia vbi nomen est cōmune cōceptū asserit esse diuersum.

Probatur etiam ratione, quia antequam nomina imponeret rebus Adam innominatæ censebātur, etiam si haberet proprios conceptus earū; & cum primū nomina eis imposuit dixit Deus. *Omne quod uocauit Adam animæ uiuentis ipsum est nomen eius.* Quasi diceret tunc primo cœpisse nomina. Et nos etiam dum non habemus vocem propriam ad aliquam rem significandam impositam, dicimus talē rem innominatam esse, quamuis proprium eius conceptum in mente habeamus. Ex quibus sequitur in mēte non

non esse nomina, sed conceptus, qui dicuntur termini mẽtales, ex quibus componitur propositio mentalis, & rationẽ termini vniuersaliorem esse nomine, & verbo, ex quibus sola pro positio vocalis propriè ac simpliciter componitur, in scriptura vero solum per quandam analogiam ad vocem per eam significatam reperiuntur nomina, & verba, sunt enim scripturæ, quasi nomina, & verba depicta. Non est ergo necessarium particulas detrahere à definitione Arist. vt cõceptibus, & scripturis accommodetur, quia nec eis potest propriè conuenire, & ideò benè definiuit nomen per vocem. Ad argu. pro ratione dubitandi propositum concessa maiori, & minori, neganda est consequentia, quia propositio in communi non cõponitur ex nomine, & verbo, sed ex terminis, quorum ratio vniuersalior est, sola autem propositio vocalis ex nomine, & verbo componitur: vnde non sequitur vera nomina, & verba reperiri: vbicumque reperitur propositio, sed solum, quod reperiantur termini, ex quibus componatur, qui in mentali sunt cõceptus extremorum, & copulæ, in scripta vero nomina, & verba depicta, & ideo nõ talia simpliciter, sed secundũ quid.

QVAESTIO. II.

An nomen definiatur per vocē, tanquam per verum genus.

9 DVobus modis potest considerari vox, primo materialiter prout solũ dicit sonum dearticulatum humanis instrumentis, secundo formaliter prout significatiua, ex quo habet quod sit nomen, aut verbum, & primo modo considerata habet se, tanquam subiectum eiusdem significationis commune ad nomen, & verbũ, sicut lignum commune subiectum est respectu cathedræ, & portæ potens suscipere formam artificialem vtriusque, si vero consideretur vt significatiua, verum genus est ad nomen, & verbum. Quæstio igitur est an nomen definiatur per eam materialiter sumptam, tanquam per subiectũ sicut statua definitur per lignũ, vel potius sumptam formaliter prout significatiuam, tanquam per verũ genus, ita vt vox significatiua genus sit huius definitionis, & reliquæ particulæ sint differentiæ.

Et prima opinio tenet nomen nõ definiri per vocem tanquam per subiectum, sed per vocem significatiuã, tanquam per verum genus nomini, & verbo commune, ita Niphus, Lemosius, & Psellus cap. præsenti, & probatur quia res quælibet per definitionem quidditatiuam definienda est, si fieri potest: cum iste sit optimus definiendi modus, sed posita voce significatiua pro vero genere erit quidditatiua definitio nominis: posita vero sola voce pro subiecto non erit quidditatiua, cum subiectum nõ sit genus accidentis, sed extra quidditatem eius; ergo primo modo intelligi debet definitum nomen ab Arist. potius quam secundo.

Secunda opinio est D. Tho. & Ammonij cap. præsenti, quod non definiatur nomen ab Aristot. per vocem significatiuam tanquam per verum genus, sed per solam vocem tãquam per subiectum loco generis positũ, & hæc est probabilior, cuius potissimum fundamentum colligitur ex Arist. 8. lib. Meta. tex. 6. vbi propriũ modũ definiendi artificialia ait esse per subiectũ loco generis, & per formam artificialem loco differentiæ, vt si domum definire velis, dices esse

lapides, & ligna ita composita. Et D. Tho. in opusc. de ente, & essentia, cap. 7. non solum artificialia, sed accidentia omnia melius definiri ait per subiectum loco generis, quã per verum genus. Et ratio huius est manifesta, quia essentia accidentis, & modus essendi eius sumuntur per ordinem ad subiectum; ergo vtrumq. fit magis notum per subiectum; & cú definitio eo fine tradatur, vt per eam cognoscamus naturam definiti, melior modus definiendi accidentia erit per subiectum pro genere positum, quam per verũ genus, quod per idem subiectum innotescit. Sed nomen, & verbum sunt accidẽtia quædam artificialia ab intellectu facta, & in concreto significata; ergo melius per vocem, tanquam per subiectum definienda sunt, quam per vocem significatiuam, tanquam per verum genus, & sic censendum est ab Arist. esse definita.

Ad argum. alterius opinionis distinguenda est maior, nam si res, quę definitur, sit substãtia, quidditatiuè definienda est per genus, & differentiã, si fieri posit, si vero sit accidẽs, præsertim artificiale, & in concreto significatum, modus magis naturalis, & per quem essentia eius clarius explicabitur, erit illud definire per subiectum loco generis, quia verum genus, & vera eius differentia per subiectum respectu cuius accipiuntur, potius quã per se cognoscenda sunt, & ex consequenti quidditas, & essentia eius, ad quam cognoscendam ordinatur per se definitio.

QVAEST. III.

An verum sit nomen significare ad placitum, vt in definitione dicitur.

Circa modum significandi vocum tres opiniones refert D. Tho. in Commentariis huius capitis. Prima fuit eorum, qui tenuerunt esse naturalia signa rerum, sicut nos dicimus de conceptibus; quam Pytagoræ, & eius discipulis tribuit Dexippus lib. 1. qu est. in categorias, cap. 6. & videtur etiam fuisse Heracliti, & Cratilli. Probaturque hoc argum. quia quibus natura tribuit facultatẽ, seu potentiam ad aliquem actum exercẽdum, consequenter tribuit instrumẽta naturalia, quibus illũ posint exercere, vt homini tribuit facultatem ad ambulãdum, & ideo tribuit ei pedes tali modo fabricatos, quibus ambulare posit, sed facultas loquendi naturalis est; ergo natura tribuit homini cum ea naturalia instrumenta, per quæ loqueretur: hæc autem instrumenta sunt voces, nõ nudæ, alioqui bruta etiam loqui possent, sed dearticulatæ, ac significatiuæ, sicut brutis dedit voces naturaliter significantes, quibus possent suos affectus internos manifestare: ergo voces significatiuæ sunt à natura datæ hominibus, quibus posint aliis manifestare cõceptus mentis internos. Ex quo euidenter sequitur significationem earum esse naturalem, & non ex impositione hominũ, quia naturale est quidquid à natura conceditur.

Secunda opinio ex diametro opposita est asserẽs significationem vocum non solum nõ esse à natura, sed sic ex beneplacito hominum procedere, vt posit quisq. pro libito his nominib' iam impositis vti, vel alia noua excogitare, & ad significãdum imponere eisque vti prout sibi placuerit ad loquendum, & postmodum eisdem relictis noua alia imponere, quam videtur tenuisse Hermogenes, quidã Philosophus Platone, & Arist. anti-

antiquior, vt Plato ipse testatur in Dialogo de Cratillo.

Ratio huius sententiæ est, quia si vocum significatio ex libera voluntate hominum dependet, mutari poterit pro libito, ita vt voces hodiè impositæ ad significandum crastino die nihil iam significent, aut à prima significatione mutentur; ac de nouo imponantur ad alias res diuersas significandas, & ideo cadere dicantur à significatione, ex quo nullum sequetur inconueniens.

Tertia opinio media est inter hęc extrema concedens voces non significare naturaliter, sed ex impositione hominum, non tamen ita esse liberam, vt quisq. pro libito possit, his, aut illis vocibus, vti easq. de nouo ad significandũ imponere, sed congruẽtem naturis rerum ad quas significãdas imponũtur: ita vt singulis rebus iuxta propriã naturã talia sint nomina accõmodata. Itaq. libera hominũ impositio quandam cõsiderationem discretam habuit eam comitantem, vel præcedentem, per quam impositor cognoscens rerum naturas eis accommodauit propria nomina, quib' congruenter significarentur, & talis impositio perpetuo durat, & ab omnibus sic inuiolabiliter recepta est, vt nemini liceat pro libito eam mutare, aut nouas impositiones vocum introducere. Hanc sententiam secuti sunt grauissimi Philosophi; Plato vbi supra, Arist. in his capitibus, Tullius lib. 1. Academicarum quæstionum, Quintilianus lib. 8 institutionum cap. 6. D. Tho. Albertus Magnus cum ceteris expositoribus huius capitis, & hæc est vera, & tenenda.

11 Quam vt explicemus simul, & probemus, notandum est. Res esse in duplici differentia, nam quædam sunt naturales, quibus certum est à primo nostro parente diuina sapientia prædito, per quam perfectè cognouit naturam singularum nomina fuisse accõmodata ex directione Dei, vt verba hæc. Genes. 2. ostendunt. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cœli adduxit ea ad Adam, ut uideret, quid uocaret ea: omne enim, quod uocauit Adam animæ uiuentis, ipsum est nomen eius.* Quasi dicat Deus, vniuersalem hanc impositionem ex eius commissione factam, sic esse perpetuam, vt nunquam omnino, aut vbique ab aliquo mutanda sit, licet diuersa sint nomina iuxta diuersitatem nationum, & linguarum, in quibus etiam est euidens nulli vnquam licuisse prolibito mutare impositionem. Aliæ sunt res artificiales, quibus etiam ab hominibus arte præditis, & per eam perfectè cognoscentibus earum conditionem, iuxta eam cõuenientia accommodata sunt nomina, hoc est talia, vt significatio eorum, aut ex modo quo fiũt, aut ex aliqua earum proprietate, vel vsu in quem ordinantur per artem, desumantur. Quod maiori ex parte verũ esse intelligẽdum est: nam aliquando cõtingit, vt nulla talis similitudo nobis saltem cognita in nominis impositione seruetur, & hæc doctrina simul explicat, & probat veritatem communis sentẽtiæ, quam sequimur.

Ad argum. vero primæ sententiæ concessa maiori, neganda est minor, quod voces sint instrumenta facultatis naturalis ad loquendum, sed potius instrumẽta huius facultatis sunt lingua, dentes, & palatũ, quibus formantur eædem voces, & iam formatæ imponuntur ad significandum, vt media esse possint, quibus homo proprios conceptus aliis explicet, quare licet ex parte soni voces sint naturales, ex parte vero significationis per artem.

artem, vel ſcientiam fiũt, ſicut cathedra ex parte ligni naturalis eſt, ſed artificialis ex parte formæ per artẽ factæ, & ideo ſimpliciter vocatur artificialis, & ita nomina, & verba artificialia ſunt vocanda.

Argumentum vero ſecundæ opinionis ex doctrina tradita ſolutum eſt, quia licet libera ſit impoſito vocum ad ſignificandum, conformis tamen naturis rerũ, & ideo non à quocumque facta, ſed à ſapientibus, qui perfectè cognoſcẽtes earum naturas talia nomina eis congruentia accommodarunt, vnde nec variari poteſt prohibito ſignificatio nominum, nec ab ea cadere poſſunt.

QVAEST. IIII.

An verum ſit partes nominis ſeparatas nõ eſſe ſignificatiuas.

12 HAnc particulam definitionis probauit Ariſt. ex nomine compoſito, cuius partes ſeparatæ ait non ſunt ſignificatiuę, vt partes eius ſunt, etiã ſi ſint integra nomina; ergo multo minus partes nominis ſimplicis ſeparatæ erunt ſignificatiuæ, cũ non ſint integra nomina, ſed ſyllabæ, & literæ; ſed hæc ratio nihil valet; ergo non probatur per eam, quod partes nominis ſeparatæ non ſint ſignificatiuæ, nec verum hoc erit. Probatur antecedens, quia partes nominis compoſiti ſunt integra nomina, vel nomen integrum, & verbum, vt patet in hoc nomine agricola, & ſeparatæ retinent eandem ſignificationem, per quam cõponebant nomen; ergo partes nominis compoſiti ſeparatæ, etiã vt partes eius, vel iuxta ſignificationem totius ſunt ſignificatiuæ. Probatur minor, nam hoc nomen ager, & hoc verbum, colo, componebant nomen, agricola, per proprias ſignificationes, nempè ager ſignificans agrũ, & colo actionem colendi: vnde agricola ſignificat colentem agrum; & hanc eãdem ſignificationem retinẽt ſeparata à compoſitione, vt notum eſt; ergo verè ſignificant iuxta ſignificationem totius, vel vt ſunt partes eius, quare nec ratio Ariſt. probat partes nominis ſeparatæ non ſignificare, nec verũ eſſe poteſt, ſaltem in nomine compoſito.

Probatur 2. quia ſi nomina ſimplicia caderent à propria ſignificatione, & imponerentur ad ſignificandas res diuerſas, etiam caderet à ſua ſignificatione nomen compoſitum; ergo pendet ſignificatio eius ex propriis ſignificationibus partium, ſed partes ſeparatæ retinẽt proprias ſignificationes; ergo ſeparatæ ſignificabunt iuxta ſignificationem totius. Pro ſolutione huius quæſt. notandũ eſt. Nomen compoſitum ſic ex nominibus integris, aut ex nomine & verbo componi, vt ex pluribus, ac diuerſis ſignificationibus eorum reſultet tertia quædam ſignificatio indiuiſibilis eiuſdem nominis cõpoſiti, quæ ſignificatio nõ poteſt in eiſdem iam ſeparatis cõſeruari, in quo ſimile eſt nomen compoſitum naturali compoſito viuenti ex anima, & corpore facto, non quocũque, ſed eterogeneo, hoc eſt partes habẽti diuerſæ rationis, vt brachium, caput, & pedes, nõ enim componitur nomẽ aliquod, ex multis nominibus eandem rem ſignificantibus, vt ex gladio, & en ſe, ſed ex ſignificantibus res diuerſas, quare ex his diuerſis ſignificationibus reſultat tertia ſignificatio totius diuerſa à partibus. Vt patet in nomine, reſpublica, & in nomine, equiferus, quia nec reſpublica ſignificat rẽ quã libet, vel negotium publicum, ſed cõ grega-

gregationem ciuiũ sub his legibus, & tali ordine dispositam, quæ diuersum quid est, à significatione vtriusque partis separatæ, & equiferus significat non equum ferocem, quem significant partes separatæ, sed aliud animal valdè diuersum. Vnde sicut, anima nõ informat partes separatas corporis, sed dum separantur à toto, aliam formam diuersam consecũtur. Ita forma nominis cõpositi, quæ est significatio eius, non informat partes separatas, sed alias habent significationes sibi proprias, atq. diuersas à significatione totius, quam participabant, dum illud componebant.

Itaque sicut quælibet pars nominis compositi per se sumpta habet propriam significationem vnam; & indiuisibilem, quæ non conuenit syllabis, nec in eis separatis permanet, sed desinit esse, & quasi corrũpitur
13 separatis syllabis, sic etiam nomẽ cõpositum ex aliis nominibus, aut ex nomine, & verbo propriam habet significationem distinctam à significatione partium, & indiuisibilem quidem, & ideo, quæ non prædicatur de partibus, nec in eis separatis permanere potest. Et ratio huius est, quia nomen compositum distincta impositione imponitur ad significãdum, ac partes, & ad significandũ rem diuersam ab ea, quam partes significant, similem tamen aliquo modo, & quæ non resultaret, nisi ex his partibus. Vnde sequitur diuersa nomina ita per proprias significationes concurrere ad componendum aliud, vt cum media alia impositione, & ad aliam rem significandam concurrant, proprias significationes amittant in tali compositione, & aliam diuersam participent, licet similem propriis, sed dum à compositione separantur illã, quam in toto habebant amittunt, & proprias retinẽt. Et hoc est, quod dici solet separatas non significare iuxta significationem totius. Licet videantur significare propter similitudinem, quæ reperitur inter significationem totius, & proprias earum. Dependet enim significatio totius ex eis, sed distincta est, & in eis permanere non potest.

Ex hac doctrina respõdetur quæstioni, verum esse, quod asserit Arist. in definitione nominis, quod partes eius, si vt partes accipiantur nõ sunt significatiuæ dum ab eo separantur, quamuis proprias significationes separatæ retineant, quia cum significatio totius distincta sit à propriis, & quasi forma rei eterogeneæ partes diuersæ rationis informans corrumpitur separatis partibus. Et ideo non potest in eis permanere.

Ad 1. argum. distinguenda est minor, quod partes nominis compositi componant illud per proprias significationes, nã si ita intelligatur, quod significatio totius non sit alia à significatione partium falsum est; cum distincta impositione, & ad rem distinctam significandam, vel saltem modum distinctum habentem imponatur. Si vero per proprias significationes cõcurrere intelligatur, ita vt tertia significatio à propriis distincta, atque indiuisibilis, cui simplex, etiã, & distinctus conceptus correspõdet in mente à conceptibus partium per se sumptarum, verum est, sed ex eo non sequitur, quod partes separatæ retineant eandem significationem totius, vel quam ab eo participabant, quia hæc statim corrumpitur, ac partes separantur sicut corrumpitur nomen ipsum compositum, ideo non potest in eis permanere, sed benè Arist. dixit nihil iam significare iuxta significationẽ totius, vel vt partes eius.

Ad

Ad secundũ concedendum est primum enthimema, sed neganda vltima consequentia, quod partes separatæ significent iuxta significationẽ totius, nam licet significatio totius pendeat ex significatione partium, & desinat esse partibus cadentibus à propria significatione, sed cũ distincta sit significatio totius à propriis, atque indiuisibilis, corrumpitur eis separatis, vnde permanere nõ potest in eis, sed licet proprias significationes retineant, verum est nihil significare separatas, iuxta significationem totius, quia nihil retinent de significatione eius, licet eam aliquando retinere videantur propter similitudinem, quam habent propriæ cum significatione totius iam corruptæ.

QVAESTIO. V.

An nomen infinitum omnino sit excludendum à definitione.

14 SEx sunt explicanda de nomine infinito. Primum quid sit: secundum quid, & quomodo significet: tertium de quibus dicatur: quartum an nomina transcendentia possint fieri infinita: quintum an nomen infinitum sit inter absoluta, vel inter connotatiua numerãdum: vltimum, an dicatur vniuoce de entibus, & non entibus, vel analogicæ.

Circa primum notandum est negationem duobus modis sumi posse, primo neganter, quod est sumi in tota vi negationis, quo pacto etiam si in principio propositionis ponatur, copulam eiusdem propositionis, & totam ipsam propositionem negat, & propterea de ea dictum est, esse malignãtis naturæ, ita vt quidquid post se inueniat, destruat, & oppositũ efficiat. Secũdo modo accipitur non secundum totam vim negationis, sed secundum limitatam ita vt solum neget significatum illius vocis, cui proximè adiungitur, nec vis eius vlterius trãseat. Vnde si adiungatur subiecto propositionis, non transit vis eius ad copulam, nec negatiuam reddit propositionem: & hoc est accipi infinitãter, quia effectus eius solum est negare significatum nominis, cui adiungitur, & ex hoc quasi infinitũ illud efficere, quia cætera omnia significat præter rem illam supra quam cadit, vt non homo significat cætera præter hominem, nihil eorum determinans, & ideo dicitur habere significationem infinitam. Nomen igitur infinitum negationem includit, non neganter sumptam, hoc est non in tota vi negationis, sed sumptam infinitanter, hoc est secundum vim negandi determinatam ad proprium eius significatum.

Ex quibus intelligitur nomen infinitum hoc modo esse definiendum. *Nomen infinitum, est nomen compositum ex nomine simplici, & negatione infinitãter accepta:* vt non homo, nõ leo, & hæc de quidditate eius.

De modo significandi nominis infiniti.

QVantum vero ad modum significãdi eius pertinet, aliqui dicũt de materiali significare rem illam, quæ negatur, de formali vero cæteras omnes, vt non homo de materiali hominem, de formali vero leonẽ, & bouem, ac cætera præter hominẽ. Melius tamen dicendum est non significare rem illam, quam negat, sed de materiali cęteras præter illam, de formali vero puram negationẽ eius, vt non homo de materiali leonem, & bouem cum cæteris, & de formali

solam

solam negationem hominis, quod sic probatur, quia non homo non significat leonem, aut bouem secūdum naturas positiuas eorum, sed in quantū sub negatione hominis cadunt, vel continentur; ergo secūdum naturas positiuas materialiter pertinent ad significationem nominis infiniti. Formaliter vero secundum negationem talis naturæ in propria inclusam.

Circa significatum vero eius omnes conueniunt adeò extensum esse, vt cætera omnia præter rem illā quā negat, significet, non solum existentia, sed possibilia, imo etiam impossibilia, vt chimeram, & hircoceruum, & ratio huius est manifesta ex dictis. Nam si formale significatum eius est negatio illius rei, cui adiungitur; ergo materiale erit omne illud, cui potest conuenire talis negatio, sed hæc conuenit cæteris omnibus existentibus, aut possibilibus, imo etiam impossibilibus; ergo hæc omnia comprehenduntur sub materiali significato eius, sed omnino indeterminatè, atque confusè, & ideo modo quasi infinito, quia nullum potius quam aliud determinat, vt ex se est manifestum.

Ex quibus sequitur duo habere nomen infinitum, in quibus deficit à vera ratione nominis. Primū ex parte formalis significati, quod nullam rem, aut naturam, vel rationem positiuam significat formaliter, sed puram, & solam negationem illius rei, supra quam cadit, vt non homo solā negationem hominis. Secundum ex parte significati materialis, quia nihil determinatum significat, sed tam illud quod est, quam quod non est, imo quod impossibile est. Etpropter hæc duo excludit Arist. nomen infinitū à definitione nominis, quia verum nomen determinatam significationem habere debet, & naturam aliquam positiuam, vel saltem positiuā rationem eius debet significare.

De quibus nam dicatur nomen infinitum in propositione.

PRima opinio asserit, quod licet nomen infinitū significet tam ea, 15
quæ sunt, quam quæ non sunt, & tam possibilia, quam impossibilia, sed in propositione non potest verificari, nisi de solis existentibus, nō de possibilibus, vel impossibilibus. Ita Sotus 2. lib. Sumularum cap. 1. notabili quinto, quod probat hoc argumēto, nomen infinitum non potest dici de non existentibus, atq. impossibilibus, nisi in propositione affirmatiua de subiecto non supponente, sed talis propositio est falsa secundum regulas Sumularum; ergo nunquam de his verificabitur, sed de solis existentibus. Maiorem probat, quia vt subiectum propositionis supponere dicatur, requiritur, quod res significata existat in rerum natura tempore significato per copulam: ergo solum potest supponere pro existentibus, non pro possibilibus, vel impossibilibus, quare propositio in qua de his dicitur, erit de subiecto non supponente. Minorem vero, quod affirmatiua de subiecto non supponente sit falsa, manifestum esse ait in his, Adam est albus, Antichristus est niger: euidens namq. est consequētia à propositione de tertio adiacente, ad propositionem de secundo, vt Petrus est albus; ergo Petrus est, ergo euidens erit consequentia Adam est non homo, ergo Adam est, sed consequens est falsum; ergo & antecedēs, quod est propositio affirmatiua de subiecto non supponente.

Secunda opinio affirmat nomen infi-

infinitum, non solum significare existentia, & possibilia, atq. impossibilia, sed verificari posse de omnibus in propositione. Ita D. Th. cap. præsenti cum Boetio, & Amonio, quos secuntur moderni omnes interpretes, & est expressa sententia Aristotelis cap. præsenti, vbi ita ait. *Non homo uero non est nomen, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est*, & ita tenendum est. Probatur duplici argumēto primo ex intrinseca cōditione nominis infiniti, quæ talis est. Vt nullam formam ponat in subiecto, imo neq. vllam rationem positiuam, sed puram negationē illius rei cui adiungitur, vt non homo solam negationē hominis, sed sola negatio non postulat existentiam subiecti, imo nec possibilitatem eius, sed etiam de re impossibili verificatur, vt de chimera, negatio hominis: ergo de his omnibus verificari potest nomen infinitum. Probatur cōsequentia, quia euidens arg. ducitur à propositione negatiua ad affirmatiuam de prędicato infinito in eisdē terminis, vt leo non est homo; ergo leo est non homo, sed nomen infinitum negatur de impossibilib⁹, quia vera est hæc, chimera non est homo; ergo affirmabitur de eisdem in propositione de prædicato infinito, & ita vera etiam erit hæc chimera est non homo. Probatur iterum consequentia, nam ideo vera est propositio negatiua de subiecto impossibili, quia negatio nihil positiuum ponit in subiecto, sed nomē infinitum nihil positiuum ponit in subiecto, sed solam negationem; ergo secundum hanc potest de eadem re possibili verificari in propositione affirmatiua.

Secunda prædicatā contradictoria habent immediatam oppositionem; ergo de quolibet ente, aut nō ente necesse est alterum eorum verificari, sed homo, & non homo sunt prædicata contradictoria; ergo necesse est alterum eorum verificari de quacumque re possibili, vel impossibili, sed de re impossibili, vt de chimera nō verificatur homo; ergo verificabitur non homo, sicque de cęteris nominibus infinitis, quæ de rebus etiā impossibilibus verificari debēt.

16 Pro solutione argum. alterius opinionis notandum est, prædicatū propositionis affirmatiuæ duobus modis se habere ad subiectū, nam vel accidens eius est, modum vè accidentis habet, vel ad essentiā eius pertinet, aut tāquam propria passio se habet. Et si primo modo se habeat, certum est subiecto actu existenti attribui, quia accidentia non cōueniunt subiectis, nisi secundum actualem inhærentiam in eis, quam constat necessario supponere actualem existētiam, si vero secundo modo se habeat certum est non conuenire ei secundum actualem existentiam, sed secundum naturalem cōnexionem cum eo, quæ cum nullum tempus determinet, sed perpetua sit, eodem modo semper se habens, propositio etiam perpetuæ veritatis est, & copula (vt aiunt) absoluitur à tempore, quod est extrema non coniungere pro vlla differētia temporis; cum tamen in propositione accidentali pro determinata differentia temporis, in qua existunt extrema, ea coniungat.

Ex quibus sequitur solum in propositionibus accidentalibus extrema supponere, & ideo solū in his requiri actualem existentiam extremorū ad veritatem propositionis affirmatiuæ. Et etiam in his solum intelligi illā regulam sumulistarū, quod propositio affirmatiua de subiecto non suppo-

supponente est falsa, ac tandem solū in his esse bonam consequentiam à propositione de tertio adiacente, ad propositionem de secundo. In propositionibus autē necessariis, nec supponunt subiecta, nec vniuntur secundū actualem existentiam, nec secundum aliquam differentiam temporis, sed solum secundum naturalem cōnexionem abstrahentem ab existentia, & tempore, vnde in eis hæc sola regula vera semper est, & obseruanda, quod omnes propositiones affirmatiuæ sūt semper veræ, & omnes negatiuæ semper falsæ. Quare nec in his valet consequētia à propositione de tertio adiacente ad propositionem de secūdo; quia in propositione de tertio prædicatum coniungitur subiecto secundum naturalem connexionem cū eo. In propositione vero de secundo dicit actualem existentiam, vt si dicas. Homo est rationalis; ergo homo est, antecedens erit verum nullo homine existente, & consequens falsum.

Quam doctrinam si ad nomen infinitum applicemus. Inueniemus significare omnia possibilia, & impossibilia quasi modo essentiali, cum per se omnia significet. Et ex hoc sequitur de illis verificari in propositione, quasi per modum naturalis connexionis, & non secūdum actualem existentiam, quare omnes propositiones affirmatiuæ sunt veræ, & omnes negatiuæ falsæ, quia extrema non supponunt, nec valet in eis consequētia à propositione de tertio adiacēte ad propositionem de secundo.

Ad formam igitur argum. concedenda est maior, quod nomen infinitum non possit verificari de impossibilibus, aut non existentibus, nisi in propositione affirmatiua de subiecto non supponēte, sed minor distinguēda, quod affirmatiua de subiecto nō supponente sit falsa, nam si accidentalis sit, concedendum est, quia vniūtur extrema secundum actualem existentiam, quam habere debēt tempore significato per copulam, & si eam non habuerint, falsa erit propositio. In propositionibus vero necessariis non requiritur actualis existētia extremorum, quia solū vniuntur secundum naturalem cōnexionem, & ideo affirmatiua, licet sit de subiecto non supponente, vera est. Et cum propositiones affirmatiuæ de prædicato infinito modum habeant necessariarum, negādum est etiam in eis, quod affirmatiua de subiecto non supponente sit falsa.

An transcendentia nomina possint infinitari.

Prima opinio tenet infinitari non 17
posse transcendētia, si in tota sua vniuersalitate accipiātur, vt ens absolute sumptum. Si vero cum limitatione, vt pro ente reali tantum, aut pro ente rationis infinitari posse. Ita Alber. Mag. in Comment. huius lib. tract. 2. cap. 5. cum Auicena, quos sequuntur Toletus, & alij cap. præsenti. Probatur ex natura nominis infiniti, quod tam de entibus, quam de nō entibus dicitur, sed si infinitetur ens absolutè sumptum, solum de non entibus dici poterit; ergo non potest infinitari.

Secunda opinio adhuc hoc modo sumpta transcendētia infinitari posse concedit, ita Sotus 2. lib. Summularum cap. 1. notab. 6. Suessanus, & Lobanienses cap. præsenti. Probāt, quia prædicationes istæ chimera est non ens, nihil est non ens sunt de prædicato infinito, & prædicatum est ens in sua vniuersalitate; ergo transcendentia in sua vniuersalitate sumpta infinitari possunt.

Pro solutione dubij, distinguẽda sunt transcendẽtia hoc modo. Quædã sunt vniuersalissima vt ens, alia minus vniuersalia, vt passiones eius, verum, bonum, & vnum, quæ minus vniuersalia dicuntur, quia secũdum rationes formales non se includunt, nec enim bonum est verum formaliter, nec verum est formaliter vnum. Et rursus vniuersalissimum transcendẽs, vt ens, potest sumi absolute, vel cũ aliqua limitatione. Videlicet pro solo ente reali, vel pro sola substantia. Et de transcendẽtibus minus vniuersalib⁹ euidẽs est infinitari posse, quia non verum, aut non bonum adhuc verificari possunt de entibus, & non entibus, nam verum est non bonum, & vnum est non verum formaliter. Certum est etiam ens cum limitatione acceptũ infinitari posse propter eandem rationem, sed an posit sine limitatione acceptum, de hoc solum potest esse dubium.

Et nostra sententia est infinitari posse, probatur ex propria definitione nominis infiniti, à nobis assignata in principio, secundum quam solum dicit esse compositum ex nomine simplici, & negatione ei adiuncta, sed non ens componitur ex vtroque; ergo simpliciter est nomen infinitum, & hoc etiam probat argum. secundæ opinionis.

Ad argum. vero primæ opinionis, negandum est antecedẽs, quod de ratione nominis infiniti sit de entibus, & non entibus verificari, sed hoc solum pertinet ad rationem nominis infiniti particularis, de quo Arist. & omnes communiter locuntur. Ad rationem vero nominis infiniti, vt sic solum pertinet, quod ex nomine simplici particulari, vel transcendenti, & ex negatione ei adiuncta componatur.

An nomen infinitum sit enumerandum inter absoluta, vel inter connotatiua.

Certum est nec esse absoluta simpliciter, nec connotatiua; cũ nec simpliciter sint nomina, sed solum secũdum quid. Solum ergo potest esse dubium, an ad hęc potius quam ad illa reducantur. Toletus in Commentariis huius capitis asserit inter absoluta numerari, quia non habent materiale, & formale significatum, vt cõnotatiua, sed solum significant negationem in concreto. 18

Nostra vero sententia est ad connotatiua potius reducenda esse, quia de formali dicunt negationem rei, cui adiunguntur, de materiali vero rem aliam quamcumque, ideo connotatiuorum similitudinem habent.

An nomen infinitũ dicatur vniuocè de entibus, & non entibus, vel analogicè.

Respondetur vniuocè dici de omnibus, cuius ratio est, quia significatum formale eius est sola negatio eius rei, cui adiungitur, negatio vero æquè conuenit entibus, & non entibus; ergo æquè dicitur de omnibus, atque adeò vniuocè, non quidẽ propria vniuocatione, quia denominatiua non sunt propriè vniuoca, sed impropria, qualis in denominatiuis reperitur.

Ad notandum tandem est. Circa definitionem nominis, nõ esse ei addendas duas illas particulas, finita, & recta, vt excludantur nomina infinita, & obliqui casus, quia per alias particulas definitionis, iam exclusi censentur, nec Arist. eas posuit in definitione, sed post integram explicationem eius.

CAPVT TERTIVM de Verbo.

TEXTVS ARIST.

Verbum autem eſt, quod conſignificat tempus, cuius pars nihil ſignificat ſeorſum, & eſt ſemper eorum, quæ de altero prædicantur nota, &c.

Breuis expoſitio text.

INTENTVM Ariſt. eſt explicare naturam verbi. Diuiditur autẽ caput in tres partes. In prima definitionẽ verbi proponit, & explicat. In 2. excludit à ratione verbi, infinitum verbum, & caſus verbi, hoc eſt verba aliorum temporum à præſenti. In 3. colligit verbum cum nomine in duobus conuenire.

Definitio verbi talis eſt. *Verbũ eſt, quod conſignificat tempus, cuius pars nihil ſignificat ſeorſum, & eſt ſemper eorum, quæ de altero prædicantur nota.* In qua definitione ſubintelligi debent duæ iſtæ particulæ, vox ſignificatiua ad placitũ, ex definitione nominis ſecũdum communem expoſitionem interpretum, quia communes ſunt nomini, & verbo, ſed quia hoc ſatis erat notum, noluit Ariſt. eas in definitione verbi repetere, ſed à conſignificatione temporis initium eius ſumere, quia iam incipit verbum per hanc particulam à nomine differre. Conſignificare vero tempus idem eſt ac connotare tempus, vel ex cõſequenti illud ſignificare, & ita quia verbũ actionem, aut paſsionem per ſe ſignificat, aut aliquid per modum actionis, aut paſsionis, & actio aut paſsio fiunt in tempore, dicitur tempus ſimul, & ex conſequenti ſignificare cum actione ipſa, aut paſsione per ſe primo ſignificata. Itaq. diuerſum quid eſt ſignificare tẽpus, & cõſignificare, ſignificare enim tẽpus eſt, rem quæ eſt tẽpus ſicut quãlibet aliam per ſe ſignificare, ſed conſignificare tempus, vel ſignificare cum tempore eſt ſignificare rem aliam, vt in tempore factam, ex hoc enim licet non ſignificetur tempus, ſed res alia, ſimul tamen denotatur, & ſimul quaſi ex conſequenti ſignificatur, quod eſt conſignificari, & hoc ſoli verbo conuenit, nomini vero ſolum conuenit ſignificare tẽpus, vt dies, & nox determinata quædam tempora ſignificant, non tamen conſignificant tempus.

Alia vero particula, cuius pars nihil ſignificat ſeorſum, diſtinguit verbum ab oratione, & ſatis fuit explicata in definitione nominis. Solũ reſtat vltima, *& eſt ſemper eorum, quæ de altero prædicantur nota*, quaſi dicat verbũ eſſe ſignum, aut ſignificare coniunctionem prædicati cũ ſubiecto, quã facit. Nomen enim prædicatur, aut ſubiicitur in propoſitione, ſed verbum vnit prædicatum cum ſubiecto, & talem vnionem ſignificat, in quo etiam diſtinguitur à nomine, & oratione. 19

In 2. parte excludit verba infinita, & caſus verbi à definitione propter eaſdem rationes, quibus excluſit nomẽ infinitum, & caſus obliquos à definitione nominis. Quia verbum debet ſignificare determinatã actionem, & paſsionem, determinatamq. coniunctionem prædicati cum ſubiecto, ſed verbum infinitum nihil determinatum ſignificat; ergo non eſt ſimpliciter verbum, ſed ſecundum quid, & propterea excludendum eſt à definitione verbi, atq. etiam caſus verbi hoc eſt verba aliorũ temporũ à præſenti. Quia nõ ratione ſui, ſed ratione verbi pręſentis conuenit eis

officiũ verbi, nec actionē, aut passionem simpliciter talem significăt, sed præteritam, aut futuram, quæ cum non sit actu in rerum natura, solum est talis secundum quid.

In tertia tădem parte capitis duo colligit, in quibus verbum conuenit cum nomine. Primum est, quod verbum per se sumptum, hoc est extra propositionem, significat aliquam rem sicut nomen, vt curro significat cursum. Secundo, quod sicut nomen per se sumptum non significat verũ, vel falsum, nisi adiungatur ei verbũ, ita verbum per se sumptum, hoc est extra propositionem non significat verũ aut falsum, nisi ei aliquo modo adiungatur nomen: Cuius rationem assignat, quia veritas, & falsitas solum reperiuntur in compositione, & diuisione, sed verbum per se sumptũ non significat talem compositionē, quia non potest intelligi sine extremis, hoc est sine prædicato, & subiecto: ergo verbum sine nomine sibi adiuncto non potest veritatem, aut falsitatem significare.

QVAEST. I.

An verum sit verbum consignificare tempus.

NON videtur hæc particula definitionis cōuenire omni verbo; ergo non benè fuit posita ab Arist. in definitione, probatur antecedēs, quia si verbum consignificat tempus maximè quia significat actionem, cui conuenit mensurari tempore, sed nō omne verbum significat actionē, vt probat verbum substantiuum est, ergo neq. omne verbum consignificabit tempus. Quod magis etiă fit manifestum, dum idem verbum est vnit extrema secundum naturalem connexionem eorũ, quod facit quotiescumq. prædicatũ est de essentia subiecti, aut propria passio eius, tunc enim non vnit ea pro aliqua differētia temporis: cum tales propositiones ante omne tempus, & post omne tempus sint veræ, & ideo dicantur esse perpetuæ veritatis, in quibus copula absoluitur à tempore: ergo in eis non potest consignificare tēpus.

Nec soli verbo cōuenit, sed etiam 20 nomini; ergo etiam ex hac parte nō benè fuit in definitione collocata eadē particula, probatur antecedēs, quia prandium, cœna, & similia nomina significant actionem comedendi connotando quod tali tempore fiat, ergo cōsignificant tempus. Præterea participium, vt amans currens est verum nomen; cum ponatur pro subiecto, aut prædicato propositionis, & tamen consignificat tempus; cum significet actionem tempore præsenti, aut futuro exercendam; ergo nominibus etiam conuenit consignificare tempus.

Circa hanc particulam definitionis duo explicanda sunt. Primum an soli verbo conueniat consignificare tempus, vel etiam participio, & aliis nominibus. Secundũ an omnibus verbis, & semper conueniat. Circa primum præsupponendum est, quid sit consignificare tempus. Non est enim aliud, quă significare cum tempore, & vtrumq. est significare aliquid, nēpè actionem, cui conuenit mensurari tempore, ex hoc enim simul cum re illa significatur tēpus, quod est consignificari, vel res illa vt mensurata tempore, quod est significari cum tempore.

Quo supposito, circa participium non locuntur omnes eodem modo, sed plures negant consignificare tēpus, quia licet significet actionem tēpore mensuratā, non tamen per modum

dum actionis, sed per modum formæ inhærentis subiecto, vt currens significat actionem currendi per modum formæ inhærentis sicut inhæret albedo, & ideo non significat eam vt mensuratam tempore, nec proinde consignificat tempus.

Communis tamen sententia tenet participium consignificare tempus, & hoc est verum. Ita D. Th. cap. præsenti vbi asserit participium separari à verbo. Per vltimam particulam definitionis, nempè, *& est semper corũ, quæ de altero prædicantur nota.* Et conuenire cum eo in cæteris omnibus, ita etiam Sotus 2. lib. Sumularũ cap. 2. & ibidẽ Mercatus, Venetus tract. 2. de partibus propositionis ca. 2. Toletus cũ cæteris modernis in hoc cap.

Probatur testimonio Arist. qui vltimam particulam explicantem proprium officium verbi possuit ad excludendum participium, vt docuit D. Th. non enim excludi potest per eam aliud, ergo sensit in reliquis particulis conuenire, cum quarum prima est consignificare tempus.

Probatur etiam ratione, quia participium significat actionem, vt egreditur ab agente, vt calefaciens significat calefactionẽ, vt à se eggressam, ergo significat actionẽ per modum actionis. Probatur consequentia, quia modus actionis est eggredi ab agente, sed actio fit in tempore; ergo participium significat cum tẽpore, cuius euidens signum est, quod ei ad iunguntur aduerbia hæc, tardè & velociter, quæ non cõueniunt, nisi his, quæ significãt motum, vel actionem, vt actio est. Distinguitur vero participium à verbo per vltimam particulam, vt asserit D. Th. quia licet significet cum tempore, non vnit extrema, in quo consistat propria, & vltima ratio verbi, & ex his habemus, quod consignificare tempus nõ cõuenit soli verbo, sed etiam participio, quod videtur esse medium inter nomen, & verbum.

Sed an puris nominibus cõueniat, vt cœnæ, & prãdio, ac similibus. Dicendum est non conuenire, quia solũ significãt actionem materialiter, vel vt res quædam est, non formaliter, & per modum actionis, vnde nec per modum quo mensuratur tempore, gratia ẽexpli cœna significat actionem comedendi, vt rem quandam, sicut albedo significat albedinem, nõ tamen significat eam ex parte sua, vt factam tali tempore, sed solum habet tali tempore fieri ex consuetudine hominum, no ex eo, quod per tale nomen significatur, quod necessariũ est ad consignificandum tempus. Nã verbum ex eo dicitur consignificare tempus, quia significat actionem per modum actionis, & ideo vt mensuratam tempore. Quare ex vi suæ significationis, & nõ ex consuetudine, vel alia ratione extrinseca dicitur simul cum actione significare tempus, & proinde illud consignificare. Et ex hoc intelligitur consignificare tempus soli verbo, & participio conuenire, non puris nominibus.

Circa secundũ vero, an omnibus verbis, & semper conueniat, solum est difficultas de verbo substantiuo, est, nam de cæteris satis est manifestum, quod significent cum tempore, & ratio dubitandi est, quia solum significat existentiam simpliciter, vel existentiam rei sub aliqua forma accidentali, primum habet in hac propositione, homo est, secũdum in hac homo est albus. Dicendum tamen est ex communi sententia interpretum non significare actionem veram, sed existentiam rei per modum actionis, & hoc satis esse, vt significet cum

tempore, quia existentia significata per modum actionis, significatur vt mensurata tempore, nam sicut actio ex se mensuratur tempore, ita etiam, quod per modum actionis significatur, & ideo verbum est, significans existentiam rei per modum actionis, consequẽter significat tempus, quod propriè est consignificare tempus, vel significare cum tempore.

Sed an semper hoc habeat, hoc est in propositionibus etiam, in quibus solum vnit extrema secundum naturalem connexionem prædicati cum subiecto, in quibus dicitur absolui à tempore, maxima difficultas est, quia non ab omnibus eodem modo explicatur, quid sit verbum in his propositionibus absolui à tempore, vel quo modo posſit absolui à tempore, & simul significare cum tempore.

Omiſsis autem aliorum explicationibus, quia non videntur satisfacere difficultati; notandum est verbum duo habere, duabus particulis definitionis ab Arist. explicatis. Primum consignificare tempus. Secundum vnire extrema, quod explicuit Arist. vltima particula definitionis. *Et est semper eorum, quæ de altero prædicantur nota.* Hoc est signum coniunctionis prædicati cum subiecto, quã facit. Extrema autem vnit secundũ naturam eorum, ita vt si prædicatum dicat actualem existẽtiam, vel actualẽ inhærentiam in subiecto, illud cũ eo vniat secundum actualem existentiam, vel inherentiã in eo, & in hoc sensu vera, vel falsa iudicãda sit propositio. Si vero prædicatum non dicat actualem existentiam, vel inhærentiam in subiecto, sed essentialem, aut necessariam connexionem cum eo secundum hanc, & non secundum illam ipsum vniat subiecto, exemplũ vtriusq. habemus in his propositionibus, homo est albus, homo est rationalis, nam in prima prædicatum dicit actualem inhærentiam in subiecto, & secũdum eam ei vnitur, in secunda vero essentialem connexionẽ gradus rationalis cũ homine abstrahentem ab actuali existentia, nam licet nullus sit homo in rerum natura, verum est hominem esse rationalem.

Circa consignificationem etiam temporis, & extremorum vnionem, duo consideramus in verbo. Primũ, quod essentiale est ei, nẽpè consignificare tempus vniendo extrema. Secũdum, quasi accidentale, nempè cõsignificare tempus, & vnire extrema pro tempore significato, itaq. essentiale est verbo vnire extrema consignificando tempus, sed ea vnire pro determinata differẽtia temporis significata solũ est accidentale, & ideo ex natura extremorum iudicandum est, an hoc efficiat verbum in propositione, vel non, nam si apta sint pro ea coniungi, sic coniungentur, si vero non sint apta pro ea coniungi suspenderetur talis modus coniunctionis, & vnientur simpliciter absq. tali determinatione, vel restitutione, & quidem extrema propositionum accidẽtalium, vel modum accidentalẽ habentium non necessario, sed contingenter vniuntur cum accidens; aut habens modũ accidentis posſit vniri, & non vniri subiecto; quare non sunt apta vniri, nisi pro determinata differentia temporis, & ideo in talibus propositionibus verbũ vnit extrema pro determinata differentia temporis, quam consignificat, nempè pro tempore præsenti, præterito, aut futuro. Extrema vero propositionum necessariarũ dicunt naturalem connexionẽ cum eodẽ modo se habentem semper, quare non petunt vniri pro determinata differentia tem-

22 temporis. Sed absolutè, & simpliciter abstrahendo à qualibet differentia temporis, & ideo non vniuntur cum limitatione, vel restrictione ad aliquam differentiam temporis, sed secundum naturalem, & necessariam connexionem abstrahentem ab illa, vnit igitur verbum in his propositionibus extrema, sed non coarctat vnionem ad differentiam temporis, quam consignificat, sed relinquit in propria natura, & cõditione. Et hoc est absolui à tempore, hoc est etiam tales propositiones esse perpetuæ veritatis, quemadmodum eorum connexio necessaria est, atq. perpetua, & semper eodem modo se habens, nec à tempore vllo modo dependens. Et ecce explicatum quomodo cõueniat omni verbo consignificare tempus, & semper ei conueniat, & quid sit absolui à tempore, & quomodo non repugnet semper consignificare tempus, & aliquando absolui à tempore.

Et ex hac doctrina soluta sunt argumenta in principio posita, nam ad primum distinguẽda est minor, quia quædam sunt verba quæ significant veram actionem, alia, quæ significãt aliquid per modum actionis, vt substantiua, nempè existentia rei, & cũ existentia significata per modum actionis, significetur ex consequenti per modum eius, quod mensuratur tempore, etiam verba substantiua cõ significant tempus, quod etiam habent in propositionibus necessariis, in quibus dicuntur absolui à tempore, quia non repugnat significare tẽpus, & absolui à tempore, vt explicatum est.

Ad 2. distinguendum est antecedens, quod cœna, & prãdium significent actionem per modum actionis, sed solum eam significant materialiter, vt rem quandam, sicut cætera nomina, & ideo non connotando, quod tali tempore fiat, sed hoc quod est tali tempore fieri ab extrinseco prouenit ex hominum consuetudine, & nõ ex vi significationis eorũ, quare non sufficit, vt dicantur significare cum tempore, vel consignificare tempus.

QVAESTIO. II.

An verbum sit vera pars propositionis.

PRima opinio tenet verbum non esse partẽ propositionis, sed quasi partium ligamentum. Ita Sotus in 1. æditione Sumularum, & alij cum eo, & probatur 1. ex compositione domus, in qua ligna, & lapides, concurrunt tanquã partes, claui vero quib⁹ vniuntur ligna, & ligamentum, quo vniuntur lapides, non sunt partes, sed partium nexus, sed ita se habet verbum in propositione cum sit copula per quam vniuntur partes; ergo non est pars propositionis.

Secunda ex eisdem partibus componitur res quælibet, in quas resoluitur, sed propositio solum resoluitur in extrema, quæ sunt subiectum, & prædicatum; ergo solum componitur ex subiecto, & prædicato tanquã ex partibus, quare verbum non erit pars; cum nec sit subiectum, nec prędicatum. Probatur minor, ex Aristo. 1. lib. de Priori resolutione cap. 1. sic definiens terminum. *Terminus est extremum propositionis, in quod propositio resoluitur tanquam in subiectum, & prædicatum.*

Secunda opinio de verbo saltem 23
substantiuo, est, asserit non esse, partem propositionis, quia nullã actionem significat, quæ possit prædicari de subiecto, ita Villalpandeus, & Suesanus cap. præsenti.

Tertia opinio tenet verbum duo habere, primum, quod significet aliquam

quam rem, in quo conuenit cum nomine. Secundum vnire extrema, & ratione primi est pars propositionis, ratione vero secundi nō est pars, sed nexus partium, ita tenēt quidam moderni.

Communis sententia, & vera duo asserit. Primum verbum esse partem propositionis, quasi materialē ratione rei significatæ. Secūdum, esse partem formalem per proprium officiū verbi, quod est vnire extrema. Ita Porphy. Amonius, Boetius, Albertus Mag. D. Tho. & Tolet. cap. præsenti.

Vt autem vtrumque explicemus, atque probemus simul notandum est duo habere verbum. Primū rem aliquam significare cum tempore, nempe actionem, vel aliquid per modum actionis, quod habet non solū in propositione, sed extra illam, vt expresse docuit Aristo. in fine præcedentis capitis, curro, enim significat actionem currendi cum tempore, & verbum substantiuum, est, existentiam rei per modum actionis. Habet secūdum, quod est esse notam eorum, quę de altero prędicantur, (vt verbis Arist. vtamur) quod non est aliud quā esse signum compositionis prædicati cum subiecto: nam ita rem significat cum tempore vt eam applicet subiecto, vnde hoc secūdum est quasi propria, & vltima differentia verbi, per quam constituitur in ratione formali, & essentiali verbi, quod nō exercet nisi in propositione, licet aptum semper sit exercēdi talem actū. Gratia exempli, in hac propositione, homo currit, sic actionem currendi significat cū tempore, vt eam applicet homini. Et cum hæc applicatio sit formalis compositio prædicati cum subiecto, verum est, quod verbum continet, atque significat formalem compositionem prædicati cū subiecto Itaq. cursus in eadem propositione est, qui componitur cum homine, & prædicatur de illo, sed verbum curro est, quod illum cū homine componit, & quod illum de homine prædicat, cursus etiam est prædicatum, quod, sed verbum curro est quasi prædicatum, quo, cum sit ratio, & quasi forma enuntiandi, & tādem cursus est quasi materiale prædicatum, verbum vero quasi formale. Et ideo D. Tho. asseruit verbum non solum ratione rei significatæ se tenere ex parte prædicati, cum de subiecto illa enuntietur, sed etiam vt est nota cōpositionis, cum hoc modo sit quasi prædicatū formale, & ita ex vtroque est prædicatum propositionis, ex primo quidem quasi materiale, & vt ꝙ, cum res ab eo significata sit, quæ prędicatur, ex secundo vero quasi formale. & vt, quo, cum sit signum compositionis, & prædicationis eiusdem prædicati cum subiecto.

Secundo notādum duobus modis contingere verbum applicare subiecto rem à se significatam vno modo nudam quidem aut solam, dum propositio non habet aliud prædicatum præter verbum. Quod patet in propositionibus de secundo adiacente, vt homo currit, in quibus solā actionem significatam componit verbum cum subiecto, vel eam de illo prædicat. Altero, nō nudam, aut solam, sed coniunctam alteri prædicato, & modificatam per illud, vt in propositionibus de tertio adiacente, vt homo est albus, in quibus non solum esse, ꝙ significatur per verbum, enuntiatur, sed coniunctum cum albedine, & ita sensus eiusdem propositionis est, homo est ens affectum albedine, & primo modo totale prædicatum est significatum verbi, secundo vero modo quasi partiale, sed vtroque modo

est prædicatum materiale, & verbũ semper formale, quia semper significat, & facit compositionem prædicati cum subiecto.

Ex hac doctrina colliguntur duo argumenta, quibus efficaciter probãtur duo illa, quæ nostra sententia, & communis asserit. Primum argumentum probat verbum ratione rei à se significatæ esse prædicatum propositionis materiale, & vt quod, & ex consequenti veram partem eius, & est tale. Verbum significat actionẽ, vel aliquid per modum actionis, sed hoc est, quod prædicatur de subiecto, nudum quidem in propositionibus de secundo adiacente, vel coniũctum cum alio prædicato, vt in propositionibus de tertio adiacente; ergo verbum per rem à se significatã semper est prædicatũ totale, vel partiale propositionis, & proinde semper est pars propositionis.

Secundum argumentum probat, verbum semper esse prædicatum propositionis formale, & vt quo, atque adeo partẽ formalem eius, & procedit hoc modo, propositio formaliter est compositio prædicati cum subiecto, sed verbum est signum formale huius compositionis, eam faciens; ergo est ratio formalis eius, & ideo formalis pars, sicut anima est pars formalis viuentis, quod componit tribuens ei esse tamquam vera eius forma. Verbum namq. vnit se subiecto per rem à se significatam, & simul est signũ formale efficiens eandẽ vnionẽ, & ideo est quasi forma, tribuens propositioni vitam, ea similitudine, qua anima tribuit corpori esse, & viuere per informationem. Et veritas hæc ostendit deceptionem aliarum opinionum, quæ putant verbum solum esse materialem nexum propositionis, ita vt solum materialiter vniat prædicatum cum subiecto, sicut lapides domus vniuntur calce, vel ligna clauo, cum tamen hoc planè sit falsum, nam verbum sic vnit prædicatum subiecto, vt semper vniat rem à se significatam, ratione cuius verum prędicatum propositionis est, veraque pars eius, sic etiam vnit, vt formale signum sit eiusdem compositionis prædicati cum subiecto, & signum quidem non solum significatiuum, sed simul factiuum formaliter, quod est esse formam totius propositionis, & ideo partem formalem eius.

Etsi dicatur prædicatum esse par- 25
tem formalem propositionis. Respõdeo comparatione subiecti se habere tamquam formam, quia illiud determinat, sed in ordine ad totam propositionem, tam subiectum quam prædicatum sunt partes materiales, & forma totius propositionis, & earundem partium materialium est verbum.

Ex his facilè soluuntur argumenta, primæ opinionis, nam ad primum neganda est minor, quod verbum ita se habeat in propositione, sicut se habet ligamentum partium domus, non enim vnit prædicatum, & subiectum materialiter, sed per modum formæ totius compositionis, vt explicatum est.

Ad secundum neganda est etiam minor, quod propositio solum resoluatur in subiectum, & prædicatum, tamquam in partes, sed solum, in hęc resoluitur tamquã in extremas partes, quas ideò vocat Arist. terminos eius, quia terminus non quãlibet partem rei significat, sed extremam, & aliquando non partem, sed indiuisibile extremum, quod non est vera pars, vt patet in termino lineæ, verbum igitur vera pars formalis

propositionis est, licet non sit extrema, quod intelligo in ratione formali verbi, nam per rem à se significatam, quam applicat subiecto, & de eo prædicat, etiam est extrema pars propositionis, cũ sit prædicatũ eius.

QVAESTIO. III.

An verbum infinitum possit collocari in propositione.

26 QVæstio hæc vnum præsupponit tanquam certum apud Aristo. & omnes, videlicet dari verbum infinitum extra propositionem, quod docuit expresse Arist. ca. præsenti illud excludens à definitione verbi, & cũ eo omnes interpretes, sed quęrit aliud, an verbum infinitum, non solum detur extra propositionem, sed etiã possit in propositione collocari.

Et est prima opinio antiquorum interpretum, Alberti Magni, & Boetij, in hoc capite, non posse collocari in propositione. Quod probatur duplici argumento. Primo, quia verbũ fit infinitum, sicut nomen per negationẽ non neganter, sed infinitanter sumptam, ita vt vis eius vlterius non transeat, sed nomen, aut verbum cui adiungitur, solũ neget: sed repugnat negationem adiungi verbo in propositione, nisi neganter sumptam, ergo repugãt infinitari verbum in propositione. Probatur minor, quia repugnat negationem adiungi verbo in propositione, quin propositio negetur, sed non potest esse propositio negatiua, nisi negatio adiuncta verbo sumatur neganter, vt per se est manifestum: ergo repugnat summi infinitanter additam verbo in propositione, & ex consequenti, repugnat verbum infinitari.

Secunda negatio infinitanter sumpta negat omnino illud, cui adiungitur, licet vis eius vlterius non transeat, ergo adiuncta verbo non solum negat significatum eius, sed propriũ officium verbi, quod est esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, sed negato officio verbi redditur propositio negatiua; ergo non infinitatur verbum. Probatur consequentia, quia non potest esse negatiua propositio, nisi negatio eius negãter accipiatur. Sumpta autem neganter non potest verbum infinitum reddere, sed negatiuum, vt patet in propositionibus negatiuis.

Secunda opinio tenet, non solum extra propositionẽ dari verbum infinitum, sed etiam in propositione, ita Amonius, Suesanus, Toletus cap. præsenti, Sotus, & Mercatus 1. lib. Sumularum cap. 2. de verbo, & omnes moderni interpretes. Videturq. nobis probabilior. Probatur primo, 27
duobus testimoniis Arist. nam cap. præsenti sic loquitur de verbo infinito. *Non ualet autem, & non laborat non verbum dico, consignificant enim tempus, & semper de aliquo est.* Qua si dicat semper de aliquo prædicatur, sed nõ potest prędicari, nisi in propositione; ergo sentit Aristoteles in propositione posse infinitari.

Secund. testimonium habetur lib. 1. posteriorum cap. 10. vbi hanc demonstrationem constituit Arist. in prima figura, stellæ nõ micantes sunt propè nos, planetæ non micant; ergo planetæ sunt propè nos. Quæ tamen vitiosus erit syllogismus si negatio in minori sumatur neganter, nam tunc constituet propositionem negatiuam, minori autem negatiua vitiosus est syllogismus in prima figura; ergo necesse est infinitanter accipi ab Arist. ita vt sensus sit, planetę sunt non micantes, & ita efficiet verbum infinitum in propositione. Probatur

etiam

etiam ratione, quia verbũ extra propositionem est infinitum; ergo negatio ei adiuncta non accipitur neganter, sed infinitanter, vel ergo negat totum quod habet verbum nempè significatum eius,& officium copulæ, vel solum significatum,si primum dicatur, sequitur posse esse infinitũ in propositione, licet totum,quod habet negetur,& etiam sequitur, si dicatur secundum,quia si solum negetur significatum eius,nõ efficiet propositionem negatiuam, sed affirmatiuam de prædicato infinito,vt contingit in demonstratione Aristotelis adducta.

Vt autem veritas huius sententiæ fiat manifesta, & facilius soluantur argumenta alterius. Notandum est, differentiã vtriusq. in eo solum consistere,quod prima asserit,ex duob⁹, quæ habet verbum,nempè significare rem cum tempore, & esse notam eorum, quæ de altero prædicantur, primum tantum ei conuenire extra propositionem, secundum vero non nisi in propositione exerceri, & ideo extra propositionem posse infinitari, quia potest negari totum,quod in eo statu habet, in propositione vero nõ posse, quia non potest ei adiungi negatio,nisi negetur vtrumq. negat autem vtroq. propositio constituitur negatiua, & ideo negatio sumitur neganter, & non potest ipsum efficere infinitum.

Secunda vero opinio,quam sequimur,non putat necessarium,quod negatio adiuncta verbo in propositione neget vtrumque, sed sicut extra propositionem ei adiuncta potest negare solum significatum non negata compositionis nota,ita in propositione potest illud solum negare,non negata eadem cõpositionis nota, & ita verbum infinitari,& constituere propositionem affirmatiuam de prædicato infinito, & huius ratio est, quia duo illa distincta sunt in verbo; ergo potest negari primum non negato secundo. Præterea in eo quod est rem aliquam significare cõuenit verbum cum nomine, & ideo quantum ad hoc infinitari potest per negationem, non tamen quantum ad notam compositionis,quia cum hæc limitetur ad hoc prædicatum, & hoc subiectum, quæ verbum cõiungit necesse est cõiunctione hac,seu compositione negata totã propositionẽ negari, & ideo negationem negãter sumi, non enim datur medium in compositione ipsa inter negatiuam,& affirmatiuam,nec infinita esse potest propositio,vt propositio est formaliter, licet posit esse infinita ex parte prædicati,aut ex parte subiecti.

Ad primum argumentum,neganda est minor,quod non posit negatio adiungi verbo in propositione, 28 nisi neganter sumpta,aut nisi fiat eo ipso propositio negatiua,potest enim solum negare significatum verbi, nõ negata vnione eiusdẽ cum subiecto, vt fit extra propositionẽ, quia distincta est vtraq. ratio in verbo,& ideo potest negatio cadere sub vna,& nõ sub alia,vt probatum est.

Ad secundũ negãdum est antecedens, quod necesse sit negationem alicui adiunctã negare quidquid in eo est, sed negare potest in verbo rẽ significatam, vt negat in nomine, & in eodem verbo extra propositionẽ, non negata compositionis nota: quid enim prohibet verbum infinitum extra propositionem existens in propositione collocare,absq. eo, quod vis negationis se extendat ad notam compositionis. nihil profecto, quia negatio infinitanter sumpta eodem modo se habet in propositione, & extra

extra illã, necesse est ergo fateri verbum sicut extra propositionem, sic etiam in propositione posse infinitari, vt tenet communis, & vera sententia.

CAPVT QVARTVM de enuntiatione.

TEXTVS ARIST.

Oratio autẽ est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata, vt dictio, non vt affirmatio, vel negatio, &c.

Breuis expositio textus.

INTENTVM huius capitis est explicare naturam enuntiationis, diuiditur autem in tres partes, in prima definito rationem, quæ genus enuntiationis est, & eius definitionẽ exponit. In secũda definit enũtiationem, & variis diuisionibus eam diuidit. In tertia, incipit agere de oppositione, enuntiationum.

Vt enuntiationem definiat, prius definienda est oratio, quæ genus eius est. Sic autẽ definitur. *Oratio est uox significatiua, cuius partiũ aliqua significatiua est separata, ut dictio, non ut affirmatio, uel negatio.* Loco generis ponitur vox, per quam definitur oratio tamquam per subiectum, sicut cætera accidentia in cõcreto, vt diximus cap. de nomine, per secundam particulam excluduntur à definitione voces nihil significantes, & per tertiam sub intelligẽdam, nempe ad placitum, excluduntur voces significantes naturaliter, quam non expressit Arist. quia satis expressa, atq. explicata fuerat cap. de nomine per particulas vero sequentes excluduntur nomen, & verbum, quorum partes separatæ, vel nihil significant, vel non significant iuxta significationem totius. Cum tamen partes orationis, quæ sunt diuersa nomina, aut nomen, & verbum separatæ significẽt, vt patet de partibus huius orationis, homo albus. Sed addit Arist. nõ significare, vt affirmationes, vel negationes, sed vt dictiones tantum, quia quælibet pars orationis separata nihil cõtinet de esse, aut nõ esse, nisi ei adiungatur verbũ.

Orationem iam definitam duplicẽ esse ait in 2. par. cap. vna enuntiatiua, quæ verum, aut falsum continet, & tales sunt orationes modi indicatiui. Vt homo ambulat, alia non enũtiatiua, quæ nihil veri, aut falsi continet, vt orationes imperatiui aut optatiui, aliorũ vero modorum. Enuntiationem igitur ait, non esse orationem quamlibet, sed eam tantum quæ verum, aut falsum continet, & ideo sic definienda est. *Enuntiatio est oratio uerum, uel falsum significans*, in qua definitione insinuantur prima diuisio enũtiationis, in veram, & falsam. Vera enuntiatio est illa, quæ ita enuntiat vnum de alio, sicut à parte rei se habent; vt homo est animal; falsa vero, quę aliter enuntiat, ac se habẽt à parte rei, vt animal est lapis.

Secunda diuisio est, enũtiatio alia est vna, alia multiplex, vna est, quæ vnũ significat, vt homo est albus, vel cuius partes coniunctione vniuntur, vt Petrus currit, & Ioannes loquitur: multiplex vero, quæ vel non significat vnam, sed terminis, æquiuocis constat, vel cuius partes non vniuntur aliqua coniunctione, vt Petrus loquitur, Ioannes ambulat.

Tertia diuisio est enuntiatio vna, alia est simplex, vnum de vno enuntians, vt homo est albus, alia composita, quæ plures simplices includit cõiunctione vnitas, vt Petrus disputat, & Ioan-

& Ioannes ambulat. Diuisio postrema est enuntiationis simplicis in affirmatiuam, & negatiuam, quas species eius vocat Arist.

Agit tandem de contradictione, seu oppositione inter enuntiationes reperta, quam sic definit. Oppositio enuntiationum est, affirmatio, & negatio eiusdem prædicati de eodem subiecto, ad quam vnam saltem conditionem omnino requisitã esse docet, nempè, quod vtraque enuntiatio terminis vniuocis constet: nam si aliquem terminum ęquiuocum habeãt, erunt quidem eiusdem de eodem nõ re, sed sola voce, & ideo sola etiam voce, & non re erunt oppositæ. Vt canis latrat, canis non latrat.

QVAESTIO. I.

An in definitione orationis definiatur oratio in vniuersali, vt perfectam, & imperfectã, simplicem, & compositam cõprehendit.

PRima opinio asserit orationẽ non definiri invniuersali, sed solũ orationem perfectam cõmunem ad orationem modi indicatiui, & aliorum. Ita Alber. Mag. 1. lib. de Interpret. tract. de Ora. c. 1. & Philoponus cap. præsenti. Probant, quia bona definitio debet dari per genus proximum, sed sola oratio perfecta est proximũ genus orationis, communis vero ad perfectam, & imperfectam est genus remotum; ergo per illam, & nõ per hanc definitur.

Secunda opinio solam orationem simplicem definiri docet, quia putat solam quoq. enuntiationem simplicem definiri, cuius genus patet non esse orationem in communi, sed solã simplicem. Ita Porphyr. & Aspasius in hoc capite. Probant ex de finitione orationis, in qua dicitur, quod partes eius separatæ per se sunt significatiuæ, vt dictiones, non vt affirmationes, sed partes orationis compositæ significant, vt affirmationes, vt patet in hac oratione composita homo loquitur, & equus currit, cuius vtraque pars est propositio affirmatiua; ergo oratio composita non comprehenditur in hac definitione, sed sola simplex definitur.

Tertia opinio est Boetij, & D.T. 30
in hoc loco asserentium orationem in communi definitam esse ab Arist. vt comprehendit perfectam, & imperfectam, simplicem, & compositã, & hæc est vera, & tenenda. Proba. 1. aduersus primam opinionem, quod definiatur oratio vt cõmunis ad perfectam, & imperfectam ex definitione, quæ integra conuenit orationib' imperfectis. Cum quælibet sit vox significatiua ad placitum, cuius partes separatæ per se sunt significatiuæ, vt dictiones, non affirmationes, vt ostendit hæc, homo albus.

Probatur 2. aduersus secundam, quod definiatur oratio in communi ad simplicem, & compositam, quia orationem definitam diuidit statim Aristo. in vnam significatione, & in vnam coniunctione, hoc est in simplicem, & compositam; ergo vtramque comprehendit definitio.

Ad argumentum primæ opinionis neganda est maior, quod bona definitio necessario debeat dari per genus proximum, sed æquè benè, vel etiam melius potest dari per genus remotum, dummodo ponantur cum eo omnes differentiæ, vsque ad vltimã, vt in prædicabilibus ostẽdimus. Benè enim definietur homo, si dicamus, esse substantiam, corpoream, viuentem, sensitiuam, & rationalem.

Ad

Ad 1. argum. respondent D.Tho. & Alexāder in definitione ea solum poni, quæ conueniunt definito vt tali, non quæ sub alia ratione particulari possunt ei conuenire, vt in definitione animalis ea solum, quæ pertinent ad naturam sensitiuam, non alia quæ possunt conuenire animali in hac vel illa specie considerato, ratione alicuius differentiæ. Et ita in definitione orationis ponuntur ea, quæ conueniunt ei in genere, nempè vt oratio est abstrahens à simplici, & composita, ex quibus vnum est, quod partes eius non sint significatiuæ vt affirmationes, sed solum vt dictiones. Quodvero oratio aliqua nempè composita habeat partes significatiuas vt affirmationes, non cōuenit ei, vt est oratio, aut ex ratione generica orationis, quæ definitur, sed ex ratione specifica orationis compositæ, vnde, hoc nō cōtradicit definitioni, nec tollit, quin sub ea cōprehēdatur.

QVAESTIO. II.

An enuntiatio sit ens reale, vel rationis.

31 Tria sunt consideranda in enuntiatione, seu propositione: primū voces ipsæ, scripturæ, aut conceptus. Secūdum ordinatio eorum in propositione, secundum rationem prædicati, subiecti, & copulę. Tertio actus intellectus per quem ordinantur, & ex eis sic ordinatis efficitur propositio. Et de primo, & tertio certū est esse realia, & de quo nemo dubitauit, sed quia in his non consistit formalis ratio enūtiationis, sed solum materialis, tertium vero pertinet ad formalem rationem eius, certum erit, quod enuntiatio materialiter accepta, & quasi pro fundamento sit ens reale. Dubium vero, an enuntiatio formaliter sit realis, vel ens rationis.

Prima opinio distinguit de enuntiatione vocali, scripta, atque mentali, & de duabus primis asserit formaliter esse ens rationis, sed de mentali docet formaliter esse ens reale. Ita tenent moderni quidā, & vtrūq. probant hoc argum. enuntiatio vocalis, & scripta solum sunt reales ex parte vocum, & scripturarum, sed ex parte significationis, & veritatis entia rationis, cum significatio earum, ex libera impositione hominū dependeat, quæ nihil reale in eis ponit. Veritas etiam non sit in eis formaliter, sed solum tanquam in signo, & ideo nihil etiam reale, sed rationis: ad rationem autem formalem propositionis, non pertinent scripturæ, & voces, nisi vt significatiuæ rerum, & veritatis in mente existentis; ergo propositio vocalis, & scripta materialiter tantum est ens reale, formaliter vero ens rationis. Quod vero mentalis sit ens reale formaliter probāt, quia conceptus ex quibus fit non solum sunt reales, sed significatio (quæ inest eis à natura) & veritas quoque reperitur in eis formaliter; ergo tam ex formali significatione, & veritate, in quibus consistit formalis ratio propositionis, quam ex materiali cōceptuum erit ens reale.

Hæc sententia quantum ad enuntiationem vocalem, & scriptam vera est. Non tamen quantum ad mentalem, quod ita probo: nam licet duo illa realia sint in conceptibus, nempè significatio, & veritas, ordinatio tamen in modum compositionis, prædicati, subiecti, & copulæ, non potest esse ens reale, quia nihil reale ponit in eis, sed sicut in vocibus, & scripturis, esse subiectum, & prædicatum, & propositionem solum est relatio rationis, quæ consequitur actum realē intel-

intellectus ea ordinantis, ita in conceptibus quantumuis naturaliter significantibus, & formalem rationem veritatis continentibus solum est relatio rationis esse ordinatos in ratione subiecti, & prædicati, ac mentalis propositionis, quare nō minus in his quam in scripturis, & vocibus ens rationis est formalis ratio enuntiationis. Quod vero de veritate reali cōceptuum dicitur (licet in opinione sit positum) admittendum est, sed nō sequitur ex eo enuntiationem mentalem formaliter esse ens reale, quia licet conceptus eo ipso quod formātur ab intellectu habeant veritatem realem simplicem, complexam vero, seu compositam non habent, nisi supposita ordinatione intellectus, & cōstitutione eorum in ratione prædicati, & subiecti, ac propositionis, quæ cum relationes tantum rationis sint, efficitur propositionem mētalem formaliter esse ens rationis:

Nostra igitur sententia est, non solum enuntiationem vocalem, & scriptam formaliter esse entia rationis, sed etiam mentalem absolutè loquēdo, quia licet aliquid reale habeat pertinēs ad rationem formalem propositionis, nempe significationem, & veritatem, sed vltimū, per quod constituitur enuntiatio, in ratione formali enuntiationis est ens rationis, nempe ordinatio conceptuum in rationi prædicati, & subiecti, atque cōpositionis ex his, & ideo absolutè pronuntiandum est, enuntiationem mentalem formaliter esse ens rationis, & ex consequenti omnes, & singulas enuntiationis esse entia rationis formaliter, & ex his solutum est argum. oppositæ opinionis.

QVAESTIO. III.

An enuntiatio quidditatiuè sit definita ab Arist. per ueritatem, & falsitatem.

ARist. cap. præsenti definit enuntiationem. Per veritatem, & falsitatem, & ideo dubitamus, an veritas, & falsitas pertineant ad essentiam enuntiationis, & ideo talis definitio sit essentialis, vel potius sit accidens, aut propria passio eius, & ita accidētalis, aut descriptiua sit. 32

Et est prima opinio quorundam modernorum, asserentium veritatē, & falsitatem pertinere ad essentiam enuntiationis, & ideo essentialiter esse per eas definitam. Probatur hoc argum. quia illa est differentia essentialis alicuius speciei, per quam à cæteris eiusdem generis distinguitur, sed enuntiationem distinguit Arist. à cæteris orationibus non enuntiatiuis, per significationem veri, & falsi; ergo veritas, & falsitas sunt differentia essentialis eius, per quàm separatur à cæteris speciebus orationis.

Secunda opinio tenet essentiam enuntiationis non consistere in significatione veri, aut falsi, sed in eo quod est vnum de altero enuntiare, veritatem vero, aut falsitatem extra essentiam enuntiationis esse tanquam accidens, vel ad summum propriā passionem, per quā descripsit eam Arist. Ita Alexander, Amonius, & Niphus cap. præsenti, & omnes fere moderni, & nos etiam verum id existimamus, & doctrinæ Aristotelis valde consonum.

Probatur testimonio Aristo. cap. de substantia in prædicamentis. Vbi docet eandem enuntiationem secundum speciem, & numerum suscipere veritatem, & falsitatē, & mutari de vera in falsam ab extrinseco, nēpè ex mutatione rei ad extra. Vt hæc propositio, Petrus sedet, eadem numero permanens, vera nunc est sedente Petro, stante vero fit falsa, & hanc mutationē ab extrinseco ei prouenire,

& ideo

& ideo suscipere contraria sine sui mutatione, ex quo tale argum. colligo, eadem propositio immutata permanet sub veritate, & falsitate; ergo veritas, & falsitas, non est de essentia propositionis, aut enuntiationis: probatur consequentia, quia si de essentia eius esset, nõ permaneret eadem, sed alia esset secundum speciem, & numerum vera, & falsa, quare ex mẽte Aristotelis non pertinet ad essentiam enuntiationis verum, aut falsum significare.

Præterea, propositionem definiẽs Aristo. lib. 1. Priorum cap. 1. ait esse orationẽ, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat, & 1. lib. poste. cap. 2. asserit propositionem esse alteram partem enuntiationis, in qua vnum de vno enuntiatur; nulla facta mentione veri, aut falsi; ergo sentit non in his, sed in eo, quod est enuntiare vnum de altero consistere essentiam eius. Probatur etiam ratione 1. quia si veritas, & falsitas pertinẽt ad essentiam enuntiationis; ergo enũtiatio vera, & falsa distinguntur specie, sicut veritas ipsa, & falsitas specie diuersæ sunt, sed differentiæ specierũ essentiales non pertinent ad essentiã generis, sed extra eam sunt, vt ex Arist. & Porphyrio adduximus in tertio prædicabili, vt differẽtia rationalis, & irrationalis non pertinent ad essentiam animalis; ergo verum, & falsum significare extra essentiam enuntiationis in genere sumptæ esse debent, quare aliquid aliud de essentia eius erit, quod per verum, & falsum contrahatur ad diuersas species, & hoc erit enũtiare vnum de altero, quod aliud erit verum, aliud falsum.

33 Etsi dixeris totum disiunctum, nẽpè verũ, aut falsum pertinere ad essentiam enuntiationis in genere, & quodlibet eorum per se esse differentiam specierum, probatur hoc esse falsum, quia totum disiunctum componitur ex partibus oppositis; ergo non potest esse de essentia vnius, & eiusdem rei.

Secundo probatur eadem sententia, quia enuntiatio genus est ad mentalem, vocalem, & scriptam; ergo conueniet eis vniuocè, sed veritas, & falsitas non possunt eis vniuocè conuenire; ergo nec pertinere ad essentiam eius. Probatur minor, quia in sola enuntiatione mentali reperiũtur formaliter, in vocali vero, & scripta solum tamquam in signo, & ideo per attributionem ad mentalem; ergo conuenit eis analogicæ.

Tertio, quia hæc causalis est vera, quia enuntiatio enuntiat vnum de altero, est vera, aut falsa, & hæc causalis est falsa, quia enuntiatio est vera, aut falsa enuntiat vnum de altero; ergo prius natura est enuntiationem enuntiare vnum de altero, quam esse veram, aut falsam; in illo ergo consistit essentia eius, quam sequuntur verum, & falsum, vt proprium accidens. Et certe ita est, quod eo ipso quod intelligimus vnum enuntiari de altero, intelligimus orationem enũtiatiuam, quamuis nihil de vero, aut falso intelligamus; ergo in eo solum consistit essentia enuntiationis, hæc vero extra eam sunt.

Ad argumentum alterius sententiæ distinguenda est maior, nam distingui ab aliis speciebus eiusdem generis dupliciter contingit. Primo distinctione specifica, & hoc modo non potest vnũ distingui ab alio, nisi per differentiam essentialem. Alio modo non distinctione specifica, sed accidentali, & sic distinguntur enuntiatio vera, & falsa, non essentialiter. Voluit autem Arist. enuntiationem definire cap. præsenti, per verum, &

falsum,

falſum, tanquam per accidentia eius nobis notiora, exquibus notior nobis fieret eſſentia eiuſdem enũtiationis, in eo ſolum conſiſtens, quod vnum de altero enuntietur.

QVAESTIO. IIII.

An enuntiatio mentalis ſit vna ſimplex qualitas.

DE ſola enuntiatione mẽtali quærimus, an ſit vna qualitas ſimplex, vel compoſita potius ex multis ſimplicibus, nõ de vocali, & ſcripta, de quibus certũ eſt compoſitas eſſe ex multis vocibus ſimplicibus, aut ſcripturis. Circa mentalem vero notandum eſt, primo, quod ſi accipiatur pro actu intellectus, quo apprehendimus res, aut de rebus apprehẽſis iudicamus, non eſt quid compoſitum, ſed ſimplex. Nam iudiciũ intellectus, quo iudicamus veram eſſe hãc enuntiationẽ, homo eſt albus, vnicus eſt, atque ſimplex actus intellectus; nec propriè ſumitur pro eo enuntiatio mentalis, ideo de hoc non procedit quæſt. ſed de conceptibus, quos format intellectus de rebus ipſis, quibus formatis iudicat vnum conuenire alteri, & iudicando componit vnũ cum altero, & hæc cõpoſitio eſt propoſitio mentalis, de qua inquirimus, an ſit vna qualitas ſimplex, vel non, niſi ex multis compoſita.

Secundo notandum eſt, ſic ſe habere intellectum informanda enuntiatione mentali, vt primo apprehẽdat ſimplicia per plures, ac ſimplices cõceptus, deinde ex his efficiat compoſitionem, priuſquam iudicet de conuenientia vnius reſpectu alterius, vel aliquando integram apprehenſionẽ totius enuntiationis habeat, ante iudicium, quia prius apprehendit compoſitionem integram, quam iudicet de conuenientia prædicati cũ ſubiecto, vt patet, dum audimus hanc propoſitionem, aſtra ſunt paria: quam integram apprehendimus, antequam iudicemus de veritate, aut falſitate eius, imo cum apprehenſionem eius habeamus, nunquam habemus iudicium, quia nulla apparet ratio iudicãdi veram eſſe, potius quam falſam. De propoſitione igitur mentali apprehenſa euidens eſt, non eſſe ſimpli 34
cem qualitatem, quare difficultas quæſtionis reducitur ad propoſitionem mentalem iudicatam, an ſit ſimplex qualitas, vel cõpoſita. Nam duobus modis poſſum' intelligere, quod intellectus iudicet veram eſſe hanc propoſitionem apprehenſam, homo eſt albus, ex tribus conceptibus compoſitam. Primo, ita vt iudicet conceptum ſimplicem albedinis conuenire conceptui ſimplici hominis: & tunc euidens eſt propoſitionem mentalem iudicatam, quæ eſt quaſi terminus iudicii non eſſe qualitatẽ ſimplicem, ſed compoſitam, ſicut propoſitionẽ mentalem apprehẽſam. Alio modo poteſt ſe habere intellectus in iudicio, non iudicando vnum conceptum ſimplicem cõuenire alteri, ſed ex tota apprehẽſione compoſita, vel extribus conceptib' ſimplicibus, prędicati, ſubiecti, & copulæ, formando quendam alium diſtinctum, per quẽ repręſententur ſignificata totius cõpoſitionis, nempẽ prędicati, ſubiecti, & copulæ, ita vt ſimul per vnum illũ conceptum iudicet de veritate, aut falſitate totius compoſitionis, eo modo, quo phantaſia ex duplici ſpecie montis, & auri, format tertiam quãdam ſimplicem repręſentantem montem aureũ. Eo etiam modo, quo Angelus per vnum ſimplicem conceptũ intelligit integram compoſitionem à nobis factam. Si enim ita fiat, enun-

tiatio mentalis erit vnicis simplex cōceptus, & vna simplex qualitas, per quam repræsententur prædicatum, subiectum, & copula.

Et prima opinio tenet ita fieri, & ideo enuntiationem mentalem iudicatam esse vnam simplicem qualitatem. Ita Sotus 2. lib. Sumularū cap. 5 Toletus 3. lib. de Anima quæst. 19. Probaturq. hoc argumento, intellectus cum sit potentia superior phantasia habet eandem, aut maiorem virtutem componendi, quam illa, sed phantasia ex duplici specie simplici diuersarum rerum elicit vnam etiam simplicem repręsentantē, quidquid per duas illas repręsentabatur; ergo eandem habebit intellectus; & ita poterit sic iudicare de apprehensione composita, vel de conuenientia vnius conceptus simplicis cum altero, vt vnum conceptum eliciat repręsentantem, quidquid per vtrunq. conceptum repræsentabatur, vel per totam compositionem apprehēsam: & ita enuntiatio iudicata, & repræsentata per vnum illum conceptum erit vna simplex qualitas.

Secunda opinio tenet hoc esse impossibile, & omnino necessarium, vt sicut intellectus apprehendit subiectum, prædicatum, & copulam propositionis, non per vnum, sed per plures conceptus, ita vnum attribuat alteri per iudicium, & per hanc attributionem componat enuntiationem iudicatam, ex eisdem simplicibus conceptibus per apprensionē formatis. Et sic propositio mentalis iudicata non sit vnus conceptus simplex, neque vna simplex qualitas, sed composita ex multis conceptibus, & qualitatibus simplicib'. Ita pater Gabriel Vazques tomo 2. 1. par. disputatione 13. cap. 11. & videtur mihi vera sententia, & expressa apud D. Tho 1. par. quæst. 58. art. 4. ad 1. vbi de enuntiatione mentali sic loquitur. *Non qualiscumq. multitudo intellectuum cōpositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum unum attribuitur alteri.* Per multitudinem namque intellectuum, multitudinem conceptuū intelligit, ex quibus intellectum componere ait enuntiationem mentalem iudicatam, per attributionem vnius ad alterum.

Probatur etiam ratione. Primo, quia intellectus efficit enuntiationē 35
mentalem iudicatam, per attributionem vnius ad alterum, hoc est affirmando vnum de altero, vel negando illud de eo. Sed attribuere vnum alteri ab eo diuerso dicit multiplicitatem; ergo cum id quod attribuitur alteri in propositione mentali, sit cōceptus attributus alteri conceptui, sicut in propositione vocali, est vna vox attributa alteri; propositio mentalis non est minus composita qualitas, quam vocalis.

Secundo, voces significant res mediis conceptibus; ergo propositio vocalis est signum propositionis mentalis, sed illa nō est vna vox simplex, sed composita ex multis; ergo neq. propositio mentalis erit vnus simplex conceptus, vel qualitas; sed ex multis conceptibus prædicati, subiecti, & copulæ composita. Quod præsertim verū est, ac necessarium, vbi prædicatū, & subiectum sola ratione distinguntur, vt in propositione identica, quam repugnat intellectū efficere, nisi ea distinguendo, quæ à parte rei non sunt distincta, hæc autem distinguere non potest, nisi per plures conceptus ea intelligat, & vnum eorum alteri attribuat; ergo repugnat talem enuntiationē mentalē esse vnum simplicem conceptum, vel vnam simplicem qualitatem.

Ad argum. alterius sententiæ cōcessa maiori distinguenda est minor, quia ex duplici conceptu simplici diuerso elicere tertium, etiam simplicem repræsentantem plura, quæ repræsentabātur per illa duob' modis intelligi potest. Primo, per modū simplicis expressionis, ita vt vno illo cōceptu exprimatur quidquid per plures repręsentabatur. Secūdo, per attributionem, & compositionē vnius cum altero. Et primo modo fieri potest à phantasia, & intellectu nostro, sed secundo modo fieri repugnat, quia componere vnū cum altero dicit multiplicitatem conceptuum, & cum sic fieri debeat per iudicium, quo constituitur enuntiatio mentalis, non potest per vnum conceptum fieri, sed necessario per plures, ex quibus enuntiatio mentalis componatur, & propterea non potest esse enuntiatio mentalis conceptus simplex, aut simplex qualitas, sed composita ex pluribus conceptibus, & qualitatibus. In Angelis vero simplex conceptus, & simplex qualitas est, quia non iudicant componendo vnum cum altero, vel vnū alteri attribuēdo, sed vno simplici conceptu exprimendo vtrumq. modus autem iste pugnat cū imperfectione nostri intellectus, non intelligentis, nisi cōponendo, & diuidendo.

QVAESTIO. V.

An diuisio enuntiationis in affirmatiuam, & negatiuam sit generis in species, vel analogi in analogata.

36 PRima opinio est Alexandri, quē citat D. Th. cap. præsenti asserentis esse diuisionem analogi, in analogata, quam secuntur etiam Philoponus 1. lib. Poster. cap. 21. Aspasius, & Burana 1. lib. Priorum cap. 1. Probatur hac ratione, analogū est, quod de vno membro dicitur per prius, & de alio per posterius, sed enūtiatio dicitur per prius de affirmatiua, & per posterius de negatiua; ergo analogum est respectu earum, & ita diuisio erit analogi in analogata, probatur minor. Primo ex Arist. cap. præsenti, vbi sic ait. *Est autem vna prima oratio enuntiatiua affirmatio, deinde negatio.* Probatur etiam ratione, quia affirmatio dicit compositionem, negatio diuisionem, compositio autem prior est diuisione. Præterea affirmatio dicit formam positiuam, qua priuat negatio, forma vero prior est priuatione, & tandem negatio cadit supra affirmationē: cum propositio negatiua non sit aliud, quam affirmatiua addita negatione, illa igitur prior est, posterior hæc.

Secunda opinio est Soti 2. lib. Sumularum asserētis affirmationem, & negationem esse diuersas qualitates enuntiationis, & cum qualitas sit accidens, diuidetur enuntiatio in affirmatiuam, & negatiuam, tāquam subiectum in diuersa accidentia. Probatur hoc argum. accidens est, quod potest adesse, & abesse subiecto, præter corruptionem eius, sed affirmatio, & negatio ita se habent respectu enuntiationis; ergo sunt accidentia eius. Probatur minor, quia enuntiatio eadem permanens secundum essentiam transit de affimatiua in negatiuam, vt hæc eadē, Petrus currit, fit negatiua addita negatione.

Tertia opinio est cōmunis, quod diuisio enuntiationis sit generis in species, ita Porphyrius, Ammonius, Boetius, Simplicius D. Th. Lobanien. Suesan. Lemosius, & Tolet. cap præs. & hæc est probabilior, & tenenda,

Probatur primo, quia essentia enũtiationis, vt superius probauimus cõsistit in eo quod est attribuere vnũ alteri, aut enuntiare de illo, sed hoc fit per affirmationem, & negationẽ; ergo istæ sunt differentiæ essentiales diuidentes enuntiationem. Erit ergo diuisio generis in species.

Secundo enuntiatio affirmatiua, & negatiua conueniunt in ratione communi enuntiationis, quæ de vtraque prædicatur, nam vera est hæc, enuntiatio affirmatiua est ennuntiatio, & enuntiatio negatiua est enuntiatio, & distinguntur specie; ergo enuntiatio est genus ad vtramq. Prob. minor, quia affirmatiua dicit vnionem, & cõpositionem prædicati cum subiecto, negatiua vero diuisionem, & separationem ab illo, isti sunt modi enuntiandi formaliter, & essentialiter diuersi, vt patet; ergo constituunt enũtiationes formaliter, & essentialiter diuersas.

Ad arg. primæ opinionis distinguenda est maior, nam dici per prius de vno, & per posterius de altero, duobus modis contingit, vel ratione prædicati superioris in quo conueniunt, vel ratione differentiarum per quas distinguntur, & primus modus tollit vniuocationẽ, & efficit analogiã, secundus vero nullo modo: cũ in omnibus generibus reperiatur, in quib' semper datur vna speci es prior aliis propter maiorem perfectionem suæ differentię, quod non tollit, quin natura generica ex parte sua æqualiter, & vniuocè participetur ab omnibus speciebus. Et ita contingit in enuntiatione, cuius ratio ex parte sua æquè participatur ab affirmatiua, & negatiua, & non secundum prius, & posterius, sed enuntiatio affirmatiua propter maiorem perfectionem suæ differentiæ prior est negatiua, vt asserit Aristoteles, & probat argumentum, hoc tamen non tollit vniuocationem, nec rationem genericam.

Ad arg. secundæ opinionis distinguẽda est minor, quia propositio eadem permanens solum materialiter, hoc est secundum materiales terminos transit de affirmatiua in negatiuam, non tamen eadem permanens formaliter, & essentialiter, sed diuersæ speciei fit addita negatione, propter diuersum modum enũtiandi, vt probauimus; quare affirmatio, & negatio differentiæ essentiales sunt enuntiationis, & nõ qualitates, nisi eo modo, quo differentiæ essentiales dicuntur qualitates generis essẽtiales, quare nec sunt vllo modo accidẽtia eius.

QVAEST. VI.

An diuisio enuntiationis in simplicem, & compositam sit generis in species, vel analogi in analogata.

PRima opinio tenet vniuocã esse hanc diuisionem, & ideo generis in suas species. Ita Sotus 2. lib. Summularum. cap. 6. & alij. Probant 1. quia enuntiatio simplex, & composita cõueniunt vniuoce in genere orationis; ergo etiam in genere enuntiationis, quod est oratione inferius. Probatur cõsequentia, quia quæ cõueniunt vniuocè sub genere superiori. Necesse est etiam vniuocè conuenire sub genere inferiori, vt si duo animalia conueniunt sub genere viuentis superiori, necesse est sub genere animalis viuente inferiori, etiã vniuocè conuenire. 37

Secũdo, significare verum, aut falsum, vel est de essentia enũtiationis, vel propria passio eius, sed enuntiatio

tio

tio simplex, & composita conueniũt vniuocè in eo, quod est significare, verum, aut falsum; nam enunciatio cõposita simpliciter est vera, aut falsa, sicut simplex; ergo conueniunt etiam vniuocè in ratione communi enuntiationis, tanquam species sub genere.

Secunda opinio quorundam modernorũ asserit diuisionem hanc esse subiecti in accidentia. Probat hoc argum. nam magis, & minus compositum solum differunt ex hoc accidentaliter, vt paries à tota domo, & enũtiatio omnino simplex ab ea, quæ cõponitur ex parte subiecti ex alia simplici enuntiatione, vt hæc homo est albus est propositio, solum differt accidentaliter ab illa, homo est albus, quia magis composita est: sed enuntiatio composita solum differt à simplici penes magis, & minus compositum, quia simplex solum cõponitur ex subiecto, prædicato, & copula, cõposita vero ex his quidem remotè, proxime vero ex multis enuntiationibus simplicibus; ergo solũ distinguntur accidentaliter.

Tertia opinio est cõmunis, quod hæc diuisio sit analogi in analogata. Ita Boetius, Amonius, Suesanus, Toletus cap. præsenti D. Tho. Opusc. 48. cap. 6 & moderni plures, videturque nobis probabilior, & magis conformis doctrinæ Arist. qui enuntiationem simplicem vocauit vnã propter vnum significatũ, & ideo vnam simpliciter, compositam vero vnam cõiunctione, quod est esse vnam secundum quid, & ideo secundũ quid enũtiationem.

Sed probatur ratione primo, quia ratio formalis enuntiationis (vt superius probauimus) consistit in enũtiando vnum de altero, sed enũtiatio cõposita non enuntiat vnum de altero, quia non cõponitur proximè ex subiecto, & prædicato, sed solum dicitur enuntiatio ratione simplicium, quibus constat coniunctione vnitis, & solum ratione earum significat veritatem, aut falsitatem; ergo ratio formalis enuntiationis conuenit per se primo simplici, cõpositæ vero solum per participationem, & attributionem ad illam, quod est analogicè conuenire.

Secunda, vna species non componitur formaliter ex altera, licet materialiter componi non repugnet, sed composita enũtiatio componitur ex simplicib⁹ formaliter, hoc est, in quãtum enuntiant vnum de altero, & in quantum veritatem etiam simplicem habent: cum quolibet horum ab eis sublato non consistat enuntiatio cõposita; ergo non possunt esse species enuntiationis, sed erunt analogata eius aduersus primã opinionem. Sed probatur aduersus secundam, quod non differant solum accidentaliter, quia differunt per modum formalẽ, & essentialè, qui in simplici est enuntiatiuus, in composita vero non, sed forma eius potius consistit in vnione simplicium, aut enuntiatiuarum; ergo differũt essentialiter, quare diuisio non potest esse subiecti in accidentia, sed erit analogi in analogata, vt probauimus aduersus secundã opinionem.

38 Ad cuius argum. respondendum est, & ad primum concesso antecedẽti neganda est consequentia, & ratio est, quia ratio enuntiationis est longè perfectior oratione, quam nõ potest per se attingere cõposita enũtiatio, sed solum per participationẽ simplicis, quãuis per se, & simpliciter possit attingere rationem orationis. Et licet simile exẽplum non facile inueniatur in entibus naturalibus, quia

eorum natura non est ita variabilis, inuenitur tamen in eisdem rebus artificialibus ab intellectu factis, nam species, & indiuiduum vniuocè conueniunt sub genere relationis rationis, tanquam species eius, sub genere tamen inferiori relationis prædicabilitatis non conueniunt, nisi analogicè, quia indiuiduum non attingit perfectionem eius; cum non prædicetur, nisi impropriè de seipso. Itaq. ratio inferior adeò perfecta esse potest, & ratio superior adeò imperfecta, vt non per se, aut non vniuocè eam possit participare, sed solũ per attributionem ad aliud membrũ perfectius, cum quo in genere superiori valdè imperfectiori vniuocè conueniebat, & hoc satis est, vt non sit bona consequentia, hæc duo conueniũt vniuocè in prædicato superiori; ergo etiam in prædicato inferiori.

Ad 2. negãda est minor, quod enũtiatio simplex, & composita conueniãt vniuocè in eo, quod est verum, vel falsum significare: nam hoc solũ conuenit cõpositæ per participationem simplicis, quare negandum est etiam, quod sit vera, vel falsa simpliciter.

Ad argu. 2. opin. neganda est etiã minor, quod enuntiatio simplex, & composita solum differant penes magis, & minus compositum, sed differunt per diuersos modos formales enũtiationis, quia simplex habet modum formalem enuntiandi, composita vero non habet per se modũ enuntiandi: vnde nec per se enũtiat, sed solũ per participationem simplicis, per se vero solum habet modum coniunctionis enuntiatiuarum, & ideo essentialiter sunt diuersæ.

CAPVT QVINTVM de modis oppositionum.

CApite quinto agit Aristo. de modis oppositionum inter enuntiationes repertos. Quod caput non est à nobis exponendum, quia de oppositione propositionum, & modis omnibus eius satis disputãt Sumulistæ regulas eorum ex hoc capite, atque ex lib. 2. huius operis deducentes, quare non putamus necessarium hac in parte eas repetere.

CAPVT SEXTVM de oppositione, & veritate enũtiationum de futuro contingenti.

TEXTVS ARIST.

In his ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem, & negationem veram esse, vel falsam, &c.

Breuis expositio textus.

INTENTVM Arist. cap. præsenti est, ostendere regulam propo 39 sitionum contradictoriarum, quod si vna est vera, altera necessario debet esse falsa, non esse veram eodem modo in propositionibus singularibus de futuro contingenti, ac vera est in propositionibus materiæ necessariæ, & remotæ, atq. etiam in propositionibus cõtingentibus de subiecto vniuersali. Diuiditur autem cap. in duas partes: nam in prima proposita quæst. & soluta, duplici ratione probat propriam sententiam. In 2. vero duplicẽ distinctionem necessarij, circa res, & propositiones tradit.

Egerat Arist. cap præcedenti in fine de natura contradictionis, aut oppositionis in propositionibus repertæ, dixeratque necessariam esse conditio-

ditionem contradictoriarum enuntiationum, vt si vna sit determinatè vera, altera determinatè sit falsa, Sed cap. præsenti proponit hanc quæst. videlicet, an hæc conditio contradictoriarum vera sit, non solum in propositionibus materiæ necessariæ, & remotæ, sed etiam materiæ contingentis. Loquitur autem non de contingenti raro, quale est fodiētem inuenire thesaurum, nec de contingente frequenter, quale est hominem noctu cubare, sed de contingente ad vtrumlibet, hoc est ad vtramque partē, quod equè potest esse, & non esse, vt Petrum peccare, vel studiosè viuere.

Et præsupponit tanquam certum primo, veram esse regulam in omnibus propositionibus materię necessariæ, & remotæ, siue vniuersales sint, vel singulares: nam si determinatè verum est Petrum esse hominem, determinatè est falsum, Petrũ non esse hominem, & si determinatè verum est omnem leonem non esse lapidem, determinate est falsum, quod aliquis leo sit lapis. Secundo, præsupponit tanquam certum veram quoque esse regulam in propositionibus contingētibus de subiecto vniuersali: nam si determinatè verum est hominem esse album, determinatè est falsum, nullum hominem esse album. Tertiũ quoque certum esse ait, nempè eandem regulam esse veram in propositionibus contingentibus de subiecto singulari, si sint de præsenti, aut præterito: nam si determinatè verũ est. Petrum studiosè viuere, aut vixisse, determinatè est falsum Petrum non studiose viuere, aut non studiosè vixisse. Nulla enim in his propositionib⁹ potest esse indeterminatio, sed sicut determinatè verum est, quod fuit, & est, determinatè falsum erit non fuisse, aut non esse. Solum ergo procedere quæst. ait de propositionibus singularibus de futuro contingenti. An vna earum sit determinatè vera, & alia determinatè falsa. Et ratio dubitandi est manifesta, quia causa contingens, aut libera non est determinata ad effectum futurum, sed potest se determinare, & potest se non determinare, & ideo, quamdiu determinatio eius futura enuntiatur per propositionem singularem de futuro, quasi suspēsa manet, & ideò veritas eiusdem propositionis indeterminata semper videtur.

Respōdet autem Arist. in his propositionibus. Determinatè verũ esse totum disiunctum ex vtraque cōtradictoria constans. Vt Petrus peccabit, aut non peccabit: nam peccare, aut non peccare ita necessarium est, sicut esse, vel non esse; ergo ita determinate verum. Sed quamlibet cōtradictoriam per se sumptam nō esse determinatè verã, aut falsam, vt Petrus peccabit, atque etiam Petrus nō peccabit. Quod probat duplici arg. ducente ad impossibile, primo, nam si determinate essēt veræ, nihil esset in rebus contingens, sed omnia euenirent necessario, vt si determinatè verum esset, Petrus hoc efficiet, aut illud, studiosus, aut vitiosus erit, bellum erit futurum cras, vel non erit futurum, necessariò euenirent effectus isti, & ideo non possent nō euenire, quare nihil erit in rebus contingens, quod est absurdum.

Secunda ratio, nam si propositiones istæ singulares de futuro contingēti essent determinatè veræ, & omnes futuri effectus, necessario euenirent, neque aliquis esset effectus contingens. Non esset consultandum de rebus futuris, nec deliberandũ, quare nec esset consilium, nec libertas:

nam deliberatio, & consultatio solum est de rebus contingẽtibus, quæ possunt esse, & non esse, de his enim quæ necessario futura sunt, vt de ortu solis crastino nullus vnquam sanè mentis consultandum esse dixit. Tollere autem cõtingentiam, consilium, deliberationem, imo, & libertatem nostram absurdum est: ergo non est dicendum propositiones singulares de futuro contingenti esse determinatè veras, aut determinatè falsas.

40 Explicat tandẽ duplicem distinctionem necessitatis rerũ, & enuntiationum. Prima talis est, quædam res sunt necessariæ ex propria natura, vt cœlum, aliæ vero non nisi ex conditione temporis, quo mensurãtur: cum tamen ex propria natura contingentes sint. Vt Petrum ambulare, dum ambulat necessarium est, non ex propria natura, sed ex cõditione temporis, quo mensuratur ambulatio eius, & hoc modo verum esse vniuersaliter ait, quod omnis res quãdo est, necessario sit, & omnis propositio pro tempore, quo vera est, necessario est vera, sed necessitatem primam simpliciter esse talem affirmat. Secundam vero, non nisi secundum quid, hoc est ab extrinseco, & ex suppositione temporis, in quo res est, vel in quo propositio vera est.

Secunda distinctio necessarij, quędam sunt necessaria absolutè, idest, sine comparatione ad aliud, vt hominem esse animal, alia non nisi ex comparatione ad suum oppositum, ita vt quod per se sumptum contingens est, sumptum cum suo opposito sit necessarium, vt contingens est hæc, Petrus ambulabit, sed si sumatur cum sua opposita, necessarium facit totũ disiunctum, Petrus ambulabit, aut non ambulabit. Et hunc etiam modum necessitatis extrinsecum esse ait, & secundum quid talem, cum tamen primus simpliciter sit talis, & ab intrinseco. Et hunc modum necessitatis, atque etiam secundum primæ distinctionis reperiri docet in enuntiationibus singularibus contingentibus de præsenti, præterito, & futuro, nam dum Petrus ambulat, necessarium est ex suppositione ambulare, & etiam quod ambulauerit supposito, quod ambulauit, & etiam est necessaria hæc de futuro, Petrus ambulabit, ex suppositione, quod ambulabit. Necessarium quodq. est, disiunctum hoc, Petrus ambulabit, vel non ambulabit, sed cum vtraque hac necessitate totius disiuncti, & etiã cuiuslibet partis per se sumptæ ex suppositione tẽporis, verum est quamlibet per se sumptam esse contingentem, & indeterminatè veram.

QVAEST. VNICA.

An singulares enũtiationes de futuro contingenti habeant veritatem, aut falsitatem determinatam.

DE solis singularibus, & contingentibus procedit quæstio, nam propositiones necessariæ, atque etiã in materia remota consistentibus necessario veræ sunt, vel necessario falsæ, siuè sint vniuersales, vel singulares, & ideo determinata est earum veritas, aut falsitas, determinatæ etiam veræ sunt contingentes de subiecto vniuersali, aut determinatè falsę, vt omnis homo ambulabit, nullus homo ambulabit, & homo ambulabit, homo non ambulabit. Quia licet effectus futurus, atque contingens in singulari possit esse, & non esse, vni-

vniuerſaliter, tamen verum eſt, quod cauſa contingens determinabitur ad operandum, imo neceſſaria eſt determinatio eius in ſingulari vago, licet omnino contingens in quolibet, ſingulari determinato. Neceſsitate quidem morali, quia moraliter loquendo, hoc eſt more humano, vel vt res humanæ ſolent euenire, neceſſe eſt, homines ambulare, & ideo determinatè vera hæc, homo ambulabit, & aliquis homo ambulabit, & determinatè falſæ, omnis homo ambulabit, nullus homo ambulabit. In hoc enim ſenſu accipitur illud Chriſti apud Matthæum. *Neceſſe eſt, ut ueniant ſcandala.* Certum quoque eſt ſingulares propoſitiones contingentes de præſenti, & præterito eſſe determinatè veras, vel falſas, imo neceſſarias, non quidem ab intrinſeco, vel ſimpliciter, ſed ab extrinſeco, & ex ſuppoſitione temporis, vt iam fuit à nobis expoſitum. Solum ergo de ſingularibus de futuro contingenti quæſtio eſſe poteſt, an determinatam habeant veritatem, vel indeterminatam, quia determinatio cauſæ futuræ à qua pendet veritas earum, quamdiu futura enuntiatur, indeterminata eſt, & ideo non vide
41 tur poſſe tribuere veritatem determinatam eiſdem propoſitionibus.

Ideo prima opinio aſſerit nullam prorſus habere veritatem, aut falſitatem tales propoſitiones, ſed neutras eſſe, hoc eſt, nec veras, nec falſas. Ita Antonius Cordubenſis lib. 1. ſui Quæſtionarij, quæſt. 55. dub. 2. Probatur quia veritas, vel falſitas enuntiationis ſumitur per conformitatem, aut difformitatem, ad rem ſignificatam, ſed res ſignificata per hanc enuntiationem, Petrus peccabit, non eſt in rerum natura, quamdiu enuntiatur futura; ergo enuntiatio ipſa non eſt ei conformis, nec diformis, quare non erit vera, neque falſa, ſed neutra, & certè ſi vera, aut falſa concedatur, ſequitur ſimul eſſe veram, & falſam, quod repugnat. Probatur conſequentia, quia cum res ſignificata indifferens ſit ad eſſendum, & non eſſendum, & non magis ad vnum, quam ad alterum determinata, non eſt maior ratio obquam, enuntiatio ſit vera, quam falſa, quare vel neutrum habebit, vel vtrumq. & hoc eſt impoſſibile; ergo illud neceſſarium, quod eſt eſſe neutram.

Secunda opinio aliquam veritatem tribuit his enuntiationibus, non quidem determinatam, ſed confuſam, aut indeterminatam. Ita vt totum diſiunctum ex vtraque contradictoria compoſitum ſit determinatè verum, ac neceſſarium, vt Petrus diſputabit, vel non diſputabit, ſed quælibet earum per ſe ſumpta in determinatè vera ſit, aut falſa, quod eſt dicere indifferentem eſſe ad veritatem, aut falſitatem, & ideo non eſſe actu veram, nec actu falſam, ſed quaſi in potentia nondum determinata. Ita Albertus Magnus primo libro de Interpretatione tractatu de Oppoſitione cap. 4. Catherinus in Opuſculo de veritate enuntiationũ, Lobanienſes, & Toletus cap. præſenti. Et hæc videtur expreſſa ſententia Ariſtotelis, qui eam probauit hac ratione. Quod determinatè verum eſt, neceſſarium exiſtimatur, ergo ſi enuntiatio ſingularis de futuro contingenti determinatè vera eſt, erit neceſſaria. Ex quo ſequitur futura omnia neceſſario euenire, probatur conſequentia, quia ſi hæc eſt neceſsario vera, Petrus diſputabit, diſputatio Petri, à qua ſumit ſuam veritatem, erit neceſsario

futura,& non contigens,quare nulla relinquetur libertas, nec locum habebit cõsilium,aut deliberatio, quia de rebus necessario futuris non deliberamus, nec dicuntur esse in nostra potestate, sed contingentia solum, quæ possunt euenire,& non euenire, sic, vel alio modo fieri.

Probatur secũdo,nam ab eo quod res est, vel nõ est,enuntiatio dicitur vera,vel falsa,sed res significata per enuntiationem singularem de futuro contingenti, ita est indeterminata,vt quamdiu futura est, & vt talis enuntiatur nullam determinationẽ habeat;ergo nec propositio de futuro eam enuntians determinatam habebit veritatem, sed indeterminata, atq. indiferens semper erit ad veritatem,& falsitatem.

Tertia opinio tenet tales enuntiationes habere determinatam veritatem,aut falsitatem,sed contingentẽ, & hæc est vera, & valde conformis fidei Catholicæ, quam tenet Scotus in 1.d. 3. quæst.1. §. ad argumenta principalia. D.Bona.d.38.ar.2.q.1. ad 1.Richar. art.1.q.5. ad 1. Greg. quæst.1.art.2.Ocham quæst.1.ad 1. principale. Gabriel quæst. 1. art. 1. Notab.7.Mars.quæst.40.Ad 3. Holcoth. in 2.quæst. art.7.Sotus in cap. 9. Epistolæ ad Rom.p.5. Pater Franciscus Suarius Opus.de absoluta sciẽentia futurorum contingentium c.2. nu.6.p.Gab.Vazques tomo 1.primæ partis disp.67.cap. 3.& iam fere omnes moderni nostri temporis.

Sed vt eam simul explicemus, & probemus,notandum est, quid sit determinata veritas, nam ex hoc constabit, an tribuenda sit singularibus enuntiationibus de futuro contingẽti. Determinata autem veritas duo habere debet. Primum,℘ sit distincta, & non confusa,sicut confusa est ea,quæ reperitur in propositionibus æquiuocis, vt in hac canis mouetur, in qua non verificatur prædicatum de aliquo subiecto distinctè,sed cõfusa, & quasi suspensa manet veritas eius. Secundo dicit,quod sit actualis, quæ in ordine ad actuale significatum accipiatur, nam si solum sit in potentia indifferenti, suspensa dicetur enũtiatio à veritate. Actuale autem significatum enuntiationis illud dicitur, quod actu est in rerum natura tempore significato per copulam eius, ita vt si enuntiatio sit de præsenti, actualẽ habeat veritatem, ac determinatam, si res significata existat tempore præsenti, & si sit de præterito, determinatè vera erit, si eius significatum aliquando fuit in rerum natura. Si vero sit enuntiatio de futuro,erit determinatè vera, si eius significatum aliquando futurum sit in rerum natura, vt hæc enuntiatio,sol orietur cras,determinatè vero est hodie, quia significatum eius crastina die erit in rerum natura.

Secundo notandum est, propositionem de futuro, sicut & de præterito duplicem esse, vnam quæ determinat aliquod tempus,vt hæc Petrus disputabit cras, aliam quæ nullum determinat, sed totum tempus futurum quasi in definitè significat, vt Petrus disputabit, & vt determinatè vera sit prior necesse est disputationem Petri futuram esse die crastino,vt autẽ posterior,sufficit,quod aliquo tempore habitura sit esse actuale in rerum natura, ita vt verum sit tunc de præsenti enuntiare, Petrus disputat. 42

His suppositis probatur iam nostra sentẽtia,quod propositiones singulares de futuro contingenti sint determinatè veræ, aut falsæ ex fide Catholica,quæ docet Deum ab æter

no euidenter cognouisse veritatem earum, ex quo sequitur eam habuisse ab æterno. Probatur consequentia, quia Deus nõ cognoscit futura esse, nisi quæ verè futura sunt. Gratia exẽpli. Deus ab æterno cognouit hanc singularem de futuro contingenti, veram esse, Antichristus est peccaturus; ergo cognouit, quod aliquando erit vera de præsenti, sed propositio, quæ aliquando est vera de præsenti, semper fuit vera de futuro, & determinatè vera; cum aliquando sit de præsenti determinatè vera; ergo cognouit Deus ab æterno determinatam veritatem eius de futuro, quod non potest esse, nisi eam habuerit, alioqui cognouisset Deus tanquã futurum, id quod futurum non est.

Probatur etiam ratione primo, quia si Petrus hodie disputat, determinatè verum erit de præsenti enuntiare, Petrus disputat; ergo etiam fuit determinatè verã heri enuntiare de futuro, Petrus disputabit, probatur euidenter consequentia, quia veritas enuntiationis de futuro mensuratur per significatum eius, & determinata veritas, per determinationem eiusdem significati, sed disputatio præsens habet nunc esse determinatum de præsenti; ergo habuit heri esse determinatum de futuro, & ideo enuntiatio de futuro, quæ illud enũtiabat determinatam veritatem, quam sicut heri habuit, certũ est ante mille annos habuisse.

Secundo, determinata veritas enũtiationis sumitur ex significato eius determinato. Sed significatum huius enuntiationis, Petrus disputabit, habebit aliquando esse determinatum de præsenti; ergo habet modo esse determinatũ de futuro, & ideo propositio, quæ illud de futuro enũtiat, erit determinatè vera, cum eius significatum sit determinatè futurum. Probatur minor, quia disputatio Petri aliquando habebit esse actuale, atque distinctum extra causas.

Probatur tandem, quia si propositiones istæ non habent determinatã 43 veritatẽ; ergo nullo modo sunt veræ, aut falsæ, nec erunt aliquãdo, hoc est, nec actu, nec potentia, quod est absurdum. Probatur consequentia, quia frustrà est potentia, quæ nec reducitur, nec reduci potest ad actum, sed istæ enuntiationes nũquam erũt de futuro veræ, imo nec esse poterunt, si modo non sunt determinatè veræ, quia cum effectus præsens fuerit, iam non sunt veræ de futuro, sed de præsenti; ergo nec habent veritatẽ de futuro determinatam actu, nec potentia, quod est nullo prorsus modo esse veras de futuro.

Ad argu. primæ opinionis distinguenda est minor, quod significatũ propositionis singularis de futuro contingenti non sit in rerum natura, quia licet non sit in differentia tẽporis præsentis. Est tamen in differẽtia temporis futuri significata per copulam. In qua habebit esse determinatum, & actuale, & hoc sufficit, vt determinatè sit vera enuntiatio de futuro, sicut nec modo est in rerũ natura significatum propositionis de præterito, sed quia in propria differentia temporis habuit esse actuale, ac determinatum, sufficit, vt enũtiatio de præterito sit determinatè vera. Aliud vero, quod infertur simul esse veram, & falsam, si determinatè vera concedatur, negandum est, quia ideo est determinatè vera, quia significatum habebit esse determinatum tempore significato per copulã, quod licet possit non esse; cum sit contingens, erit tamen, & ideò propositio erit vera, non tamen falsa, quia.

quia licet possit non esse, non est verum, quod non sit habiturum esse in propria differentia temporis. Itaque cum enuntietur futurum, & non solũ possibile, non satis est, quod possit non esse, vt falsa sit propositio, sed requiritur, vt omnino non sit futurum, quod patet esse falsum, & ideo malè infertur propositionem simul esse veram, & falsam.

Pro solutione argum 2. opin. notandum est. Effectum futurum duplicem esse, necessarium, & contingentem, necessario futurus est ille, qui non potest non esse futurus, quia per causam necessariã futurus est, vt ortus solis crastinus necessario futurus est, quia per causam necessariam, ac determinatam ad vnum. Contingenter vero futurus esse dicitur ille, qui tẽpore quidem futuro habiturus est esse, nõ minus quam effectus necessarius, contingenter tamen, ita vt possit non esse futurus, quia per causam liberam, aut contingentem, quæ sic eum producit in differentia temporis futuri, vt possit illum non producere, sic se ad operandum determinabit, vt possit se non determinare. Et cum veritas, aut falsitas enuntiationis mẽsuretur per rem significatã, duplex est etiam enuntiatio de futuro, vna necessaria, vt sol orietur cras & alia contingens. Vt Petrus disputabit, sed vtraque determinatè vera, aut falsa, sed necessario, quia ita est vera, vt non possit esse falsa Hæc vero contingenter, quia ita est vera, vt possit esse falsa. Vnde sequitur hanc non esse bonam consequentiam hæc enũtiatio, Petrus disputabit est determinatè vera; ergo necessaria, vel necessario vera, sed ita est determinatè vera, vt cõtingens, & contingenter vera, quia sic est vera, vt possit esse falsa, sicut effectus per eam significatus sic est determinatè futurus, vt possit non esse futurus.

Et ex hac doctrina soluitur argu. Arist. cui negandum est antecedens, quia nõ omne, quod futurum est, habebit esse per causam necessariam, sed plura per contingentem, & ideò nec sunt necessaria, nec necessario futura, sed contingentia, & contingenter futura, & ex consequenti enuntiationes per quas significantur, licet determinatæ veræ, non tamen necessariæ, sed contingentes, quia sic sunt veræ, vt possint esse falsæ.

Pro solutione alterius aliud est notandum, in quo consistit deceptio huius opinionis. Nempe, causam liberam, vel contingentem indeterminatam esse, atque indifferentem, quia potest se determinare, & potest se nõ determinare, certum tamẽ est, quod determinabit se, vel non se determinabit, & ideo certum est etiam effectum eius futurum esse, vel non esse futurum, & si futurus est, posse non esse futurũ, & si futurus non est posse etiam esse futurum. Gratia exempli. Voluntas Petri semper est indeterminata, & indifferẽs ad disputandũ, vel non disputandum, quousq. se determinet crastino die tali hora ad disputãdum, & tunc cessabit in differentia eius Quare disputatio determinata erit tali hora diei crastini, ita tamen, vt possit non esse, sed sicut verum erit tunc de præsenti esse determinatam contingenter, & potuisse non habere esse determinatũ illa eadem hora, quia posset causa libera se non determinare, ita verum est hodie, quod habitura sit cras esse determinatum, contingenter tamen, quia verum est posse non esse, & ideo est verum quod disputatio habitura sit esse determinatum. Enũtiatio igitur futura, Petrus disputabit die crastino

no tali hora, non comparatur ad voluntatē eius, vt indeterminatam, sed vt se determinantem tali hora ad disputādum nec significat disputationem, vt in potentia, vel, vt in potestate voluntatis nondum determinata, sed, vt determinatam, & habentē esse actuale, non præsens, sed futurum crastino die tali hora, & ex hoc determinatam habet veritatem, nō minus quam propositio de præsenti eodem tempore, quo fit disputatio prolata, Petrus disputat. Quia sicut tunc habet disputatio esse determinatum de præsenti, ita nunc habet esse determinatum de futuro. Et in hoc cōsistit deceptio secundæ opinionis, quia putat propositionem de futuro comparari ad causam, vt indeterminatam tantum: cum tamen non comparetur ad eam, vt nunc indeterminatam, (licet verè nunc indeterminata sit) sed ad eādem, vt se determinātem tempore futuro per copulam significato, ex quo determinatā habet veritatem enuntiatio, licet cōtingentem, quia comparatur ad causam, vt se determinantem in futuro, contingenter tamen iuxta propriam naturam, & ideo potentem se nō determinare.

Ad formam igitur argum. distinguenda est minor, quod res significata per enuntiationem de futuro, quādiu enūtiatur futura nullam habeat determinationem: nam licet nullam habeat determinationē præsentem, habet tamen determinationem futuram, quam significat, & contingētem quidem, cum sic futura sit disputatio determinata, vt posſit non esse, hoc enim non tollit futuram eius determinationem, sed ostendit esse contingentem, & ideo non tollit determinatam veritatem enuntiationis de futuro, sed ostendit determinatam eius veritatem, non esse necessariam, sed contingentem.

Sed quid dicendum ad Arist. qui videtur sentire tales enuntiationes non esse determinatè veras. Respondeo plures adhiberi solutiones à pluribus, quæ quidem non videntur ad mentem eius esse. Et ideò eas non refero. Alii vero, quibus prędictæ solutiones non satisfaciunt, asserunt ita sensisse Arist. quod tales enuntiationes non habeant determinatam veritatem, sed errasse in hoc aduersus fidem nostram, quæ cum ponat à Deo euidenter cognosci ab æterno, quasdam esse veras, & alias falsas. Necesse est concedere determinatè veras esse, aut falsas, quia quod Deus cognoscit futurum esse, determinatè futurum est licet contingens. Quare non est audiendus in hac parte Arist. Ego vero credere non possunt Aristotelē errasse, quia certum est cognouisse libertatem nostræ voluntatis, & cōtingentiam aliarum causarum, quæ sunt duæ radices totius contingētię futurorum effectuum, quos enuntiationes singulares de futuro contingenti enuntiant. Et cum cognouerit eosdem effectus habituros esse determinationem actualem, licet contingentem, tempore futuro per copulā earum significato. Impossibile est, nō intellexisse, quod tales enuntiationes habeant determinatam veritatē, licet contingentem. 45

In eo igitur sensu determinatam veritatem eis denegauit, in quo eam concesſit enuntiationibus materiæ necessariæ, & remotæ, atque etiam contingentibus de subiecto vniuersali, imo & singularibus de præsenti, & præterito, atque etiam toti disiuncto ex vtraque contradictoria singulari de futuro, quale est hoc, Petrus disputabit, vel non disputabit.

His

His autem omnibus concefsit veritatem determinatam, sumptam pro necessaria, quam negauit singularibus de futuro contingenti, non tamen eis denegauit determinatam veritatem contingentem. Itaque sensus eius fuit, regulam contradictionis quod ex duabus contradictoriis, vna determinatè est vera, & alia determinatè falsa, idest, vna necessario est vera, alia necessario est falsa, in omnibus enuntiationibus cuiuscumque materiæ est vera, exceptis singularibus de futuro contingenti, in quibus solis deficit, quia neutra per se sumpta est determinatè vera, idest, necessario vera, sed contingenter veræ sunt, vel falsæ, hanc nihilominus veritatem contingentem determinatam habent, propter determinationem contingentem effectus tempore futuro per copulam earum significato. Quod autem iste fuerit sensus eius, ex duobus ostendo. Primo ex argumentis, quibus id probauit, in quibus arguit à determinata veritate, ad necessariam. Et ex determinata veritate harum enuntiationum infert tolli cõsilium, & deliberationem, esset autem friuolum argumẽtum, nisi determinationem veritatis pro necessitate acciperet. Secũdo ex his verbis, quibus apertè eundem sensum significauit. *Sed, & in contradictione eadem ratio est, esse quidem, vel non esse omne necesse est, & futurum esse, vel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem, vt necesse est. Futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse, non tamen cras fieri bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est.* Et in hoc sensu explicant Aristotelem Rich. in 1. d. 38. art. 1. quæst. 5. ad 1. & Maior ibidem quæst. 1.

Breue dubium, an effectus contingens quando est, sit necessarius, vel adhuc contingens.

NON parum iuuabit ad melius intelligendam præcedentẽ quæstionem determinatio huius dubij, ex qua etiam explicabitur vniuersalis illa propositio Aristotelis frequẽter in hac materia repetita, nempè. *Omne quod est, quando est, necesse est esse.* Quæ si vera sit, sequitur ex ea futurum contingens, dum iam est in rerũ natura non esse contingens, sed necessarium. Quod etiam probo, nam causa libera priusquam se determinet ad operandum, indeterminata, & contingens est, sed dum de præsenti operatur, cessat iam indeterminatio; ergo cessat, contingentia eius, & ex consequẽti cessabit cõtingentia effectus, & erit necessarius.

Dubium hoc hac distinctione soluendum est, necessarium dupliciter sumitur. Primo ex propria natura, & hoc dicitur necessarium simpliciter, vt ortus solis, quia ita est, vt nõ posit non esse, propter necessitatem suæ causæ. Secundo dicitur aliquid necessarium, non ex propria natura, sed ab extrinseco, vt ex determinatione temporis, in quo producitur extra causas, licet à causa contingẽti. Quo supposito dicimus effectum contingentem, dum iam est, adhuc esse contingentem simpliciter, sed necessarium solum ab extrinseco, ex determinatione temporis. Probatur primum, quia causa libera liberè se determinat ad operandum; ergo ita se determinat, vt posit se non determinare, & consequenter ita operatur, vt posit non operari, quare dum operatur, non necessario, sed libere, & contingenter operatur; & ideo operatio ipsa, aut effectus etiam dũ

fit,

fit, vel præsens est, contingenter procedit à sua causa, & contingens esse habet simpliciter. Probatur secundum, quod sit necessarius ex suppositione, quia supposito, quod iam habet esse, non potest non esse, alioqui simul posset esse, & non esse, quod repugnat. Et in hoc sensu intelligitur propositio Aristot. Omne quod est, quando est necesse est esse, quasi dicat ex suppositione temporis, in quo præsens est, non potest non esse, & hoc tantum probat argumentum factum, quia licet per determinationem causæ liberæ ad operãdum cesset indeterminatio, atque indifferentia eius, liberè tamen cessat, & ideo liber semper est effectus, atque contingens ex propria natura, adhuc quando præsens est, licet ex suppositione præsentialitatis sit necessarius ab extrinseco, & ex suppositione.

In secundo libro huius operis, solum agit Aristoteles de enunciationibus modalibus. Et oppositione earum, de quibus copiosè in Sumulis disseritur, & cum ex hoc libro desumpta sint, quæ à Sumulistis repetũtur, & inculcantur, non iudicamus necessarium, ea nunc repetere, nec capita huius libri exponere, cum iam sit tota eorum doctrina ab adolescentibus satis intellecta. Sed ad libros de priori resolutione procedendum esse.

Finis huius operis.

COM-

COMMENTARII IN LIB. ARIST. DE PRIORI ANALYSI, SEV RESOLVTIONE.

PROOEMIVM HVIVS OPERIS.

1 PVS hoc initium eſt tertiæ partis dialecticæ, in quo Ariſto. incipit agere de tertia operatione intellectus, ad quam pertinet ſyllogiſmus. Inſcribitur autem de Priori reſolutione, & reſolutio Logica, ſiue intellectualis, de qua intelligitur inſcriptio, nõ eſt diſſolutio ſyllogiſmi, ſicut materialis, & phyſica reſolutio rei eſt eius diſſolutio, ſed eſt quaſi examinatio partiũ, ex quibus ſyllogiſmus, qui eſt inſtrumentũ dialecticæ, conſtare debet, & finis reſolutionis eſt perfectio eiuſdem ſyllogiſmi, quæ nota debet eſſe ex modo ipſo reſolutionis, aut examinationis eum componenti, vt vim habere poſsit ad inueniendam, ac probandã veritatem, vt copioſius explicabimus in proœmio librorum de poſteriori reſolutione.

De inſcriptione huius operis.

SEd cur de priori reſolutione inſcribantur, non ſatis cõſtat, ſed plures dicunt, ideo de priori dici hos libros, ſequentes vero de poſteriori, quia in his agitur de forma ſyllogiſmi, in ſequentibus de materia. Hæc tamen ratio inſufficiens eſt, quia licet verum ſit in his libris agi de ſyllogiſmo ſecundum formam: falſum tamen, quod in ſequentibus ſolum agatur de eodem ſecũdum materiã, quia ſi verum hoc eſſet, demõſtratio non diſtingueretur à ſyllogiſmo in communi, nec à ſyllogiſmo topico, & ſophiſtico, niſi per materiã, quod eſt aperte falſum: nam ex eo ſequeretur, nec demonſtrationem eſſe ſpeciem ſyllogiſmi, nec diſtingui ſpecie à ſyllogiſmis dialecticis, & ſophiſticis: probatur euidenter conſequentia, quia à materia non ſumitur differentia eſſentialis conſtituens ſpeciẽ, & diſtinguens eam ab aliis, ſed à forma, Propterea dicendum eſt, hos lib. appellari de reſolutioni priori, ſequẽtes vero de reſolutione poſteriori; quia in his agitur de forma ſyllogiſmi communi, atque generica, quæ ſumitur ex diſpoſitione eius in figura, & modo, & quam conſtat communẽ eſse omnibus ſyllogiſmis. In lib. vero ſequentibus agitur de forma ſpeciali, nempe de modo concludendi neceſsario vnam veritatem de altera, per quem conſtituitur demonſtratio in ſpecie ſyllogiſmi, & diſtinguitur ab aliis, vt etiam explicatur copioſius in proœmio operis ſequentis. Forma autem communis, atq. generica prior eſt, & notior nobis, ideo de priori reſolutione merito inſcribuntur libri iſti.

Quodnam ſit obiectum huius operis.

PRima opinio aſserit, demonſtrationẽ eſse ſubiectum, quia ex his, 2
& ſequentibus lib. vnum opus efficitur, cuius ſcopus eſt demonſtratio, tã quam

quam finis in quem proximè ordinatur. Vnde Arist. cap. 1. huius lib. proponens intentum, huius operis asserit esse de demonstratione, & disciplina demonstratiua disputare.

Secunda opinio opus hoc à sequẽti distinguit, & ideo negat demonstrationem esse obiectum, sed neque asserit syllogismum esse adæquatũ obiectum, sed argumentationem in communi, quia Arist. nõ de solo syllogismo agit, sed de aliis argumẽtationibus, vt de inductione, enthimemate, & exemplo, quare aliquid his commune debet esse obiectum huius operis.

Nostra tamen sententia, & magis communis inter expositores hoc loco est, supposita distinctione huius operis à sequenti necessario admittenda, cum diuersa sint ea, de quibus in vtroque agitur, solum syllogismũ in cõmuni esse adæquatum obiectũ eius, quia vel nihil de cæteris argumentationibus agit in ea Aristo. vel si aliquid, solum, vt deseruire possũt syllogismo. Sed ratione probatur, quia adæquatum obiectum scientiæ est, cuius partes ex professo explicat, cuius definitionem tradit, cuius passiones probat, sed in hoc opere traduntur partes syllogismi, assignatur definitio eius, & passiones probãtur, vt in 1. & 2. lib. est manifestum; ergo syllogismus est obiectum huius partis adæquatum. Quod vero Arist. dicit propositum eius esse agere de demonstratione, solum probat, quod libri sequentes, quasi finis sint, in quẽ ordinatur opus hoc, de quo fine patet non agi, in hoc opere, & ideo neque ad eius obiectum pertinet.

Diuisio totius operis.

3 IN duos libros, aut partes diuiditur opus hoc, in quorum primo, de syllogismo, & partibus eius agit Arist. In 2. de eius proprietatibus, seu passionibus, quas potestates seu potentias, & impotentias vocat Arist.

Primus autem hic liber diuiditur in tres partes. In 1. quæ proœmij rationem habet, proponit Arist. materiam totius operis, syllogismumque, & partes eius (quę sunt propositio, & terminus) definit. In 2. agit de conuersionibus propositionum. In 3. de figuris, & modis syllogismorum, & de his quæ ad easdem figuras pertinent.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Primum dicere circa quid, & cuius sit consideratio, quoniam circa demonstrationem.

Breuis expositio textus.

CAPVT hoc quasi proœmium est totius operis, in quo Aristo. intendit proponere finem eius, in quem ordinetur, atque etiam ea, de quibus in eo acturus est. Diuiditur in duas partes. In quarum prima proposito fine, proponit ea de quib⁹ agẽdum est, nempe propositionem, terminum, syllogismum perfectum, & imperfectum, & singula hæc definit, ac diuidit, quæ multiplicia sunt, nempe, propositionẽ, & syllogismũ. 4

Finẽ huius operis asserit esse demonstrationem, quæ cum sit potissimum instrumentum dialecticæ: ad illam ordinantur omnia, remotè quidem simplicia, Proximè propositiones, & forma syllogistica de qua in hoc opere agendum est, eo fere modo, quo genus ordinatur ad constituẽdam potissimam eius speciem.

Definit ergo primo propositionẽ, quia notior nobis erat; cum de ea iam egerit in lib. de Interpretatione, & definitio talis est. *Propositio est oratio affirmatiua, vel negatiua alicuius de aliquo.* In qua pro genere ponitur oratio, quæ secundum se nihil affirmat, aut negat. Cõtrahitur autem per affirmationem, & negationem, tanquã per differentias essentiales, vt 1. lib. de Interpretatione diximus, & per has definitur potius, quam per verũ, vel falsum, quia in ordine ad syllogismum, ad quem proxime ordinatur, nihil refert, quod vera sit, vel falsa, cum forma syllogistica, tam in falsis, quam in veris propositionibus consistere possit, sed necesse est, affirmatiuam esse, aut negatiuam, vt syllogismo deseruat.

Diuidit eandem propositionem duplici diuisione. Prima in vniuersalem, particularem, & indefinitam. Vniuersalis illa est, cuius subiectũ pro omnibus inferioribus sub se contentis distribuitur. Vt omnis homo est animal, particularis cuius subiectum afficitur signo particulari, vt aliquis homo est animal, & indefinita cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus, vt homo est animal. De propositione singulari non facit mentionem, quia non pertinet per se ad artem, vel scientiam, nec ad formam syllogisticam.

5 Secunda diuisio propositionis est, in dialecticam, & demonstratiuam. Dialectica est probabilis, ex qua efficitur probabilis syllogismus, sed quę formam habet interrogationis in eo qui interrogat, in eo vero, qui syllogismum constituit, solum est simplex proposito probabilis, vt si dicas putas ne, animal rationale, est definitio hominis, modum habet interrogationis. Si vero interrogationem auferas, modum simplicis propositionis, ex qua fit syllogismus. Alia est propositio demonstratiua, quæ vera debet esse, ac necessaria, & ex vtraq. potest fieri syllogismus, & ideo propositio syllogistica vtriq. communis est.

Definit deinde terminum tali definitione. *Terminum voco, in quem resoluitur propositio, vt in prædicatum, & de quo prædicatur.* Vt homo, & animal.

Definit tandem syllogismum hæc definitione. *Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam, alterum quid, à positis, necesse est contingere, eo quod hæc sint.* In qua definitione oratio ponitur pro genere, quia communis est ad omnes argumentationes, cum quibus in ea conuenit syllogismus. In qua quibusdam positis, hoc est duabus pręmissis dispositis in modo, & figura, vt distinguatur ab exemplo. Quod ex vna tantũ singulari colligit aliam. Ab enthimemate, quod ex vna tantum procedit quasi supprimens ali. Aamtq. etiã ab inductione, quæ licet ex multis singularibus colligat vniuersale, nõ tamen dispositis in modo, & figura, sed solum numeratis. Addit autem, eo quod hæc sunt, vt explicet conclusionem syllogismi sequi ex virtute præmissarum, sic dispositarũ, absq. aliquo extrinseco additamento.

Diuidit syllogismum, in perfectũ, & in imperfectũ, perfectum esse ait, qui nullo indiget, vt appareat necessarius, & tales sunt syllogismi primæ figuræ. Imperfectum vero, qui reductione quadam indiget ad perfectũ, vt appareat necessarius. 6

Principia tãdem per se nota, quibus innititur tota ars syllogistica, duo esse docet nempe dici de omni, cui innituntur syllogismi affirmatiui, & dici de nullo cui innituntur negatiui. Et dici de omni sic explicat, quãdo nihil est sumere sub subiecto, de

de quo non dicatur prædicatum, sed minor propositio sumitur sub maiori quia subiectum eius continetur sub subiecto eiusdem maioris; ergo euidens est, quod si prædicatum maioris dicitur de subiecto, dicitur etiam de omni contento sub illo, ꝙ colligitur in conclusione, vt ostendit hic syllogismus, omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substātia, in cuius cōclusione, prędicatum maioris, quod dicitur maior extremitas, prædicatur de subiecto minoris, quod dicitur extremitas minor, & continetur sub subiecto eiusdem minoris. Dici autem de nullo est, quod si prædicatum maioris negatur de subiecto minoris. Negabitur etiam de quodlibet contento sub eo, & hoc fit in conclusione, vt si dicamus, nullū animal est lapis, omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis. Euidens est enim, quod si lapis negatur de omni animali in maiori, negatur etiam de omni homine, in conclusione, quod sub eo assumptum fuit in minori. His autē duobus principiis dici de omni, & dici de nullo, non indiget syllogismus perfectus, vt appareat necessarius, sed vt quibus efficacitas eius innititur, & ideo necesse est, sciamus eam probare per illa, vt certi simus de ea. Nam si quis eam probare nesciat, quod est reducere formam syllogisticam ad sua principia indemōstrabilia, non habet scientiam de efficacitate eius. Et ideo hęc principia dicuntur dici de omni, & de nullo prioristicè, quia in posterioribus sumuntur secundum veritatem, ac necessitatem propositionum, & dicuntur posterioristica, quib' innititur tota ars demonstratoria.

CAPVT SECVNDVM.

TEXTVS ARIST.

Quoniam vero omnis proprositio est, aut inesse, aut necessario inesse, aut contingenter inesse.

Breuis expositio textus.

INTENTVM Arist. est explicare modum, quo propositiones de inesse conuertantur. Diuiditur autē in duas partes. In prima diuidit propositionē in eam, quā vocat de inesse, & aliam, quæ vocatur modalis. In 2. docet, quonam modo conuertantur propositiones de inesse, nā de conuersione modalium agit cap. sequenti. 7

Diuisio est hæc, propositio alia est in qua simpliciter prædicatur vnum de altero, aut negatur de illo, absque modo aliquo necessario, aut contingenti adiuncto, & hæc vocatur propositio de inesse, quia prædicatum dicitur de subiecto secundum esse, ꝙ habet in eo, non secundum hunc vel illū modū, quo ei cōuenit, videlicet secundum modum necessitatis, aut contingentiæ. Vt homo est animal. Alia est propositio modalis, in qua prædicatum dicitur, vel negatur de subiecto cum aliquo modo necessitatis, aut contingentiæ adiuncto, vt homo necessario est animal, paries contingenter est albus. Acturus igitur Aristoteles de conuersione propositionum, prius agit de conuersione propositionis de inesse capite præsenti, quam de conuersione modalis, quia propositio de inesse prior est, & quasi fundamentum modalis.

Propositio de inesse, quadruplex est, vniuersalis negatiua, vniuersalis affirmatiua, particularis affirmatiua, & negatiua, quam hoc modo diuidit, quia diuersum modum conuersionis

habent affirmatiuæ, & negatiuæ, indefinita vero eundem modum conuersionis habet, ac particularis.

8 Quatuor igitur assignat regulas pro conuersione harum quatuor propositionum. Primam, pro cõuersione vniuersalis negatiuæ, quam dicit cõuerti in seipsam, vt nullus homo est animal, in hanc nullum animal est homo. Secundam, pro vniuersalia affirmatiua, quam dicit nõ cõuerti in seipsam, hoc est nõ in aliam vniuersalem, sed in partẽ, hoc est in particularem, vt omnis homo est animal, in hanc, aliquod animal est homo. Tertiam pro particulari affirmatiua, quã dicit conuerti in seipsam, vt aliquis homo est animal; ergo aliquod animal est homo. Vltimã regulã pro cõuersione particularis negatiuæ, quã dicit nullo modo conuerti. Vt hæc propositio aliquod animal nõ est homo, non conuertitur in hanc, aliquis homo non est animal.

Notabile circa literam.

9 QVædã sunt notãda circa hoc ca. vt meli' intelligatur doctr. Ari. Primum, quid cõuersio sit. Et licet à pluribus sic definiatur, cõuersio propositionis est. *Transmutatio prædicati in subiectũ.* In sufficiens est hęc definitio, quia conuersio argumentatio quædã est ab vna propositione, in alterã per transmutationem extremorũ, & bona cõuersio illa debet appellari, quæ bona consequentia est, quia in ea repugnat dari antecedens verũ, & consequens falsum. Mala vero in qua dari potest. Ita ergo definienda est, cõuersio propositionis est *argumentatio, in qua per trãsmutationem prædicati in subiectum, colligimus vnam propositionem ex altera*, vt si sit dicamus, nullus homo est animal; ergo nullum animal est homo. Transmutatio autem extremorum sic debet fieri in conuersione, vt non solum nõ varientur termini. Sed nec significatio eorum, nec suppositio, nec distributio.

Secundum notabile.

SEcundo notandum est, duplicem esse conuersionem, vna est quæ fit per simplicem transmutationem extremorum, alia quæ fit per contrapositionem eorum, & prima satis per se est manifesta. Secunda vero fit per transmutationẽ quidem extremorũ, seu additis eis duabus negationibus infinitantibus, & huius conuersionis non est vsus, nisi in propositionibus affirmatiuis, quia negationes nõ possunt addi suppra alias negationes sine magna cõfusione. Vniuersalis igitur afirmatiua conuerti potest in se ipsam per cõtrapositionem, hoc modo. Omnis homo est animal; ergo omne non animal est non homo, & particularis etiam affirmatiua. Vt aliquis homo est animal; ergo aliquod non animal est non homo. Huius autẽ cõuersionis non fecit mẽtionem Arist. quia non est propriè conuersio, nam cũ extremis addãtur negationes, non videntur eadem manere, sed variari quod tamen ad veram conuersionem necessarium esse diximus, vnde non tam est conuersio secundũ formã propositionis, quam secundum sensum. Præterea, quia ad cõstitutionem syllogismorum inutilis etiã est propter negationes, quibus obscura redditur forma syllogistica. Alij addunt hanc cõuersionem solum posse fieri in terminis existẽtibus, quia si non existãt dabitur antecedens verum, & consequẽs falsum, vt patet in hac omnis homo est ens; ergo omne nõ ens est non homo, in qua antecedens est verũ, & cõsequens falsum, cum si propositio affirmatiua de subiecto nõ supponẽte 10

mihi

mihi tamen videtur etiam in terminis non existentibus fieri posse, neq. vnquam dari antecedens verum, & consequens falsum, quare nec datur in eodem exemplo. Sed negandũ est, quod consequens sit propositio affirmatiua de subiecto non supponente, nam terminus infinitus etiam de nõ entibus, & de quibuscunq. non existẽtibus dicitur, vt in 1. lib. de interpretatione probauimus, quare non efficit propositiones de subiecto nõ supponenti, sed similes essentialibus, in quibus copula absoluitur à tempore, & ideo non est necessaria existentia extremorũ ad suppositionẽ.

Tertium notabile.

11 Circa conuersionem particularis negatiuæ notandum est, ideo non conuerti, quia dari potest aliquando in conuersione eius antecedens verum, & consequens falsum, quod sufficit, vt conuersio non sit legitima: cum de ratione conuersionis sit argumentatio, & hæc euidenter probetur vitiosa, ex eo tantum, quod semel dari posit antecedens verum, & consequens falsum in simili forma arguẽdi. Ratio autem fundamentalis, propter quam in tali conuersione datur antecedens verum, & consequens falsum est, quia fit argumentum à termino non distributo in antecedenti ad eundem distributum in consequenti, vt sit manifestum si dicamus, aliquod animal non est homo; ergo aliquis homo non est animal. Animal enim non distribuitur in antecedenti: cum sit subiectum propositionis particularis, & distribuitur in consequenti: cum sit prædicatum propositionis negatiuæ. Et ideo non est bona consequentia à conuersa ad conuertentem, nec proinde legitima cõuersio, & hoc vult dicere Aristoteles, dum particularem negatiuam nõ conuerti docet, quia mala conuersio, non est conuersio, sicut mala consequentia, non est consequentia.

CAPVT TERTIVM.

TEXTVS ARIST.

Eodem autem modo se habebit, & in necessariis propositionibus, &c.

Breuis expositio text.

INTENTVM Arist. in hoc capite est tradere regulas conuertendi propositiones modales, diuiditur autem cap. in duas partes. In prima, tradit regulas conuertendi propositiones de necesse. In secunda vero regulas conuertendi propositiones de modo contingenti. 12

Pro conuersione igitur propositionum de necesse easdem regulas tradit, quas capite præcedenti tradiderat pro conuersione propositionum de inesse. Prima regula est, quod vniuersalis negatiua de necesse conuertitur simpliciter. Quam probat arg. ducente ad impossibile in terminis non significantibus. Sed vt melius intelligatur, illud constituemus in terminis significantibus hoc modo Si vniuersalis negatiua non conuertitur simpliciter; ergo hæc non est bona consequẽtia, necesse est nullum hominem esse equum; ergo necesse est nullum equum esse hominẽ; poterit ergo dari antecedens verum, & consequens falsum. Sit igitur verũ illud antecedens, necesse est nullum hominem esse equum, & hoc consequens falsum, necesse est nullum equum esse hominem, & si hoc consequens falsum est, verum erit,

contingit aliquem equum esse hominem; ex quo benè sequitur; ergo cõtingit aliquem hominem esse equũ, per cõuersionem simplicem, sed hæc est contradictoria primi antecedẽtis malæ conuersionis, ꝙ concessum est verum, nempè necesse est nullum hominem esse equum; ergo concedendum est vniuersalem negatiuam de necesse conuerti simpliciter, vel dari duas contradictorias simul veras.

13 Secunda regula est, vniuersalem affirmatiuam de necesse conuerti in partem, & particularem affirmatiuã conuerti simpliciter. Quam probat simili alio argumento ducente ad impossibile, quod non est necessarium repetere. Tertia regula, particularis negatiua de necesse non cõuertitur. Hanc probat, quia sicut hæc est mala consequẽtia, aliquod animal non est homo; ergo aliquis homo non est animal in conuersione particularis negatiuæ de inesse, quia datur antecedens verum, & consequens falsum. Ita in particulari negatiua de necesse, aliquod animal non esse hominem est necesse; ergo aliquem hominem esse animal non est necesse.

In secunda parte capitis agit de conuersione propositionum de contingenti, quod duobus modis sumi posse ait. Primo, prout est idẽ, quod possibile, & hoc modo etiam conuenit rebus necessariis, quia si necesse est hominem esse animal; ergo etiam est possibile, & consequenter contigens sumpto contingenti pro possibili. Sed hanc acceptionem contingentis impropriam esse docet. Ideo secundo modo sumitur propriè pro eo, quod potest esse, & potest nõ esse:

Hoc supposito, prima regula est, ꝙ omnes propositiones de cõtingenti. Primo modo, eadem prorsus ratione conuertãtur, ac propositiones de inesse, & de modo necesse, quam nec oportet probare, nec exemplis ostendere; cum sit satis manifesta.

Secunda regula omnes propositiones affirmatiuæ de contingenti, secundo modo accepto conuertuntur etiam eisdem modis, nempè vniuersalis affirmatiua in partem, vt contingit omnem hominem esse album; ergo contingit aliquod album esse hominem, & particularis affirmatiua simpliciter, vt contingit aliquem hominem esse album; ergo contingit aliquod album esse hominem. Quæ etiam regula non probatur ab Arist. quia manifesta est.

Tertia, vniuersalis negatiua non conuertitur, particularis vero negatiua cõuertitur simpliciter, & in hoc differunt propositiones de contingẽti ab omnibus aliis. Hãc regulam nõ probat alia ratione, nisi quia negatiuæ de modo cõtingenti propriè sumpto affimatiuam habent figurã quid autem hoc sit statim explicabitur.

Dubium primum circa conuersionem propositionum de necesse.

An vera sit secunda regula conuersionis vniuersales affirmatiuæ, & particularis affirmatiuæ de necesse.

PRimo agendum est de conuersione propositionum de necesse, vt ordinem Arist. sequamur. Deinde de conuersione propositionũ de contingenti, & tandẽ dicimus quid sentiendum sit de propositionibus de possibili, & impossibili. Est ergo primum dubium, quia secundum hanc regulam, propositio vniuersalis affirmatiua de necesse conuertitur in partem, & particularis affirmatiua sim- 14

simpliciter, sed probatur vtrumque falsum, quia in vtraque conuersione datur antecedens verum, & consequens falsum; ergo vtraq. est mala conuersio. Probatur antecedens in his, necesse est omne grammaticum esse hominem; ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum, & rursus necesse est aliquod grãmaticum esse hominem; ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum. Aliqui respondent, has propositiones modales duobus modi sumi posse. Primo in sensu composito, ita vt significatio modi cadat supra totum illud concretum, vt compositum ex homine, & grãmatica, & sensus sit, necesse est omne, quod necessario est grammaticum esse hominem, & tunc antecedens est falsum sicut, & consequens, quare non probatur malam esse conuersionem. Si vero sumantur in sensu diuiso. Ita vt modus non componat grammaticam cũ homine, sed naturæ suæ relinquat. Ita vt sensus sit omne grãmaticum, non posse non esse hominem, non possunt conuerti iuxta tradditas regulas, quas solum in sensu composito intellexit Arist. Hæc solutio non placuit Vallalpandeo in Commentariis huius capitis, quia verè diminuta est, nam cum in vtroq. sensu posit sumi modus, & melius, atq. frequentius sumatur in sensu diuiso, vt per se est manifestũ, satis diminutus esset Aristoteles, si regulas conuersionis non assignaret iuxta communem, & magis proprium sensum propositionũ. Propterea respõdet ipsæ veram esse eandem regulam etiam in exemplo arg. si seruetur idem sensus vtriusq. propositionis. Quod in conuersione vniuersalis negatiuæ probat, videlicet, necesse est nullum grammaticũ esse hominem; ergo necesse est nullũ hominem esse grammaticum, nam vtraq. in eodẽ sensu accepta est falsa.

Sed hæc solutio minus satisfacit, quam prima, nam regula non habet difficultatem in conuersione vniuersalis negatiuæ, sed in solis affirmatiuis, quæ etiam si in eodem sensu accipiantur, necesse est dari aliquando in earum conuersione antecedens verum, & consequens falsum. Vt exemplum arg. probat euidenter.

Ideo respondemus propositiones de modo *Necesse* vniuersaliter loquẽdo accipiendas esse supposita existẽtia extremorum, vt in eis vera esse posit regula cõuersionis tradita ab Arist. Vt in exemplo argumenti supposito, quod homines, & grammatica sint in rerum natura, & tunc verum est antecedens necesse est omne grammaticum esse hominẽ, quia sensus est, existente homine, & grammatica necesse est, omnem grammaticam esse in homine. Et etiam verum est consequens, necesse est aliquem hominem esse grãmaticum, quia sensus est, homine, & grammatica existentibus in rerum natura, necesse est aliquem hominem esse grammaticum, quamuis non supposita existentia extremorum, sed absolute accepta sine tali suppositione falsa esset propositio.

Dubium secundum.

An benè probauerit Arist. regulas conuersionis propositionum de necesse.

Videtur non benè id probasse propter hoc arg. quia non benè probatur res aliqua per medium minus notum, quam ipsa sit, sed Arist. probauit regulas conuertendi propositiones de necesse per conuersionem 15

particularis de contingenti, de qua nihil adhuc dixerat, ergo minus benè id probauit. Minor patet ex litera Aristotelis. Respondetur, quod si benè intelligatur ratio Arist. non vtitur conuersione propositionis de modo contingenti, sed propositionis de inesse, ex qua postea colligit propositionem particularem de contingenti, hoc modo. Si non conuertitur simpliciter vniuersalis negatiua de necesse; ergo potest dari antecedens verum, & consequens falsum, sit ergo verum hoc antecedens, necesse est nullum hominem esse equũ, & hoc consequens falsum, necesse est nullum equum esse hominem. Etsi hoc consequẽs falsum est, benè sequitur ex eo veram esse hãc propositionem, contingit aliquem equum esse hominem, quę est eius cõtradictoria. Et quia contingens sumpto pro possibili significat id, quod potest esse, ex propositione particulari de contingenti hoc modo sumpto infert Aristoteles propositionem particularẽ de inesse per illam regulam, possibili posito inesse nullum sequitur inconueniens, hoc modo. Contingit aliquem equum esse hominem, ponatur ergo in esse, quod aliquis equus sit homo, & tunc propositio hæc de inesse, aliquis equus est homo conuertitur simpliciter in hanc, ergo aliquis homo est equus, per regulas conuertendi propositiones de inesse iam traditas cap. præcedenti, ex qua colligit hanc modalem de contingẽti pro possibili, cõtingit aliquem hominẽ esse equũ, quia ex propositione de inesse euidenter colligitur propositio de possibili, sicut ex actu colligitur benè potentia. Et hæc vltima est contraditoria illius antecedẽtis malæ conuersionis, quod verum concedebatur, videlicet necesse est nullum hominem esse equum; & ideo colligit duas contradictorias simul veras, sine vlla conuersione propositionis de contingenti, per solam conuersionem propositionis de inesse, & per regulam contradictoriæ oppositionis traditã lib. 2. de interpretatione, quod si vna est falsa, altera debet est vera, & quod propositiones de necesse habent oppositionem cum propositionibus de contingenti, etiam sumpto pro possibili, modo, quo explicatur.

Circa conuersionem propositionum de modo contingenti.

Primum notabile.

Dvobus modis docuit Arist. sumi contingens. Primo impropriè pro possibili, & ita sumptum eisdem modis conuerti propositiones eius, ac conuertuntur propositiones de necesse, & eisdem argumentis probandæ, sunt, atq. etiam, vt regulæ veræ esse possint intelligi debent propositiones supposita exist ẽtia extremorum, vt dictum est in eisdem propositionibus de necesse. Et tandem in conuersione omnium modaliũ intelligendum est solum agere Aristot. de propositionibus de modo affirmato: sed variatis ex parte dicti secundum quantitatem, & qualitatem. Hoc est de vniuersalibus, & particularibus, affirmatiuis, & negatiuis. 16

Secundum notabile.

Circa propositiones vero de contingenti, secundo modo sumpo, notandum est, omnes propositiones eius efficere sensum copulatiuum, vt hæc propositio contingit hominem esse album efficit hunc sensum, possibile est hominem esse album, & hominem non esse album, sicq. de reliquis

quis, cuius ratio euidens eſt ſignificatio ipſius modi, quæ eſt rem poſſe eſſe, & poſſe non eſſe, & propterea contingens hoc modo ſumptum vocatur ad vtrumlibet, quaſi vtramque partem poſsibilẽ ſignificet, vnde ſequitur ex affirmatiua inferri negatiuam, & ex negatiua affirmatiuam. Benè enim ſequitur, contingit hominem eſse album; ergo cõtingit hominem non eſſe album; atque etiam, cõtingit hominem nõ eſſe album: ergo contingit hominem eſſe album. Et ideo propoſitionibus de modo contingẽti oppoũntur propoſitiones de modo neceſse, & de modo impoſsibili, quia ex duobus poteſt prouenire, quod aliquid non ſit contingens, nẽpè ex eo, quod ſit neceſſarium, & ex eo quod ſit impoſsibile: vnde vtraq. hæc eſt falſa, contingit hominẽ eſse animal, atq. etiam contingit hominẽ eſse equum. Prima, quia neceſsaria. Secũda, quia impoſsibilis. Et ex hoc procedit, tam diuerſum modum conuerſionis habere propoſitiones de contingenti, ab aliis omnibus aliorum modorum. Nam cum vniuerſalis negatiua aliorum modorum conuertatur ſimpliciter, de modo tamẽ contingenti non conuertitur ſimpliciter. Et cum particularis negatiua aliorum modorum non conuertatur, ſi ſit de modo contingenti, cõuertitur ſimpliciter, & hæc eſt ſententia Ariſtotelis.

Tertium notabile.

SEd vt eam intelligamus, notandũ eſt, ſecundo, quod vt aliqua pro-
17 poſitio conuertatur, neceſse eſt, ſecũdum omnia, quæ includit conuerti, nam ſi ſecundum aliquid non conuertatur, non fiet conuerſio ſecundum integrum ſenſum eius, nec dicetur ipſa conuerti, ſed aliquid eius, quare talis conuerſio fiet ſecundum vocem tantum, & non ſecundum ſenſum, & veritatem, & ideo nõ erit vera, ſed apparens tantum. Ex quo præſuppoſito certiſsimo non erit difficile intelligere verum eſse vtrumque aſsertum ab Ariſtotele. Primum quidem, quod vniuerſalis negatiua de contingenti non conuertatur ſimpliciter. Exempli gratia, contingit nullum hominem eſse album, non cõuertitur in hanc, contingit nullum albũ eſse hominẽ, quia includit has duas propoſitiones, de poſsibili, nullũ hominem eſse album, eſt poſsibile, & poſsibile eſt omnem hominem eſse album, ſed hæc ſecunda non conuertitur ſimpliciter, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo nec vniuerſalis negatiua eam includens poterit ſimpliciter conuerti.

Quod vero ſecunda regula de cõuerſione particularis negatiuæ vera ſit, hoc modo probatur. Propoſitio particularis negatiua propter ſignificationem modi infert affirmatiuã, vt probauimus; ergo hæc eſt bona conſequentia, contingit aliquem hominem non eſse album; ergo contingit aliquem hominem eſse albũ, ex qua ſequitur per conuerſionem ſimplicem iam traditam; ergo contingit aliquod album eſse hominem, & ex hac ſequitur etiam propter ſignificationem modi, negatiua, nempè, contingit aliquod album non eſse hominem, quæ eſt conuertens negatiuæ particularis in principio ſumptæ; ergo euidenter probatur, conuertendam eſſe ſimpliciter. Sed vt hæc regula vera ſit, propoſitiones debent ſumi ſuppoſita exiſtentia extremorum, vt in propoſitionibus de poſsibili, & neceſse diximus, alioqui dabitur antecedens verum, & conſequens falſum, vt in

hoc exemplo, contingit hominem non esse ridentem; ergo contingit ridentem non esse hominem, atque etiam, contingit hominem non esse grãmaticum; ergo contingit grã maticum non esse hominem, supposita autem existentia extermorum, nempe, risi, & hominis, aut Grãmaticæ, & hominis, sicut consequens est falsum, ita & antecedens, nam homine, & Grãmatica existẽtibus non est contingens, quod Gramaticũ sit homo, sed necessarium ex suppositione, nam si Grãmatica est in rerũ natura, non potest non esse in homine, ergo necesse est in homine esse, quare falsum erit, quod contingat Grãmaticum esse hominem.

18 Sed aduersus hanc conuersionem particularis negatiuæ est argumentum satis difficile, nam ideo dictum est ab Aristotele, particularem negatiuam de inesse non conuerti simpliciter, quia datur antecedens verum, & consequens falsum, & hoc ideo, quia fit argumentum à termino non distributo, ad terminũ distributum ex parte, subiecti propositionis con uertendæ, vtpatet in hac, aliquod animal non est homo: ergo aliquis homo non est animal. Animal enim non est distributum in antecedenti, & tamen distribuitur in consequenti ratione negationis supra illud cadentis, sed idem defectus contingit in cõuersione particularis negatiuæ de contingẽti; ergo falsum erit, quod conuertatur, & hęc regula erit contraria illi, quæ negat particularem negatiuam de inesse conuerti. Probatur minor, quia dum sic procedimus, contingit aliquem hominem nõ esse album, ergo contingit aliquod album non esse hominem, homo qui est subiectum in antecedẽti, non distribuitur, sed afficitur signo particulari, & tamen distribuitur in consequenti ratione negationis cadentis supra illũ; ergo ex parte eius erit talis conuersio argumentum à termino non distributo, ad terminum distributum, sicut conuersio particularis negatiuę de inesse, & cõsequenter vitiosa, & nulla sicut illa.

Respondetur distinguendo minorem, quod in conuersione negatiuæ de contingenti fiat argumentum à non distributo ad distributum, quia diuerso modo fit, atq. in propositione de inesse, nam in hac fit ex parte totius, atq. integri extremi, sed in modali de contingenti tantum ex parte extremi partialis, cum tamen ex alia parte maneat extremum sine distributione, nam extremum propo sitionis modalis est dictum, & cum propositio de modo contingente ne gatiua contineat etiam affirmatiuã, duas habet partes dictum eius, vnam negatam, & alteram affirmatam. Et ideo vnam distributam, & alteram sine distributione. Gratia exempli, dum sic procedimus in eodem exem plo arg. contingit aliquem hominẽ nõ esse albũ, ergo contingit aliquod albũ nõ esse hominẽ, hoc cõsequens negatiuum continet etiam affirmatiuum, nempe contingit aliquod album esse hominem, in quo patet hominem non distribui, licet distribuatur in alia parte eiusdem dicti negatiua, ex affirmatiua autem sequitur iterum alia pars negatiua, nempe, contingit aliquod album non esse hominem, quæ est conuertens eiusdẽ particularis negatiuæ, vnde sequitur non impedire conuersionem, nec vitiosam eam reddere argumentationem, à non distributo ad distributũ ex parte extremi partialis manentis sine distributione in alia parte affirmatiua eiusdem.

Sed

Sed aduersus hanc solutionem est argumentum adhuc difficilius, quia ex hoc sequitur vniuersalem negatiuam eiusdem modi contingentis conuerti simpliciter, contra aliam regulam negantem conuersionem eius. Probatur id sequi, quia ex eo tantum non potest conuerti vniuersalis negatiua simpliciter, quia includit vniuersalem affirmatiuam non conuertibilem simpliciter, sed vniuersalis affirmatiua ex eo solum non potest conuerti simpliciter, quia talis conuersio erit argumentū à non distributo ad distributum ex parte prædicati eius, quod cum non sit in ea distributum, distribuitur in conuertente, vt patet dum sic procedimus, cōtingit omnem hominem esse album; ergo contingit omne album esse hominem. Constat vero vniuersalem affirmatiuam solum esse partem dicti vniuersalis negatiuæ eam includentis, & ideo solum esse extremum partiale eius: ergo si non reddit vitiosam conuersionem, quod in ea fiat argumentum à nō distributo ad distributum ex parte extremi partialis, vt dictum est in conuersione particularis negatiuæ; ergo nec efficietur vitiosa conuersio vniuersalis negatiuæ. Respondetur esse diuersam rationem in vniuersali negatiua includente vniuersalem affirmatiuam, ac in particulari negatiua, nam in cōuersione huius duo sunt, primum, quod idem terminus qui non est distributus in subiecto antecedentis, non distribuitur in vtraq. parte cōsequentis, sed in altera tantum, in alia vero sine distributione manet; cū sit particularis affirmatiua. Secundum est, quod eadē pars affirmatiua conuertitur simpliciter, & per talem conuersionem colligitur euidenter ex ea particularis negatiua, quæ est conuertens particularis negatiuæ, in principio assumptæ ad conuersionē, & ideo de primo ad vltimum sequitur euidenter particularem negatiuam conuerti. In vniuersali vero affirmatiua inclusa in negatiua vniuersali, neutrum horum reperitur, non primum, quia sic fit argumentum à non distributo ad distributum, dum eam conuertimus, vt terminus qui non distribuitur in antecedenti: semper in consequenti distribuatur. Hoc est tam in conuertente affirmatiua, vt patet, cum sit vniuersalis, quam in negatiua vniuersali, quam includit, cuius omnes terminos patet esse distributos. Ideo omni ex parte est argumentatio à non distributo ad didistributum, & plus infertur in consequenti, quam contineatur in antecedenti. Sed nec reperitur secūdum, quia vniuersalis affirmatiua in quam cōuertitur, nec includit propositionem conuertibilem, ex qua posit deduci conuertens vniuersalis negatiuæ, sed solum vniuersalem negatiuā non conuertibilem, vel de qua disputatio est, an conuertatur, quare non possumus vti conuersione eius in eadem argumentatione, sicut possumus vti conuersione particularis affirmatiuæ inclusæ in alia particulari negatiua, & ideo nūquā possumus colligere ex conuersione vniuersalis affirmatiuæ, quam includit, vniuersalem negatiuam, quæ sit conuertens alterius vniuersalis negatiuæ, de cuius conuersione agitur. Ex his igitur duabus differentiis tanquam à signo euidenti colligimus propositionem particularem negatiuam continere virtualiter suam conuertentem, cum per euidentes consequētias ex ea deducatur, & ideo conuerti posse, vt docuit Arist. Vniuersalem vero negatiuam non continere suam conuertē-

tem vllo modo; cum ex ea non posſit deduci, ſed ſolum affirmatiuam vniuerſalem, quæ impedimento eſt ei, ne posſit ſimpliciter conuerti.

Etſi tandem dicatur hinc ſequi, quod vniuerſalis negatiua, ſaltē posſit conuerti in partem, cum vniuerſalis affirmatiua, quam includit, & propter quam ſolam non poteſt conuerti. In partem conuertatur, quod tamen videtur eſſe contra regulam Ariſt. negantem vllo modo conuerti. Reſpondeo neceſſario concedendum eſſe, quod vniuerſalis negatiua conuertatur in partem, quia id cōuincit argumentum, ſed hoc numquam Ariſtoteles negauit, quia nullum eſt fundamētum, propter quod negari posſit, ſed ſolum negauit conuerti: vt petit propria natura, hoc eſt conuerſione ſimplici, ſicut conuertitur in aliis modis, atq. in propoſitionibus de in eſſe. Et hæc de conuerſione propoſitionum de modo contingenti.

Notabile vnicum.

Circa conuerſionem propoſitionum de poſſibili, & impoſſibili.

21 VLtimo notandum eſt circa conuerſionem propoſitionū de posſibili, & imposſibili, non eſſe locutum Ariſtotelem expreſſè, & in particulari de illis, quia eiſdem modis conuertuntur ſecūdum ſenſum, & æquipollentiam, ac propoſitiones de neceſſe, licet aliquando diuerſæ appareant ab eis, præſertim propoſitiones de imposſibili. Et de propoſitionibus de posſibili res eſt manifeſta, cū ſint de contingenti impriè ſumpto, de quibus eodem modo conuerti, ac propoſitiones de neceſſe vidimus. Sed de propoſitionibus de imposſibili intelligetur facilè, ſi conſideremus propoſitiones de imposſibili affirmato æquipollere propoſitionibus de neceſſe habentibus oppoſitum dictum, vt hæc, imposſibile eſt aliquē hominem eſſe equū æquipollet huic neceſſe eſt nullū hominē eſſe equū, quare ſicut illa conuertenda eſt, & ſic de cæteris de imposſibili affirmato modo, nam de his ſolis loquitur Ariſt. in his conuerſionibus, vt diximus. Solum eſt repetendum in hac parte, quod intelligitur ſemper ſuppoſita exiſtentia extremorum.

CAPVT QVARTVM.

TEXTVS ARIST.

Determinatis vero his. Dicamus iam per quæ, & quādo, & quomodo fiat omnis ſyllogiſmus, &c.

Breuis expoſitio textus.

INTENTVM Ariſt. cap. præſenti eſt explicare naturam, & rationem primæ figuræ. Diuiditur autem in duas partes. In prima, explicat modos vniuerſales, quibus ſyllogiſmi fieri poſſunt, ex quibus alios omnes inutiles: qui videntur eis ſimiles, reiicit. In ſecundo explicat duos alios modos particulares vtiles, & ex eis tamquam inutiles omnes alios, qui in ſimili diſpoſitione fieri poſſunt etiam reiicit. 22

Modos vniuerſales explicat his verbis. *Quando tres termini ſic ſe habent, vt poſtremus ſit in toto medio, & medius in toto primo, ſit, vel non ſit, extremorum fieri ſyllogiſmum neceſſe eſt, &c.* Per mediū terminum intelligit eum, qui bis ſumitur in præmiſſis. Per poſtremum terminum minorem extremitatem, & per primum maiorem extremitatem,

tem, sensus igitur verborum eius talis est. Quando tres termini, ita sunt dispositi, vt medium subiiciatur vniuersaliter maiori extremitati. In 1. propositione, in 2. vero minor extremitas subiiciatur vniuersaliter medio, affirmatiuè quidem fit syllogismus in primo modo, qui vocatur, *barbara*, quia constat tribus propositionibus affirmatiuis, & est talis. Omne animal est substantia: omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia. Negatiuè vero in secũdo modo, qui vocatur, celarent, quia cõstat minori affirmatiua, & maiori, & conclusione negatiuis, & ita cõstituitur. Nullũ animal est lapis, omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis? quomodocũq. autẽ aliter disponantur medium, & extremitates in propositionibus vniuersalibus, modos inutiles, ac vitiosos efficiunt, in quibus tam propositiones vniuersales affirmatiuæ, quam negatiuæ, indifferenter sequuntur, vel, vt alij dicunt dãtur termini in quibus omni, & etiam termini in quibus nulli, & probatur vitiosas esse cõsequentias, vel dari duas contradictorias simul veras. Itaque ex dispositione vniuersali terminorũ solũ duo prędicti modi vtiles resultant, in quibus perfecti efficiũtur, syllogismi. Quod probatur euidenter, quia in primo dicitur de omni, hoc est, prædicatum maioris, quod vniuersaliter dicitur de subiecto in maiori, dicĩ necessario de aliquo cõtento, & sumpto sub eo in conclusione. In 2. vero dicitur de nullo, nam prædicatũ maioris negatur vniuersaliter de subiecto eiusdẽ, & ideo negatur etiam necessario de subiecto minoris in conclusione.

23 In 2. par. cap. explicat duos alios modos vtiles eiusdem figuræ, quos vocat particulares, quia altera præmissarum particularis est, & vniuersalis altera. Si ergo inquit vtraque pręmissa sit particularis, inutiles fiũt omnes modi, si vero particularis vna, & vniuersalis altera, vel maior est vniuersalis, in qua maior extremitas dicitur vniuersaliter de medio, & minor particularis, in qua mediũ dicitur de minori extremitate modo particulari, fit tertius modus perfecti syllogismi, qui dicitur, *dari*, quia constat maiori vniuersali affirmatiua; & minori, & conclusione particularibus etiam affirmatiuis. Et talis est, omne animal rationale est risibile, aliquis homo est animal rationale; ergo aliquis homo est risibilis. Si vero maior sit vniuersalis negatiua, in qua maior extremitas negetur vniuersaliter de medio, & minor particularis affirmatiua, in qua medium dicatur de minori extremitate modo particulari; fit modus vtilis quartus primæ figuræ, qui vocatur, *ferio*, & est talis. Nullum animal est lapis, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo non est lapis. Quod vero duo isti syllogismi perfecti sint, euidens est ex duobus aliis prioribus, à quibus solũ differunt ex parte minoris, qui in illis est vniuersalis, & in his particularis, & consequenter cõclusiones eorũ sunt particulares; cũ ergo particulares propositiones eorum contineantur sub vniuersalibus aliorum, si illi euidentes sunt, & in eis dicitur de omni, & de nullo; idẽ prorsus habebunt isti. Cæteri vero modi, quibus disponi possunt præmissa vniuersalis, & particularis, inutiles sunt, & in quibus dantur termini in quibus omni, & in quibus nulli, Hæc Arist.

Quid

Quid sit figura, & quotruplex, & quid modus explicatur.

24 FIgura syllogismorum nihil aliud est, quam debita dispositio trium terminorum, hoc est medij, & extremitatum secundum debitum modũ prædicationis, & subiectionis. Dicitur autem per metaphoram ex similitudine figuræ geometricę, nam sicut hæc resultat ex lineis terminatis per puncta ita dispositis, eodem modo figura syllogistica ex propositionibus, quæ sunt quasi lineæ terminatę extremis punctis, hoc est subiecto, & prædicato, quæ vocantur termini propositionum; quia sunt extrema eius.

Figura triplex est, quia tribus tantummodis disponi possunt medij, & extremitates. Nam vel medium in 1. est subiectum, & in 2. prædicatum, & vocatur prima figura, propter tria 1. quia medium in hac dispositione nõ solum rationẽ habet medij, quia per eum coniunguntur extremitates, sed proprium situm medio debitum, cũ sit inter extremitates collocatũ, ita vt sit subiectum vnius, & prædicatũ alterius. Secundum, quia in hac figura omne genus propositionis colligitur, nempe vniuersalis affirmatiua, vniuersalis negatiua, particularis affirmatiua, & particularis negatiua. Tertiũ, quia ex hac figura deriuãtur aliæ, nam vel medium est prædicatũ vtriusque præmissæ, & est secunda figura, vel est subiectum vtriusque, & est tertia. Cuius ratio satis congruẽs est, quia prædicatũ est nobilius subiecto, & ideo nobiliorem rationem, & locum habet medium, & nobilior ex consequenti est dispositio ipsa, in qua semper est prædicatũ, ea in qua semper est subiectum, & propterea dispositio illa secundam, hæc vero tertiam merito constituit.

Modus est debita dispositio præmissarum, secundum debitam qualitatem, & quantitatem, hoc est secundũ rationem vniuersalis, & particularis, in qua consistit quãtitas propositionis; & secundum affirmationem, & negationem, in quibus consistit qualitas.

Modi primæ figuræ quatuor tantum enumerati sunt, nempe duo vniuersales, & duo particulares. Quia his tãtum quatuor modis debito modo disponi possunt præmissæ, vt ex eis euidenter inferatur conclusio, cæteri vero omnes modi inutiles sunt, vt dictum est. 25

Dubium vnicum.

An præter tres figuras enumeratas ab Arist. addenda sit quarta.

PRima opinio tenet addendã esse quartam, quam tribuunt Gal. medicorum principi. Et probatur hoc arg. figura est debita dispositio medij, & extremitatum secundum debitam subiectionem, & prædicationẽ, sed præter tres modos, quibus disponuntur ab Arist. possunt quarto alio modo ab eis diuerso disponi; ergo ex tali dispositione efficietur diuersa figura, quæ sit quarta. Probatur minor, quia dispositio primæ figuræ est, in qua medium est subiectum maioris, & prædicatum minoris, dispositio secundæ in qua medium est prædicatum vtriusque præmissæ, & dispositio tertiæ in qua medium est vtriusque subiectum, sed possunt etiã quarto disponi, ita vt mediũ sit prædicatum maioris, & subiectum minoris, ita vt ex tali dispositione nõ minus

nus euidenter sequatur conclusio, quam ex tribus prioribus; ergo resultabit ex tali dispositione quarta figura distincta à tribus. Minor probatur hoc exemplo, omne risibile est homo, omnis homo est animal rationale; ergo omne animal rationale est risibile.

26 Communis tamen consensus totius scholæ tres tantum figuras ponit cum Arist. Et ita nobis sentiendũ est, & probatur hac ratione, quia figura propriè loquẽdo est quasi forma syllogismi, in qua formaliter disponuntur propositiones, hoc est secundum modum naturalem, ac debitum formæ earum: quæ in eo consistit, vt id quod se habet, vt forma, sit prædicatum, & quod se habet, vt materia, sit subiectum, sed tribus tantũ modis ita possunt propositiones disponi; ergo tres tantum erunt figuræ enumeratæ ab Arist. minorem sic probo. Non possunt disponi quarto illo modo; nisi in maiori prædicetur, id quod verè se habet vt materia, & subiiciatur, quod se habet vt forma, quæ dispositio præter naturã, & formam propositionis est, vt idẽ exemplum assignatum probat; ergo ex illa dispositione non potest propria aliqua figura resultare, quare raro, vel nunquam in disputationibus tali dispositione syllogismorum vtimur. Talis ergo dispositio, si aliquid figuræ habere potest, imperfectum quidem est, & dispositioni primæ figuræ quodammodo simile, ad quam reduci debet. Ad argum. vero distinguenda est minor, quia disponi possunt, sed non modo debito ad efficiẽdam figuram, vt probatũ est, & ideo talis dispositio figuram distinctam non efficit, sed propter quandam similitudinem reducitur ad primam.

27 Et si aliquis obiiciat ex opposito, primam sufficere, cum per eam inferatur omne genus propositionis, & ideo secundam, & tertiam non fuisse addendas. Respõdeo necessarias esse secundam, & tertiam; quia licet in prima colligi possit omne genus propositionis, nõ semper ea vti possumus in disputationibus, quia non semper tam euidens consequẽtia cõstitui potest, vt omnibus euidens appareat, sed necesse est, aliis minus euidentibus sæpè vti, vt per eas ad euidentiores primæ figuræ perueniamus. Necessariæ præterea sunt, vt copiam syllogismorum habeamus ad instituẽdas disputationes, quam per solam primã figuram nõ haberemus.

CAPVT QVINTVM.

TEXTVS ARIST.

Quando vero huic quidem omni, illi autem nulli insit, aut vtriq. omni, aut nulli, figuram quidẽ talem voco secundam.

Breuis expositio text.

INTENTVM Arist. cap. præsenti est explicare naturam secundæ figuræ. Diuiditur autem in duas partes. In prima explicat dispositionem secundæ figuræ. In secunda, modos omnes vtiles syllogizandi in ea, refutatis inutilibus. 28

Secunda figura efficitur (inquit Arist.) quando sic disponuntur præmissæ, vt medium sit prædicatũ vniuersale de extremitatibus in vtraq. ita vt affirmetur in vna, & negetur in alia, indifferenter quidem, quia siue maior sit negatiua, siue minor, dũ modo non sit vtraque affirmatiua, aut negatiua, bona est dispositio, vt his duobus exẽplis ostenditur, nullus

lapis

lapis est animal. Omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis, & rursus. Omnis homo est viuens, nullus lapis est viuens, ergo nullus lapis est homo, ideo medium in hac figura, ait Arist. esse, quod omni, vel nulli extremitati inest. Extremitates vero, quibus inest mediū, & vt vtrāq. distinguat, asserit maiorem extremitatem esse eam, quæ iuxta medium posita est, esse autem iuxta medium positam dicit, quia sicut medium est prædicatum in præmissis, ita maior extremitas in conclusione. Ideo medio similis est. Minorem vero extremitatem lōgius ait distare à medio, quia cum medium semper sit prædicatum. Minor extremitas semper est subiectum. Vnde (inquit) sequitur, quod medium quasi foras ponatur respectu extremitatum, quia semper prædicatur, & nunquam subiicitur, vtraque autem extremitas in præmissis subiicitur, atque etiam primū fit positione, quia cum sit prædicatū semper, præcipuum locum in hac figura tenet. In qua nullum syllogismum perfectū fieri dicitur, quia syllogismus perfectus ille est, qui nullo indiget, vt appareat necessarius, sed omnes syllogismi huius figuræ indigent reductione ad syllogismos primæ; ergo nullus eorū perfectus est.

29 In 2. parte capitis enumerat modos vtiles huius figuræ, inutilesque reiicit. Inquit ergo, quando medium huic quidem omni, illi vero nulli inest, fit primus modus vtilis, qui vocatur, *cesare*, hoc modo: nullus lapis est animal, omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis. Reducitur autem ad secundum modum primæ figuræ per solam conuersionem simplicem maioris, hac ratione, nullum animal est lapis, omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis.

Si vero ex opposito, medium huic quidem nulli, illi vero omni inest, idest si in maiori negatur vniuersaliter de maiori extremitate, & in minori vniuersaliter affirmatur de extremitate minori, fit secūdus modus, qui dicitur, *camestres*, vt ostenditur hoc exēplo, omnis homo est animal: nullus lapis est animal; ergo null' lapis est homo. Qui reducitur ad secūdum modum primæ figuræ conuersa minori simpliciter, & transmutatis præmissis. Ita vt minor conuersa fiat maior, & maior sit minor hoc modo, nullum animal est lapis. Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis.

Tertium modum fieri, ait, si medium, huic quidem nulli, idest in maiori vniuersaliter negetur de maiori extremitate: & illi quidem alicui insit, idest, in minori dicatur de aliqua extremitate minori, fit tertius modus, qui dicitur, *festino*, fit autem vtrumque si maior sit vniuersalis negatiua, & minor particularis affirmatiua hac ratione, nullus lapis est animal, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo non est lapis. Reducitur autem ad quartum modum primæ figuræ per solam conuersionem simplicem maioris hoc modo, nullū animal est lapis, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo nō est lapis.

Quartum denique modum fieri ait, quādo medium huic quidem omni, illi vero alicui non inest, hoc est, quando maior est vniuersalis affirmans, in qua vniuersaliter prædicatur de maiori extremitate, & minor particularis negans, in qua negatur de ea sumpta in particulari, resultat modus iste, qui vocatur, *baroco*, & est talis, omnis homo est animal, aliquis lapis non est animal, ergo aliquis lapis non est homo. Modus autē 30

iste

iſte non poteſt reduit ad primam figuram oſtenſiuæ, vt per ſe eſt manifeſtum, ideo Ariſtoteles illum reducit per impoſsibile ad primum modum, hac ratione, vt ex maiori, & cõtradictoria concluſionis pro minori inferatur cõtradictoria minoris eiuſdem ſyllogiſmi ſimul vera cum ea, vt ſi ita dicamus. Syllogiſmus in *baroco* non eſt bona conſequentia: ergo dari poteſt in ea antecedens verum & cõſequens falſum; ſit ergo verum illud antecedens pro maiori, & minori, & concluſio falſa, cuius contradictoria erit vera, nempe omnis lapis eſt homo, quam ſic accipio pro minori, & cum maiori eiuſdem ſyllogiſmi, hũc efficio, omnis homo eſt animal, omnis lapis eſt homo, ergo omnis lapis eſt animal, quæ eſt cõtradictoria minoris illius ſyllogiſmi, nempe, aliquis lapis non eſt animal, & vtraq. eſt vera, hæc quidẽ, quia erat pars antecedentis malæ conſequentiæ, altera vero, quia erat contradictoria conſequentis falſi eiuſdẽ malæ conſequẽtiæ. Vnde ſequitur, vel bonũ eſſe ſyllogiſmũ quarti modi huius figuræ, vel dari duas contradictorias ſimul veras, Cęteri autem modi huius diſpoſitionis inutiles ſunt, & tales probari poſſunt per terminos, in quibus omni, & in quibus nulli.

CAPVT SEXTVM.

TEXTVS ARIST.

Si autem eadem hoc quidem omni, illud vero nulli ineſt, vel ambo omni, vel nulli: figuram quidem huiuſmodi voco tertiam.

Breuis expoſitio textus.

INTENTVM huius capitis eſt explicare naturam tertiæ figuræ. Diuiditur autem in duas partes. In prima definit, & explicat tertiam figuram, medium atque extremitates, vt in ea diſpoſita. In ſecunda modos vtiles, qui in ea fieri poſſunt enumerat inutilibus excluſis.

Tertia figura fit, quando tres termini ſic diſponuntur, vt medium in vtraque præmiſſa ſubiectum ſit, maior vero extremitas prædicatũ maioris, & minor prædicatum minoris, ſed neceſſe eſt, vt maior propoſitio ſemper ſit vniuerſalis, & concluſio ſemper particularis, ideo medium ſic definit. *Medium autem in hac dico, de quo ambo prædicamus.* Ideſt de quo prædicantur ambæ extremitates. Extremitates vero eſſe ait, quæ prædicantur, ſed maiorẽ lõgius eſſe à medio, quia ſemper prædicatur, tam in præmiſſis, quam in concluſione, medium vero ſemper ſubiicitur, ideo quaſi diſſimiles, & oppoſitas rationes habẽt, ac propterea hanc extremitatem longius eſſe dicitur à medio. Minor vero extremitas (inquit) eſt *quæ proprius*, hoc eſt, quæ magis accidit ad medium, cum ſaltem in concluſione ſit ſubiectum, ſicut medium in vtraque præmiſſa. Nullum autem ſyllogiſmum perfectum fieri in hac figura docet, quia omnes indigẽt reductione ad primam, vt appareant neceſſarij.

31 In ſecunda parte capitis enumerat modos vtiles, qui in hac figura effici poſſunt, in vtilibus excluſis. Primus igitur modus efficitur, quando vtraq. præmiſsia eſt vniuerſalis affirmatiua, vt ſi dicamus. Omnis homo eſt viuens, omnis homo eſt animal: ergo aliquod animal eſt viuens. Et vocatur modus iſte *darapti*. Reducitur autem ad tertium modum primæ figuræ per ſolam conuerſionem minoris in partem hoc modo, omnis

nis homo est viuens, aliquod animal est homo; ergo aliquod animal est viuens.

Secundus modus fit, quando maior est vniuersalis negatiua, & minor vniuersalis affirmatiua, & vocatur *felapton*, atque est talis. Nullum animal est lapis, omne animal est viuens; ergo aliquod viuens non est lapis. Reducitur autem ad quartũ modum primæ figuræ per solam conuersionem minoris in partem hoc modo. Nullum animal est lapis, aliquod animal est viuens; ergo aliquod viuens non est lapis.

Tertius modus fit, quando maior propositio est particularis affirmatiua, & minor vniuersalis negatiua, & dicitur, *dissamis*. Vt si dicamus, aliquod animal est corpus, omne animal est viuens; ergo aliquod viuens est corpus. Reducitur autem ad tertium modum primæ figuræ per conuersionem maioris, & transmutationem præmissarum. Ita vt maior conuersa fiat minor, & ex minori fiat maior, & per conuersionem simplicem conclusionis, hoc modo. Omne animal est viuens, aliquod corpus est animal; ergo aliquod corpus est viuens.

Quartus modus fit, quando maior est vniuersalis affirmatiua, & minor particularis etiam affirmatiua, vt si dicamus. Omne animal est viuens, aliquod animal est corpus; ergo aliquod corpus est viuens, & vocatur, *datisi*. Reducitur autem ad tertium modum primæ figuræ per solam cõuersionem simplicem minoris, hoc modo. Omne animal est viuens, aliquod corpus est animal; ergo aliquod corpus est viuens.

Quintus modus fit, quando maior est particularis affirmatiua, & minor vniuersalis affirmatiua, vt si dicamus, aliquod animal non est lapis, omne animal est viuens; ergo aliquod viuens non est lapis. Et vocatur, *bocardo*, qui non potest reduci ad modos primæ figuræ ostẽsiue sicut alij, sed solum per impossibile secundum regulas huius reductionis.

Sextus modus fit, quãdo maior est vniuersalis negans, & minor particularis affirmans, vt in hoc exemplo. Nullum animal est lapis, aliquod animal est viuens; ergo aliquod viuens non est lapis, & vocatur *ferison*, qui reducitur ad quartum modum primæ figuræ per solam conuersionem simplicem minoris, hoc modo. Nullum animal est lapis, aliquod viuens est animal; ergo aliquod animal non est lapis. Per has autem reductiones, ad modos primæ figuræ probatur euidenter vtiles, ac bonos esse omnes syllogismos secundæ, ac tertiæ figuræ. Solum autem vsi sumus reductione ostensiua, quia breuis est, reductionem vero per impossibile tanquam longiorem ad sumulas remittendam censemus, vbi iuuenes in ea frequenter exercentur, & propterea non est necessarium hac in parte eam repetere. Ex tribus figuris resultant quatuordecim tantum modi vtiles. His dictionibus significati, quarum quælibet significat suum modum, & quatur primæ significant quatuor modos primæ figurę, quatuor sequentes significant quatuor alios secundæ figuræ. Sex vero vltimæ, sex alios tertiæ figuræ dictiones vero istæ sunt. *Barbara, celarem, dari, ferio, cesare, camestres, festino, baroco, darapti, felapton, dissamis, datisi, botardo, ferison.* Quinque enim alii imperfecti primæ figuræ non sunt constituti ab Aristotele, sed post eum ab aliis addita.

Traditur ars inueniendi mediū ad conficiēdos syllogismos, & probandum quodlibet genus præpositionum.

DE hac arte agit Aristoteles cap. 29. huius primi libri, vbi quod ex se obscurū est, obscurius multo fecit vtens elementis, aut literis, nihil significantibus pro mediis inueniendis. Nos vero eam in terminis significantibus, nobisq. familiaribus, atque etiam verbis minime obscuris breuiter explicabimus, tamquam fundamentum præsupponentes, proprium officiū medii in syllogismo, quod nō est aliud, quam vnire, aut disiungere extremitates, vnire quidem in syllogismo affirmatiuo, seu prædicatiuo, qui componitur ex propositionibus affirmatiuis, disiungere vero in syllogismo negatiuo, hoc est constante aliqua propositione negatiua. Et ratio huius distinctionis est manifesta, quia per syllogismū affirmatiuum probanda est propositio affirmatiua, in qua aliquod prędicatū vnitur alicui subiecto, medium autem ad vniendum coniūgere debet. In syllogismo vero negatiuo probanda est propositio negatiua, in qua prædicatum negatur de subiecto, ꝙ est separari ab eo, mediū vero ad aliqua separanda tale debet esse, vt disiungat ea, nō vt vniat; vtrunq ergo officium conuenit medio respectu diuersorum syllogismorum, & diuersarum propositionum probandarum.

Ex quibus sequuntur duæ regulæ vniuersales, prima, ad probandā propositionem affirmatiuam quamcunq. quęrendum esse medium, quo extrema eius, hoc est prædicatum, & subiectum vniantur, ad probandā vero quamlibet negatiuam, mediū potius ea disiungens.

Sed vt particulares regulas, quas Aristoteles tradit intelligam⁹, aliud fundamentū debet præsupponi, nēpe medium comparatum ad extremitates, quas vnire, aut separare debet triplex esse, antecedens, cōsequens, vel extraneū. Medium antecedens illud dicitur, ex quo aliqua, vel vtraq. extremitas sequitur, vt homo respectu risibilis. Mediū consequens, quod ex vna, vel vtraq. extremitate sequitur; medium denique extraneum quod alteri, vel vtriq. extremitati repugnat vt lapis respectu animalis, atq. etiam viuentis. 33

Ex quo infertur 1. quod ad probādam propositionem quamlibet affirmatiuam quærendum est medium antecedens, vel consequens, respectu vnius, aut vtriusq. extremitatis, ad probandam vero propositionem negatiuam non est quærendum mediū antecedens, neque consequens, sed extraneum.

Secun. sequitur ad probandā quālibet præpositionē oblatam considerandū esse, quonā modo se habeant prædicatum, & subiectum eius, nam si vnum conueniat alteri per mediū antecedens, vel consequens probanda est, si vero ei repugnet per mediū extraneum. Supponimus autem propositionem probandam, veram esse debere, aut probabilem, vel quod talis existimetur, nam ad probandum propositiones falsas vt tales, nec medium dari potest, neq. ars vlla illud inueniendi.

His suppositis quatuor regulas tradit Aristoteles vbisupra ad inferenda quatuor genera propositionū, sub quibus comprehenduntur omnes. Prima regula est, ad inferendam vniuersalem negatiuam tale medium quærendum est, quod sit consequens respectu subiecti, & antecedens res- 34

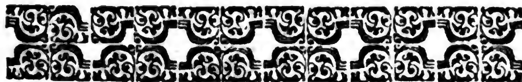
pectu prædicati, v. g. ad inferendā hanc propositionem, omnis homo est substantia assumendum erit animal, quod est consequens ad hominem, & antecedens respectu substantiæ, & fiet hoc modo in barbara, omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo omnis homo est substā tia.

Secunda regula, ad inferendam particularem affirmatiuam assumendum est medium, quod sit antecedens respectu subiecti, & prædicati eius, quæ sunt extremitates, vt ad inferendum hanc, aliquod animal est substātia, assumi debet homo, ex quo vtrunque sequitur, & fiet hoc modo in *darapti*, omnis homo est substantia, omnis homo est animal; ergo aliquod animal est substantia.

Tertia regula, ad inferendum vniuersalem negatiuam assumēdum est medium, quod sit consequens respectu subiecti, & extraneum respectu prædicati, vt ad probandā hanc, nullus homo est lapis assumendum est animal, & sic probabit in *cesare*. Nullus lapis est animal, omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis.

Quarta regula, ad concludendam particularem negatiuam assumendū est medium, quod sit antecedens ad subiectum, & extraneum respectu prædicati, vt ad concludendam hāc, aliquis homo non est lapis, assumendum est animal, & ita concludetur, *infestino*, nullus lapis est animal, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo non est lapis.

Finis huius operis.

COMMENTARII IN DVOS LIB. ARIST. STAGIRITAE DE POSTERIORI ANALYSI, SEV resolutione: vna cum dubiis, & quæstionibus hac tempestate agitari solitis.

PROOEMIVM TOTIVS OPERIS.

1 CVM officiũ dialecticæ sit dirigere opera rationis, hoc est disponere illa, atque ordinare in diuisiones, definitiones, propositiones, & syllogismos, cæterasq. argumentationes: iuxta triplicem operationem intellectus dirigendam diuiditur hæc scientia ab omnibus. Ita vt prima pars eius censeatur illa, quę primam operationem, nempè apprehẽsionem simplicium ordinat, naturam eius sic explicans, vt sciamus ea apprehendere, vt oportet ad efficiendam compositionem, quod pertinet ad secundam operationem intellectus, ita dirigendam, vt per illam sciamus ex simplicibus iam apprehẽsis compositionem constituere, nempè diuisionem, definitionem, & argumentationem, per debitam namque constructionem horum instrumẽtorum, directa, atq. ordinata censetur operatio. Tertiam vero dirigit logica, dum ex eisdem compositionibus argumentationem constituit. Nam in argumẽtatione iuxta regulas dialecticæ constituta ordinata censetur tertia operatio intellectus, cuius officium est vnum ex alio colligere. Prima igitur pars dialecticæ sunt prædicamenta ex simplicibus ordinatis cõstituta. Prædicabilia vero non tam primam partem constituere censentur, quam præambulum quoddam esse ad primam partem prædicamentorum.

2 Secunda pars dialecticæ est opus de interpretatione, in quo traduntur regulæ constituendi propositionem, seu enuntiationem. Ad tertiam vero partem pertinent libri priorum, in quibus agitur de syllogismo in communi, libri posteriorum, topicorum, & elenchorum, in quibus de syllogismis in speciali agitur, nẽpè demonstratiuo, topico, seu probabili, atq. sophistico. Et ecce totam hanc scientiam in tres partes diuisam, per quam tres operationes intellectus diriguntur, ordinantur, perficiuntur. Ad cuius postremam partem pertinere duos isto libros, de Posteriori analysi, aut resolutione, quos nũc interpretandos suscipimus, ex eadem diuisione efficitur manifestum, qua supposita ad scopũ huius operis, (quod subiectum, vel obiectum vocãt) oculis subiiciendum veniamus.

Quodnam sit subiectum, vel obiectum huius operis.

PRo eodem iam accipiuntur subiectum, cuius notitiam tradit sciẽtia demonstrando proprietates, aut passiones eius, & obiectũ circa quod, quasi circa scopum versatur conside

ratio eius, quærimus ergo primo, quodnam sit subiectum, vel obiectũ huius posterioristicæ partis. Præsuponendæ autem sunt cõditiones obiecti in 6. quæst. procemiali à nobis traditæ.

3 Prima opinio tenet esse modum sciendi, vt comprehendit non solũ demonstrationem, sed definitionem. Imo hanc principaliter, ita commentator Alexander, & Theophrastus in procemio huius operis, quos secũtur nonnulli ex modernis.

Et probatur hac ratione, quia definitio est principale instrumentum scientiæ; ergo per se pertinet ad dialecticam docentem instrumenta omnia sciendi facere, sed in nulla alia parte docet Arist. modum efficiendi definitionem, nisi in his libris; ergo ad eos pertinet per se de definitionẽ agere, quare ad eius obiectum simul cum demonstratione pertinebit, probatur minor, quia in libris Topicorum, etsi quę est alia pars dialecticę, in qua aliquid de definitione agatur, non de modo eam efficiendi agitur, sed supponendo eam iam constitutam in his libris examinatur.

4 Secunda opinio est communis, & vera, quod sola demonstratio, & non modus sciendi communis demonstrationi, ac definitioni sit obiectum huius operis. Sic D. Tho. Albertus Magnus, Caie. Sotus, Toletus, Mercatus, & omnes fere moderni interpretes. Probatur testimonio Arist. qui statim in principio primi capitis omnẽ doctrinam, omnemq. disciplinam ex præexistenti cognitione fieri docet, & probat, quod potissimũ fundamentum est totius artis demonstratiuæ, ex quo cognoscimus assensus conclusionis ex notitia principiorum generari, quod est naturam demonstrationis intelligere.

Probatur deinde ratione, quia illud est obiectum alicuius operis, cuius partes essentiales traduntur in eo, cuius natura explicatur, & cuius passiones probantur, sed hæc omnia præstantur in his libris de sola demõstratione, & non de modo sciendi communi, vt in discursu eorum est manifestum, nam si de definitione agitur (quod concedimus) non vt de alio modo sciendi à demonstratione distincto, sed tanquam de parte eius essentiali, quia potissimũ principium eius est; ergo sola demõstratio est obiectum, & non aliquid cõmune demõstrationi, & definitioni.

Et ex hoc soluitur arg. contrariæ opinionis, cui omnia cõcedẽda sunt, sed ex concessione eorum solum habetur, quod per se in his libris agatur de definitione tanquã de parte essentiali demonstrationis, non tanquã de alio modo sciendi distincto, vnde qui asserit demonstrationem solam esse obiectum non excludit definitionem, sed eam comprehendit, non tanquam sub aliquo prædicato communi, sed vt pars comprehenditur sub toto, & consequenti sub consideratione eius.

Digniorem esse hãc partem dialecticæ cæteris omnibus ostenditur.

CVm notum sit scientiam ex obiecto sumere dignitatem, colligitur opus hoc dignius, atque perfectius esse cæteris partib⁹ dialecticæ, quod sic probo notitia simplicium de quibus agit prima pars dialecticæ ordinatur ad compositionem tãquam ad finem, de qua agitur in 2. parte, & compositio ad syllogismum eodem modo; ergo sicut compositio est perfectior simplicib⁹. Pari ratione syllo-

gismus

gismus erit perfectior cõpositione, & eisdem simplicibus, sed inter syllogismos perfectior est demonstratio, ad quam ordinantur, quæcunq. tractantur in hac scientia, tanquā ad potissimū instrumentum, per q̃ generatur scientia; ergo opus hoc quasi finis est aliarum partiū dialecticæ: & ideo dignius erit cæteris omnibus.

Sed contra hoc est arg. difficile, quia libri de priori resolutione agūt de forma syllogismi, hoc est, de figura, & modo, in quo debet constitui, cæteri vero libri, de materia eiusdē, nempè libri de posteriori resolutione de materia necessaria, ex qua cōstat demonstratio, libri Topicorum de materia probabili, ex qua conficitur syllogismus dialecticus, libri Elenchorum de materia apparenti, ex qua conficitur syllogismus falsigraphus, aut deceptorius, sed forma cum sit actus, est perfectior materia, quæ est potentia; ergo libri Priorū sunt pars nobilior dialecticæ, quam libri Posteriorum, Topicorū, & Elēchorū, probatur consequentia, quia sicut scientia totalis sumit suam dinitatē ex dignitate obiecti totalis, ita quælibet pars sciētiæ ex obiecto partiali sibi proprio. Vnde sequitur falsum esse quod dicimus hos libros posteriorum esse nobiliorem partem totius dialecticæ.

7 Hoc arg. concludit aduersus plures, qui tenent hoc opus solum agere de materia necessaria syllogismi, & per hanc distingui à libris Priorū agentibus de forma syllogistica. & à libris Topicorum, & Elenchorum agentibus de materia probabili, & apparenti. Ideo dicendum est, hoc opus non solum de materia syllogismi agere, sed etiam de forma. Sed forma syllogismi duplex est generica, & specifica. Forma generica est dispositio in modo, & figura, forma vero specifica ex modo speciali concludendi vnū ex alio sumitur. Quod sic probo, forma generica syllogismi sumitur ex modo inferendi conclusionem ex pręmissis dispositis in modo, & figura; ergo specialis modus inferendi cōclusionem ex præmissis erit specialis forma syllogismi, sed demonstratio, de qua agitur in hoc opere tanquam de proprio obiecto continet non solum dispositionem in modo, & figura, sed specialem modum inferendi conclusionem ex præmissis, nempè tanquam effectum ex causa per se, & propria, aut tanquam causam ex effectu proprio, & per se; ergo continet formam specialem, & perfectissimam syllogismi. 8

Secundo probatur, quia demonstratio generat scientiam, syllogismus probabilis opinionem. Isti sunt effectus specie distincti; ergo duo isti syllogismi, nempè demōstratiuus, & probabilis, qui sunt causæ per se eorundem effectuū distinguuntur specie. Et distinctio specifica nō est per materiam, sed per formā; ergo distinnguntur per formā, non per formam commnē, quę est dispositio in modo, & figura, cum hæc sit generica, & vtrique cōmunis; ergo per formam specialem, & non solum per materiam.

Et ita tenendum est, quod præter 9 communem formam, & genericam syllogismi ex modo, & figura desumptam datur duplex forma specialis ex modo speciali concludendi desumpta, per quam distinguntur specie demōsttatio, & syllogismus dialecticus, seu probabilis, forma specialis demonstrationis est modus cōcludendi euidenter effectum per se ex causa, vel causam per se ex effectu, modus vero concludendi syllogismi probabilis, non est euidens, sed pro-

babilis, itaq. in modo, & figura conueniunt, sed in modo speciali inferendi cõclusionem ex præmissis dispositis in modo, & figura distinguntur, quia modus concludendi demonstrationis euidens, & necessarius est. Modus vero concludendi syllogismi dialectici non euidens, aut necessarius, sed probabilis, & cum iste sit perfectissimus, perfectissima species syllogismi est demonstratio. Exemplo esse possunt duo isti syllogismi, omne animal diligit sibi simile, sed omnis homo est animal simile alteri homini; ergo hominis homo diligit alterum hominem. Et omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis. Nam cum vterque sit cõstitutus in primo modo primæ figuræ, secũdus concludit euidenter, quia conclusio eius sequitur ex præmissis, tanquam effectus proprius, & per se ex sua causa. Nam risibilitas proprius effectus, necessarius, & per se rationalitatis est, cum qua conuertitur. Sed primus syllogismus non concludit euidenter, sed solum probabiliter, quia conclusio eius non sequitur ex præmissis, tãquam effectus necessarius, aut per se, sed tanquam effectus quasi contingens, nam licet similitudo inclinet ad dilectionem, sed non tanquam effectum necessarium, sed liberum, & qui sepè impeditur aliis rationibus. Syllogismus vero sophisticus distinguitur specie ab vtroq. quia peccat in forma, non enim habet debitam dispositionem in modo, & figura, licet videatur habere, quare nec habet veram formã, sed solum apparentem.

10 Ad arg. igitur, negandum est antecedens, quod opus hoc solum agat de materia syllogismi, sed agit de forma, non communi, aut generica, de qua agunt libri Priorum, sed de specifica, & perfectissima quidem, ex perfectissimo modo euidenter cõcludendi desumpta, & ex hoc habet, quod sit nobilissima pars totius dialecticæ, ad quam ordinantur cæteræ omnes tanquam ad finem. Sed deceptio eorum, qui falso putant agere de sola materia: occasionem sumpsit ex hoc, quod modus iste perfectissimus euidenter inferendi conclusionem ex præmissis non reperitur, nisi in propositionibus in materia necessaria constitutis, vnde verum est opus hoc agere de materia necessaria syllogismi, sed falsum, quod agat de sola materia, sed præcipuè de forma speciali, & perfectissima.

Finis huius operis, et titulus, seu inscriptio eius explicatur.

Finis huius operis nobilissimus est, quia naturale desideriũ hominis vt rationalis perficit. Ab ipsa enim rationali natura hominis procedit naturale desiderium sciendi, hoc est cognoscendi effectus per causas, aut causas per effectus, vt docuit expressè Arist. 1. lib. Meta. in principio dicens, *omnes homines natura scire desiderãt.* & ad hoc desiderium adimplendum ordinatur opus hoc; de natura demonstrationis agens, quæ est potissimum instrumentum sciendi, vt patet ex eius definitione tradita ab Arist. cap. 2. huius 1. lib. *Demonstratio est syllogismus faciens scire.* Inscribitur vero, de posteriori resolutione. Quem titulum vt intelligamus, vtraque particula eius explicanda est, nempe, resolutio, & posterior, resolutio vero alicuius rei duplex est, physica, seu realis, & logica, aut rationalis, physica resolutio est dissolutio, aut destructio realis rei, vt dum equus mori- 11

tur

tur, dicitur resolui in materiam, & dum domus destruitur, dissolui, aut resolui dicimus in ligna, lapides, & terram, ex quibus constructa fuit. Logica vero, seu rationalis resolutio nõ est destructio, sed perfectio rei, consistit enim in quoddam examine singularium partium, ex quibus res est constituta, quo examine ostenditur singulas eius partes tales esse, quales esse debent secũdum præcepta illius artis, per quam constructa est. Vt dũ examinamus partes definitionis iuxta regulas definiendi traditas à dialectica ostendente proprio genere, & propria differentia constare, dicimus resoluere definitionem. Quod patet idem esse, ac ostendere perfectam esse. Resoluere igitur demonstrationem non erit aliud, quam partes, hoc est principia, seu præmissas eius examinare, ostendentes non vtcumque veras, sed necessarias esse, & per se, atque immediatas, ita vt cognitis terminis sine vllo argumento, quo probentur, eis assentiatur intellectus, vel certè per euidentes demõstrationes reducantur, vsque ad prima principia ex sola notitia terminorum euidentia: nisi enim vno, aut altero modo cognoscat quis, esse per se euidentia, nec veram demonstrationem habebit, nec scientiam cõclusionis, sed syllogismum dialecticum, & opinionem. Vt Aristo. docet cap. 2. huius 1. lib. his verbis. *Ex primis autem in demonstrabilibus, quoniã non sciet non habens demonstrationem ipsorum.* Res fit

12 manifesta hac demonstratione. Omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis, cuius minor est propositio per se nota, aut immediata; cũ in ea prædicetur definitio de suo definito, & definitio sine vllo medio, vel argumento probante, sed per se immediatè conueniat definito, ita vt statim ac significationem terminorum cognoscit intellectus, iudicet esse verã. Hoc est enim esse principium immediatũ, aut per se notum. Sed maior nõ est per se nota, quia risibilitas non conuenit homini immediate, sed media alia passine priori, nempe admiratione. Demonstranda igitur est, vt intellectus certò, atque euidẽter cognoscat esse veram. Demõstratur vero per admirationem pro medio assumptam hoc modo. Omne admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus; ergo omnis homo est risibilis. Sed adhuc demonstratio hæc non sufficit, quia licet maior præmissa sit immediata, in qua prædicatur vna passio immediata de alia, nempe risibilitas de admiratione, quæ sine vllo medio ex ea sequitur, minor tamen, in qua prædicatur admiratio de homine, nõ est immediata, quia admiratio nõ sequitur ex rationalitate per se immediatè, sed media alia passione priori, nempe capacitate disciplinæ; quare vt cognoscat intellectus esse certã, & euidentem: scire debet eam demõstrare per capacitatẽ disciplinæ sumptã pro medio hoc modo. Quidquid est capax disciplinæ est admiratiuũ, omnis homo est capax disciplinæ; ergo omnis homo est admiratiuus, & hæc demonstratio perfectissima est, quia cõstat præmissis immediatis, aut per se euidentibus, atque in demonstrabilibus, talis est enim maior, in qua vna passio immediata prædicatur de alia, nempe admiratio de capacitate disciplinæ, qua mediante sequitur ex rationalitate. Talis est etiã minor, in qua prima passio, quæ im-
mediatè sequitur essentiam, prædica 13
tur de definitione explicante eandẽ essentiam, & ad hanc demonstratio-

nem

nem reducta est prima, quæ nõ esset
vera demonstratio, nisi ad eam redu
ceretur per veras demonstrationes,
& si aliquis nesciat eam ita reduce-
re, nec erit in eius intellectu demon
stratio vera, sed syllogismus proba-
bilis, nec habebit per eam scientiam
conclusionis, sed opinionem. Et hæc
reductio est resolutio logica, & ra-
tionalis, quia per eam examinantur
partes demonstrationis, & probatur
euidenter tales esse, quales esse de-
bent secundum regulas huius artis,
hoc est, secundum definitionem eius-
dem demonstrationis tradendam in
2. cap. huius lib. quæ prima regula
est totius artis, & scientiæ. Et tandẽ,
quia in hoc opere docetur modus iste
resoluendi demonstrationem per re
ductionem præmissarum vsq. ad pri
ma principia per se nota, aut in de-
monstrabilia, ideo inscribitur de re-
solutione.

14 Sed quia demõstratio duplici for
ma constat (vt iam diximus) commu
ni, aut generica, ex modo, & figu-
ra desumpta, & speciali desumpta ex
modo concludendi, duobus modis re
soluitur, nempe secundum formam
communem, quæ examinatur, & pro
batur per illa principia dici de om-
ni, & dici de nullo, & etiam secundũ
formam specialem, quam resolutio-
nem modo ostendimus, & resolutio
secundum formam genericam prior
est, resolutione secundum formam
specificam, quia vniuersaliora sunt
priora, & genus est prius specie, ideò
libri agentes de syllogismo in com-
muni appellantur de priori resolu-
tione, hoc est de resolutione syllo-
gismi secũdum formam genericam,
quæ prior est. Hoc vero opus docens
resoluere syllogismum secũdum for
mam specialem, quæ est posterior in
scribũtur de posteriori resolutione.

Sed cõtra hoc est arg. quia in his
libris non solum docet Arist. resol-
uere demonstrationem, vsque ad pri
ma principia, sed etiam componere
illam ex talibus præmissis, & parti-
bus: & prius est demonstrationem
cõponere, quam eam resoluere, quia
resolutio est quasi examen composi-
tionis; ergo de compositione potius
tanquam de prima, quam de resolu-
tione debent appellari. Respondeo 15
ommissis aliis solutionibus, concesso
antecedẽte, sed negata consequẽtia,
quia licet de cõpositione per se tra-
ctetur, & prior sit, resolutio tamẽ est
perfectior, quia est quasi forma, & a-
nima compositionis, per quam con-
stat euidenter factam esse secundum
regulas artis, & ideò bonam esse, &
demonstrationem compositam esse
exactam, formam, & stabilem, atque
generatiuam scientiæ.

Ex quibus sequitur nõ esse distin
guendam resolutionem rationis, in
Logicã, & Mathematicam, vt distin-
guit Toletus in proœmio huius ope
ris q. 2. quia si resolutio certa sit, per
veras demonstrationes fieri debet,
omnis autem resolutio facta per de-
monstrationes est logica, quia ad so-
lam logicam pertinet eam docere,
sed solum potest appellari mathema
tica, in quantum ad hãc scientiam ap
plicatur, sicut etiam potest appellari
physica, aut metaphysica, vt applica-
tur ad has scientias, nam licet om-
nis scientia resoluat suas conclusio-
nes, & demonstrationes vsq. ad pri-
ma principia, sed modũ resoluẽdi per
veras demonstrationes à dialectica
accipit, cuius propriũ est id docere.

*Explicatur quem locum obtine-
re debeat opus hoc inter cæ-
teras partes diale-
cticæ.*

Qui-

QVidam (vt Villalpãdeus) in procemio lib. de priori resolutione asserunt vnum, & eundem tractatum componi ex libris priorum, & posteriorum, & ideo eũdem locum esse
16 concedendum his lib. & illis. Alij vero, vt Philoponus, & Auicena distinctum tractatum esse dicunt, sed libr. topicorum collocãt immediate post lib. priorum, hoc vero opus statim post libr. topicorum.

Communis tamen sententia duo asserit. Primum, opus hoc distinctũ esse à lib. priorum. Quia in eo agitur de syllogismo secundum formã specialem, in lib. vero priorũ de eodem secundum formam communem, & cõsiderationes istæ diuersæ sunt, ideo ad distinctos pertinent tractatus. Secundũ, hos lib. immediatè post lib. priorum, & ante lib. topicorum, & elenchorum esse collocandum, ita D. Tho. in procemio huius operis, Albertus Mag. 1. posteriorum, tract. 1. Caiet. Sotus, Lobanien. Tole. Merc. & moderni omnes in hoc procemio, & ratio est manifesta, quia in libris priorum agitur de syllogismo in genere, sub qua consideratione prior est quam secundum suas species, de
17 quibus agitur in cæteris libris, ergo libr. priorum debetur primus locus respectu aliorũ in quibus agitur de syllogismo, sed inter species syllogismi perfectissima est demonstratio (de qua agit hoc opus) & ex consequenti prima, ergo statim post lib. priorum collocari debet.

Quare dicatur iudicatiua hæc pars posterioristica: pars vero topica inuentiua.

SEd quæri tãdem solet in hoc procemio, quare hæc pars dialecticæ dicatur iudicatiua, cui omissis aliis opinionibus respondeo ex doctrina D. Tho. in hoc procemio, rationem huius esse, quia iudicium intellectus de veritate rei est quædam sentẽtia; & perfectum iudicium non quæcũq. sententia ab intellectu prolata, sed forma, atq. certa, formam autem, & certam sententiam non potest ferre intellectus, nisi firmiter, & certò adhæreat alteri parti contradictionis, quod consequitur per demõstrationem, cuius non solum præmissæ, sed conclusio ex eis deducta certa, atque euidens est, vt docuit Aristot. lib. 2. cap. 1. dicens. *Oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse.* Merito 18
ergo dicitur hæc pars posterioristica iudicatiua, quia in ea docetur modus certum iudicium ferendi de veritate propositionũ, quod perfectissimum quid est. Pars vero topica non vocatur iudicatiua, quia per syllogismum topicum non fertur iudicium certum de conclusione, sed probabile tantũ, inuentiua vero dicitur, quia ad inuentionem (vt benè D. Thom.) non requiritur certitudo, quãuis loca ipsa inuenta per certam demonstrationem probentur in parte topica in quantum pars est logicę docentis. Per quam eadem logica docet cęteras scientias loca adinuenire ad eruenda argumenta probabilia. Itaq. quælibet pars dialecticæ habet aliquid inuentionis, & aliquid etiã iudicij, sed iudicare quasi per anthonomasiã conuenit huic operi posterioristico, cæteris vero per participationem ei[9], & inuenire loca argumentorum probabiliũ eodẽ modo conuenit parti topicæ, & cæteris ex eius participatione, ideo pars posterioristica vocatur iudicatiua, topica vero inuentiua, quia ab eo, quod principale est, vel principalius conuenit sumitur appellatio.

Mo-

Modus procedēdi, & diuisio totius operis.

19 CIrca modum procedendi, an definiendo, ac diuidendo procedat Arist. vel etiam demonstrando, non omnes conueniunt. Sed Venetus c. 1. huius operis affirmat diuisionibus, ac definitionibus vti Arist. in discursu huius operis; non demonstrationibus, quod probari potest testimonio Arist. qui in 2. cap. 1. lib. duplici definitione definit demonstrationē. Et etiam hoc argum. Aristot. in hoc opere agit de demonstratione; ergo non procedit demonstrando. Probatur consequentia, quia si demonstrationibus procederet, daretur processus in infinitum, & idem probaretur per seipsum. Probatur consequentia, quia si per demonstrationem probaretur natura demonstrationis: ergo natura illius demōstrationis, qua vteretur, esset probāda per aliam demōstrationem, & ita in infinitum. Et si per demonstrationem probatur natura demonstrationis, illa eadem demōstratio: per quā probaretur, seipsam probaret, cum sit vera demonstratio, vel ignotū per ignotius, cum ante demonstrationem, per quam probatur natura demonstrationis, non sit illa demonstratio cognita.

20 Duo tamen dicenda sunt in hac re. Primo, omnem scientiam, aut omnem partē scientiæ vt plurimum procedere definiendo, quia necesse est proprium obiectū in principio definire, vt definitio eius assumi possit tanquam medium ad probandas passiones de illo, & ideo in hoc opere non sic procedit Arist. demonstrando, quin etiam procedat definiendo. Sed secundo dicendum est propriū modum procedēdi huius operis esse per demonstrationem, vt in 2. & 10. cap. pluribusque aliis ostenditur, in quibus demonstrationibus vtitur Arist. ad ostendendam naturam demōstrationis, & proprietates eius, & de hoc nemo potest dubitare. Ad argu. vero negandum est inconuenientia illa sequi, nam assignata prius definitione demonstrationis, iam per illā cognoscitur natura cuiuscumque demonstrationis, etiam illius, quæ postea adducitur ad probādum aliquid de demōstratione. Nec tamen demōstratio, quæ adducitur, indiget alia, per quam probetur, sed seipsam probat diuersa ratione, quia in quātum conuenit cum cæteris demōstrationibus in natura communi demōstrationis explicata per definitionē, est id, de quo aliquid probatur, & in quā tum est medium, per quod probatur, est, quo aliquid de natura eadem cōmuni aliquid probatur, non vero de qua id probatur; diuersa autem ratione esse id, de quo aliquid probatur, & quo illud idem probatur, non est inconueniens, quia definitio per quam explicatur natura communis definitionis, seipsam explicat diuersa ratione, vt notum est.

Generalis diuisio totius operis est in duos libros: in quorum primo de natura demonstrationis, & partibus eius agit Arist. In 2. de modo constituendi definitionem, quæ potissimū medium est eiusdem demonstrationis, particularis autem diuisio cuiuscunq. libri suis locis designabitur.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Omnis doctrina, omnisq. disciplina intellectiua ex præexistenti fit cognitione, &c.

Breuis

Breuis expositio text.

1 PRIMVS hic liber de posteriori resolutione in tres partes diuiditur. In 1. docet Aristo. demonstrationem esse. In 2. quid sit demõstratio, & quibus partibus cõstet. In 3. qualis sit, hoc est, quas habeat passiones, aut proprietates.

Intẽtũ huius cap. est docere, atq. probare, quod actualis rerum notitia, atq. scientia vere sit in nobis, & ex alia notitia priori generetur. Habet autem duas partes, in quarũ prima tradit Arist. vniuersalem quandam propositionem prædictam veritatem continentem, eamq. probat in omni genere intellectualis cognitionis. In 2. quot, & quæ sint præcognitiones, & de quibus habeantur.

Duo versabantur errores in schola tempore Arist. circa acquisitionẽ sciẽtiæ. Primus Heracliti, & Cratilli antiquorum philosophorum, qui non distinguentes notitiam intellectiuam à sensitiua, nec putantes aliquid esse in rebus vniuersale, sed solum singularia sensibilia, quæ in continuo motu, & fluxu sunt, consequenter asserebant, nec dari scientiam de rebus, nec dari posse, quia scientia si esset possibilis de vniuersalibus, atq. perpetuis deberet esse. Secundus error fuit Platonis, vt testatur idem Arist. 1. & 7. lib. Meth. concedentis
2 quidem scientiam, non tamen de nouo acquisitam, sed à principio habitam hoc modo, vt dũ materia, ex qua generatur homo disponitur ab agente naturali, statim per impressionẽ, atque virtutem ideæ hominis separatæ infunditur anima plena speciebus rerum omnium, per quas posset scire omnia, sed non exit in actum cognoscendi propter impedimentum corporis, & quasi ligamentum sensuum, quousque tale impedimentum exercitatione tollatur, quo sublato cognoscere incipit anima, nõ ea, quæ prius ignorabat, sed quæ à principio cognouerat, impedita tamen fuerat ab actuali consideratione eorum, & ideo ita se habet ac si obliuioni tradidisset, quæ prius cognouerat. Vnde inferebat Plato scire nostrũ esse, quasi reminiscentiam quandam eorũ quæ prius cognouimus. Quod hoc argum. probabat in quodam dialogo de scientia, & virtute, qui vocatur, *menon*. A persona quadam eiusdẽ appellationis in eo introducta. Dum homo vult aliquid scire, aut scire vult, id quod iam sciebat, vel quod nesciebat, primum est impossibile, quia nemo scire vult ea, quæ iam cognoscit. Nec minus impossibile est, quod scire velit, quod ignorat, nam sicut frustra aliquis quæreret hominem, quem non nouit, quia etiam si illum inueniat cognoscere non poterit, ita frustra quęreret aliquis sciẽtiam eius, quod non cognouit, quia non poterit illud cognoscere, etiam si ei sese offerat, necesse est ergo dicere, quod ea velimus scire, quæ pri⁹ cognoscebamus, sed quasi obliuione tradidimus, & ideo non de nouo, sed quasi per quandam reminiscentiam illud modo cognoscimus.

Aduersus hos duos errores proponit Aristoteles hanc propositionem 3
vniuersalem. *Omnis doctrina, omnisque disciplina intellectiua ex præexistenti fit cognitione*, cuius sensus est, omne iudicium intellectus non ex sola notitia terminorum habitum, sed aliquo medio, aut ratiocinatione acquisitum, siue propria industria, aut labore, ita vt doctrina appelletur, siue à magistro acceptũ, & ideo disciplina vocatũ, fit, hoc est verè datur aduersus Heraclitum, & fit de nouo: ita vt

vt res per illud cognita, non cognosceretur prius, simpliciter ignoraretur aduersus Platonem. Hanc veritatem vniuersalem probat Arist. in triplici genere cognitionis. In scientifica quidem certissima, qualis est ea, quæ habetur per mathematicas disciplinas, in quibus euidens est iudicium, ac notitiam conclusionis fieri, ex notitia præmissarum prius habita. Et eodẽ modo in cæteris artibus, non solum liberalibus, sed mechanicis: in quibus vnum semper cognoscitur ex notitia alterius prius habita, quousq. perueniatur ad primũ principium illius artis, non per aliud, sed per se notum, hoc est ex sola notitia terminorum. Probat deinde in cognitione probabili, quæ habetur per syllogismum dialecticum, cuius conclusio cognoscitur ex notitia probabili præmissarum, vel euidenti, per consequentiam probabilem, aut per inductionem: in qua ex notitia singularium fit experimẽtum, quod est iudicium vniuersale. Probat tãdem in rethoricis argumentationibus, quæ sunt enthimema, & exemplum, nam enthimema est quasi syllogismus trũcatus, cui deficit maior, vel minor, sub intellecta tamen ab arguente, & iudicium conclusionis fit ex iudicio alterius præmissæ prius habito. Exẽplum vero procedit ex vno singulari ad aliud per similitudinẽ, & ideo notitia vnius habetur ex notitia alterius prius habita.

4 In 2. par. cap. agit Arist. de præcognoscendis, & præcognitis. Nam si notitia conclusionis debet fieri ex præexistenti cognitione, necesse est explicare, quæ, & quot sint præcognoscenda, & de quibus, vt ex eis haberi possit notitia conclusionis. Duo ait esse præcognoscẽda, aut duas esse præcognitiones ad notitiam conclusionis necessarias, an sit, & quid sit, tria autẽ esse: de quib' habendæ sunt præcognitiones, nempe subiectũ, passio, & principium, & hæc appellãtur pręcognita. Subiectũ est illud de quo est scientia, vel scientifica cõclusio, principia sunt præmissæ demonstrationis: ex quibus infertur conclusio, passio est, quæ demonstratur de subiecto in conclusione. Exempla ponit Aristo. in mathematicis disciplinis, sed nos ea afferemus in rebus nobis notioribus hoc modo. Vt habeamus euidentem notitiam huius cõclusionis, omnis homo est risibilis, necesse est, duo præcognoscamus, an sit, & quid sit, & de tribus quidem, nempe de subiecto circa quod versatur conclusio, quod est homo, de principiis, quæ sunt præmissæ istæ per quas demonstratur, nempe omne animal rationalę est risibile, & omnis homo, est animal rationale, & de passione demonstrata de illo, quæ est risibilitas. Non est tamen habenda vtraque præcognitio de singulis; sed de subiecto tantum, de principiis vero prima, nempe an sint, hoc est an sint vera, de passione vero secundum, nempe quid sit, hoc est, quid nomen significet, nam quod sit probatur in conclusione, idest, quod insit subiecto, quia cũ sit accidens non habet aliud esse, quam subiecto inesse.

His explicatis respondet Arist. in fine cap. ad argum. Platonis. Distinguendo maiorem, nam dum interrogatur, an qui vult scire aliquid, velit scire, quod sciebat prius, vel quod ignorabat. Respondendum esse ait, nõ velle scire, quod simpliciter sciebat, nec quod omnino ignorabat, sed ꝙ ignorabat formaliter, atque simpliciter, sciebat tamen virtualiter, & secundum quid, hoc est non in se, sed in alio prius cognito: in quo virtua- 5

liter

liter continetur. Gratia exempli, dũ volo scire, an homo sit capax disciplinæ, volo scire, id quod non sciebam actu, & formaliter, sed solum virtualiter in illis duabus præmissis prius cognitis, omne animal rationale est capax disciplinæ, & omnis homo est animal rationale, in quibus notitia eius virtualiter continetur, & ideo dũ infertur ex eis, cognosci potest, quia nõ prorsus ignorabatur, sed virtualiter saltẽ cognoscebatur, & per illationem cognoscitur formaliter.

QVAESTIO. I.

An de omni, & sola cognitione intellectiua, intelligatur vniuersalis propositio Arist.

6 PRius quã diuersas sentẽtias proponamus, paucis explicãda est propositio Arist. in qua per doctrinam, & disciplinam idem assensus intellectus significatur, qui vt propria industria acquiritur, vel vt à magistro procedit doctrina dicitur, sed vt à discipulo acceptus disciplina. Deinde per cognitionem intellectiuam, non quodlibet iudicium intellectus significatur, sed illud solum, quod per aliquod medium, vel ratiocinationem habetur, nã si ex sola cognitione terminorum habeatur; certum est non fieri ex alio iudicio intellectus, quamuis fiat ex notitia apprehẽsiua terminorũ, & significationis eorum. Alioqui si ex alio iudicio fieret, daretur processus in infinitum. Sensus igitur propositionis est, omne iudicium intellectus per aliquod medium, vel ratiocinationem habitum, fit ex alio habito etiam per ratiocinationem, vel ex sola notitia terminorum, ita vt tandem ad aliud per se notum, aut sine medio habitum reducatur. Iste est sensus propositionis, de qua inquiritur, an de omni, & sola cognitione intellectiua accipiatur, & vera sit.

Et prima opinio tenet, non solũ in scietiis, sed etiam in opinione, & fide humana verum esse, ac de eis intelligi; & ex consequenti de omni iudicio intellectus per medium habito, ita Sotus q. 1. huius cap. in solutione ad primam confirmationem 2. argu. probat, quia vtraque generatur ex aliquo principio euidenti per probabilem, aut ineuidentem consequentiam: opinio quidẽ, dum sic argumentamur. Corpus sphæricum, aut perfectè rotundum tangit aliud corpus perfectè planum in puncto, ergo datur punctum indiuisibile. Fides etiã humana, dũ dicimus, homini fidedigno credẽdum est, ergo vera sunt, quę ab hoc homine fidedigno dicuntur. 7

Secunda opinio asserit, non solum ad scientias humanas, sed etiam ad scientiã angelorum se extendere, & in ea veram esse. Ita moderni quidã, qui ita probant, nam angelus cognoscit effectum per causam, vt quod homo sit risibilis, quia est rationalis, & cognitio causæ est prior cognitione effectus, sicut causa est prior effectus ergo cognitio effectus fit in eo ex præexistenti cognitione causæ. Præterea, angeli inferiores illuminantur à superioribus, & illuminatio nõ videtur esse aliud, quam manifestatio veritatis, quam superior cognoscit, & ignorat inferior; ergo cognitio inferioris angeli fit ex præexistenti cognitione superioris.

Nostra sententia, & cõmunis omnium ferè expositorum Arist. in hoc capite his cõclusionibus explicatur. Prima, non intelligitur propositio Arist. de scientia angelorum, nec in ea potest habere veritatem. Vt hanc 8

explicemus, atq. probemus simul, notandum est aliud esse cognoscere, quod vnum sit ab alio, aut ex alio, vel propter aliud, & habere cognitionem vnius ex cognitione alterius, nã primum non dicit distinctam cognitionem vtriusque, nec vllam imperfectionem ex parte cognoscentis, sed per vnam, & eãdem cognitionem potest vtrumque cognosci cum illo ordine, aut dependentia, quam secundũ se habent, & ita cognoscuntur adeo, & angelis causa, & effectus quicũq. ita vt per vnam simplicem cognitionem vtrumque cognoscant, & quod vnum habet esse ab alio, sic etiam cognoscunt essentiam quamcumque, & omnes passiones ab ea procedentes. Habere autẽ cognitionem vnius ex cognitione alterius dicit distinctionem cognitionum, & causalitatem, non solum inter obiecta cognita, sed etiam inter cognitiones ipsas, ita vt vna sit causa alterius in aliquo genere; & hæc est maxima imperfectio, quæ solum reperitur in cognitione nostra discursiua, per quam successiue plura cognoscimus, & cognitio vnius sequitur post aliam, & fit ex alia, & hoc est fieri ex præexistẽti cognitione, vt asserit propositio Arist.

9 Ex hac ergo verissima doctrina probatur iam nullum iudicium intellect' diuini, aut angelici fieri ex præexistẽti cognitione. Quod sic probo, iudicium intellectus fieri ex præexistẽti cognitione dicit distinctionem cognitionũ, quia eadem cognitio nõ dicitur fieri ex seipsa, sed Deus, & angeli non cognoscũt effectum, & causam distinctis cognitionibus; ergo cognitio effectus in eis nõ fit ex præexistenti cognitione causæ.

Quod vero dicitur angelum cognoscere effectum per causam, distinguendum est, nam ex parte rei cognitæ verum est, quia verè cognoscit angelus effectum habere esse à causa, & propteream esse, sed ex parte cognitionis non est verum, quia cum cognitio causæ, & effectus sit eadem, non est verum, quod cognitio vnius fiat ex cognitione alterius, hoc enim distinctionẽ cognitionum dicit, quæ non reperitur in Deo, nec in angelis respectu causæ, & effectus. Et quod de scientia angelorum dicimus, eodẽ modo intelligendum est de scientia infusa primi parentis. Quam habuit à principio, quo factus est à Deo.

De illuminatione vero concedi- 10
mus, quod cognitio inferioris angeli fiat ex præexistenti cognitione superioris, sed propositio Arist. intelligitur in eodem intellectu, non in diuersis.

Secunda conclusio in opinionibus non semper est verum, quod vna cognitio fiat ex alia, vt asserit prima opinio, sed solum de ea, quæ habetur per discursum. Probatur hæc, quia opinio non solũ habetur per discursum ex propositione euidenti, sed dãtur etiam opiniones per se notæ, hoc est per se probabiles, sicut principia scientiarum per se euidẽtia, & in eis nõ habetur vna cognitio ex alia, sed ex sola notitia terminorum, vt hæc propositio; mater diligit filium suũ per se est probabilis, & non quia colligitur ex alia, sed sola significatione terminorum habita necessario iudicat intellectus esse probabilem; ergo in his opinionibus non fit cognitio ex præexistenti alia cognitione, sed hoc ex professo explicabitur. ca. 26. huius libri.

Tertia conclusio, assensus fidei hu- 11
manæ non fit ex præexistenti cognitione. Probatur hæc etiam cõtra Sotum, quia formalis, & proxima ratio assentiendi in fide est testimonium fide-

fidedigni, per quam distinguitur ab opinione, cuius assensus, vel habetur ex sola notitia terminorum, vel colligitur ex alio assensu euidenti, per cõsequentiam probabilem, ergo assensus fidei nõ fit ex alio, nec per discursum, sed ex solo testimonio habetur sine discursu, quare non fit ex præexistenti cognitione. Et quod de fide humana dicimus eodem modo intelligendum est de fide diuina, & de reuelationibus Prophetarum.

Ad arg. vero primæ opinionis. Respondeo assensum opinionis habitum per illum discursum fieri ex præexistenti cognitione, sed non omnẽ assensum opinionis haberi per discursum, vt probauimus, & ideo non semper fieri ex præexistenti cognitione. Quod vero assẽsus fidei humanę fiat per illũ discursum, negamus. Sed immediatè habetur ex testimonio fide digni, qui vero fieret per illũ discursum, opinio esset, non fides humana.

Ex his tribus cõclusionibus sequitur propositionẽ Arist. vniuersaliter esse veram in omni scientia humano more acquisita, & in opinione quę habetur per discursum tantum. Et ideo sensum eius hunc esse, omne iudiciũ intellectus per discursum habitũ, siue euidens sit, vel probabile fieri ex præexistenti alio iudicio intellectus ex sola notitia terminorum habito, vel etiã per discursum, reducibili tamen ad iudicium aliud ex sola notitia terminorum habendum.

QVAEST. II.

An de subiecto sit præsuponenda actualis existentia.

12 DVas præcognitiones assignauit Arist. nẽpè an res sit, & quid sit: & vtramq. habendam esse docuit de subiecto, vel obiecto, circa quod versatur scientia, & huius ratio est manifesta, quia si subiectum non habet esse, neq. habebit essentiã, aut quidditatẽ, & ideo nec proprias passiones, quæ de illo probẽtur in scientia. Nec deniq. habebit definitionem quidditatiuam, per quam probentur, quare si non sit, nõ poterit esse obiectũ sciẽtię. Esse autẽ, vt modo loquimur, nõ est aliud quam existẽtia in rerum natura, sed hęc duobus modis habetur, actu quidẽ; dũ res existit extra suas causas, vel potẽtia, dum non est extra illas, sed in virtute earum, à quibus produci potest. De existentia autem subiecti possibili nemo dubitat, quin sit necessario præsupponenda, quia si non possit vllo modo eam habere, reputabitur ens impossibile sicut chimera; quare non poterit de illo haberi scientia. Ideo solũ quærimus de existẽtia actuali, an necesse sit de subiecto præcognoscere, quod actu sit in rerũ natura, vt de illo habeatur scientia, vel sufficiat præsupponere, quod eam possit habere.

Et 1. opinio affirmat necessarium esse, quod de subiecto præsupponatur actualis existentia, nõ quam semper habeat, sed saltem temporibus à natura statutis, vt de rosa actu non existente habetur scientia in hieme, quia pręcognoscimus illam habiturã tempore veris. Si vero eam suo tempore non esset habitura, non posset de ea habere scientia. Ita Caiet. cap. præsenti, & Tolet. quæst. vnica ad 5. 13

Et probatur testimonio Arist. id expresse asserentis lib. 2. huius operis textu 8. his verbis. *Quærere autem quid est nõ habẽtis, quod est, nihil est quærere.* Quasi dicat non esse quærendam definitionem eius, quod non habet existentiam, quia nõ poterit inueniri, & ideo nec poterit esse obiectũ sciẽtię.

Probatur etiam ratione, quia ab eo

quod res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitur vera, vel falſa, ideſt ab eo ꝙ actu exiſtit, vel non exiſtit; ergo actualis exiſtentia ſubiecti temporibus ſaltem, quibus eam accipere poteſt à cauſis naturalibus, fundamentũ eſt omnium veritatũ, quę de illo poſſunt cognoſci in ſcientia, quare neceſſario erit de illo præcognoſcẽda.

14 Secunda opinio eſt oppoſita, quod non ſit neceſſario præcognoſcenda actualis exiſtentia ſubiecti temporibus etiam à natura ſtatutis, ſed licet eam nunquam habeat, nec habiturũ ſit poſſe haberi ſcientiam de illo, ſi præcognoſcatur, ꝙ eam habere poſſit. Ita Sotus q. 1. de præcognitis vbi docet, quod dum Ariſt. ait de ſubiecto præcognoſcendum eſſe an ſit, hũc ſenſum tenet, ideſt an ſit verũ ens habẽs ſaltẽ eſſe poſsibile in ſuis cauſis.

Ratio huius ſentẽtiæ eſt, quia ſufficit ſubiectũ habere eſſe poſsibile in ſuis cauſis, vt verã habeat definitionẽ, veraſq paſsiones, quæ de illo poſſint probari in ſcientia, ergo ſufficit hoc de illo præcognoſcere. Noſtra ſentẽtia duabus cõcluſionibus explicatur, prima eſt, intrinſeca ratio ſciẽtiæ, non petit actualẽ exiſtentiã ſubiecti, ideo non eſt neceſſario præcognoſcenda de illo, ſed ſufficit præcognoſcere exiſtentiam poſsibilem. Probatur hoc arg. ſciẽtia ex propria natura eſt perpetua, & circa obiectũ neceſſariu n, & perpetuũ debet verſari, ſed actualis exiſtentia, nec ſemper conuenit ſubiecto, nec neceſſario, ſed modo quoddam cõtingenti, cum paſsim res eam amittant, dum corrũpuntur, ergo non habetur ſcientia de ſubiecto, vt actu exiſtenti etiã ſtatutis temporibus. Nec erit neceſſario præcognoſcenda actualis eius exiſtentia, ſed ſufficiet pręcognoſcere poſsibilem. Hæc eſt contra Caiet.

15 Secun. concluſio, vt habeatur ſciẽtia de aliquo ſubiecto à nobis imperfectè cognoſcẽtibus, neceſſe eſt, quod habuerit aliquando actualem exiſtẽtiã, non quocunq. tempore à natura ſtatuto, ſed ſemel, hæc ex parte eſt contra vtranque opinionem Et probatur hac ratione, imperfecta noſtra cognitio habetur per ſenſus; ergo non poſſumus habere ſcientiam de aliquo obiecto, niſi per aliquem ſenſum illud percipiamus, ſed ſenſus non percipiunt, niſi res actu exiſtentes; ergo neceſſe eſt obiectum aliquando habuiſſe actualem exiſtentiã, vt notitia eius ſcientifica ad intellectũ perueniat mediis ſenſibus. Quod vero temporibus à natura ſtatutis eam habeat, neceſſarium nõ eſt, cum poſsit per eam, quã ſemel habuit modo ſciẽtifico à nobis cognoſci, vtramq. concluſionem noſtram tenet Ferr. 1. libro contra gentes cap. 66.

16 Teſtimonium vero Ariſtotelis pro ſententia Caiet. adductũ, de eſſe poſſibili intelligendum eſt, ꝙ, ſufficit, vt quidditas eius inueniatur. Vel ſi de actuali intelligitur, de modo quo à nobis acquiritur ſcientia loquitur in eo Ariſtoteles, non de ſcientia ſecundum rationem intrinſecam.

Ad arg. vero eiuſdem ſententiæ diſtinguendum eſt antecedens, nam ab eo, quod res eſt, vel non eſt, ideſt ab eius exiſtentia poſsibili accipitur veritas propoſitionis ſcientificæ, nõ ab actuali, & illa eſt fundamentum ſufficiens veritatum totius ſciẽtiæ.

Argum. vero pro ſententia Soti concedendum eſt, quia ſolum probat ſufficere exiſtentiam poſsibilem ſubiecti præcognoſcere ad intrinſecam rationem ſcientiæ, vt aſſerit prima cõcluſio noſtra, ſed ad imperfectum modũ, quo eam nos communiter acquirimus, neceſſe eſt, eam habuerit ali-

aliquando, & aliquando de illo fuisse præcognitam, vt probat conclusio secunda.

QVAEST. III.

An de subiecto præcognoscendũ sit quid rei, vel solum quid nominis.

17 DVplex est definitio, vna per quã explicatur essentia rei, & hęc vocatur definitio rei, vel quid rei, vt animal rationale, alia est definitio, seu potius explicatio vocis, vt dum dicimus, magnanimum esse magnum habentem animum, vel infinitum, quod non habet finem. Et hæc dicitur definitio nominis, vel quid nominis, quia quidditas nominis videtur esse significatio eius per eam explicata. Et hac non est dubium, quin sit necessario præcognoscenda de subiecto scientiæ, nam si ignoremus, quid significet hæc vox homo non poterimus habere de illo veram aliquam notitiam, nec scientiam. Sed quæstio procedit de definitione quid rei, aut quidditatiua subiecti, an sit necessario præcognoscenda.

Et 1. opinio asserit non esse necessario præcognoscendam, sed sine eius notitia posse haberi de illo sciẽtiã. Ita Tolet. vbi supra, probat, quia ad demonstrandum effectum per causam, non requiritur præcognoscere quid sit causa, & quid effectus, sed solũ quod effectus procedit per se à causa; ergo nõ requiritur præcognitio quod quid est. Vnde Astrologi demonstrant lunam eclipsari per suam causam ignorantes definitionem lunæ, & cœlorum; & Mathematici multa demonstrant de figuris, & numeris ignorantes definitiones eorum.

18 Vt autem quid sit tenendum in hac quæstione, decernamus; notãdum est duplicem esse demõstrationem, quia, & propter quid; demonstratio propter quid est illa, per quam demonstramus effectum per suam causam, & talis est hæc. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis. Demonstratio quia est, per quam ex opposito demõstramus causam per effectum, vt si dicas. Omne risibile est admiratiuum, omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est admiratiuus. Præterea demõstratio propter quid adhuc est duplex, vna per quam demõstratur propria passio de subiecto, & talis est prima, quam adduximus: tales etiam sunt plures in scientiis particularib⁹ demonstrantibus passiones de subiecto, vt in Metaphysica, & vtraque Philosophia naturali, & morali, alia est in qua demonstratur effectus per causam, cuius non est propria passio, & talis est secunda demonstratio adducta, tales etiam sunt ferè omnes demõstrationes Mathematicæ. Nam istæ scientiæ non tam demonstrant passiones de subiecto, quam rationes quasdam, figurarum, & proportiones numerorum posteriores per priores.

His suppositis tribus conclusionibus explicatur nostra sententia. Prima est, præcognitiones, & ordo, 19
quo habẽdę sunt de subiecto, passione, & principiis, quæ vocantur præcognita, nõ habent locum in demõstratione quia, sed solum in demonstratione, propterquid. Probatur testimonio Arist. qui cap. 2. huius 1. lib. asserit de modo sciendi à posteriori, hoc est per demonstrationẽ, quia, nondũ fuisse locutũ, sed nec locuturũ vsq. ad decimũ cap. vbi vtraqm. demõstrationem distinguit. Ergo regulæ in hoc capite traditæ de præcognitionibus, & præcognitis solum intelligũ

tur in processu demonstrationis propter quid, vt etiam ostendunt exempla omnia ab Arist. adducta.

Prob. etiam ratione, quia per demonstrationionem quia sepè demonstratur definitio, vel essentia rei per propriā passionem: vt ostendit hæc demonstratio, omne risibile est animal rationale; omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est animal rationale, aliquando etiam probari solet, quod subiectū sit, quando non est adeò manifestum, sed id quod demōstratur, nō potest pręsupponi, aut pręcognosci; ergo in demonstratione, quia non est præcognoscendum de subiecto, an sit, neq. quid sit, sed sufficiet præcognoscere quid nominis.

Secun. concl. in demonstrationibus etiam propter quid, in quibus nō demonstratur propria passio de subiecto, sed effectus de sua causa, non est necessario præcognoscendū quid rei de subiecto, sed sufficit præcognoscere propriū cōceptum causæ, ac dependētiæ effectus ab ea, seu rationis per quam demonstratur effectus. Probat. hæc, quia in his definitionibus non sumitur pro medio demonstrandi definitio subiecti, sed solum dependentia per se effectus à causa; ergo non requiritur præcognitio illius, sed huius sufficiet.

20 Tertia cōclusio in demōstrationibus probantibus passionem de subiectō necessarió præcognoscenda est definitio quid rei. Hæc est etiam manifesta, quia in his demōstrationibus definitio quid rei à sumitur pro medio, ergo est altera præmissarum, sed præmissæ præcognoscuntur ad inferendam conclusionem; ergo necesse est quid rei de subiecto præcognoscere. Et in his demonstrationibus intelligitur præceptum Arist. de præcognoscēdo quid rei de subiecto, vt docet expressè D.Th. 1. p. q. 1. art. 7. ad primū, ex quo desumptæ sunt omnes tres conclusiones nostræ, quas tenet etiam Caie. cap. præs. Ex quibus intelligitur regulas Arist. de præcognitionibus, & præcognitis secundū proportionem intelligendas esse in diuersis demonstrationibus. Ita vt de subiecto præcognoscendum sit quid rei, atq. etiā quid nominis in his demonstrationibus, quæ prob. passionē de subiecto, in aliis vero in quibus ratio posterior, vel effectus per rationem priorem, vel causam, solum conceptus causæ, & dependentia eius ab effectu, sed quid nominis in omnib⁹.

Arg vero Tolet. solum prob. non esse necessario pręcognoscendū quid rei de subiecto in demōstrationibus probantibus effectus per causas, vel rationes posteriores per priores, ꝙ concedit secunda conclusio nostra, ideo nihil efficit contra tertiam.

QVAESTIO. IIII.

An præcognitiones de subiecto, passione, et principio haberi debeant ante demonstrationem, vel etiam in demonstratione ipsa.

VT intelligatur titulus quęstionis explicandum est, quid sit aliquid 21
præcognoscere de aliquo, & qua necessitate haberi debeāt præcognitiones istæ de trib⁹ præcognitis. Præcognoscere aliquid de aliquo est, priusquā de illo disputetur, vel prob. vnū aliquod, aliud distinctū cognoscere, vel præsupponere, quod nō prob. sed tanquam certum præsupponitur. Gratia exempli, si demonstrare velimus de homine, quod si admiratiuus, aut risibilis, priusquam intellectus assentiatur cōclusioni, oportet, intelligat hominem esse, & etiam quid sit, quid nomen risibile significet. Nisi enim

hæc

hæc cognoſcantur, non poterit intellectus præmiſsis aſsentire, nec ex eis inferre concluſionem. Et hæc eſt neceſsitas præcognoſcēdi. An vero hęc præcognoſcenda ſint, antequam formetur demonſtratio, vel ſatis ſit, dū præmiſsæ diſponuntur, & eis aſsentitur intellectus ea præcognoſcere, de hoc eſt quæſtio.

22 Circa quā 1. opinio tenet ante totam demonſtrationē neceſsario eſse præcognoſcenda, & non ſufficere in demonſtratione ipſa. Ita Tolet. quod probat teſtimonio Ariſt. qui exēpla poſuit in illo principio vniuerſaliſsimo, quodlibet eſt, vel non eſt, & in vnitate, quæ eſt principium numeri pro ſubiecto. In triangulo vero pro paſsione; de quib⁹ euidēs eſt cognoſci ante totam demonſtrationem: ergo intellexit Ariſt. præcognitiones ante demonſtrationem habēdas eſse, & non in demonſtratione ipſa.

Probat etiam ratione, quia præcognitiones, & præcognita præſupponuntur ſcientiæ adquirendæ, ſed ad acquiſitionē ſciētię pertinet tota demōſtratio; cū ſciētia acquiratur per eā; ergo ante demonſtrationē neceſſario habendæ ſunt pręcognitiones.

Pro ſolutione quæſt. notandū eſt præcognitiones, & præcognita duobus modis conſiderari poſse, in communi, & in particulari, vel in exercitio, aut in apprehenſione vniuerſali, vt ſi dicamus principiū eſse, totū eſt maius ſua parte, ſubiectum vero vnitatem, & cōmunē paſsionē triāgulus, hæc enim vix, aut nunquā ingrediuntur demonſtrationē, ſed tanquā communiſsima exempla, & quaſi ſpeculatiua afferentur. Subiectū vero paſſio, & principium accipiuntur in particulari pro his, quæ ingrediuntur demonſtrationem, & pertinent ad particulares ſcientias, vt ſubiectum in ſcientia de homine, eſt homo, paſsiones, quæ de illo probantur ſunt admiratio, & riſibilitas. Principium per quod probantur, eſt eius definitio.

Quo ſuppoſito duo aſserit noſtra ſententia. Primū eſt præcognitiones, & pręcognita ſub vniuerſali ratione conſiderata ante demonſtrationē haberi. Secundum, ſi conſiderentur in particulari, hoc eſt, ea quæ pertinent ad particulares ſciētias, poſsunt quidem ante demonſtrationem haberi, & communiter ante illam habentur, hoc tamē nō eſt neceſsariū ad aſsenſum concluſionis, nec ad acquiſitionem ſcientiæ, ſed in demonſtratione ipſa haberi poſsunt, ſimul ac intellectus diſponit præmiſsas, & eis aſsentitur. Hæc eſt cōmunis ſententia, quā tenent Themiſtius in ſua Paraphraſi ſuper 1. lib. poſterior. cap. 1. & 2. D. T. Caiet. Venetus, Sotus, & cæteri cap. præſ. Et primū non oportet probare: cum illud concedat oppoſita ſententia, ſed prob. ſecun. hac ratione. Præcognoſci dicitur illud, quod non prob. per demonſtrationem, ſed præſupponitur ante aſſenſum cōcluſionis. Sed ea quæ cognoſcuntur in præmiſsis demōſtrationis, & non ante demōſtrationem integrā, non probantur per demonſtrationē, ſed præſupponuntur ante aſsenſum concluſionis; ergo verè, & propriè dicūtur præcognoſci, & ſufficit ad aſsenſum concluſionis, & acquiſitionem ſcientiæ, ꝙ intra demonſtrationem præcognoſcantur. Quod vero communiter præſupponātur demōſtrationi manifeſtum eſt, quia experientia conſtat fere ſemper nos ea cognoſcere, antequā formemus ſyllogiſmum demonſtratiuum, ſed contingere poſset vnū vel alterum eorum non eſse nobis cognitū, & tunc ſufficeret inter diſponendas præmiſsas illud percipere.

24 Testimonium Aristot. pro prima opinione nihil probat contra nostrã, quia Aristoteles in communissimis præcognitis exempla posuit, quæ cũ demonstrationem vix, aut nunquam ingrediãtur, ante illam habendæ sunt eorum præcognitiones. Ad arg. vero distinguendum est antecedens, nam per acquisitionem scientiæ possumus intelligere constitutionẽ totius demonstrationis, & tunc negãdum est, quod ante acquisitionem scientiæ, necessario debeant haberi præcognitiones. Vel solum assensum conclusionis in quo proprius consistit acquisitio scientiæ, nam præmissæ potius sunt principia acquisitionis, quam acquisitio, & in hoc sensu magis proprio concedendum est antecedens, quod ante acquisitionem scientiæ haberi debeant, sed ex hoc non sequitur, quod ante demonstrationem: vt per se est manifestum.

QVAEST. V.

An assensus conclusionis fiat, ex assensu præmissarum, aut principiorum in genere causæ efficientis, vel solum materialis.

25 QVæstio hæc fundamentum habet in propositione vniuersali Aristotelis asserentis doctrinam, vel disciplinam, quę est iudicium conclusionis fieri ex præexistenti iudicio præmissarum, vel principiorũ. Vnum autem fieri ex alio, aliquod genus causæ denotat sed potest denotare materialem, vt dum dicimus domum fieri ex lignis, & lapidibus, vel cognitionem intellectiuã fieri ex sensitiua, hoc enim materialem quoque causalitatem denotat. Quia cognitio sensitiua concurrit ad intellectiuã determinando materiam, vel obiectum circa quod versari debeat. Et potest etiã denotare causam efficientem, vt dum dicimus calorem fieri ex igne, aut ab igne, ideo quærimus, an assensus conclusionis fiat ex assensu principiorũ in genere causæ efficientis, vel materialis tantum. Et quod materialiter ex eo fiat certissimum est, quia conclusio componitur ex terminus præmissarum, nempe ex maiori, & minori extremitate: & pręterea determinatur per assensum principiorũ, quia ex talibus principiis, tales conclusiones deducere potest intellectus, & nõ alias diuersas, hæc autem ad genus causæ materialis pertinere manifestum est. Sed an preter genus causæ materialis, efficiens quoq. reperiatur in eis, ita vt assensus earum sint causæ efficientes assensus conclusionis, de hoc est quæstio. Circa quam est prima opinio durandi negantis eis efficientiã in 2. d. 2. q. 2. ad quartũ: propter hæc duo argumenta primo. Quia causa efficiens agit inquamtũ est actu in rerum natura, nam quod non est, nihil potest efficere, sed dum intellectus assentitur conclusioni, iã non sunt assensus principiorum; ergo non possunt esse causa efficiens eius: 26
probat minorem, quia intellectus nõ potest simul habere plures actus, vel assensus, sed vnum post alterũ; ergo dum habet assensum conclusionis, iã transiuit assensus præmissarum: quare non poterit esse efficiens causa eius. Et vniuersaliter loquendo vnus actus non potest habere virtutem effectiuam alterius.

2. Assensus principiorũ, cum per solam notitiam terminorum habeatur, specie distinguitur ab assensu conclusionis, qui habetur per medium demonstrationis; ergo si ille sit causa efficiens huius, erit causa æquiuoca specie distincta ab effectu, sed

ſed non poteſt eſſe cauſa æquiuoca, ergo nec erit efficiens. Probatur minor, quia cauſa æquiuoca eſt vniuerſalis, & remota, vt cœlum, vel Sol, aſſenſus autem principiorum eſt cauſa particularis, & proxima concluſionis; vt per ſe eſt manifeſtum; ergo non eſt æquiuoca.

27 2. Opinio eſt oppoſita, ꝙ aſſenſus principiorũ non ſolum ſint cauſa materialis concluſionis, ſed etiam efficiens, hanc tenet expreſſè D. Tho. cap. pręſenti lect. 3. vbi aſſerit eſſe ſententiam Ariſt. 2. lib. Phyſicorum, & 1. lib. contra gentes cap. 57. ratione 4. vbi eũ exponit, & ſequitur ferra, atq. etiam Gabriel quæſt. 8. prologi dub. 2. Sotus quæſt. 1. huius capitis ad 2. Toletus in expoſitione primi textu, notab. 3. & hæc eſt vera, & tenenda.

Probatur duplici arg. 1. quia illud quod conſtituit potentiã in actu primo, concurrit cum ea efficienter ad actum ſecundum, vt ſpecies coloris tanquam virtus eiuſdem coloris, qui eſt obiectum viſus: conſtituit potentiam viſiuam in actu primo ad vidẽdum, & ideo concurrit efficienter cũ ea ad viſionem, quæ eſt actus ſecundus; ſed per ſpecies principiorum, & aſſenſum eorum conſtituitur intellectus in actu primo ad aſſentiendũ concluſioni; ergo aſſenſus eorum cõcurrit efficienter ad aſſenſum cõcluſionis. Minorem probo, quia intellectus nudus non eſt ſufficiens, neq. completa cauſa aſſenſus cõcluſionis, niſi informetur per aſſenſum principiorum; ergo aſſenſus iſte concurrit per modum formę determinantis intellectum, & conſtituentis ipſum in actu primo ad aſſenſum cõcluſionis, ſed forma determinans, atque conſtituens in actu primo eſt cauſa efficiens operationis; ergo aſſenſus principiorum concurrit effectiuè ad aſſenſum concluſionis.

Secũdo, ratio formalis obiectiua 28
eſt cauſa efficiens actus, vt patet, in actu vidẽdi, cuius ratio formalis obiectiua eſt viſibilitas eiuſdem coloris, & ideo efficiens cauſa, & in fide humana cuius ratio formalis obiectiua eſt teſtimonium fidedigni, & ideo efficiens cauſa actus credendi, ſed ratio formalis obiectiua, propter quam aſſentitur intellectus concluſioni, eſt aſsenſus principiorum, vt docet expreſse Ariſt. cap. ſequenti. Et probat euidens ratio, quia propter principia aſsentitur intellectus concluſioni: ergo erit cauſa efficiẽs aſsenſus concluſionis.

Ad primum argum. Duran. neganda eſt minor, quod dum intellectus aſsentitur concluſioni non permaneant aſsenſus principiorum. Et cũ dicitur intellectum non poſse ſimul habere plures aſsenſus, diſtinguendũ eſt, quia duobus modis poſsunt ſe habere plures aſſenſus, vel per modum plurium, quando non ſunt interſeſe ordinati, vel per modum vnius, quando ordinati; ſunt intellectus ergo non poteſt habere plures aſsẽſus per modum plurium, benè tamen per modum vnius, & ita ſe habent aſſenſus principiorum & concluſionis, qui ordinati ſunt; cũ ille ſit ratio formalis aſſentiendi huius. Dum ergo intellectus aſſentitur cõcluſioni perſeuerare poteſt, & perſeuerat in aſſenſibus principiorũ, quaſi cõtinuans eos & ideo poſſunt eſse cauſa efficiens aſsenſus concluſionis, quod vero vnus actus intellectus non poſsit eſse cauſa alterius, negandum eſt, nam ſaltem poteſt eſse, cauſa, qua, licet non ſit cauſa, quæ, hoc eſt ratio formalis cauſandi, licet, non ſit quid cauſat, & ita aſsenſus principiorum eſt ratio

formalis asentiẽdi, licet non sit causa, quæ efficiat assensum cõclusionis, sed hoc solus intellectus habet ratione eiusdem asensus principiorum, & ideo asensus iste est efficiens, quo, asensus conclusionis, non efficiens, quod, sicut veritas rei est causa efficiens intellectionis eius tanquã, quo, non tanquam quod.

29 Ad secundum concedenda est prima consequentia, quod assensus principiorum sit causa æquiuoca assensus conclusionis, quia specie distinctus ab eo, sed minor neganda, quod sola causa vniuersalis, & remota sit æquiuoca, nam omnis causa, siue vniuersalis, siue particularis, proxima, vel remota verè est æquiuoca; quia ratio causæ æquiuocæ non consistit in eo, quod particularis sit, vel vniuersalis, proxima, vel remota, sed solum in eo, quod sit distincta specie à suo effectu, quod patet, quia eo ipso, quod est eiusdẽ speciei, est vniuoca.

QVAESTIO. VI.

An assensus principiorum includatur formaliter in assensu conclusionis.

30 CErtum est quod intellectus diuerso actu, atq priori assentitur præmissis, & cõclusioni, & diuerso quidem numero, atq. specie; quia principiis assentitur propter se: hoc est sine aliquo medio, sed habita solũ significatione terminorum. Conclusioni vero non propter se, sed propter principia, quorum assensus præsupponitur assensui conclusionis. Quæstio igitur est, an postquã intellectus habuit assensum principiorum, & accedit ad assentiendũ conclusioni, sic ei assentiatur propter principia, vt assensum eorum iterum repetat, vel satis sit, vt dicatur assentire cõclusioni propter principia, quod assensus eorum immediatè habuerit absq. eius repetitione; nam si primo modo fiat, includetur formaliter assensus principiorum in assensu cõclusionis: si vero secundo modo, non includetur formaliter, sed solum præsuppositiuè, quod est verè nõ includi formaliter, sed præsupponi.

Et prima opinio, quã secuntur moderni quidam, tenet necessario quidem præsupponi, sed cum sit prior, realiter atq. specie distinctus ab assensu conclusionis, non posse in eo includi formaliter. Probãt testimonio Arist. Et duplici arg. Arist. enim in libris priorum agens de forma syllogistica asserit medium bis sumendum esse in pręmissis, & ideo non esse repetendum in cõclusione, sed in ea vnã extremitatẽ prædicari de altera. Peccaret igitur syllogismus in forma, si medium ingrederetur cõclusionem, sed hoc est necessario concedendum, si asensus principiorum includatur formaliter in conclusione; ergo non potest includi. Minorem sic probo, præmisæ componuntur ex medio, & extremitatibus, ergo si repetantur in asensu conclusionis, medium erit necessario in cõclusione repetendum: sed non potest includi formaliter, nisi repetatur, vt per se est manifestũ; ergo falsũ est, ꝙ formaliter includatur. Asserit etiã Arist. cap. præs. agẽs de modo demonstrandi, notitiam cõclusionis fieri ex præexistẽti notitia principiorum, si ergo asensus principiorũ præexistẽs est respectu asensus conclusionis, erit pręsuppositus, 31
& consequẽter non inclusus formaliter in eo, nã si formaliter includeretur, simul haberetur, & non prius.

Primum arg. eiusdem sententiæ est, quia si principia includuntur formaliter in conclusione; ergo eodem

actu,

actu, quo assentitur intellectus cōclusioni, assentitur etiam principiis, sed assensus conclusionis est scientificus procedens ab habitu scientiæ; ergo per actū, & habitū scientiæ assentiremus principiis cōsequens, autē est falsum, quia assensus principiorū est notitia discursiua, assensus vero principiorū intuitiua, & sine discursu; ergo nō potest iste formaliter in illo includi. Quod etiā probatur impossibile, quia assensus principiorū numero, & specie distinctus est ab assensu cōclusionis; ergo non potest includi in eo formaliter. Probatur consequentia, quia quæ sic distincta sunt, non possunt formaliter se includere.

32 Prob. 2. quia in syllogismo euidēti infertur aliquando conclusio vera ex præmissis falsis. Vt patet in hoc, omnis arbor est animal: omnis homo est arbor; ergo omnis homo est animal, si ergo præmissæ includūtur in conclusione formaliter, falsum includetur formaliter in vero, quod repugnat. Confirmari etiam potest experientia, quia in conclusione solū coniungitur vna extremitas cum altera nulla ibi facta mentione medij; coniungitur ergo propter medium præsuppositum nō formaliter inclusum, sed ad summum virtualiter. Probatur consequentia, quia formalis inclusio impossibilis est sine formali mentione, aut repetitione.

Secund. opinio affirmat assensum principiorum nō solum præsupponi assensui conlusionis, sed formaliter includi in eo Ita D. Th. 1 2. q. 8. ar. 3. his verbis. *Primo aliquis intelligit ipsa principia secundū se: post modum autē intelligit ea in ipsis cōclusionibus, secundū quod assentit cōclusionibus propter principia.* Idē etiam tenet q. 1 2. art. 4. D. Th. secuntur Capr. in 1. d. 2. q. 1. in solutione ad arg. contra 4. concl. Ferra. 1. lib. cōtra gentes cap. 57. Soncin. 6. meth. q. 10. Duran. in 2. d. 38. q. 3. ad 3. qui omnes docent intellectum eodē actu ferri in cōclusionē, & principia, cū ei propter principia assētiatur; quod repugnat, nisi assēsus principiorū includatur formaliter in assensu concl. 33

Sed prob. hoc argu. satis efficaci. Eodem actu fertur potentia quælibet in obiectum, & in rationem formalē eius. Vt visus eodē actu fertur in colorē, & in rationem visibilitatis, aut in colorem, & lucem, si lux se teneat ex parte obiecti in visione coloris. Et ratio huius euidēs est, quia ex obiecto, quod percipitur, & ex ratione formali eum percipiendi cōstituitur vnum obiectum totale, atq. completum tanquā ex quo, & quod, sed assēsus principiorum est ratio formalis obiectiua assentiendi conclusioni; ergo eodem actu fertur intellectus in conclusionem, quæ est obiectum, cui assentitur: & principia, quæ sunt rationes assentiendi, sed non potest ferri in principia eodem actu, nisi in obiecto eiusdem actus includantur formaliter; ergo necessarium est formaliter includi: præsertim cum assensus conclusionis distinguatur specie, à fide humana, & opinione solū propter diuersam rationem formalem assentiēdi, quæ in opinione est ratio probabilis, in fide humana testimonium fidedigni, in assensu scientifico principia per se euidentia.

Prob. 2. in ductione in actibus intellectus, & voluntatis, nā in actu fidei formaliter includitur testimoniū fidedigni, quia est ratio formalis credendi, & in actu voluntatis, per quē volumus media includitur voluntas finis, tanquam ratio volendi media, vt in actu quo volumus sumere potionem propter sanitatē, includitur formaliter actus intentionis, quo volumus 34

sumus sanitatem, sed assensus principiorũ est ratio formalis, & actualis, propterquam assentimus conclusioni; ergo actu, & formaliter includitur in assensu conclusionis.

Sed vt veritas nostræ sentẽtię intelligatur, & argu. oppositæ melius soluantur, notandum est. Principia, & conclusionem, & assensus vtriusq. duobus modis considerari posse, primo in quantũ intellectus assentitur principijs per se, & ex sola cognitione terminorum, & conclusioni, tanquam alteri obiecto distincto, non considerãdo, quod ei assentiatur propter principia; cum constet posse ei assentire propter aliam rationem, vt propter testimonium fidedigni, aut propter argu. probabile. Et hoc modo, nec præmissæ includuntur in conclusione, nec assensus eorũ. Alio modo considerantur, in quantum habẽt ordinem, ac depẽdentiam inter sese, nempe conclusio, vt ei assentitur intellectus propter principia, & principia, vt sunt causa conclusionis, tanquam formalis ratio assentiendi, & hæc dependentia, & hic ordo essentialis est assensui conclusionis. Sicut ordo, ac dependentia assensus fidei ex testimonio intrinsecus est ei. Euidens igitur est assensum conclusionis essentialiter includere ordinẽ dependentiæ ad assensum principiorũ, tanquam ad rationem formalem obiectiuam. Sed vbi clauditur formali-
35 ter ordo, clauditur ex consequenti illud, ad quod ordo ipse terminatur; ergo in assensu conclusionis clauditur etiã ex consequenti assensus principiorum, tanquam terminus dependentiæ essentialis, quam habet ab eo assensus conclusionis. Itaque assensus non clauditur formaliter, aut essentialiter in assensu, cum distinguãtur specie, & numero, sed ordo dependẽtię vnius ab altero clauditur formaliter, & consequenter assensus ipse, à quo essentialiter dependet: vnde ordo dependentiæ tãquam quid intrinsecum, & formale, assensus vero tanquam extrinsecum à quo dependet, & sine quo idem ordo dependentiæ essentialis, nec esse, nec intelligi potest. Sed actu includitur, quia actualis est ordo, nec includitur vt quod, sed solum vt quo, quia solum, vt ratio assentiendi. Exemplũ huius possumus adducere in visione coloris, supposito quod lux sit necessaria ex parte obiecti ad videndum, tunc enim eodem actu fertur visus in colorem, & lucem, non ita, vt lux sit, quod videtur, sed ratio formalis vidẽdi, nec lux ipsa includitur in colore ipso, qui videtur, imo nec in obiecto act' videndi, tãquam aliquid intrinsecũ, sed quia color, vt est obiectũ visus, habet essentialem ordinem dependẽtiæ à luce, qui nec esse potest, nec intelligi sine illa, propterea illa etiam actu includitur in obiecto visionis, per quam videtur color, tãquam terminus actualis dependentię obiectiuæ. Sic ergo intelligẽdum est principia, & eorum assensus includi in cõclusione, & assensu eius, quia essentialis est ordo dependentiæ ab eis assensui cõclusionis, & quia ordo iste actu formaliter, & essentialiter includitur in assensu cõclusionis, necesse est, principia etiam, & eorum assensum actu, & formaliter includi, non tanquam ei intrinseca, sed tanquam id, sine quo essẽtialis ipse ordo, nec esse potest, nec intelligi.

Ex hac ergo doctrina respõdetur 36
ad testimonia Aristo. ad primũ quidem concedendo, quod medium non debet ingredi conclusionem, nec sequitur ex nostra sententia, quod formaliter ingrediatur, quia principia

non ingrediuntur, vt quod, hoc est vt quibus assentitur intellectus. sed solum vt, quo. Ideo non sunt formaliter exprimenda, aut repetenda in conclusione, sed sufficit extremitates formaliter exprimere, aut repetere, atque coniungere cum actuali dependentia à principiis, & consequenter à medio, vt formaliter includantur, licet non exprimantur, sicut in actu fidei non exprimimus testimonium dicentes nos credere propter testimonium fidedigni, sed solum exprimitur illud, quod creditur: ratione tamen actualis dependētię ab eodem testimonio inclusum cēsetur testimonium, licet non exprimatur. Ad secundum testimonium respōdemus notitiam conclusionis fieri ex præexistenti notitia principiorum, præsupposita quidem vt, quod, sed inclusa in ea, vt quo. Hoc est vt ratio assentiendi eidem conclusioni.

Ad 1. argum. concedendum est, quidquid assumit, & concludit, præter vltimam consequentiam, qua infert, ergo per actum, & habitum sciētiæ assentire intellectum principiis. Hæc enim neganda est, quia principia, vel eorum assensus non includū tur in assensu conclusionis, tanquam cui assentitur intellectus, sed tāquā ratio assentiendi: vnde solum sequitur, quod per actum, & habitum sciētiæ assentiatur intellectus cōclusioni propter principia.

37 Quod vero dicitur assensum principiorum specie, & numero distingui ab assensu conclusionis, verum est, sed ex hoc solum sequitur, quod non possit in eo includi, tāquam aliquid ei intrinsecum, sed tanquam extrinsecū, sine quo nec esse, nec intelligi potest essentialis ordo dependentiæ, quem includit assensus conclusionis ab eo. Hunc enim modum inclusionis non tollit differentia numerica, nec specifica, vt per se est manifestum.

Ad 2. concedendū est antecedēs, & neganda consequentia, quod falsum includatur in vero, quia conclusio vera non sequitur ex præmissis, vt falsis, sed vt sic dispositis in forma syllogistica, quare solum infertur, quod illæ, vt sic dispositæ includantur in assensu conclusionis, tanquam, quo, modo iam explicato.

Ad confirmationem cōcedendum est antecedens, quod solum in cōclusione cōiungantur extremitates nulla facta mentione medij, sed quia cō iunguntur per medium, hoc est cum actuali, & formali dependētia ab eo, necesse est, medium includi formaliter in tali cōiunctione, quæ est assensus ipse conclusionis, veruntamen, quia non includitur, tanquam, quod, hoc est tanquā id cui assentiatur intellectus per assensum conclusionis, sed tanquam quo, idest tanquam ratio formalis, & actualis assentiendi eidem conclusioni, ideo non exprimitur, nec expressa mentio eius fit, sed nec exprimi potest absq; peccato contra formam syllogisticam.

QVAEST. VII.

An habito assensu præmissarū assentiatur intellectus conclusioni in eodem instanti.

SI præmissæ disponantur debito ordine, quem postulat ars syllogistica, ac demonstratiua, certū est, assensum maioris prius tempore haberi posse, quam assensum minoris, & conclusionis habeatur: quia vniuersalis propositio est, sub qua subsumenda est minor, tanquam particularis, & ex vtraque inferenda conclusio, ideo non

38 non dependet ab assensu minoris, & conclusionis. Certum est etiam, quod si non seruetur ordo disponendi præmissas, etiam assensus minoris poterit haberi prius tempore, quã assensus maioris, & conclusionis, quia dũ minor non subordinatur maiori, sine illa esse potest, etsi ita habeatur, non est necessarium, quod statim ex ea inferatur conclusio. Gratia exempli prius tempore habere potest intellectus hunc assensum maioris. Omne animal rationale est risibile, quã habeat hũc assensum minoris, homo est animal rationale, & hũc assensum conclusionis, omnis homo est risibilis. Potest etiam nullo ordine seruato prius tempore habere secundum, quam primum & tertium, de his igitur non potest esse dubium.

Sed solũ an habitis assensibus maioris, & minoris dispositis, & ordinatis necesse sit simul habere assensum cõclusionis, vel prius haberi posśint illi, quam habeatur iste. Et de prioritate naturæ certum est prius illos haberi, quia sunt causa assensus conclusionis, causa autẽ prior est natura suo effectu. Quæstio ergo procedit de prioritate temporis, an posśit intellectus habere assensum maioris, & minoris dispositis in hoc instanti, & non habere in eodem assensum conclusionis, vel necesse sit, quod in eodem instanti sequatur ex eis, & cum eis simul tempore habeatur.

Et videtur non esse necessarium, quod habeatur in eodem instãti, quia intellectus nõ potest simul plura intelligere vt docet Arist. 2. lib. Top. cap. 3. loco 33. his verbis. *Contingit enim plura scire, cogitare autem non.* Per cogitationem intelligens actualem cognitionem, sed præmissæ, & cõclusio sunt plura; ergo non poterit ea simul, hoc est in eodem instanti intelligere. Et si dicas plura quidem esse, sed habere modum vnius, in quantũ ordinata sunt in eodem syllogismo. Adhuc duplex est aliud impedimentum, primum, quia potest habere errorem contrarium conclusioni, & nimis radicatum in subiecto per plures actus, tunc ergo non poterit statim eum expellere per assensum conclusionis, & ideo nec statim ei assentire. Secundum, quia capacitas intellectus, per quam potest multa simul intelligere, finita est; ergo si numerus eorum, quæ potest actu considerare, impleatur per assensus præmissarum, non poterit simul habere assensum conclusionis, quousque alium dimittat. 39

Vera tamen sentẽtia est, assensum conclusionis in eodem instanti sequi ex assensibus præmissarum. Cuius ratio est, quia vt Arist. docuit cap. præsenti, ex terminis eorum fit, & in eis cõtinetur virtualiter tanquam in causa, aut tanquam arbor in semine, ideo nullum potest esse impedimentum, quin statim ex eis sequatur.

Ad testimonium Arist. respondetur, intelligendum esse de pluribus vt plura sunt, hoc est diuersa, & nullo modo inter se, vel ad tertium ordinata, nam quæ per modum vnius intelliguntur, non dicũtur plura simpliciter, sed vnũ, assensus autem præmissarum, & conclusionis modum vnius habent, quia in eodem syllogismo ordinati sunt, ideo simul possunt haberi ab intellectu. Cui non obstat impedimentum erroris, nam cũ fortior causa sit demonstratio, statim illum vincit, atque expellit: & etiam si nimis sit radicatus, non impediet assensum conclusionis, neque habitũ scientiæ, qui per illum producitur in eodem instanti, sed permanebit simul cum eo, quousque multiplicatis demon-

demonstrationibus omnino expellatur, non enim repugnat cōtrarios habitus remissos simul permanere in eodem subiecto, sicut neque contrarias qualitates remissas, vt calorē, & frigus. Aliud denique impedimentū de capacitate intellectus finita (circa quod multa verba consumit Sotus cap. præsenti) difficultate caret, nam licet intellectus, duo, vel quatuor tā tum diuersa simul possit intelligere, & vnum, vel tria actu consideret, dum accedit ad constituendam demonstrationem, poterit assensus pręmissarum, & conclusionis simul habere, cum modum vnius habeant, licet sint tres.

QVAEST. VIII.

An habitis assensibus præmissarum liberum sit intellectui assentire conclusioni, vel necesse sit assensum eius habere in eodem instanti.

40 DVplex est libertas voluntatis, cōtrarietatis, & contradictionis, & illa vocatur etiā libertas quoad specificationem, hæc vero libertas quoad exercitium. Libertas contrarietatis est, posse voluntatem actum bonum, & malum habere, aut intellectum assensum, vel dissensum. Et dicitur cōtrarietatis, quia actus bonus, & malus contrarij sunt, atque etiam assensus, & dissensus intellectus. Specificationis vero, quia ab obiecto speciem accipiunt actus. Libertas vero contradictionis est posse voluntatē, vel intellectum exercere actum, vel eum suspendere, quia habere actum, & non habere contradictoriæ opponuntur. Et exercere actum, vel non exercere denotat exercitium potentię; intellectus autem, licet radicale, quādam rationem libertatis habeat, in quantum formalis libertas voluntatis originem habet ab eo, quod intellectus plura potest ei obiecta proponere, & ideo ipsa operari, circa vnum, vel alterum, vt sibi placuerit, sed formalem libertatem, quæ consistit in eo, quod est velle se applicare ad operandum, vel nolle operari, sola voluntas habet, à qua eam participat intellectus, in quantum potest applicari ad intelligendum, nō à se, sed à voluntate, & etiam potest ab intelligendo diuerti, aut remoueri.

Quo supposito quærimus, an habitis assēsibus euidentibus maioris, & minoris, possit intellectus per depēdentiam à voluntate assensum conclusionis suspendere. Ita vt in eo instanti, vel non operetur, vel à voluntate diuertatur ad operandum circa aliud obiectum diuersum ab assensu conclusionis, vel omnino necessitetur ad assentiendum eidem conclusioni.

41 Certum est autem necessitari quātum ad specificationem, ita vt nō sit ei liberum assentire, aut dissentire, sed si operetur circa obiectum propositum assentire debeat conclusioni, dissētire vero nullo modo possit, quia ex assensibus principiorum veris, & necessarijs non potest, nisi assēsus verus, ac necessarius procedere; ergo si procedat aliquis, assensus debet esse, dissensus esse non potest, nā sicut voluntas non potest odio prosequi bonum, vt bonum sibi repræsentatum, ita intellectus non potest dissentire vero ac necessario, vt tali sibi proposito. Quæstio igitur est, an possit non assentire conclusioni, vel quod idem est assensum suspendere, cessando omnino ab operatione; vel operando circa aliud.

Et est 1. opin. quorundam modernorum

norum asserẽtium, nullo modo posse intellectum suspendere assensum cõclusionis, sed necessario eum elicere. Probant primo, quia assensus principiorum sunt per se euidentes, & necessarij, & continent virtualiter assẽsum conclusionis, & continentia quidem naturali, sicut semen continet virtualiter arborẽ, & arbor fructũ; ergo conuincitur ab eis intellectus naturaliter, vt assentiat conclusioni,
42 sed necessitas naturalis nõ subditur libertati voluntatis. Vt patet in actu potentiæ nutritiuæ, quem nõ potest suspendere voluntas, quin cibum sibi applicatum conuertat in substantiam viuentis; ergo nec poterit voluntas suspẽdere actum intellectus, quin statim assẽtiatur conclusioni.

Secundo, quia sicut se habet in voluntate intentio finis ad electionem mediorum, sic se habet in intellectu assensus principiorum ad assensum conclusionis, vt D.Tho. docet 1 2. q. 8 art. 3. & cũ eo tota schola, sed certum est apud omnes, quod posita efficaci intentione finis, & perseuerante voluntate in ea, non potest suspendere actum electionis, sed necessitatur omnino ad eligendum aliquod mediũ pro consecutione eius, ergo habito assensu principiorũ, & perseuerãte in eo intellectu, nõ potest vllo modo suspendere actum conclusionis.

Secunda opinio est opposita, quod adhuc positis assensibus præmissarũ possit intellectus suspendere assensum conclusionis, ita vt à voluntate diuertatur ad operãdum circa aliud obiectum. Hanc sequitur iam maior pars modernorum, & continetur in doctrina D.Tho. & ideo à nobis tenenda est.

Sed vt eam explicemus simul, & probemus, duo sunt notanda ex doctrina D.Tho. ab omnibus iam recepta. Primũ est, quod intellectus subditur voluntati, quantum ad exercitium actus, hoc est quantum ad applicationem eius ad operandum, vel remotionem ab operatione hac, vel illa, ita docet D.Tho. 1 2. q. 9. art. 1. ad 3. his verbis. *Voluntas mouet intellectum quantum ad exercitium actus, quia, & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare.* Ex quibus deducitur hæc distinctio, sicut bonum est duplex, sumum, & perfectissimum, in quo continetur omnis ratio boni, quale est Deus, & particulare, ac limitatũ, quale est quodlibet bonũ creatum. Eodẽ modo duplex est verum, sumum, & perfectissimum continens omnem ra- 43
tionem veri, vt idem met Deus. Et particulare, ac limitatum, quale est quodlibet verum creatũ, siue sit principium euidens, siue conclusio ex eo deducta. Præterea sicut voluntas libera est circa quodcumque bonum particulare, siue sit finis, vel mediũ, ita vt possit operari, & non operari circa illud, circa bonum vero sumum perfectè cognitum quale est Deus clarè visus à beatis, nullam habet libertatem, sed omnino necessitatur ad illud diligendum. Eodem modo intellectus circa quodlibet verum particulare liber est per dependentiam à voluntate, ita vt possit applicari à voluntate ad operandum circa illud, & diuerti ab operatione. Sed circa sumum verum clarè sibi ostensum nullam habet libertatẽ, nec potest diuerti à volũtate, quin operetur circa illud. Et rationem huius reddit D.Th. quia quodlibet verum particulare, & operatio intellectus circa illud, est etiam particulare bonum, sed circa particulare bonum quodcumque non necessitatur voluntas, sed potest velle, & non velle illud;

illud; ergo liberum est volūtati vel le applicare intellectum ad operandum circa quodcumque verum particulare, vel diuertere illum ab operando circa illud, nō tamen circa verum vniuersale, ac perfectissimū clarè ei ostensum, quale est Deus in patria. Quia omnis potētia naturaliter determinata est ad operandum circa illud: quod perfectissimè cōtinet omnem rationem sui obiecti, ita vt dum sibi offertur, non possit suspendere operationem. Sed Deus clarè visus cōtinet perfectissimè omnem rationem boni, & omnem rationem veri; ergo nec voluntas potest suspendere actum circa illud sibi propositum ab intellectu, nec intellectus circa illud sibi clarè ostēsum. Quia sicut est vniuersale bonū, sic operari circa illud est vniuersale bonum potentiæ, & ideo clarè illud videre intellectum sumum bonum eius est, & sumum bonum voluntatis, & ita nec ipsa potest eum non diligere, nec diuertere intellectum à visione clara eius.

45 Ex tota hac doctrina colligitur hęc ratio efficaciter probās nostram sententiam. Voluntas non necessitatur ad operandum circa aliquod particulare bonum: ergo nec intellectus circa particulare verum. Probatur consequētia, supposito, quod intellectus subditur voluntati quātum ad applicationem, seu exercitium operandi, quia intellectum operari circa particulare verum, est bonum particulare eius, atque etiam bonum particulare voluntatis; ergo nō necessitat voluntatem ad applicādum intellectū, vt operetur circa illud, sed liberum est ei eum applicare, aut diuertere, conclusio autem demōstrationis est verum quoddam particulare; ergo etiam habito assensu principiorum non necessitatur voluntas ad applicandum intellectum; vt assentiatur conclusioni, sed potest eum diuertere ab assentiendo.

Secun. notandum est. Ex doctrina eiusdem D. Th. 12. q. 50. art. 1. & 3. 46 deducta ex Aristo. & recepta etiam ab omnibus, quod potentia non est capax habitus, nisi in ordine ad obiectum, circa quod potest operari liberè, vnde potentia omnino naturalis nullam habens libertatē in suis operationibus saltem ex participatione voluntatis nō est capax habitus, nec potest eum acquirere, quātumuis frequenter operetur, vt patet in potētia visiua, quæ non est capax habitus ad videndum, neque potest illum adquirere per frequētes actus visionis, sed intellectus per assensus principiorū acquirit habitum, qui vocatur intellectus, & habitis assēsibus principiorum, etiam acquirit habitum scientię per assensum conclusionis secundum communem sententiam totius Scholæ; ergo aliquam habet libertatem in assensu principiorum, & eo habito in assensu cōclusionis: minima autem libertas est posse assentire, & assensum suspendere; ergo negari nō potest, quod hanc habeat.

Ad primum arg. oppositæ sententiæ concedendum est antecedens cū 47 consequentia, sed distinguendum cōsequens, quod conuincatur intellectus per assensum principiorum ad assentiendum conclusioni, nam licet communicatur quantum ad specificationem actus. Quia non est ei liberū si operatur circa conclusionem elicere actum dissēsus, sed necessario assentiendum est ei. Quantum ad exercitium tamen non conuincitur, quia intellectus non est potentia purè naturalis, sicut visus, nec operatur omnino ex determinatione ad vnū, sicut ille, sed subditur imperio voluntatis

circa

circa quodcumque particulare verũ quantum ad applicationem, vel exercitium, & ita potest à volũtate applicari ad assentiendum principiis, & conclusioni (quæ vera particularia sunt) & diuerti ab assensu eorum.

Ad 2. distinguendum est antecedens, quia sic se habet in intellectu assensus principiorum ad assensum conclusionis, sicut in voluntate intẽtio finis ad electionem mediorũ, quãtum ad aliquid, sed quãtum ad aliud se habet diuerso modo. Conueniunt namque in eo, quod sicut voluntas per se primo tẽdit in finem, & ex intentione finis mouetur ad media, sic intellectus per se primo mouetur ad assensum principiorum, & ex assensu principiorum mouetur ad assensum conclusionis. Differunt tamen, quod
48 voluntas non elegit media propter finem vtcumq. sed propter consecutionẽ eius, & ex hoc prouenit, quod si vellit perseuerare in intentione finis, non possit suspendere actum electionis. Sed quamuis liberum sit ei vnum, aut alterum medium eligere, non posit nõ eligere aliquod. In intellectu vero hoc nõ reperitur, quia assensus conclusionis non ordinatur ad consecutionem alicuius finis, sed solum habet necessitatem consequẽtiæ, quia virtualiter continetur in principiis, ex quib' procedit per euidentem consequentiam, sed procedere, aut non procedere, pendet ex applicatione voluntatis ad eum eliciẽdũ, quæ applicatio libera est, vt probauimus, cum sit circa verum quoddam particulare, & distinctum ab ipsismet principiis. Vnde liberum est voluntati applicare, aut diuertere intellectum ab assentiendo.

CAPVT SECVNDVM.

TEXTVS ARIST.

Scire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, & non sophistico more, &c.

Breuis expositio text.

CAP. præcedenti docuit Arist. scientiam esse, & de nouo acqui 1
ri per demonstrationem ex præexistenti cognitione principiorum. In hoc autem secundo cap. intendit docere, quid scientia, & quid demõstratio sit. Diuiditur autem in tres partes. In 1. vnam definitionem sciẽtiæ, & duplicem demõstrationis tradit. In 2. definit principium, illudq. duplici diuisione diuidit. Et in tertia docet, & probat principia, seu pręmissas notiores esse conclusione.

Pluribus verbis definit scire, hoc est scientiam in concreto, ex quibus pauca hæc sumenda sunt, quibus breuis definitio assignatur. *Scire est cognoscere causam rei, & quod illius est causa, & quod non contingit aliter se habere.* Per quam solum definit Arist. perfectissimam scientiam, quam vocat scientiam propter quid; (nam de sciẽtia, quia minus perfecta, cap. 10. huius libri se acturum promittit) ad quã habendam triplicem conditionem requiri affirmat. Prima est, ꝙ causam conclusionis cognoscamus. Secunda, quod cognoscamus talem causam, nõ solum secũdum cognitionem nostrã esse causam, sed secundum rem, nam dum probamus hominem esse rationalem, quia est risibilis, risibile prius est in nostro intellectu, & ideo causa cognoscendi rationale, sed nõ est causa essendi ei', sed potius est effectus. Et ideo non habemus scientiam propter quid de rationali, sed solũ, quia.

Tertia conditio est, quod cognoscamus non solum esse causam essendi, sed causam necessariam, ita vt ea posita necessario sequatur effectus, hoc enim significatur illo verbo, *& quod non contingit aliter se habere*. Integram definitionem breuissimè explicat Arist. dicens, scire esse per demonstra-
2 tionẽ intelligere, quia si vera sit demonstratio propter quid, tres illæ conditiones reperiuntur in præmissis respectu conclusionis.

Definit deinde demonstrationem duplici definitione, quarũ prima ita habet. Demonstratio est syllogismus scientialis, siue syllogismus faciens scire, & est definitio finalis, quia finis demonstrationis est generare scientiam, & hæc scientia genita per demonstrationem est assensus conclusionis eius genitus ex præmissis.

Secunda definitio materialis est, nam sicut ex fine propter quem efficitur domus, nempe vt à pluuiis. Aliisque temporum iniuriis nos defendat, colligimus, ex quibus partibus materialibus constare debeat, nempè ex lignis, lapidibus, aliisque partibus tali modo dispositis, ita Arist. ex fine demonstrationis colligit, quibus partibus dispositis, & ordinatis constare debeat demonstratio: quasi ita arguens, demonstratio ordinatur ad generandam scientiam, tanquam ad finem; ergo talis debet esse. *Vt*
3 *procedat ex veris primis, & immediatis, notioribus, & prioribus, causisq. conclusionis.* Probat singulas particulas definitionis, & primo, quod demonstratio procedat ex veris hoc modo. Obiectum scientiæ debet habere esse; ergo quod non est, non scitur, sed falsum nihil est; ergo non potest de illo esse scientia; veram igitur esse oportet conclusionem demonstrationis, cuius assensus est scientia. Ergo debet procedere ex præmissis veris, tãquam ex causa. Probatur consequentia, quia falsum cum nihil sit, nõ potest esse causa veri. Quod vero demõstratio procedat ex primis probat, quia nisi præmissæ sint principia per se euidẽtia formaliter, hoc est, quibus cognita significatione terminorũ statim eis assẽtiatur intellectus, vel saltem virtualiter, si is qui demõstrationem facit, sciat ea reducere ad principia per se nota per alias demonstrationes, non habebit scientiam conclusionis, nec proinde veram demõstrationem, sed dialecticum tantum syllogismum, & assensum opinionis de conclusione. Probat tandem, quod ex notioribus, prioribus, & causis conclusionis procedat, quia scire est rem per causam cognoscere; ergo præmissæ debent esse vera causa cõclusionis, sed causa est prior, & notior effectu; ergo debent esse priores, & notiores, non solum quoad nos, quo pacto illud est prius, quod notius est nobis, licet secundum naturam sit posterius, vt effectus notior nobis est causa, & ideo prior quoad nostrã cognitionẽ, sed præmissæ debent esse priores, & notiores cõclusione ex natura rei, quod habebunt si secũdum rem sint causæ eius, vt expositũ est.

In 2. par. cap. quia dixerat demõ- 4
strationem debere procedere ex primis, hoc est ex præmissis, quæ sint principia indemonstrabilia, definit principium indemõstrabile hoc modo, principium est *propositio immediata demonstrationis*. Explicat autem, quid sit esse propositionem demõstrationis, vel demonstratiuam, & quid sit esse immediatam. *Propositio, inquit, est altera pars enuntiationis vnũ de vno complectens.* Nam enũtiatio diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, esse igitur propositionem demonstrationis idẽ

est, ac esse enuntiationem affirmatiuam, aut negatiuam, quæ tanquã præmissa ponitur in demonstratione ad inferendam conclusionẽ, & ideo debet esse vera, ac necessaria, vt distinguatur à propositione dialectica, quę solum est probabilis, & ideo potest esse falsa. *Immediata vero propositio est, qua non est alia prior.* Hoc est, quæ non habet aliam, per quam demonstrari possit, sed cui intellectus ex sola notitia terminorum assentitur.

5 Diuidit deinde principiũ in duo membra, nempe in dignitatem, & positionem, dignitas est propositio immediata, atque indemõstrabilis adeo vniuersalis, & manifesta: vt eius veritas omnibus pateat, & hac fortè ratione vocatur dignitas, quia dignũ est cui assentiantur omnes. Et hac etiam de causa inquit Arist. dignitates cognoscere debere omnes, qui scientiam aliquam acquirere volunt, priusquam ad eam addiscendam accedant, tales sunt, quodlibet est, vel non est, totum est maius sua parte, & similes. Positio vero est propositio per se nota, & indemonstrabilis, sed nec vniuersalis adeò, nec cuius veritas omnib' sit manifesta, & ideo quã non est necessario, cognoscat prius, qui aliquam scientiam addiscere incipit, sed tunc potest per se, vel à magistro eam accipere, & talia sunt omnia principia particularium scietiarum, vt definitiones. Est autem alia differentia inter dignitatem & positionem, quod dignitates vix, aut nũquam ingrediũtur demonstrationẽ, sed omnibus scientiis præsupponuntur. Positiones vero præmissæ demõstrationis sunt, & ideo positiones vocantur, quia ponuntur in demonstratione ad inferendam conclusionem. Positionem rursus diuidit in eam quæ verum, vel falsum continet, & hæc est propositio, quã appellat suppositionem, quia sub tali dispositione ponitur indemõstratione ad inferendam cõclusionem. Et in eam, quę non continet verum, nec falsum, sed ex illa potest suppositio fieri, & dicit esse definitionẽ, vt animal rationale est principiũ, quod vocatur definitio, ex qua potest fieri aliud principiũ, quod sit suppositio, vt si dicam' homo est animal rationale suppositio est, quia verũ, vel falsũ cõtinet.

In 3. p. docet principia, vel præmissas demonstrationes magis euidẽtes, magisque certas esse debere, quã conclusio eiusdem demonstrationis. Quod probat, ex communi illo axiomate. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Vt si Petrum diligo propter Ioannem, magis diligo Petrum quam Ioannem? sed conclusioni demonstrationis assentitur intellectus propter præmissas; ergo fortius, ac certius assentitur præmissis, quare certiores, & notiores esse debent cõclusione. 6

QVAESTIO. I.

An secunda definitio demonstrationis sit bona.

QVæstio hæc non tam proponitur ad rei difficultatem discutiendam, quam ad elucidandam definitionem Aristot. atque ostendendum exactam esse. Quod vt fiat duo arg. aduersus eam proponemus, ex quorũ solutione manifestum sit. Primum est, quia definitio per genus, & differentiam dari debet, vel per aliquid, ꝙ loco generis, aut differẽtiæ ponatur, sed nihil ponitur pro genere in hac definitione, vt verba eius ostendunt, quibus ab aliis arg. distinguatur, in nullo vero eorum cũ eis conuenit; ergo caret omnino genere, & ideo

ideo non est integra, vel completa.

Secundo, quia bona definitio nec verbũ debet habere superuacaneũ, sed hæc habet plura eiusmodi; ergo
7 non est bona. Probatur minor, quia demonstrationem procedere ex primis, & prioribus idem sunt, nam prima, & priora idẽ prorsus significãt; ergo redundat alterum. Præterea, causa est prior, & notior effectu; ergo qui dicit demonstrationem procedere ex causis, dicit debere procedere ex prioribus, & notioribus, sufficeret ergo ponere in definitione particulam ex causis, & duæ aliæ, nẽpe ex prioribus, & notioribus videntur superfluæ, totamque definitionẽ vitiosam efficere. Et tandem quod procedat ex primis. Et ex immediatis, aut indemonstrabilibus idem est. Cum idem sit principia demonstrationis esse prima, & esse immediata, aut indemonstrabilia; ergo aliquod horum verborum superfluum est.

Nihilominus definitio hæc bona est, quod ita probo. Bona definitio est, per quam sufficienter explicatur natura definiti, & distinguitur à cæteris, sed hæc duo præstat hæc definitio demonstrationis explicans naturam demõstrationis, & eam distinguens à cæteris argumentationibus; exacta igitur censenda est. Probatur minor, quia hæc definitio explicat partes, ex quibus demonstratio constare debet, nempe præmissas veras, necessarias. Et quæ sint veræ causæ, & per se conclusionis, & quæ sic disponantur, vt ex eis euidenter inferatur conclusio, & demonstratio ex his constituta essentialiter distingui tur ab aliis speciebus argumentationis, cum quibus conuenit in genere remoto argumentationis, & cum syllogismo dialectico in genere syllogismi, quod genus sub intelligitur, absque dubio ab Arist. nec necessarium fuit illud expressè in definitione ponere, quia & in lib. Priorũ proximè antecedẽtibus syllogismũ definierat, & in prima definitione eiusdẽ demonstrationis præsenti cap. traditã eundem syllogismũ expressè posuit pro genere dicens, demõstrationem esse syllogismum scientialem, 8
aut facientem scire. Quare secunda definitio his verbis debet assignari. *Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus, & prioribus, causisque cõclusionis.* Ita vt per syllogismum cõueniat in genere immediato cum dialectico, & per eandem particulam censeantur separatę ab ea cæteræ argumentationes, atq. etiã syllogismus sophisticus, qui dũ peccat in forma, non est syllogismus simpliciter, sed secundum quid, & ideo non conuenit cũ demonstratione in syllogismo, tãquam in genere, sed solum analogicę, & ideo sic censetur separatus. Per cæteras vero particulas definitionis distinguitur demonstratio à syllogismo dialectico, qui ex aliis valde diuersis procedit, vt in topicis dicetur. Et ex his manet explicata definitio demõstrationis, & solutum primum arg.

Ad secundum neganda est minor, quod in definitione aliquod verbum 9
sit superuacaneum, quia licet quædã eandem rem significent, omnia tamẽ diuersam rationem eiusdem rei significant, quod satis est, vt nullum sit superfluum. Vt principia esse prima, & esse immediata, aut indemonstrabilia diuersas rationes principiorũ denotãt; principium namque dicitur primum in ordine ad conclusionem, quæ non est prima, sed à primo deriuata. Immediatum vero, aut indemonstrabile respectu alterius medij prioris, per quod demõstrari posset

sit quo caret. Prima quoque dicuntur principia propter dignitatē, sed priora propter causalitatē. Causa deniq. duplicem habet dignitatem respectu effectus, & quod sit prior natura illo, & quod sit notior, & licet vna sequatur ex altera, ratione tamen distinguuntur. Et ecce nullum est verbum in definitione, quod non significet rationem aliquam, vel dignitatem principiorum distinctam ab ea, quam significat aliud, quod satis est, vt nullum sit superfluū. Imo necesse fuit omnia illa verba in definitione ponere, vt omnes rationes principiorum exprimerentur, & ratio, atq. dignitas demōstrationis explicatius traderetur. Vnum tamen est notandum quod dum dicitur demonstrationem procedere ex causis, per causas nō solum intelliguntur illæ, ex quibus realiter procedit effectus. Sed quęcunq. rationes priores aliis. Nam de ente demonstrantur proprietates, aut passiones eius in Metaphysica, vt quod sit vnum, verū, & bonum, & de Deo demonstramus, quod sit ęternus, quia est immutabilis, & per veras demonstrationes, & tamē non potest esse vera causalitas, inter vnum, & alterū, cum nec sit distinctio ex natura rei, sed sufficit prioritas rationis, quam intellectus noster inter ea ponit ad veram demonstrationem.

QVEASTIO. II.

Quotuplex sit propositio per se nota, & an omnis immediata sit appellanda per se nota.

Circa definitionem, & diuisionem propositionis per se notæ, non videntur eodem modo sentire D. Th. & Scotus, atq. ex consequēti, nec sectatores vtriusq. Nam D. Th. de veritate q. 10. ar. 12. lib. 1. contra gentes cap. 10. & 11. & 1. p. q. 2. ar. 1. sic definit propositionem per se notā. *Propositio per se nota est, cuius prædicatum includitur in ratione intrinseca subiecti.* Vt homo est animal. Deinde diuidit primo propositionem per se notam in eam, quæ est per se nota secundū suam naturam, & non quoad nos, & in eam, quæ est per se nota etiā quoad nos. Per se nota ex natura sua, & non quo ad nos est illa, cuius prędicatum verè est intrinsecū respectu subiecti, sed nos id ignoramus, & talis erit illa in qua definitio nobis ignota prædicatur de suo definito. Per se nota vero ex natura sua, & quoad nos erit illa, cuius prædicatum verè est subiecto intrinsecum, & à nobis cognoscitur, vt homo est animal rationale.

Secundo diuidit propositionem per se notam ex natura sua, & quoad nos in vnam, cuius termini omnibus patēt. Et tales sunt principia vniuersalissima, vt quodlibet est, vel nō est, & totum est maius sua parte. Et in aliā, cuius termini nō omnibus sunt manifesti, sed solis sapientibus, & talis est hæc, spiritualia non sunt in loco circunscriptiuè. Hāc definitionē propositionis per se notę cum vtraq. diuisione amplectuntur ferè omnes, Rich. in 1. d. 3. art. 1. q. 2. Duran. ibidem q. 3. Ferr. 1. lib. contra gentes cap. 10. Capreol. in 1. d. 2. q. 2. art. 1. & 2. Caiet. 1. p. q. 2. art. 1. & cap. præsenti, Sotus cap. pręcedenti quæst. 1. ad 9. & plures alij.

Secūda opinio Scoti, opposita est, quia nec definitio ei placet, nec diuisiones recipit, sed aliam definitionē ipse assignat prolixam satis, & obscuram his verbis. *Propositio per se nota est quæ ex terminis proprijs, qui sunt aliquid eius, vt sunt eius, hoc est vt sic concepti, & nō propter aliquid aliud, quod sit extra terminos proprios, habet euidentem veritatem.* Vt om-

ne

ne totum est maius sua parte, & talẽ ait esse omnem propositionem per se notam, & ideò non esse diuidendam illis diuisionibus traditis à D. Thom.

11 Ex qua definitione colligit distinctam esse propositionem, in qua prædicatur prima passio de definitione, vt animal rationale est capax disciplinæ, & in qua prædicatur de definito, vt homo est capax disciplinæ, quod multis probat argumentis putans fortè contrarium hoc esse sententiæ D. T. Sed hæc arg. ommittenda sunt, quia id non negat D. Th. vt videbimus, Scotum secutur Aureol. & Greg. quos citat Capreol. in 1. d. 2. q. 1. art. 1. qui aduersus definitionem D. Th. sic arguunt.

Multæ sunt propositiones per se notæ in Mathem. sciẽtiis, in quibus prædicatum nõ est de intrinseca ratione subiecti, vt totũ est maius sua parte, & à quolibet pũcto in quodlibet pũctũ possumus lineã ducere. Et in Philosophia naturali, motũ esse, atq. etiã naturam esse, imo, & hæc per se nota est, animal rationale est capax disciplinæ, nix est alba, coruus est niger. Et ex opposito aliç sunt, in quib⁹ prędicatũ est de intrinseca ratione subiecti, vt homo est substantia, animal est corpus, & tamen non sunt immediatę, quia inter prædicatum, & subiectum dãtur alia prædicata media, vt patet. Ergo definitio D. Th. ex vtraq. parte probatur insufficiens.

Secundo arguunt contra diuisionem, quia propositionẽ esse per se notam non consistit in eo, quod termini eius à nobis cognoscantur, sed solum in eo, quod ex se habeat euidentem veritatem, & multo minus consistit in eo, quod à solis sapientibus, vel ab omnibus cognoscantur eius termini, sed solum in eo, quod per se sint cognoscibiles. Ergo diuisiones in per se notam ex natura sua, & quoad nos, & in per se notam sapiẽtibus, vel insipiẽtibus extra rationem propositionis per se notæ sunt, & ideo admitti non debent. 12

Tertia, quia propositio per se nota est illa, quæ ex propriis conceptibus, à quocumq. intellectu formatis talis est; ergo omnis propositio per se nota, nobis etiam erit per se nota, & ideo malè diuiditur in per se notam ex natura sua, & quoad nos. Antecedens probãt, quia, vel formamus proprios conceptus eius, vel alios diuersos, si proprios, nobis erit per se nota, si diuersos, non erit eadẽ propositio, sed alia diuersa; ergo propositio per se nota ex se cuilibet intellectu erit per se nota, nulla ergo dabitur per se nota ex natura sua, quæ nõ sit etiam per se nota quoad nos.

In hac rę nostra sententia est, propositionem per se notam definiendã esse, ac diuidendam, vt Arist. cap. pręsenti definiuit ac diuisit, eius autem definitioni, ac diuisionib⁹ magis esse conformem sententiam D. T. & communem, quam sententiam Scoti.

13 Verba Arist. sic habent. *Principium demonstrationis est propositio immediata, immediata vero, quæ nõ est alia prior.* Quibus per principium demõstrationis intelligit propositionẽ per se notam, hæc enim sola principiũ vocari potest, nã quæ mediata est, non principiũ, sed cõclusio vocatur. *Sic ergo definienda est propositio per se nota apud Arist.* vt breuis, clara, & vniuersalis sit definitio. *Propositio per se nota est, inter cuius prædicatum, & subiectum nullũ datur medium, per quod à priori possit demonstrari.* In qua definitione solum definitur propositio per se nota demõstrationis, aut demõstratiua, hoc est necessaria, quod Arist. à parte significauit dicẽs principiũ demõstrationis esse propositionẽ imme-

 dia-

diatam, quod dicimus ad excludẽdas aliquas propositiones, quæ cum verè accidentales sint, & ex se contingentes, & non demonstratiuæ, ab aliquibus dicuntur per se notæ, atque immediatæ, vt nix est alba, superficies est colorata, & similes.

14 Ex definitione autem sic intellecta colligitur primo, omnino cõuerti propositionem per se notam, & immediatam, atque indemonstrabilẽ, quia de qualibet verum est, nullum habere medium per quod à priori possit demonstrari. A priori autem dicimus, quia non tollit, quin propositio sit per se nota, quod per effectũ demonstretur, vt homo est animal rationale, demonstratur per illam, homo est risibilis, & nihilominus est per se nota, quia non demonstratur à priori, sed à posteriori, & hæc de definitione propositionis per se notę.

Quam Aristo. diuisit quatuor diuisionibus, ex quibus tres posuit cap. præsenti, quartam vero cap. sequenti. Prima, in dignitatẽ, & positionẽ: dignitatem vocauit vniuersalissimã, quæ vix ingreditur scientiã, vel demonstrationem, sed quasi fundamentum est plurium, vel omnium scientiarum, & demonstrationũ, vt quodlibet est, vel nõ est, totum est maius sua parte, quã ideo dixit necessario debere cognosci ab his, qui aliquam scientiam addiscere incipiunt. Vero positionem quæ est propositio per se nota nõ tamen vniuersalis, nec etiã, quam cognoscere debet, qui aliquam scientiam addiscere vult, sed particularis, & ꝓpria alicuius scientię, ex qua fiunt demonstrationes in ea, & quæ in ipsamet scientia traditur, & tales sunt omnes definitiones, & omnia principia propria particularium scietiarum. Hæc autem diuisio eadẽ est cum secunda, quam tradit D. Th. dicens, propositionem per se notam vnã esse, cuius termini omnibus patent, quales sunt vniuersalissimæ, quas appellauit Arist. dignitates. Et in aliã cuius termini nõ omnibus, sed sapientibus tãtum sunt manifesti, & istę sũt, quas vocat Arist. positiones.

Secũd. diuisione eã diuisit in positionẽ, & suppositionem, circa quã versabitur quæstio sequens. 15

Tertiam vero diuisionem satis aperte insinuauit, dum notiora diuisit in ea, quæ sunt notiora natura, & quoad nos, ex hac enim diuisione sequitur per se notum. Aliud esse ex natura sua, & non quoad nos, aliud vero ex natura sua, & quoad nos, & ex consequẽti propositionem per se notam eisdem modis diuidi ab Aristo. Et prob. hoc argum. omnis definitio constituit propositionem per se notam cum definito, sed plures sunt definitiones nobis incognitæ, ergo propositiones quas constituere possunt cum suis definitis erũt, ex natura sua per se notæ, non tamẽ quoad nos, sed quæ demonstrari quoad nos poterũt à posteriori per aliquem effectum.

Quartam denique diuisionem posuit cap. sequẽti. In per se notam positiuè, cuius prædicatum positiuum sine medio demonstratiuo conuenit subiecto, & in per se notã negatiuè, cuius prædicatum negatiuum, sine medio conuenit subiecto, tales sunt propositiones, in quibus vnum prędicamentum negatur de altero, vt substantia non est quantitas, sed non illæ in quibus particulare genus vniꝰ prædicamenti, aut vna species negatur de alia, vel de supremo genere alterius prædicamenti, vt albedo non est quantitas, linea non est color, habitus non est numerus, quia istæ possunt demonstrari per supræmum genus alterius prædicamenti negatũ, 16

vt albedo non est quantitas, quia est qualitas, & qualitas non est quantitas, & linea non est color, quia nõ est qualitas. Et vna species, vel vnũ genus de altero, vt substantia non est quantitas, & homo non est equus. Negationes enim istæ essentiales sunt, & ideo propositiones necessarias, atque demonstratiuas, & per se notas constituunt. Verba Arist. sunt. *Sicut quædã principia sunt indemonstrabilia. Quod sit hoc illud, & quod sit hoc in illo, sic, & quod nõ erit hoc illud, nec quod sit hoc in illo, quare hæc quidem esse aliquid, alia autem nõ esse aliquid, erunt principia.*

Quod vero duas diuisiones à D.T. assignatas sint conformes primæ, ac tertiæ diuisioni designatis ab Arist. vel potius, quod sint eędem probauimus iam. Restat igitur ostendere, quod eius definitio cõformis sit definitioni Aristo. à nobis ex verbis eius desumptæ. Quod sic probari potest. Definitio D. Tho. est. *Propositio per se nota est ea, cuius prædicatum includitur in ratione intrinseca subiecti.* Sed propositio talis
17 nõ habet mediũ, per quod possit à priori demonstrari: vt probabitur ex solutionibus argumentorum Scoti, & aliorum; ergo consona est definitioni Arist. definitionem vero Scoti nõ reiicimus ex eo, quod non possit reduci ad eandem, sed quia prolixa satis est, atque obscura, vt verba eius ostendunt.

Pro solutione 1. arg. duplici distinctione distinguendum est prædicatũ intrinsecum, primo quidem in recto, aut in obliquo. Deinde secundũ esse, aut secundum causalitatem, & in recto nulla pars est prædicatum intrinsecum respectu totius, quamuis secũdum esse sit ei intrinseca, sed in obliquo intrinsecum est, & hoc modo est per se nota, totum est maius sua parte. Præterea effectus per se, atque immediatus non est intrinsecus causæ, sed intrinsecus est ordo causalitatis inter causam proximam, & per se, atque eius effectum, & ex consequenti effectus ipse quodammodo est prædicatum intrinsecũ respectu causæ ratione eiusdem ordinis intrinseci. Dũ autem definit D. Tho. propositionẽ per se notam, cuius prædicatum est intrinsecum subiecto, quacumque ratione intrinsecum esse debere intelligit. Hoc est, aut secundum esse, aut secundum ordinem intrinsecum proximæ causalitatis.

Ex his respondetur ad arg. negando antecedens, quod aliqua sit propositio per se nota, cuius prædicatum 18
non sit intrinsecum subiecto, aut secundum esse, aut secundum intrinsecum ordinem proximæ causalitatis. In recto, aut in obliquo, secundũ se, aut secundum ordinem intrinsecum vnius ad alterum. Et cum intrinsecus sit ordo causalitatis inter effectũ & causam proximam, & per se, propositionem per se notam constituit, dum de causa prædicatur, cum sit intrinsecum prædicatum causæ, si non ratione sui, bene tamen ratione ordinis intrinseci. Et si non in recto, bene tamẽ in obliquo. Aliæ autem prædicationes accidẽtales, si aliquo modo sint per se notæ, non sunt propositiones demonstratiuæ, quia non sunt necessariæ, & D. Tho. solum definit propositionem per se notam demonstratiuam, vt de Arist. etiam notum est hanc tantum diffinisse.

Pro aliis denique propositionibus essentialibus, & mediatis, quas adducit idem arg. alia distinctione vtendum est, nempè medium esse duplex reale, vel rationis, aut formale, & virtuale, medium reale dicitur illud, quod est res distincta à prædicato, & subiecto, inter quæ ponitur mediũ, vt admira-

miratiuũ est medium reale inter hominem, & risibile, & hoc etiam dicitur medium formale. Medium vero rationis est, quod solum ratione nostra distinguitur à subiecto, & prædicato, & dicitur medium virtuale, quia secundum rem, aut formam non est distinctum ab extremis, sed secũdum nostrum intellectum plures conceptus eiusdem rei cõcipientem, virtute tamen, & quasi fundamẽtaliter contenti in reipsa. Et quantum pertinet ad propositiones demonstratiuas vtrumque medium constituit propositionem simpliciter mediatã, & simpliciter demonstrabilem. Probatur ex Arist. qui concedit definitionem esse medium demonstrationis, quæ solum potest esse medium rationis, & virtuale.

Vnde sequitur omnes propositiones, quæ possunt demonstrari per definitionẽ prædicati, aut subiecti esse simpliciter mediatas, vt sunt illæ, in quibus prima passio prædicatur de definito, atque etiam de definitione, quia illa potest demonstrari per definitionem subiecti, hæc vero per definitionem passionis, & etiam illa, in qua vna passio prędicatur de alia, vt admiratiuum est risibile, & etiam illæ, quæ assumuntur in arg. sed communiter dicuntur immediatæ, quia secundum rem tales sunt.

19 Ad 2. distinguendum est antecedens, nam sicut notiora, vel minus nota dicuntur talia, & ex natura sua, & etiam in ordine ad intellectum imperfectè cognoscẽtem, sic etiam propositio per se nota, & licet per accidens sit ad rationẽ propositionis per se notæ secundum se sumptæ, quod non sit per se nota, quoad nos, nihilominus sumpta in communi, quasi ana logicæ diuiditur in propositionem per se notã natura sua, & quoad nos.

Ad 3. negandum est antecedens, quod propositio per se nota sit, quæ ex propriis conceptibus, à quocunq. intellectu formatis talis est, sed inter cuius prædicatum, & subiectum non datur medium, per quod à priori sit demonstrabilis, & quia hoc nõ est semper nobis notum de quacũq. propositione, ideo non quæcumquę per se nota ex natura sua, est per se nota quoad nos. Talis autem propositionis non formamus proprios cõceptus distinctos, sed confusos, & ideo non est alia, sed eadem, non tamẽ per se nota nobis, quia immediationem prædicati, & subiecti non cognoscimus.

QVAEST. III.

An nuda definitio sit principiũ, quod vocatur positio.

Definitio duobus modis considerari potest. Primo, secundum rationem definitionis præcissam, vt explicat naturam definiti; vt animal rationale; Secundo, vt simul definito coniungitur in propositione, vt cum dicimus, homo est animal rationale. 20
Et primo modo nuda sumitur, hoc est sine definito, & de ea sic accepta quærimus, an sit principium demonstrationis, quod vocatur positio. Et rationem dubitãdi ex vna parte præbuit Arist. qui positionem diuisit in eam, quæ est propositio, verum, aut falsum continens. Et in aliam, quę non continet verum, aut falsum, qualis est definitio, nudè quidem accepta, & non cum definito, quia dum definito coniungitur, iam continet verum, aut falsum, cum efficiat cum eo propositionem. Ex quo euidenter infertur pars affirmatiua, quod nudè definitio sit principium, quod vocatur positio.

sed

Sed opposita pars, quod nõ possit
21 esse positio, videtur probari euidenter hoc argu. à superiori ad inferius negatiuè, nam principium diuisit Arist. in dignitatem, & positionem, & rursus positionem in eam, quæ continet verum, aut falsum, & in eam quæ nihil horum dicit, qualis est definitio. Ex hoc ergo desumitur tale arg. principium est quid superius ad dignitatem, & positionem, cum in hæc principia specialia diuidatur; ergo euidens est consequentia à superiori ad inferius negatiuè. Definitio nõ est principium; ergo non est positio, sed antecedens probatur, ex definitione principij tradita ab eodem Arist. Principium inquit est, propositio immediata, sed nuda definitio nõ est propositio; ergo nec propositio immediata, & ex consequenti nec est principium.

Plures solutiones adhibẽtur huic difficultati, quas cõsulto prætermitto, quia iam nemo eas sequitur. Solũ afferam solutionem D. Tho. in Commentariis huius cap. quam secuntur fere omnes moderni, & videtur mihi necessario admittenda. Positionẽ duplicem esse, formalem, & virtualẽ, formalis est propositio, virtualis vero est definitio, quia ex ea proximè potest effici propositio, quæ sit formalis suppositio. Arist. ergo vocauit definitionem positionem, non quod formalis sit positio, sed quod sit virtualis. Et hoc etiam modo est principium, & immediata propositio. Sed contra hanc solutionem est arg. quia
22 si hoc sufficit, vt definitio dicatur positio, etiam definitum poterit vocari positio. Probatur consequentia, quia sicut ex definitione adiũcta definito potest proximè effici propositio, quæ sit formalis positio, eodem modo ex definito adiũcto definitioni, sed definitum nõ potest vllo modo vocari positio, alioqui, cuilibet parti poterit attribui denominatio totius; ergo nec definitio vocari potest positio propter illam rationem virtualem. Respondetur negando cõsequẽtiam, quia specialis est ratio in definitione, vt dicatur positio virtualis, quæ non est in definito, nec in aliis, nam definitio ex propria natura est medium ordinatum: per quod passiones demonstrantur de subiecto in scientia, vnde per se & proximè ordinatur ad constituendam propositionem necessariam & per se notam, quam non potest constituere, nisi cum definito. Per se etiam ponitur in scientia, tanquam fundamentum omnium veritatum eius, & hæc est etiam specialis ratio: propter quã vocari debet positio. Et has speciales rationes considerans Aristo. merito eam vocauit principium, & positionem, quæ non reperiuntur in definito, nam cum non sit medium ordinatum ad demõstrandas passiones, nec per se ordinatur ad propositionem per se notam constituendam, potius quam ad constituendam quamlibet aliam, nec ponitur, tanquam fundamentum proximum omnium veritatum eiusdem scientiæ, sed ad summum remotum. Ideo non potest vllo modo vocari positio.

QVAEST. IIII.

An principia demonstrationis sint magis vera quam conclusio, & vniuersaliter vna propositio possit esse verior altera.

PRæsupponenda est definitio veritatis, quam omnes recipiunt. *Veritas est adæquatio intellectus cum re, vel ad* 23

rem. Adæquatio intellectus vocatur, quia veritas saltem complexa (quam formalē vocare solent) primo, & formaliter reperitur in intellectu, & propositione mētali, per quam enuntiat vnum de altero. In propositione vero vocali, & scripta solum reperitur tanquam in signo, dum ergo intellectus ita enuntiat per propositionem mentalem, sicut res se habet in se, dicitur verus, dū vero enuntiat aliter, ac res se habet in se, dicitur falsus; nam vt sæpè Aristoteles repetit, ab eo quod res est, vel non est, enuntiatio dicitur vera, vel falsa, vt si de Petro sedente enuntiet, quod sedet, verus est, si vero quod stet, vel non sedeat, erit falsus. Veritas igitur consistit inadæquatione conceptus cum reipsa, vel inadæquatione rei, vt repræsentatæ per conceptum, cum seipsa, vt est in se. Quærimus ergo, an complexa hæc veritas suscipiat magis, & minus in ordine ad præmissas, & cōclusionem, ita vt intellectus dū assentitur præmissis, magis verus sit, quam dum assentitur conclusioni, & exconsequenti præmissæ in intellectu, quæ sunt propositiones mētales, sint magis veræ, quam conclusio etiā in mente, quæ est propositio mentalis ex eis deducta, & consequēter eadem principia, vt sunt propositiones vocales, aut scriptæ, sint veriora cōclusione vocali, aut scripta. Et vniuersaliter intellectus per vnam propositionem mentalem magis verus sit, quam per alteram, & propositio ipsa mentalis sit verior, atque ex consequenti vocalis, & scripta.

24 Prima opinio negat præmissas esse veriores cōclusione, & vniuersaliter vnam propositionem esse veriorem altera. Ita tenēt ex modernis nōnulli. Probant ex intrinseca ratione veritatis. Nam veritas consistit inadæquatione conceptus cum reipsa repræsentata. Ita vt tunc verus sit, quādo repręsentat rem, sicut se habet in se, falsus vero, cū eam alio modo repræsentat, sed adequatio consistit in indiuisibili, ita vt nō possit intelligi maior, aut minor; ergo veritas ꝓpositiones etiā consistit in indiuisibili, ita, vt non possit maior, aut minor intelligi indiuersis propositionibus. Prob. minor, quia adæquatio est quędam æqualitas conceptus repræsentantis, cū re repræsentata, sed æqualitas consistit in indiuisibili, ita vt nō possit esse maior, vel minor, quia vel duo corpora habent æqualē magnitudinem, ita vt nullum excedat alterum, & tunc dicuntur æqualia, si vero vnum excedat alterum, quantumuis minimo excessu, non erunt æqualia, sed simpliciter inæqualia; ergo eodem modo, vel conceptus repræsentat rem, sicut est in se, vel excedit, aut deficit, quantumlibet minimo excessu. Si primo modo se habeat, verus erit, si secundo falsus, & cōsequenter si propositio enuntiat rem sicuti est, erit vera, si vero excedat, vel deficiat quantumlibet parum, erit falsa, non potest igitur intelligi, quod sit vna magis vera quam alia, sed eo ipso, quod minus vera excogitatur, erit falsa. Gratia exempli, non minus verum erit Petrum esse albū, si ei albedo inhæreat, quam esse hominem, quia non minus adæquatur vna propositio rei significatæ quā altera, sicut si duo corpora sint æqualia, nō erit possibile ex cogitare alia magis æqualia.

Secundā opinionem tenēt ex modernis alij affirmantes principia esse veriora conclusione, & vniuersaliter vnam propositionē veriorem altera. 25
Prob. testimonio Arist. 4. meth. tex. 18. vbi docet aliquid esse magis verū quam

quam aliud,& pariter magis falsum, quod probat, quia non æquè mentitur, qui dicit quatuor esse quinq. ac ille, qui dicit quatuor esse millia; ergo magis falsum est, quod iste asserit, quam quod ille, sed falsum, est cõtrarium veritati; ergo eodem modo erit vna propositio magis vera, quã alia. Probatur consequentia, quia cõtrariorum eadem est ratio. Præterea cap. præsenti docet expressè conclusionem esse verã propter præmissas; ergo præmissæ erũt magis veræ, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

Probant deinde ratione, quia à nemine negatur principia esse certiora, euidentiora, & magis necessaria quam conclusio: cum sint per se certa, per se euidentia, per se necessaria, hoc est, sine vllo medio, sed quibus intellectus cognita tantum significatione terminorum assentitur, cõclusio vero non sit certa, euidens, aut necessaria per se, sed per aliud, hoc est p principia, quib⁹ mediis ei assentitur intellectus, sed magis certum, magis euidens, & magis necessarium est magis verum; ergo erit eodem modo magis vera. Et certe si vna propositio nõ esset verior altera, nõ esset fides diuina magis vera, quam scientia, aut quam quælibet alia cognitio humana, vnde nec magis verũ esset, quod Deus est trinus, & vnus, quam quod paries est albus, cui inhæret albedo, quod tamen falsum est, & contra D. Th. 22. q. 4. ar. 8. vbi docet fidem diuinam ex propria natura certiorem esse quacunq. scientia nostra.

Nostra sentẽtia medium tenet in-
26 ter hęc extrema, & explicatur hac distinctione, veritas duobus modis potest cõsiderari, primo, formaliter ex parte essentiæ, quæ consistit in adæquatione intellectus per conceptum, vel iudicium cum re extra existente per eundem conceptum repræsentata, secundo ex parte fundamenti, & causarum eius, fundamentum est entitas & perfectio ipsarum rerum, circa quas versatur. Nam cum verum sit passio entis, quæ perfectiora sunt secundum entitatem, censentur etiam perfectiora secundum veritatẽ. Causæ autem veritatis esse possunt necessitas, infabilitas, certitudo, atque euidentia, pondus etiam, siue momẽtum rationum, quibus probatur.

Duplici ergo conclusione respondemus. Prima, veritas ex parte rationis formalis, & essentialis ipsius adæquationis in qua consistit, non potest esse maior in vna propositione, quã in alia. Secunda, ex parte fundamenti, & causarũ eius, maior esse potest, & ideo vna propositio ex hac parte magis vera, quam altera. Vtraq conclusio cum distinctione adducta. Cõtinetur expresse in doctrina D. Th. q. 1. de virtutibus art. 9. ad 1. vbi ita ait. *Cum veritas consistat in adæquatione intellectus, & rei, si consideretur veritas secundum rationem æqualitatis, quæ non recipit magis, & minus, sic non contingit esse aliquid magis, & minus verum. Sed si consideretur ipsum esse rei, quæ est ratio veritatis sicut dicitur in 2. meth. eadem est dispositio rerum in esse, & veritate: vnde quæ sunt magis entia, sunt magis vera: & propter hæc etiam in scientiis demonstratiuis, magis creduntur principia quam conclusiones.* Et primam conclusionem nostram probat argum. primæ opinionis. Secundam vero probant argu. opinionis secundæ, & ideo non est necessarium illi, aut his respondere.

Solum restat explicãdum, quo modo sit loquendum absolutè in hac re, an dicendum sit absolutè, præmissas esse veriores conclusione, & vnam propositionẽ veriorem alia, vel absolutè

solutè negādum. Respondeo, eodem
modo loquendum esse, ac loquimur
in substantia, quia sicut substantia
non habet latitudinem gradualem,
sed cōsistit in indiuisibili ratio eius,
ita veritas non habet latitudinē gra
dualem, sed ratio eius consistit in in-
diuisibili adæquationis. In substan-
tiis autem non dicimus vnā esse ma-
gis, substantiam, quam aliam, sed id
negamus absolutè cū Arist. dicimus
autem vnam substantiam esse melio
rem, aut perfectiorem alia, aut secun
dum maiorem perfectionem specifi-
cam, aut indiuidualem, pari ratione
de veritatibus, seu propositionibus
veris loquendum est. Ita vt absolutè
negandum sit vnam propositionem
esse veriorem altera; concedendum
tamen habere perfectiorem verita-
tem, aut essentialiter, aut indiuidua-
liter, & ideo dicendum est præmis-
sas perfectiorem veritatem specificā
continere, quam conclusionem, & v-
nam conclusionem perfectiorem ve-
ritatem indiuidualem, quam alterā,
quia proximior est principiis, à qui-
bus ambæ deriuantur. Et eodem mo
do loquendum est de falsitate, quam
uis perfectio non bene ad falsitatem
applicetur, quæ nihil est, sed loquen-
dum est de illa iuxta naturā eius, eo-
dē modo, ac loquimur, de veritate,
quamuis distinctis terminis, aut mo-
dis loquendi. Hæc tamen ratio repe-
ritur particularis in falsitate, quæ cū
sit quasi recessus à veritate, præter
causas illas, propter quas vna veritas
dicitur perfectior alia, & vna propo
sitio perfectiorem veritatem conti-
29 nere, quam alia, vna falsitas dicitur
maior, aut ingentior alia, & vna pro
positio continere maiorem falsitatē,
quam alia, quia magis à veritate re-
cedit, in quo sensu dixit Aristot. vbi
supra, magis mentiri eum, qui dicit
quatuor esse mille, quam alium, qui
diceret quatuor esse quinque, cuius
sensus est ingentius proferre menda-
tium.

QVAEST. V.

An semper sit necessariū vtrāq. præmissam demonstrationis certiorem esse conclusione.

PRæmissæ demonstrationis in du-
plici differentia possunt esse, nam 30
vel sunt propositiones immediatæ,
atque indemonstrabiles, vel demon
strari possunt, quod, vt intelligatur
sciendum est; quod omnes cōclusio-
nes totius scientiæ continentur vir-
tualiter in principiis eiusdem scien-
tiæ, à quibus suo ordine procedunt,
ita vt quædam proximiores sint prin
cipiis, quam aliæ. Vnde quædam de-
mōstrantur per alias priores, media-
tas tamen, & adhuc demonstrabiles,
quousq. perueniatur ad aliquam im
mediatę deriuatam ex principiis. Et
hinc est, quod non omnes demonstra
tiones habēt præmissas immediatas,
vel indemōstrabiles, sed plures, vnā
saltem, vel alteram, quæ demonstra-
ri potest. Gratia exempli ab essentia
hominis procedunt plures passiones.
Vt capacitas disciplinæ, admiratio,
& risibilitas tali ordine, vt capacitas
disciplinæ procedat immediatè, &
hac media, admiratio, media vero ad
miratione, risibilitas, & iuxta hunc
ordinem demonstrantur in scientia
de illo, prima per essentiam, secun-
da per primam, & tertia per secun-
dam, & ideo demonstratio illa per
quam demonstratur prima passio
de essentia habet vtramque præ-
missam immediatam, atque inde-
monstrabilem, aliæ vero in quibus
demonstrantur reliquæ, vnam quidē
præ-

præmissam indemõstrabilem, & aliã quæ demõstrari potest. Prima passio demõstratur sic, omne animal rationale est capax disciplinæ, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est capax disciplinæ. Cuius demonstrationis vtraq. præmissa est immediata, maior quidem in qua prædicatur prima passio de essentia, & minor in qua prędicatur definitio de definito. Sed in hac demonstratione demonstratur passio secunda, quidquid est capax disciplinæ est admiratiuum. Omnis homo est capax disciplinæ; ergo omnis homo est admiratiuus. Cuius maior est propositio immediata, in qua vna passio immediata prædicatur de altera, minor vero demonstrari potest.

31 His expositis vnum præsupponit quæstio, & alterum quærit. Præsupponit quidem præmissas esse certiores cõclusione sic in cõmuni. Quod non solum est assertum ab Aristotele, sed expresè probatum, quia certitudo conclusionis deriuatur à præmissis, & ideo certiores esse oportet. Quod præsertim verũ est, ac necessarium dum præmissæ sunt propositiones immediatè, nam illæ ex se, & à se habent certitudinem, conclusio vero, non ex se, neque à se, sed deriuata ab eis: sed magis certũ est, quod à se habet certitudinem, quam quod habet ab alio; ergo præmissæ immediatæ certiores sunt cõclusione. Quęstio igitur solum potest esse de præmissis demonstrabilibus, an istæ etiã debeant esse certiores conclusione, ita vt dum demonstratio habet vnã immediatam, & alteram demonstrabilem, sufficiat conclusionem esse minus certam quam illam, & possit esse æqualis in certitudine cũ altera, vel necesse sit etiam esse minus certam, quam præmissam demonstrabilem.

Et 1. opin. tenet hoc non esse necessarium, sed posse esse conclusionẽ æqualiter certam cum præmissa demonstrabili. Ita tenent moderni quidam. Et probant, testimonio Arist. in fine huius cap. vbi non dixit necessariũ esse magis credere omnibus principiis quam conclusioni, sed aut omnibus, aut aliquibus. Sentit ergo habere conclusionem æqualem certitudinem cum aliquo eorum. 32

Probãt deinde ratione, quia si pręmissæ debent semper esse certiores conclusione maximè, propter rationem Aristo. nempe propter quod vnumquodque tale, & illud magis, sed hæc non probat, nisi in causis æquiuocis, non in vniuocis; ergo non probat de omnibus præmissis, sed solum de immediatis. Probatur consequentia, quia solum præmissæ immediatæ sunt causæ æquiuocæ conclusionis, quia differũt specie ab illa, præmissa vero demonstrabilis, cum sit assensus scientificus eiusdem speciei est cum conclusione; & ideo non potest esse causa æquiuoca eius, sed vniuoca semper erit. Vnde non erit necessarium, quod sit certior conclusione. Minorem vero probãt, quia effectus causæ vniuocæ æqualis perfectionis est cum ea, vt patet in homine generante, & genito.

Secund. potest probari, quia conclusiones eiusdem scientiæ deriuantur ab eisdem principiis; ergo æqualem habent certitudinem ab eis deriuatam, sed sæpè contingit conclusionem, & præmissam demonstrabilem pertinere ad eandem scientiã, vt ostendit secunda demonstratio à nobis adducta in principio huius q. ergo habebit æqualem certitudinẽ cum ea. Quod fortius probari potest in demonstrationibus Theologicis, in quibus conclusio procedit ex vna

præmi-

præmissa pertinente ad fidem diuinam, & ex altera pertinente ad Philosophiam naturalem, vt ostenditur in hac. Omnis homo est risibilis, Chri
33 stus est homo; ergo Christus est risibilis. Tunc ergo vel conclusio pertinet ad fidem diuinam, vel ad habitũ scientiæ Theologiæ, & vtroque modo est certior præmissa euidenti. Quia fides diuina certior est sciētia. Et id etiam, quod à fide diuina deriuatur certius erit, illa ergo conclusio, Christus est risibilis, certior est quocumque modo accipiatur maiori præmissa, nempe omnis homo est risibilis; quare non solum conclusio æqualem potest habere certitudinē, cum altera præmissarum, sed aliquãdo maiorem.

Nostra sententia est vtramq. præmissam semper, & necessario esse certiorem conclusione, ita, vt in nullo casu possit habere æqualem certitudinem cum aliqua earum. Et hæc est magis communis inter modernos.

Probatur duplici arg. 1. quia in demonstratione propter quid (de qua loquimur) præmissa demonstrabilis agit in virtute principiorum, à quibus proximius deriuatur, quam conclusio; cum hæc deriuetur mediante illa; ergo maiorem habebit certitudinem. Probatur euidenter consequentia, quia quo effectus proximius deriuatur à causa, perfectius participat virtutem eius, præsertim comparatione alterius effectus, à quo non nisi illo mediante participatur.

Secund. quia præmissæ quæcũq.
34 illæ sint, continent vnionem extremitatum cum medio, conclusio vero continet vnitatem earundem extremitatũ inter sese, media vnione earum cum medio tãquam ratione formali, ac totali propterquam vniũtur inter se; ergo prior vnio, à qua totaliter dependet secũda, fortior est, cum sit immediatior, sed fortiorem esse vnionem extremitatum cum medio est certiores esse præmissas; ergo maior certitudo prouenit eis ex natura demonstrationis, quare repugnat conclusionem habere æqualem certitudinem cum aliqua earum.

Ad testimonium Arist. respondet D. Th. in Commentariis illius nõ dixisse omnia principia certiora esse cõclusione, sed saltem aliqua, quia licet ex virtute demonstrationis semper sit vtraque præmissa certior, cõtingit tamen aliquando, conclusionē habere aliam certitudinem experiētiæ, præter eam, quã à præmissis participat, ratione cuius habebit æqualem cum aliqua præmissarum, vt dũ quod luna nunc eclipsetur experientia sensuum cognoscimus, & ideo nõ est minus nobis certa, quã quod terra interponatur inter eam, & solem, per quam demonstratur à priori, sed per accidens contingit hoc, & ideo non tollit quin per se, & ex virtute demonstrationis semper sit vtraque præmissa certior conclusione.

Primum arg. petit expositionem illius vniuersalis axiomatis. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Vt constet in quo sensu verum sit, & ab Arist. adductum ad probandum præmissas debere esse certiores conclusione. Et an ex illo efficaciter probetur. Plures ac varias expositiones ei⁹ adducuntur a diuersis interpretibus. Plures etiã, & diuersas conditiones requirũt ad veritatem eius, quas molestum esset referre. Nos igitur tres conditiones requisitas esse dicimus, vt verum sit, quarum duas posuit ipsemet Arist. 4. lib. Meth. tex. 4. idem met axioma referēs his verbis. *Vnumquodque autem maximè tale est præ cæteris, cuius causa nomine, & ratione idem conuenit.* 35

sic

sic ignis est calidissimus, quod cæteris caloris causa sit. Quibus primo asserit prędicatum debere conuenire pluribus formaliter, & vni eorum per se primo, aliis vero per participationem eius, & non aliunde, secundo, eidem primo & cæteris nomine, & ratione, hoc est vniuoce, & ideo essẽtialiter. Tertiam conditionem posuit D. Th. 1. p. q. 87. art. 2. ad 3. quod in eodem ordine causarum contineantur, hoc est in eodem genere causæ efficientis, vel finalis, aut quouis alio. Ita vt si illud cui per se primo prædicatum conuenit, sit finis, cætera sint media ad ipsum ordinata, & si efficiens, cætera sint, quasi effectus ab ipso procedentes. His igitur tribus cõditionibus concurrentibus verum est, ac necessarium illud axioma, *propter quod vnumquodque tale, & illud magis*. Cuius sensus est, si aliquid conuenit multis, & vni eorum per se primo, quod ideo dicitur maximè tale, aliis vero propter ipsum, necesse est magis cõuenire primo, quam cæteris. Nec est dabilis aliquis casus in quo oppositũ contingat.

Ex eodem axiomatè efficax deduxit arg. Aristo. ad probandum, certiores, euidentiores, magis necessarias, perfectioremque veritatem continere præmissas, quam conclusionẽ, quia tam illis, quam huic conuenit formaliter certitudo, euidentia, necessitas, atque veritas, & omnes continentur in eodem ordine causæ efficientis, præmissis etiam conueniunt hæc per se primo, conclusioni vero, vt conclusio demonstrationis est solum propter præmissas, & non aliunde, ideo euidenter infertur, quod magis, aut perfectius eis conueniant.

36 Ad formam etiam argum. neganda est consequentia, quod solum teneat verum prædictũ axioma in causis æquiuocis, & negandum est, quod solum probet de præmissis immediatis, & non de demõstrabilibus. Nam licet primo probet de illis. Consequenter etiam probat de his, quia præmissæ demonstrabiles non sunt causa cõclusionis ex propria virtute, aut secundũ se, sed virtute principiorũ à quibus deriuantur, & vt ab eis deriuantur, cuius euidẽs signum est, quod si is qui demonstrationem constituit nesciat eas reducere ad prima principia per euidentes demonstrationes, non efficiet demonstrationẽ, nec habebit scientiam conclusionis, sed efficiet arg. probabile generans opinionem. Vnde sequitur prima principia virtualiter, & vt talia esse causam conclusionis. Et ideo per se primo secundum eandem rationem virtualem conuenire eis veritatem, necessitatem, certitudinem, & euidẽtiam, cõclusioni vero solum propter illas, & propterea illis perfectius.

Ad 2. neganda est consequentia, quod æqualem habeat certitudinem conclusio cum præmissis demonstrabilibus, quia omnes deriuantur ab eisdem principiis, nam non deriuantur æquè proximè, ideò non æqualiter participant certitudinem principiorũ, sed perfectius illæ, quia magis proximè deriuantur.

Vltimum quod additur in eodem secundo arg. tangit demõstrationes scientiæ Theologicæ, quæ procedũt, 37
ex vna præmissa diuinæ fidei, & ex altera euidenti, & aliquãdo ex vtraque de fide per consequentiam euidentem. In quibus dicimus conuincere rationem Arist. quod ambæ præmissæ sint certiores cõclusione, quod præterea probatur ex communi alio axiomatè in Schola recepto, conclusio sequitur debiliorem partem præmissarum; ergo si vna vel ambæ sint fidei

fidei diuinæ, cum diuina fides sit obscura, non poterit esse euidens conclusio, imo neque habere eandem certitudinem fidei, sed obscura quoque erit, etsi vtraque præmissa sit diuinę fidei, cõclusio obscura erit, & minus certa vtraque præmissa. Cuius ratio est, quia præmissæ fidei non concurrunt in demonstratione Theologica ad inferendam cõclusionem, nisi media demonstratione; ergo certitudo earum modificatur per certitudinẽ consequentiæ, quæ non potest esse, nisi naturalis: vnde nec poterunt producere conclusionem perfectiorem in certitudine, quã sit perfectio certitudinis naturalis, sed hæc est minor certitudine diuinæ fidei; ergo minorem habebit certitudinem cõclusio, quam præmissæ, etsi altera præmissarum sit certa certitudine Philosophica, minorem habebit certitudinem conclusio, etsi contingeret, quod altera præmissarum esset solum probabilis, non posset esse certa conclusio, sed probabilis tantũ. Probantur hæc, duplici illa ratione, quibus probatũ est, præmissas perfectiores esse debere conclusione, in veritate, in certitudine, necessitate, atque euidentia, & in cæteris omnibus. Ex quo deductũ est hoc idem axioma, cõclusio sequitur debiliorẽ partem præmissarũ, cuius sensus est nullã posse habere perfectionem æqualem, cum præmissis, sed quidquid imperfectionis est in eis, manifestari debet in cõclusione.

Ex quibus infero conclusionẽ demonstrationis Theologicæ non per-
38 tinere ad habitum fidei diuinæ, vt quibusdam modernis placuit, sed ad habitum sciẽtiæ Theologicæ. Quod hac ratione probo, habitus fidei diuinæ solum innititur testimonio, aut reuelationi diuinæ, & immediatè ei innitur, non discursui, aut ratiocinationi, seu demonstrationi, sed cõclusio demonstrationis Theologicæ innititur immediatè discursui, aut demonstrationi, per quam deducitur ex præmissis, & non testimonio, aut reuelationi immediatè; ergo nõ pertinet ad habitum diuinæ fidei, sed sciẽtiæ Theol. Minorẽ licet satis per se certam, probo, quia si vtraq. præmissa syllogismi sit diuinæ fidei, vel altera euidens euidentia naturali, & syllogismus solum probabilis, certũ est conclusionem solum esse probabilem, hoc est, nec scientiam, nec fidem diuinam, sed opinionem; ergo non causatur à præmissis secundum se, sed vt modificatis per certitudinẽ demonstrationis, huic ergo innititur proximè cõclusio, & non testimonio, aut reuelationi diuinæ.

Et ex his respondetur ad arg. cõclusionem demonstrationis Theologicæ, nec pertinere ad fidem diuinã, neque ad scientiam naturalem, sed ad scientiam Theologicam imperfectam, & obscuram: vnde fit, imperfe- 39
ctiorem esse, & minus certam vtraq. præmissa, concedimus ergo, quod fides diuina sit certior scientia, negamus tamen, quod conclusio ab ea deriuata sit etiam certior scientia, nam conclusio ab ea deriuata non habet maiorem certitudinem, quam sit certitudo consequentiæ, vel illationis, per quam modificantur præmissæ ad inferendam cõclusionem, in illatione vero, aut syllogismo perfectius esse habent præmissæ, quam conclusio in certitudine, euidentia, necessitate, ac veritate, vt probauimus, & ideo impossibile est conclusionem esse æqualem in his cum altera præmissarum.

CAPVT QVARTVM.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autē impoſsibile aliter ſe habere, cuius eſt ſcientia ſimpliciter, neceſſarium vtique fuerit ſcibi e, &c.

Breuis expoſitio text.

1 INTENTVM Ariſtot. in præſenti cap. eſt, docere quales debeāt eſſe propoſitiones: ex quibus demonſtratio componitur. Diuiditur autem in duas partes. In 1. proponit hanc conclusionem vniuerſalem, nempè, ſcientiam, quæ per demonſtrationem generatur eſſe de rebus neceſſariis, & ex ea colligit demonſtrationem debere procedere, aut componi ex propoſitionibus neceſſariis. In 2. parte ponit tres conditiones, quas habere debent propoſitiones, vt ita ſint neceſſariæ, quod ex eis poſsit componi demonſtratio. Concluſio, quam proponit eſt, ſcientia, quæ eſt concluſio demonſtrationis debet eſſe de rebus neceſſariis. Quam ſic probat, concluſionem demonſtrationis ſcimus ex principiis, quę ſunt propoſitiones immediatæ; ergo non poteſt aliter ſe habere, ſed quod non poteſt aliter ſe habere eſt neceſſarium; ergo concluſio demōſtrationis eſt neceſſaria. Probatur prima conſequentia, nam cætera per ſe patēt. Scire eſt rem per cauſam cognoſcere, & quod illi' eſt cauſa, & non poteſt aliter ſe habere; ergo non ſolum ſciētia, ſed id, quod ſcitur, nempè obiectum, circa quod verſatur, non poſſunt aliter ſe habere, ergo eſt eſſe neceſſaria, cum neceſſarium ſic definiatur, quod non poteſt aliter ſe habere.

Ex hoc infert, quod demonſtratio debeat cōponi, aut procedere ex propoſitionibus neceſſariis. Quod ſic poteſt probari, concluſio demonſtrationis, quæ eſt ſciētia eſt neceſſaria, & de rebus neceſſariis, & procedit ex præmiſsis, tanquam ex cauſis; ergo præmiſſæ, ex quibus componitur demōſtratio, non ſolum veræ, ſed neceſſariæ debent eſſe. Probatur conſequentia, quia licet ex præmiſsis falſis contingat colligi concluſionē veram, & ex non neceſſariis neceſſariā, non tāquam ex cauſis, ſed virtute diſpoſitionis ſyllogiſticæ, alioqui effectus eſſet nobilior ſua cauſa, quod eſt impoſsibile.

In 2. par. proponit tres conditiones, quas habere debent propoſitiones, vt ita ſint neceſſarię, quod ex eis 2 componi poſsit demonſtratio. Quarum prima eſt, vt ſint de omni. Hoc eſt, vt prædicatum in eis dicatur de quolibet contento ſub ſubiecto, & pro quolibet tēpore. Defectu primi, hæc propoſitio non eſt de omni. Omnis homo diſputat, quia plures ſunt de quibus non verificatur prædicatum. Defectu ſecundi, neque iſta eſt de omni, omnis homo vigilat, quia licet prædicatum dicatur de quolibet contento ſub ſubiecto, non pro quolibet tempore, ſed pro certo quoddam, ac determinato. Hæc vero omnis homo eſt coloratus eſt de omni, quia habet vtrumq. vt per ſe patet.

Secunda conditio eſt, quod propoſitiones ſint per ſe, ideò, vt eam explicet, diuidit per ſe in quatuor modos. Primus modus per ſe eſt, quando prædicatum pertinet ad eſsentiā ſubiecti, quia vel eſt definitio eius, vel pars definitionis, vnde iſtæ omnes propoſitiones ſunt in primo modo per ſe, homo eſt animal, homo eſt rationalis, homo eſt animal rationale.

Secundus modus est, quãdo ex opposito subiectum pertinet ad definitionem prædicati, vt homo est admiratiuus, homo est risibilis.

3 Tertius modus non est prædicandi, sed essendi, & illud dicitur per se hoc modo, quod per se subsistit, & non inhæret alteri, tãquam accidẽs, & iste est modus proprius prædicamenti substantiæ.

Quartus modus est per se causandi, quãdo prædicatur effectus de sua causa per se. Effectus per se dicitur, qui sequitur ex propria virtute causæ, & non aliunde, hoc est non casu, aut fortuna, quia effectus casuales, & fortuiti, qui non secuntur ex virtute causæ, sed ex quodam cõcursu casuali, aut per accidens, non dicũtur effectus per se, sed per accidẽs, vnde propositio hæc, fodiens terram inuenit thesaurum, non est per se, sed per se sunt istæ in hoc quarto modo. Iugulatus interiit, ædificator ędificat. Ex his igitur quatuor modis per se, duo priores sunt per se prædicandi, tertius per se essendi, quartus per se causandi, & vt propositiones sint aptæ ad demonstrationem necesse est, sint per se in primo, secundo, aut quarto modo. Tertius terminus est vniuersaliter, quod sic definit Aristoteles. *Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum:* Quæ definitio triplicem conditionem continet, quam habere debet propositio, vt in ea prædicatum dicatur vniuersaliter de subiecto. Prima est, quod dicatur de omni, & defectu huius conditionis in hac non dicitur prædicatum vniuersaliter. Homo vigilat, quia nõ dicitur de omni. Defectu secundæ conditionis, neque in hac dicitur vniuersaliter prædicatũ de subiecto, homo est coloratus, quia nec dicitur per se, sed defectu tertiæ non dicitur in hac vniuersaliter, homo est sensibilis, quia sensibile non conuenit homini secundum quod ipsum, hoc est in quantum homo est, sed in quãtum est animal. Cõuenire enim prædicatum subiecto secundum quod ipsum idem videtur esse, ac conuenire illi, in quã tale est, hoc est non secundum rationem communem, sed secundum propriam.

QVAESTIO. I.

An demonstratio debeat procedere ex necessariis.

TRia proponam arg. quibus videtur probari non omnem demonstrationẽ procedere ex necessariis, primum sit, hæc est vera demonstratio propter quid, quotiescunque terra interponitur inter solem, & lunã sequitur eclipsis, sed dum duo hæc astra ad talem punctum perueniunt, interponitur terra inter vtrumque; ergo eclipsis sequitur. Minor vero non est necessaria, sed contingens. Quia, quod ad talem punctum perueniant, vel nõ, accidentale omnino est naturæ eorum, cũ possit eis adesse, & abesse præter corruptionem; ergo non omnis demonstratio constat ex propositionibus necessariis. 4

Secundum, quia hæc etiam est vera, & propria demonstratio, omne album est disgregatiuum visus, sed corpus habens albedinem est album, ergo est disgregatiuum visus. Et tamen minor non est necessaria, sed contingens, quia cõtingens est, quod corpus habeat albedinem, & quod sit album: vnde neque etiam conclusio necessaria est, quia sicut non est necessarium corpus esse album, ita neque quòd cum sit album, sit etiam disgregatiuum visus; ergo nõ omnis demõstratio procedit ex necessariis.

Ter-

Tertiũ, quia necessarium est, quod non potest aliter se habere, sed in Philosophia naturali, & morali dantur multæ propositiones demonstratiuæ, multæ etiam conclusiones demonstratæ, quæ possunt aliter se habere, & aliquando aliter se habent, vt quod futuræ sint pluuię in hieme, & calores vigeãt in æstate; ergo nõ omnes demonstrationes procedere debent ex necessariis.

5 Sententia tamen Arist. vniuersaliter vera est, & tenenda, quod non possit vlla demonstratio procedere, ex propositionibus contingentibus, aut non necessariis. Quod hac ratione deducta ex doctrina eius euidenter probatur. Conclusio cuiuslibet demonstrationis est scientia, sed sciẽtia habetur per causam necessariam, vt constat ex definitione eius, quę talis est. *Scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere, quin ea posita sequatur effectus*; ergo debet procedere ex necessariis; probatur consequentia, quia præmissæ ex quibus procedit sunt causa per se, & necessaria conclusionis; ergo debent esse necessariæ.

Ad 1. arg. diuersis modis respondetur, nam Venetus cap. præsenti respondet, non demonstrari lunam eclipsari actu, sed potentia, vel aptitudine, hoc est non demonstrari, quod eclipsetur, sed quod sit eclipsabilis. Et licet actu eclipsari nõ sit necessarium, esse tamẽ eclipsabilem necessarium est, & pari ratione, licet non sit necessarium, quod ad talem punctũ ipsam & solem perueniant, sed quod peruenire, possint necessariũ est. Vnde propositiones illius demõstrationes ita sumptæ necessariæ sunt. Hæc tamen solutio falsa est, propter duo. Primum, quia Astrologi non solum demonstrant lunam esse eclipsabilẽ, sed tali die, tali hora, & tali puncto eclipsandam esse; ergo secundum actum accipi debent propositiones illius demonstrationis. Secũdum, quia causa per se, & effectus per se non solum secundum aptitudinem, sed etiã secundum actum constituunt propositionem per se in quarto modo; ergo secundum actum constituunt propositionem necessariam. Probatur consequentia, quia omnis propositio per se est necessaria apud Aristotelẽ, & omnes.

Ideo est secunda solutio aliorum modernorũ. Quod demonstratio illa 6
non procedit de hac luna, & de hoc sole, vt singularibus, sed secũdum rationem communẽ, & specificam, aut genericam eorum, quam constat multis possibilibus esse communem, nam plures possunt soles, plures etiam lunæ adeo fieri, licet ergo contingens sit, quod sol iste, & hęc luna, ad talem punctum perueniant, sed quod soli, & lunæ, vt sic conueniat, non est contingens, sed necessarium. Sed hæc etiam solutio, aut nihil dicit, aut nõ est minus falsa quam præcedens. Quod ita probo, nam vel ad talem punctũ peruenire, & ecclipsari accipiuntur secundum actum, vel secundum potentiam, si secundũ actum, eo ipso, quod sunt prædicata accidentalia, & contingentia respectu horum indiuiduorum, euidenter probatur esse accidẽtalia respectu speciei, nam si albedo contingenter inest Petro, euidenter sequitur contingenter in esse homini, & animali; ergo si prædicata illa contingenter in sunt isti soli, & huic lunæ, contingenter etiam conuenire debent soli, & lunæ sub ratione communi, aut specifica acceptis. Et præterea effectus per se non solum in cõmuni, sed etiam in singulari prædica-

tur per se, & necessario de sua causa etiam in singulari, & actu accepta, vt ostendunt propositiones istæ, iugulatis interiit, ædificator ædificat.

Nostra igitur sententia duo asserit, primum demonstrationem illam, per se primo procedere de sole, & luna, secundum rationem communem, vel certe de communi ipsa ratione, & specifica. Sed etiã de hoc de sole, & hac luna per applicationem. Quemadmodum passio demonstrata de specie applicari potest ad hoc, vel illud indiuiduum, vt si de homine demonstramus, quod sit risibilis, eãdem demonstrationem possumus applicare Petro sumpto pro minori extremitate, ac dicere, omne animal rationale est risibile, Petrus est animal rationale; ergo Petrus est risibilis. Ita ergo, quod ad talem punctũ perueniant sol, & luna, & hæc eclipsetur per inter positionem terrę, de ratione eorũ cõmuni demonstratur primo, sed per applicationem de his singularibus.

7 Secun. dicimus, non secundum potentiam, sed secundum actum demõstrari eclipsim, per actualẽ interpositionem terræ, & nihilominus vtrãq. propositionẽ esse per se. Nõ quidẽ in primo, aut secũdo modo, sed in quarto, & ideo sicut sunt per se perseitate causalitatis, sic etiam sunt necessariæ, necessitate causalitatis. Nam prędicatum duobus modis potest comparari ad subiectum, vel prædicari de illo, atq. ei conuenire, aut secundum rationem essendi, vel inhærendi, aut secundum rationem causandi, & secundum primam rationem sumuntur in propositionibus primi, & secundi modi per se. Iuxta secundam vero in propositionibus quarti modi, quia primus, & secundus modus sunt modi per se prædicandi, tertius per se essendi, & quartus, per se causandi, vt docuit Arist. vnde intelligitur, quod si propositiones quarti modi accipiantur in ratione prædicandi, nulla ferè erit per se, sed omnes erunt per accidens, vt patet in his, iugulatus interiit, ædificator ædificat, actu enim ædificare accidit planè ædificatori, & de illo prædicatur pręd icatione quinti prędicabilis, vt cõstat, sed in ratione causandi, per se sunt, quia effectus per se, etiam secundũ actũ per se prædicatur de sua causa actu causante perseitate causandi.

Ad formam igitur arg. distinguẽda est minor, quia solem, & lunam ad talem punctum peruenire, vt interpositio terræ sequatur, per se eis cõuenit perseitate causandi, & eodem modo per se sequitur ex interpositione eclipsis, nã impossibile est rem aliter se habere, quin ex motu horũ astrorum non sequatur quod ad talẽ punctum perueniant, & ex hoc quod nõ sequatur eclipsis lunæ, si ergo in ratione causandi sumãtur necessariæ sunt propositiones, & ita sumuntur, si vero in ratione essendi, vel prædicandi non sunt necessariæ, sed accidentales, & contingentes, sed non accipiuntur hoc modo. Pro solutione aliorum argumentorum notandum est, propositionem necessariam esse, quæ enuntiat rem necessariam, hoc est, quæ non potest aliter se habere. Sed rem esse necessariam duobus modis contingit, simpliciter, vel ex suppositione, necessariũ simpliciter est illud, quod ex propria natura tale est, vt non possit nõ esse, vt quod homo sit animal, vel rationalis. Necessarium vero ex suppositione, quod ex propria natura potest non esse, aut non esse tale, vt corpus disgregare visum non est necessarium secũdum naturam corporis, sed contingens, ex suppositione vero, quod sit albũ, necessa-

cessarium est. Præterea necessarium
simpliciter, adhuc est triplex, primũ
quod nullo modo potest non esse, sed
implicat contradictionem, quod non
sit, vt hominem esse animal, vel ra-
tionale. Secundum, quod non potest
non esse per virtutem naturalẽ cau-
sarum, benè tamen per supernatura-
lem Dei, vt quod ignis sit calidus,
vel homo sit risibilis. Nam per potẽ-
tiam supernaturalẽ Dei separari po-
test calor ab igne, & risibilitas ab ho
mine. Tertium, quod non potest non
esse per virtutem naturalem causa-
rum, vt plurimum, quamuis raro pos-
sit per eodem virtutem non esse. Et
secũdus hos quatuor modos necessa
rij, distinguendi sunt, quatuor alij,
modi propositionũ necessariarũ, di-
cendumq. demonstrationem debere
procedere ex necessariis propositio-
nibus vno, vel alio modo, sed perfe-
9 ctior erit si procedat ex propositio-
nibus necessariis simpliciter, quam si
solum procedat ex propositionibus
necessariis ex suppositione, & perfe-
ctissima si procedat ex necessariis
simpliciter iuxta primũ modum, mi-
nus perfecta si iuxta secundum. Im-
perfectissima vero si iuxta tertium,
& ideo demõstrationes Philosophiæ
naturalis, & moralis, ex quibus plu-
res constãt propositionibus, quæ so-
lum, vt plurimum veræ sunt, imper-
fectissimæ censentur, & scientiæ ip-
sæ infimum locum certitudinis inter
omnes tenent.

Ex his ergo solutum est secũdum,
& tertium arg. nam licet demonstra
tiones illæ non procedant ex neces-
sariis simpliciter, sed ex suppositio-
ne, vt ea quæ adducitur in secundo
arg. vel si ex necessariis simpliciter,
non tamen semper euenientibus, sed
vt plurimũ tãtum, sufficit his modis
procedere ex necessariis. Et quod
sufficiat procedere ex necessariis, vt
plurimum euenientibus docuit ex- 10
presse Arist. cap. 24. huius primi li-
bri, & recipiunt omnes. Quia omnes
recipiũt vtramq. Philosophiam pro
vera scientia, & merito, quia necessa
rium reputatur, quod vt plurimum e-
uenit, necessitate naturali, aut mora-
li, ergo obiectũ scientiæ esse potest,
nec est periculum errandi in tali mo
do demonstrandi, quia non demon-
stratur effectum semper euenire, sed
vt substat virtuti, aut modo operan-
di causarum, hoc autem deficere non
potest, ideo nec erroris periculo se
exponit ita procedens. Quod vero
sufficiat propositiones esse necessa-
rias ex suppositione probatur, quia
sic acceptæ non possunt aliter se ha-
bere, quare cum in tali processu de-
monstrandi sic accipiantur, conclu-
sionem euidenter inferunt, quæ vt
substat præmissis, nõ potest aliter se
habere, & ideo scientifica est, atque
necessaria.

QVAEST. II.

An demonstratio debeat consta- re ex propositionibus de omni, per se, & vniuersaliter.

TRia propono argu. aduersus hos
tres terminos, vt eorum occasio- 11
ne explicentur singuli. Primum erit
aduersus primum terminum de om-
ni. Nam propositiones singulares, ne
cessariæ, atque per se possunt demõ-
strationem componere, & tamen non
sunt de omni, ergo non omnes propo
sitiones demonstratiuæ debent esse
de omni. Maior satis est per se mani
festa, cum in Philosophia demonstre
tur de Deo, quod sit, & quod sit vnus,
nec solum à posteriori, vel demõstra
tione, quia, sed etiam demonstratio-
ne propter quid demonstrare possi-

mus de eo, quod sit æternus, quia est immutabilis. Et de Christo Domino demonstrantur plura in Theologia suppositis principiis fidei: quæ omnia non possunt, nisi per propositiones singulares demonstrari, nam cum Deus, & Christus sint termini singulares, nō possunt ex eis fieri, nisi propositiones singulares. Minor vero ꝙ tales, propositiones nō sint de omni, euidens est. Cum repugnet propositionem esse de omni, & non esse vniuersalem, quomodo enim in propositione singulari conuenire potest prædicatum cuilibet contento subiecto, & pro quolibet tempore, cum nihil sub subiecto singulari contineatur.

Secundo argu. aduersus primum & secundum modum per se hac ratione. Primus modus per se est quando prædicatum est definitio, aut pars definitionis subiecti; ergo hæc propositio, risibile est homo, & similes erunt in secundo modo per se, quod est falsum, quia indirectæ sunt, & ex quibus demōstrationes saltē propter quid non possunt componi. Præterea, secundus modus per se est, quando subiectum pertinet ad definitionem prædicati; sed omnia accidentia definiūtur per subiectum aliquo modo, cum habeant intrinsecum ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad illud, qui nō potest explicari, nisi posito eodem subiecto in definitione eorum; ergo omnia accidentia prædicabuntur de subiectis in secundo modo per se, & ita, hæc propositio corpus est album, & similes erunt in secundo modo, cū album definiatur per corpus, quod tamē patet esse falsum, quia omnes sunt accidentales, & contingentes, ex quibus demonstratio componi repugnat; ergo secundus modus per se falsus est, & ad demonstrationem ineptus.

Tertiū arg. est cōtra modum vniuersaliter, quem sic exponit Aristot. vniuersaliter dicitur prædicatū de subiecto, si ei conueniat secundum ꝙ ipsum, hoc est secundū rationem propriam, vel vt tale est, quod patet nō habere, nisi conuertatur cum eo; ergo nulla propositio superioris prædicati, quales sunt istæ homo est animal, homo est corpus erūt vniuersales, sed constat esse in primo modo per se, & ex eis posse demonstrationē propter quid componi; ergo modus vniuersaliter diminutus est non comprehendens omnes propositiones, ex quibus perfectissima demonstratio potest procedere.

Circa ordinem horum trium terminorum D. Tho. cap. præsenti, & cū eo Sotus, & iam fere omnes moderni asserunt se habere, tanquam prædicata superiora, & inferiora, ita vt vniuersaliter sit inferior cęteris, & post ipsum sequatur per se, tandem de omni. Itaque se habent sicut homo, animal, & viuens, nam quidquid dicitur vniuersaliter est per se, & de omni, & quidquid est per se, est etiā de omni, non tamen quidquid est de omni est per se, nec omne per se est vniuersaliter. Quod colligitur ex Arist. definientis vniuersaliter quod sit de omni, & per se, & quod cōueniat prędicatum subiecto secundum quod ipsum, vel vt tale est, quibus apertè satis significat per se aliquid addere supra vniuersaliter, sicut vniuersaliter aliquid addit supra per se, & de omni, quod non potest esse verum, nisi tamquā quid superius, & inferius se habeant modo explicato, & hæc est vera sententia, & tenenda. 12

Licet contrarium teneat Toletus, quantum ad modum per se, & de omni, affirmās plures propositionis esse per se, quæ non sunt de omni, vt hominem

minem esse grammaticum est in secundo modo per se, & non est de omni, cum non conueniat omni homini actu habere grammaticam, nam de aptitudine euidens est cõuenire omnibus, & curuitas etiam conuenit naso per se, non tamen omni, falsum est enim, quod propositiones istæ sint per se, nam neque grammatica proximè ac per se definitur per hominem, sicut nec reliquæ scientiæ, aut artes, neque curuitas definitur per nasum adæquatè, & per se, cum constet aliis subiectis conuenire posse præter nasum, & hominem, vnde ad quintum prædicabile pertinent similes propositiones, tanquam purè accidentales.

13 Circa terminum de omni notandum est cum D. Tho. lect. 9. horum Commentariorum, Themistio ca. 9. suæ Paraphrasis, & Soto cap. præsenti. Quod dici de omni duplex est, prioristicum, & posterioristicũ. Prioristicũ vocatur in eo sensu, quo adducitur ab Aristo. in lib. priorum, & à Sumulistis in 4. lib. Sumularum, & significatio eius est, quod nihil sit sumere sub subiecto, de quo non dicatur prædicatum, non quidem secundum veritatem propositionis, sed secundum modum enuntiandi, nam ad formam syllogisticam impertinens est, quod propositiones sint veræ, vel falsæ, & solum per se requiritur forma, aut modus enuntiandi vniuersalis, ex quo habetur, vt si prædicatum dicitur de subiecto distributo, necesse sit dici de quolibet assũpto sub eo cum pro omnibus distribuatur. Dici vero de omni posterioristicum vocatur in eo sensu, quo adducitur ab Arist. in hoc opere; nempè in ordine ad demonstrationem, quæ cum ex veris propositionibus constare debeat, necesse est, vt prædicatum de omni, dicatur de quolibet contento sub subiecto, non solum secundum modũ enuntiandi, sed etiam secundum veritatem propositionis. Et in eodem sensu accipiendum est dici de nullo, de quo non fecit mentionem Aristo. in hoc cap. quia facile intelligi potest, idem esse in propositionibus negatiuis, prædicatum negari de omni subiecto, ac in affirmatiuis dici, vnde negatiuæ omnes propositiones, in quibus prædicatum negatur de omni subiecto, & quolibet contento sub eo, & pro quolibet tempore, etiam sunt de omni modo negatiuo.

Circa terminum per se notanda est ratio propter quã, in quatuor modos diuiditur ab Aristot. ita vt nec sint plures, nec pauciores, & est hæc. 14
Res de qua aliquid demonstramus quatuor tantum potest habere considerationes: primã vt est in se, & per se: secundam in ordine ad prædicata essentialia. Tertiam in ordine ad proprias passiones. Quartam in ordine ad proprias operationes, cuius est causa per se. Et prima consideratio constituit tertium modum, qui non est prædicandi, sed essendi. Secunda consideratio constituit primum, & tertia constituit secundum, qui sunt modi prædicandi: quarta vero constituit quartum, qui nec est modus essendi, nec prædicãdi, sed per se causandi. De termino vero vniuersaliter dicemus quæst. sequenti.

His suppositis sententia Arist. est, quam secuntur omnes expositores, ꝙ omnis demõstratio propter quid debet constare propositionibus de omni, & per se, sed non omnis debeat constare propositionibus, quæ sint vniuersaliter, sed solum perfectissima inter has, illa inquam, quæ procedit ex causa adæquata cõuertibili cũ effectu, & vtrumque probari potest, efficaciter. Primum quidem hoc arg.

omnis demonstratio debet procedere ex necessariis, vt asseruit, & probauit Aristoteles in principio huius capitis, sed omnis propositio necessaria debet esse aliquo modo de omni, atque etiam per se; ergo omnis demonstratio debet constare propositionibus de omni, & per se. Quod vero non omnis demonstratio propter quid procedere debeat ex propositionibus, in quibus prædicatum dicatur vniuersaliter de subiecto insequentibus erit manifestum.

Circa solutionem 1. argu. distin-
15 guenda sunt diuersa singularia, nam quædã sunt, in quibus indualis differentia non distinguitur ab specifica, vt plures tenent de angelis, vel certè à prædicatis essentialibus, vt in Deo in quo sicut esse, & essentia nõ distinguntur, eadem ratione, nec distinguntur prædicata essentialia ab indiuidualibus. Alia sunt singularia in quibus certum est distingui indualem differẽtiam aliquo modo ab specifica, cum indiuidua multiplicentur sub eadem species, & in angelis etiã apud alios distinguitur, & in his indiuiduis in quibus nõ distinguitur, dantur propositiones singulares, quæ sint per se, & ex quibus demõstratio componi potest, sed istæ æquiualent vniuersalibus, quia essentiales sunt, & si plura darentur indiuidua illius essentiæ, essent de prædicato communi, vnde virtute saltem sunt de omni, & hoc sufficit, vt verum sit omnẽ propositionem demonstratiuam esse de omni. In indiuiduis vero in quibus differentia indiuidualis distinguitur ab specifica, nulla potest dari propositio, ex qua possit fieri demõstratio propter quid, quia de his indiuiduis sub ratione talium indiuiduorum acceptis, vt de Petro vt Petrus est, non potest dari demõstratio, nec scientia propter quid, vt expresse docet Arist. 7. lib. Meta. cap. 14. & pluribus aliis locis. Et D. Tho. qu. 9. de Potentia art. 2. ad 1. & 1. p. q. 29. art. 1. ad 5. negat singularia posse definiri, & proinde esse obiectum scientiæ, quia definitio est medium demõstrationis, & sciẽtiæ. Vnde sequitur, nec in his dari propositionem, quæ propriè sit per se, neq. de omni, sed dum aliquid demonstratur de eis demonstratione propter quid, solum demonstrantur passiones cõmunes speciei, per essentiam quoq. communẽ, & hoc est de illis demõstrari, in quãtum participant naturam speciei, nõ ratione differentiæ indiuidualis, & est quasi applicatio scientiæ de specie ad illa. Et hoc modo demonstrantur in Theologia de Christo passiones hominis, & etiam diuina attributa, & proprietates. In quantum ha-
bet vtramque naturã diuinam, & hu 16
manam, quasi per applicationem sciẽtiæ de Deo, & homine, illi personæ, illique indiuiduo habenti vtramque naturam. Et hoc esse verum ostendunt demõstrationes ipsæ, quod certè non est dari scientiam, vel demonstrationem propter quid de singulari naturæ corruptibilis, vt tali, sed vt habenti naturam specificam, vel simul diuinam, de qua vera scientia esse potest, vt explicatum est.

De his tamẽ indiuiduis potest dari scientia à posteriori, quæ vocatur scientia, quia, atque etiam demõstratio, quia, ex effectibus per experientiam cognitis procedens, & ideo tam scientia ipsa, quam demonstratio experimentalis vocatur. Qualis de Petro daretur, etiam si de homine nullam scientiam à priori haberemus: quia per experientiam cognoscimus Petrum, & Ioãnem esse capaces disciplinæ, & consequenter, per eandem ex-

experientiam quod homo, sit capax disciplinæ, quod admiratiuus, atque risibilis: talem ergo demonstrationem possumus constituere de Petro. Omne illud, quod assequitur notitiã alicuius rei est capax disciplinæ, Petrus consequitur notitiam huius, aut illius rei; ergo est capax disciplinæ, & etiam quidquid admiratur est admiratiuum, Petrus admiratur, ergo est admiratiuus, & pariter probare possumus, quod sit risibilis, & rationalis. Sed demõstrationes istæ nimis sunt imperfectæ, vt cap. 10. ostendit Arist. Quare non est necessarium cõstare propositionibus per se, aut de omni, sed satis est constare propositionibus vtcumque necessariis. Quia hos tres terminos, de omni, per se, & vniuersaliter solũ adduxit Arist. pro demõstrationibus perfectis, quæ vocantur propter quid. Et ex his cõstat solutum esse primum arg.

Circa propositiones indirectas, de quibus procedit prima pars 2. ar-
17 gum. diuersæ sunt opiniones. Prima, Caiet. cap. præsenti, qui dicit esse per se in secundo modo, cum conueniat eis definitio, nam prædicatũ est de definitione subiecti, vt in hac risibile est homo, aut rationale est homo. Alij vero negant omnino vllam propositionẽ indirectam esse per se, aut ex ea posse fieri demonstrationẽ propter quid. Et hoc mihi videtur probabilius, quia propositiones indirectè carent forma, & modo naturali propositionum, in quibus prædicatum habet modum formæ, subiectum vero modum materiæ, in indirectis vero oppositum videmus, cum illud habeat locum prædicati, quod verè subiectum est, & ideo sunt quasi propositiones contra naturam; ergo nõ conuenit illis ratio per se, vel de omni, qui modi cum pro demonstrationibus propter quid traditi sint ab Aristotele, non conueniunt nisi propositionibus naturalibus, & habentibus veram formam propositionis, ex quibus demõstratio propter quid fieri potest. Nihilominus quandam habent similitudinem cum propositionibus per se, & de omni.

Ad formam igitur argu. neganda est consequẽtia, quia definitiones horum modorum præsupponunt rationem directam propositionum; vnde sensus eorum est, primus modus per se est, quando prædicatum pertinet ad definitionẽ subiecti directæ propositionis, & secundus quando subiectum directæ propositionis pertinet ad definitionem prædicati.

Ad aliam partem eiusdem argum. neganda est consequentia, quod omne accidens prædicetur de subiecto in secundo modo per se, quia modi per se præsupponunt propositionem necessariam, sicut diximus modo prę supponere propositionem directam. Vnde sensus definitionis secundi modi per se est, secundus modus per se est, quando subiectũ pertinet ad definitionem prædicati in propositione necessaria. Ita sentiunt communiter expositores cap. præsenti, præsertim Sotus, & Caie. & colligitur ex Arist. qui priusquam definisset modos per se: probauit demonstrationem procedere ex necessariis, & explicatis 1. & 2. modo per se subdit. Cætera omnia esse accidentia, quasi præsupponens hos modos non reperiri, nisi in propositionibus necessariis, cap. etiam 6.
huius libri docet expressè, quod, ea 18
quæ conueniunt per se his modis, necessario cõueniunt. Falsum est ergo, & superius à nobis refutatum, quod Toletus asserit, quasdã propositiones accidentales esse in 2. modo per se.

Ad formam igitur argu. concesso

antecedenti, neganda est consequẽtia, quod accidens prædicetur de subiecto in secũdo modo, nõ enim satis est quod ad definitionem accidentis pertineat subiectum, vt prædicetur per se de illo, sed requiritur, quod necessario ei conueniat, & non contingenter, vel purè accidentaliter.

Ad 3. arg. concedimus, non omnem demonstrationem propter quid constare propositionibus, in quibus prædicatum dicatur de subiecto vniuersaliter, sed solũ perfectissimam, quæ procedit ex causis adæquatis, & conuertibilibus cum effectibus, vt in sequentibus constabit.

QVAEST. III.

Quidnam significetur per terminum vniuersaliter, & an conueniat propositionibus superiorum de inferibus, vel solũ his quæ fiunt in terminis conuertibilibus.

19 Circa primum, quod quærit titulus quæstionis notandum est, vniuersale duobus modis sumi. 1. vt est modus subiecti, ratione cuiꝰ cõstituitur propositio vniuersalis. Vt omnis homo est animal. Secũdo, vt est modus prædicati constituentis propositionem de prædicato communi, aut vniuersali. Certum est autem non sumi hoc loco ab Arist. vt est modus subiecti, sed prædicati, cum accipiatur comparatione subiecti. Sed adhuc, vt est modus prædicati dupliciter sumitur, communi quidem ratione pro quolibet prædicato multis communi, in qua acceptione sumitur à Porphyrio in prædicabilibus, & definitur ab Arist. quod sit vnum in multis 1. lib. de interpretatione. Sed in arte posterioristica specialius accipitur, non pro quolibet prædicato multis communi, sed solum pro eo, quod cõuenit subiecto, secundũ, quod ipsum, vel primo, quale est prædicatum huius propositionis, homo est rationalis, & in hac acceptione sumitur ab Aristotele cap. præsenti, atque in titulo quæstionis.

Quo supposito quærit secundo, an conueniat propositionibus de prędicato communi pertinente ad essentiam rei. Ita vt omnes propositiones in quibus prædicatur genus proximum de specie, sint vniuersaliter, vel solum illæ in quibus prædicatum cõuenit per se subiecto, & cum eo cõuertitur.

Prima opinio asserit idem esse vniuersaliter conuenire prædicatum 20 subiecto, quod conuenire ei per se primo, atque immediatè, & ideo prædicationes generis tales esse. Ita Ferrar. 2. lib. contra gentes cap. 15. & Sotus cap. præsenti quæstione vnica. Probant testimonio Aristotelis. cap. præsenti, vbi sic ait. *Per se autem, & secundum quod ipsum idem, vt per se linea inest punctum, & rectum.* Sed propositio in qua prædicatur genus proximum de specie est per se, ergo erit etiam secundum quod ipsum. Et secundum quod ipsum est idem, quod vniuersaliter, vt idem met Arist. docet explicans, quid sit vniuersaliter; ergo erit etiam vniuersaliter. Et idem asserit D. Th. 2. lib. cõtra gentes cap. 15. vbi prædicatum quod ita conuenit per se alicui, vt non conueniat ei per aliquam causam, sed immediatè, & per se docet conuenire secundum quod ipsum, & ideo vniuersaliter, sic autem conuenire animal homini patet; ergo sentit D. Thom. conuenire vniuersaliter.

Probãt deinde ratione, quia idem est

est prædicatum conuenire subiecto vniuersaliter, ac ei conuenire primo, vel secundum quod ipsum, nempè vt tale est, aut non per aliud, sed tota definitio conuenit speciei, vt tali, & non per aliud medium, sed immediatè, quod est conuenire ei primo; ergo conuenit ei vniuersaliter, & ex consequenti quælibet pars definitionis vniuersaliter conueniet, & altera est genus.

21 Secun. opinio est expressa D. Th. asserentis illud solum prædicatum conuenire vniuersaliter, quod non excedit subiectum, sed per se ei conuenit, & cum eo conuertitur. Verba eius sunt. *Impoßibile est aliquod vnum duobus conuenire, & vtrique secundum quod ipsum. quod enim de aliquo secundum quod ipsum dicitur ipsum non excedit, sicut habere tres angulos æquales duobus rectis non excedit triangulum, de quo prædicatur, sed est idem conuertibiliter, &c.* Ita etiam Albertus Magnus 1. lib. posteriorum tractatu. 2. cap. 12. Venetus, Caietanus, Tolet. & moderni omnes, & hæc est vera sententia, & tenenda.

22 Probatur testimonio Arist. qui explicans terminum vniuersaliter docuit expresse aliquid addere supra duos alios terminos, nempè de omni, & per se; ergo sentit non sufficere quod sit prædicatum per se, in primo, aut secundo modo, vt dicatur vniuersaliter. Asserit pręterea addere supra terminum de omni, & per se, quod conueniat subiecto secundum quod ipsum, vel vt tale est, sed genus proximum non conuenit speciei, vt talis est, cum sit cōmune cæteris speciebus; ergo non conueniet ei secundum quod ipsum, nec vniuersaliter.

Probatur etiam ratione, quia prædicatum conuenire subiecto secundum quod ipsum, est conuenire ei, vt tale est, quod expresse docet Aristoteles, & concedunt aduersarii, sed animal non conuenit homini, vt talis est; ergo neq. secundum quod ipsum. Probatur minor, homo vt talis est distinguitur ab equo, & leone, ac cæteris speciebus. Sed per genus animalis non distinguitur ab eis, sed potius cum eis conuenit; ergo animal non prædicatur de homine, vt talis est, atq. adeo, nec secundum quod ipsum, nec vniuersaliter.

Secundo, nihil conuenit alicui secundum quod ipsum, vel vt tale est, nisi quod est sibi proprium, & non commune aliis, nam quod commune est, potius conuenit illi, vt communicat cum eis. Gratia exempli, quod conuenit homini, vt talis est, nempè vt est homo, conuenit illi, vt est tale animal, & non vt habet naturam sensitiuam communem cæteris animalibus; sed vt est animal, non est tale animal; ergo animal non conuenit ei vt tale, nec secundum quod ipsum, vel vniuersaliter. Itaque nostra sententia duo asserit. Primum est, quod vt prædicatum cōueniat subiecto vniuersaliter, non requiritur, nec sufficit, quod conueniat ei essentialiter, aut in primo modo per se, vel etiam immediate, nam benè potest his modis conuenire, & non conuenire vniuersaliter, & ex opposito benè potest conuenire in secundo modo, & non essentialiter, nec immediate, & conuenire vniuersaliter, vt substantia conuenit homini essentialiter, & in primo modo per se, & animal etiā immediatè, & neutrum conuenit ei vniuersaliter, & capacitas disciplinę vel admiratio, non conueniunt ei his modis, & conueniunt vniuersaliter. 23

Secundo asserit, illud prædicatū conuenire subiecto vniuersaliter, q conuenit ei primo, & secūdum quod ipsum, vel vt tale est, & hoc modo

con-

conuenire, est esse adæquatam rationem eius, vel secundum adæquatam rationem ei conuenire, & eius ratione, quibuscumq. aliis, quibus attribuatur. Gratia exempli, sensibile nō conuenit homini ratione sui, quia nō conuenit ei, vt homo est, sed vt est animal, nec conuenit ei secundum adæquatam rationem, sed secundum inadæquatam, neq. animal conuenit homini, vt homo est, cum sit ei commune cum aliis animalibus, nec est adęquata ratio eius. Et vt vno verbo hoc explicetur, illud solum prædicatum cōuenit vniuersaliter subiecto, quod conuenit illi per se, & cum eo conuertitur, tales sunt propositiones, in quibus prædicatur tota definitio de definito, vel etiam differentia, tales etiam in quibus prædicatur propria passio de sua specie, vel genere, à quo proximè, & adęquate procedit. Et quotiescumq. aliquid conuenit alicui cū reduplicatione, dicitur conuenire ei vniuersaliter, aut secundum quod ipsum.

Ad testimonium Aristotelis. Respondetur primo, quod dum dicit vniuersaliter idem esse, quod per se, nō est sensus quod cum eo conuertatur, sed quod sit idem, cum eo secundum rem, sicut prædicatum inferius cum superiori. Vel secundo idem esse vniuersaliter asserit, quod per se conuertibiliter, quod enim non intelligat esse idem simpliciter, patet ex eo, quod statim docet nempè addere supra vtrumq. terminum, de omni, & per se, quod sit secundum quod ipsum.

Ad arg. concessa maiori, & minori, negatur consequentia, quod quælibet pars definitionis per se sumpta prædicetur vniuersaliter de definito, quia non conuenit ei vtraq. vt tale est, sed sola differentia.

CAPVT DECIMVM.

TEXTVS ARIST.

Quod vero differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter.

Breuis expositio textus.

INTENTVM Arist. in hoc decimo cap. est distinguere demonstrationem quia, & demonstrationē propter quid, & rationem vtriusque explicare, diuiditur caput in duas partes. In prima docet deferre demōstrationem, quia, à demonstratione propter quid in eadē scientia. In secunda differre in diuersis scientiis.

Differunt inquit scire, quia, & scire propter quid, & consequenter demonstrationes ipsæ in eadem sciētia duobus modis, nam demōstratio propter quid procedit à causa proxima, & adęquata, demōstratio quia à causa remota, & inadæquata, quæ non infert positiuè effectum, sed solū per modum negationis. Et ponit duplex exemplum, primum in hac demōstratione, quidquid respirat est animal, paries non est animal: ergo paries nō respirat, in qua patet esse animal non esse causam proximam respirādi, sed habere pulmonem, nec etiam esse adęquatam, quia multa sunt animalia quæ non respirant, quia pulmone carent. Exemplum secundum adducit ex dicto cuiusdam philosophi, qui cū Scytha esset, & Athenis videret mulieres saltātes, rogatus an in scythia essent similes saltatrices respōdit nō esse vites, causam remotam, & inadęquatam redens, ex qua talis demonstratio constitui potest, vbi non sunt vites non sunt saltatrices, sed in scythia

thia

thia non sunt vites, ergo non sunt saltatrices, proxima vero causa esset negatio vini, quod cum sit causa lętitię ex qua saltatio prouenit, negatio eius causa esset negationis saltandi, & quia demonstrationes istæ procedunt per negationem, asserit Aristoteles fieri semper in 2. figura, quia medium quoq. in eis debet esse prædicatum. 2. differunt quia in eadem scientia demonstratio propter quid semper procedit à causa, & cum causa sit prior effectu, dicitur demonstratio à priori, sed demonstratio, quia procedit ab effectu, qui cum sit posterior dicitur demonstratio à posteriori. Duo alia exempla demonstrationis, quia, adducit Aristot. primum in stellis, quæ sunt in duplici differentia, nã aliæ sunt fixæ, vt illæ qui sunt in octauo cœlo, quod firmamentum appellatur, aliæ vero quæ sunt in corporibus cœlestibus inferioribus. Et istæ dicũtur Planetæ. Illę igitur, quia longe distant à nobis videntur habere motum quendam trepidationis, & ideo vidẽtur micare, vel scintillare, cum tamen nullum talem motum habeant, sed propter imperfectionem visus apparet nobis illũ habere. Planetæ vero non apparẽt cum tali motu, quia minus distant à nobis, ex hoc igitur effectu talem demonstrationem, quia, constitui potest. Stellæ non scintillantes sunt propè nos. Planetæ non scintillant, ergo sunt propè nos. Aliud exemplum adducit in Luna, de qua probare possumus, quod sit circularis, aut rotunda ex hoc effectu, quia augmentum lucis modo circulari suscipit, erit autem talis, quidquid circulariter illuminatur rotũdum est, sed Luna illuminatur circulariter à Sole; ergo est rotunda.

Sed distinguit duplicem effectũ, adæquatum, qui cõuertitur cum causa, & inadæquatum, quod non conuertitur cum ea, & inquit, quod si effectus sit adæquatus, ex demonstratione, quia procedente ab eo potest fieri demonstratio propter quid, & ex opposito ex demonstratione propter quid demonstratio quia, vt patet in rationalitate, & risibilitate, nam illã possumus probare per hanc, & erit demonstratio quia, & rursus hanc per illam, & erit demontratio propter quid. Si vero effectus sit inadæquatus poterit ex eo fieri demonstratio, quia per quam probemus causam, sed non demonstratio propter quid, per quam ex causa probemus effectum. Et ratio huius differentiæ est, quia effectus adæquatus cõuertitur cum sua causa, sed inadæquatus non conuertitur, & ideo in illo potest vtraq. demonstratio fieri. In hoc vero solum demonstratio, quia, nam causa in adæquata non necessario infert effectum. Vt si dicamus, quidquid mouetur motu progresiuo est animal, homo mouetur motu progresiuo; ergo est animal, non licebit demonstrationem propter quid à causa procedente constituere, quia non est verum dicere, quidquid est animal mouetur motu progresiuo, nam quædam sunt animalia, quibus talis motus non conuenit.

In secunda parte docet Arist. differre demõstrationem propter quid à demonstratione, quia, in diuersis scientiis, sed diuersas esse scientias duobus modis contingit, vel subordinatas, ita vt vna collocetur sub altera, & tales sunt geometria, & perspectiua, illa agit de linea, & hæc de linea visuali, & ideo illa vocatur subalternans. Hæc vero subalternata, & eodem modo Arithmetica agens de numero dicitur subalternas. Musica vero agens de numero sonoro, ei sub alter-

alternatã, aliæ sunt diuersæ scientiæ non subalternatæ, vt geometria, & medicina. Asserit ergo Arist. differre demonstrationem, quia, & propter quid in scientiis subalternatis, quia demonstratio propter quid pertinet ad scientiam subalternantem; quæ cum sit superior, reddit causam principiorum scientię subalternatæ, & ea probat à priori, demonstratio vero, quia, pertinet ad scientiam subalternatam procedentem ab effectu.

Differunt etiam in diuersis scientiis non subalternatis, quia aliquando cõtingit, quod aliqua propositio in vna scientia sit euidens, quæ tamẽ non reddit causam eius, sed ad aliam scientiam pertinet reddere talẽ causam per demonstrationem propter quid, & ideo ad illam scientiam pertinet demonstrare talem propositionem per demonstrationem, quia, ad hanc vero per demonstrationem propter quid. Vt in medicina, aut chirurgia euidens est hæc propositio, vulnus circulare difficilius sanatur, quã longum. Eius tamen causam non reddit hæc scientia, sed geometria, quia latera circuli magis distant, & ideo difficilius coniunguntur. Distinguuntur ergo in his scientiis diuersis demonstratio, quia, & propter quid.

QVAESTIO. I.

An demonstratio procedẽs à causa remota sit, quia, vel propter quid.

3 CAusa remota duplex est adæquata, & inadæquata: adæquata quæ conuertitur cum effectu, vt rationalitas est causa remota risibilitatis cõuertibilis cum ea. Causa remota inadæquata est, quæ non conuertitur cũ effectu, vt natura sensitiua est causa remota respirationis, quæ non cõuertitur cum effectu, cum constet nõ omne animal respirare. Et de causa remota adæquata certum est non cõstituere demonstrationem, quia, sed propter quid, quæstio igitur procedit de causa remota inadæquata, an demonstratio ab ea procedens sit demonstratio, quia, vel propter quid.

Et quod nõ sit demõstratio, quia, sed propter quid, probatur testimonio Arist. cap. 2. huius lib. vbi agens de demõstratione propter quid asserit procedere ex primis, vel ex his quæ reducuntur ad prima, & cũ principia sint causa conclusionis, idẽ est, ac si dicat procedere ex causa proxima, aut remota, quæ ad proximã reduci possit, sed causa remota, etiam inadæquata potest reduci ad proximam, cum respectu illius dicatur remota; ergo demonstratio ex ea procedens erit propter quid.

Probatur etiã ratione. 1. quia demonstratio propter quid est demonstratio à priori, demonstratio vero, quia à posteriori, non alia ratione, nisi quia illa procedit à causa, quæ prior est effectu, & hæc ab effectu, qui posterior est causa, sed causa remota vera causa est, & prior effectu; ergo demonstratio ab ea procedens à priori est, & causam conclusionis reddit; ideo est demonstratio propter quid.

Secundo, omnis demonstratio procedens ab effectu, proximo, vel remoto, adæquato, vel inadæquato est demonstratio, quia, ergo omnis demonstratio procedens à causa proxima, vel remota, adæquata, vel inadæquata erit demonstratio propter quid. Probatur consequentia, quia sicut se habet effectus ad demonstrationem, quia, ita se habet causa ad demõstrationem propter quid.

Pro

Pro solutione huius quæst. notandum est causam remotam, & inadæquatam, de qua procedit duplicem esse, superiorem, & inferiorem. Superior est, ex qua quidem procedit effectus mediante proxima, sed non ab omni ea procedit, sed ab aliqua, vt esse animal est causa remota, & inadęquata respirationis, quia ab ea procedit respiratio media proxima, quæ est habere pulmonem, & sanguinem calidum, sed nõ ab omni animali procedit, cum sint multa, quæ his carẽt, & ideo natura sensitiua in eis nõ est causa respirationis. Alia est causa remota, & inadæquata inferior, à qua quidem semper procedit effectus, & ab omni ea, sed non à sola; cum possit etiam ab alia procedere, vt patet in exemplo saltationis adducto ab Arist. cuius causa remota, & inadæquata sunt vites, & vinum, non tamẽ ab his solũ procedit, sed ab aliis causis lætitiæ, quæ proxima causa saltationis est.

4

Hæc est autem differentia inter has duas causas, quod inferior infert effectum. Benè enim sequitur ex vitibus, & vino saltatio aliqua, sed non infertur ab illo, cum non sequatur: si saltatio aliqua est vinum esse, & vites, nam ex causa alia prouenire potest, etiam si neutrum horum sit. Negatio tamen effectus benè infert negationem causæ: vnde bene respondit Philosophus ille Scytha, dum rogatus, cur in Scythia non essent saltatrices. Respondit ideo non esse, quia non sunt vites, causam reddens inadęquatam per modum negationis.

Secundo notãdum est, quod dum Arist. asserit demonstrationem procedentem à causa remota, non solum de adæquata nõ loquitur, sed nec de inadæquata inferiori, & ideo de sola inadæquata superiori, quod colligitur euidenter ex verbis eius, nam postquam propriam sententiam proposuit, & eam exemplis comprobauit. Hæc verba subiunxit. *Assimilãtur autem tales causæ his, quæ secundũ excessum dicuntur.* Idest prædicatis superiorib⁹, quæ inferiora dicuntur excedere; ergo de solis causis superioribus loquitur. Ex quibus solum potest inferri effectus per modum negationis.

5

Sed notandum est tertio, quod adhuc non infertur effectus ex his per modum negationis, tanquam ex causis formaliter, sed sicut ex negatione prædicati superioris infertur negatio inferioris, & ex negatione generis negatio differentiæ, atque ex opposito ex negatione differẽtiæ negatio generis, absque vlla causalitate propria. Quod probari potest efficaciter, his exẽplis, quidquid est homo, est viuens, sed paries non est viuens; ergo paries nõ est homo, quidquid est rationale est animal, lapis non est animal; ergo non est rationalis. Sed in his non infertur, tanquã ex causis, sed tanquam ex puris negationibus superioris prædicati; ergo nec in illis causis remotis infertur ratione alicuius causalitatis, sed solũ ratione negationis superioris prædicati. Probatur consequentia, quia sicut probamus de pariete, quod non respiret, quia non est animal, probare possumus non esse rationalẽ, quia non est animal hoc modo, quidquid est rationale est animal, paries nõ est animal; ergo non est rationalis. Imo quod non respiret ex sola negatione risibilitatis dicentes, quidquid est risibile respirat, paries nõ est risibilis; ergo non respirat, vbi nulla interuenit ratio causalitatis, sed ex sola negatione generis sequitur negatio differẽtiæ. Aut ex negatione proprietatis negatio eiusdem respirationis: 6

vnde

vnde sequitur, ꝙ sicut per demõstrationes procedentes ab effectibus non redditur causa conclusionis, nec propter quid eius, sed solum probatur, quod hoc, vel illud sit, vt quod homo sit rationalis per risibilitatem, & ideo appellantur ab Aristo. demonstrationes, quod hoc est. Ita per negationem causæ remotæ superioris solum probatur, quod in aliquo nõ sit effectus eius non reddendo propter quid talis negationis, & absque vlla causalitate, sicut ex negatione vnius prędicati probatur negatio alterius, etiam absque causalitate. Quare ratio causæ in his solum reperitur materialiter, & ideo valde similes sunt demonstrationes istæ procedentes à causa remota, & inadæquata per negationem, demonstrationibus, quia, vel quod hoc est, & propterea Arist. eas reduxit potius ad demonstrationes, quia, quam ad demonstrationes propter quid.

Duo igitur asserit nostra sentẽtia. Primum, omnem demonstrationem procedentem à causa, vt causa est, siue sit proxima, vel remota, siue sit adæquata, vel inadæquata esse propter quid. Quod euidenter probant testimonium Arist. & rationes adductæ pro hac parte.

7 Secundum, demonstrationes procedẽtes à causa, remota inadæquata, & superiori per negationem, de quibus solum loquitur Arist. cap. præsenti merito fuisse ab eo connumeratas inter demonstrationes quia, potius quam inter demõstrationes propter quid, cuius ea est ratio, quia non procedunt ex negatione talis causæ per modum causalitatis, sed solũ per modum negationis superioris prædicati, sicut in simili forma probantur negationes quorundam prædicatorum per negationes aliorum, imo etiam negatio eiusdẽ effectus causæ remotæ, per negationem alterius, absque vlla causalitate; ergo negatio causæ solũ concurrit materialiter, quare per tales demonstrationes nõ redditur propter quid, sed solum probatur, quod negatio effectus talis causæ conueniat alicui, sicut probatur ex effectu, & per demonstrationem quia, ꝙ homo sit animal, vel rationale ex effectu. Quare argu. non sunt soluenda cum efficaciter probent, ꝙ intendũt.

QVAESTIO. II.

An diuisio demonstrationis in demonstrationem quia, & propter quid sit generis in species, vel analogi in analogata.

PRæsupponit tit. quæst. tanquam certum hanc diuisionem esse sufficientem, quod admittunt omnes. Et potest probari hac ratione. Illa diuisio est sufficiens, cuius membra continent omnia, quæ sub diuiso cõprehenduntur. Sed membra huius diuisionis comprehendunt quamcumque demonstrationem; ergo continent, quidquid continetur sub demonstratione in communi, quæ est diuisum eiusdem diuisionis. Probatur minor, nam præter demonstrationem procedentem à causa, & ab effectu enumeratur ab Arist. in sequentibus demõstratio ad impossibile, per quam probatur vnum esse alterum, vel nõ esse deducendo ad impossibile. Ab aliis etiam additur demonstratio à signo, per quam ex signo nobis euidenter noto probamus rem ita se habere, vt lunam eclipsari, quia videmus lumẽ amittere, sed vtraque hæc demõstratio comprehenditur, sub demonstra- 8

tione quia, & propter quid, atq. etiã alia quæcunque excogitabilis, vt benè Sotus, & Toletus cap. præsenti; ergo hæc diuisio comprehendit omnes demonstrationes. Probo iterum minorem, quia demonstrationes ad impossibile semper procedunt per viã causæ, aut effectus, & ideo reducuntur ad demonstrationem, quia, vel propter quid, vt ostẽdunt duæ istæ, si homo non esset risibilis, non esset rationalis, sed consequẽs est impossibile; ergo antecedens, cuius sensus est, si homo non esset risibilis, non esset rationalis, sed verum est esse rationalem; ergo verum est esse risibilem. Et hæc etiam si homo non esset rationalis, non esset admiratiuus, sed consequens est impossibile; ergo antecedens. Illa enim procedit à causa, hæc vero ab effectu, vt patet. Demõ-
9 stratio vero à signo semper procedit ab effectu, quia signum nobis notum per experiẽtiam semper est effectus. Vt exemplum eclipsis lunæ adductũ manifestat. Duo autem membra huius diuisionis, nempe demonstratio quia, & propter quid cõmunia sunt, sub quibus comprehenduntur diuersæ demonstrationes procedentes à causis, vel ab effectibus. Vnde malè Caiet. dixit aliud membrum demonstrationis propter quid esse distinguendum, nam quodcũq. illud sit cõprehenditur sub vno membro huius diuisionis, tanquam species sub genere. Supposito, quod diuisio sufficiens sit, quærimus an sit vniuoca, ita vt demonstratio diuidatur in hæc duo membra, tanquam genus in suas species, vel analoga, ita vt tanquam analogum potius in sua analogata. Et prima opinio asserit analogam esse diuisionem, & non vniuocã. Ita Themistius in sua paraphrasi super 1. li. posteriorum cap. 7. Venetus cap. præsenti. Et probatur testimonio Arist. qui definiens demonstrationem cap. 2. huius libri solam demonstrationẽ propter quid duplici definitione explicauit; quæ non potest vllo modo cõuenire de demõstrationi, quia. Imo ipsemet Aristot. eodem cap. quasi ex cõditione asseruit de demõstratione, quia, loquens. *Si autem sit alius modus sciendi, dicemus postea.* Et ad hoc deci- 10
mum cap. se referens secundum communem sententiam expositorum. Ex quo infertur demonstrationem non esse vniuocam, nec genus ad vtrãq. 11
nam si vniuoca esset, vt communis vtrique definienda esset, & non pro vna eius specie tantum, cum ergo sola demonstratio propter quid definita sit, hanc solam esse demõstrationem simpliciter sentit Arist. demonstrationem vero, quia, non nisi secundum quid, & per attributionem ad illam, tanquam ad principale analogatum. Cuius signum est etiam, quod Aristo. nunquam eam definiuit, satis esse putans definisse præcipuam, ex cuius similitudine, & attributione facilè intelligitur alia.

Sed ratione prob. r. quia demonstratio est instrumentum acquirendi scientiam, sed scientia acquisita per demonstrationem, quia, non potest esse talis simpliciter, sed solum secũdum quid; ergo nec demonstratio, quia erit demonstratio simpliciter; sed secundum quid. Probatur minor ex duobus. Ex primo quidem, quia non scimus simpliciter aliquid, cuius naturam, & essẽtiam ignoramus, sed habita demonstratione, quia, ignoramus naturam, & essentiam rei, & solum cognoscimus eam esse talem, ex aliquo effectu extrinseco, ex quo procedit demonstratio, quia, vt dum demonstramus hominem esse rationalẽ, ex effectu ridendi, quem experimur;

ergo non potest esse demonstratio simpliciter. Ex secūdo vero, quia de primis principiis non habetur scientia simpliciter, cum ex terminis sint nota, sed nullum est principium quātumuis immediatum, quod nō possit probari aliquo modo per demonstrationem, quia; ergo hæc non generat scientiam simpliciter, sed quandam aliam notitiam conclusionis scientia inferiorem, & ideo non erit simpliciter demonstratio, sed secundū quid.

11 Secundo, si demōstratio genus est ad demōstrationem, quia, & propter quid; ergo scientia erit etiam genus ad eam, quæ generatur per vtramq. distinguenturque specie, tam sciētia actualis, quia, & propter quid, quæ sunt assensus vtriusque demonstrationis, quam habitualis genita per vtrumque assensum. Sed consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur minor, quia vtraque demō stratio habetur sæpè de eodem obiecto, vt de homine, aut quouis alio, sed scientiæ distinguntur specie per obiecta; ergo nec scientiæ actuales, nec habituales genitæ per has demōstrationes possunt distingui specie, nec ideo demonstrationes ipsæ, sed solum vt quædā analogata demōstrationis in cōmuni, quæ in eas diuidit.

Secunda opinio tenet demonstrationem diuisam esse ab Arist. in demōstrationem, quia, & propter quid, tanquam vniuocum quid, & verū genus in suas species. Ita videntur sentire Ammonius super 1. lib. de Anima, textu 21. & 34. Et Blandi ia ibidem, q. 29. art. 3. Sed expresse Sotus, & Toletus, cap. præsenti, & omnes moderni interpretes, & videtur mihi vera, & tenenda. Prob. 1. quia demonstratio, quia, procedit ex principiis certis, & euidentibus, & per consequentiam euidētem in modo, & figura constitutā; ergo est syllogismus necessarius, & euidens specie distinctus a probabili, & sophistico. Quod est esse speciem syllogismi demōstratiui distinctam ab ea, quam cōstituit demōstratio propter quid, ab vtraq. ergo specie syllogismi demōstratiui abstrahi potest ratio cōmunis syllogismi demonstratiui vniuoca, atq. generica, sub qua distinguētur specie.

Quod prob. 2. ex principiis vtriusque, & assensibus conclusionum, per vtramque genitis. Nam demonstrationes, distinguntur per principia, ex quibus procedunt, & per assensus conclusionū, quos generant, cū principia sint rationes formales assentiēdi conclusionibus, & cōclusiones effectus proprij principiorum, ac demōstrationum, sed principia demonstrationis, quia, & propter quid distinguntur essentialiter, quia hæc continent causam conclusionis, & reddūt propter quid eius. Illa vero effectū, & ideo solum probant conclusionē à posteriori. Et etiam assensus cōclusionum distingūtur essentialiter per eadem principia diuersa, tanquam per diuersas rationes assentiēdi, quæ sunt quasi obiecta formalia earum; ergo vtraque parte distinguntur specie demonstratio, quia, & propter quid, ideoque demonstratio in communi diuidetur in eas, tanquā genus. 12

Vt autem explicetur testimoniū Aristo. & soluatur 1. arg. notandum est, quod licet genus ex parte sua æqualiter participetur ab speciebus, nihilominus ex parte differentiarum inæqualis perfectionis, per quas descendit ad illas, constituit easdē species inæquales in perfectione, vt cōstat in genere animalis. Ita ergo demonstratio in communi abstracta ab vtraq. æqualiter participatur ab eis ex parte sua, sed differentiæ vtriusque

diuersæ

diuersæ sunt perfectionis, quia lõge perfectius est reddere causam cõclusionis; & ideo propter quid eius, quam solum eam probare ex effectu, ideo demonstratio propter quid longè perfectior species demonstrationis est, quam demonstratio quia, non ratione generis, sed ratione differentiæ perfectissimæ, sicut homo inter species animalis. Et sicut hæc maior perfectio speciei humanæ non tollit rationem vniuocam animalis, eodẽ modo, nec maior perfectio demõstrationis propter quid tollit rationem vniuocam, aut genericam respectu vtriusque demonstrationis.

Arist. ergo solum definiuit præcipuam speciem demonstrationis in 2.
13 cap. quia illa est potissimum instrumentum artis demonstratoriæ ad generandam scientiam, explicaturus aliam speciem imperfectam cap. præsenti, quod & fecit, dicens talem esse vt procedat ab effectu, non reddens propter quid conclusionis. Sed ostendens ita esse, negamus igitur Aristo. sentire, quod sola demonstratio propter quid sit demonstratio simpliciter, demonstratio vero, quia, tantum secundum quid, quamuis sentiat perfectissimam speciem demonstrationis esse illã, hanc vero imperfectissimam ratione differentiarum.

Ad 1. argum. neganda est minor, quod assensus demonstrationis, quia, non sit scientia simpliciter, & dum primo dicitur, per illam nos non cognoscere naturã, & essentiam rei. Respondeo essentiam rei non cognosci per demonstrationem etiam propter quid, sed cognitam præsupponi per habitum principiorum, cũ definitio sit principium ex se indemonstrabile, & non cognoscibile per scientiam propter quid in suo genere, sed ex sola notitia terminorum, vnde nec est defectus demonstrationis, quia, ꝙ per eam nõ cognoscatur essentia rei, sed officium vtriusque demonstrationis est, traddere cognitionẽ obiecti ex aliqua eius proprietate, ꝙ facit demõstratio propter quid, probans à priori, & ex causa proprietates subiecti, officium vero demõstrationis, quia, ex proprietate ipsa per experientiam cognita tradit cognitionem eiusdẽ subiecti. Nullam causam reddens, sed solum probãs, quod talis sit naturæ ex illa proprietate. Negandum igitur est, quod scientia genita per demonstrationem, quia, non sit simpliciter talis, quamuis cõcedamus esse valde imperfectam. Quod vero secundo dicitur, de principiis non haberi scientiam distinguendum est, quia perfecta scientia, & à priori nõ potest de illis haberi, quia per se nota sunt, & à priori indemonstrabilia, esse autem per se nota nõ tollit, quin à posteriori possint demonstrari per demonstrationem, quia, per quam habebitur sciẽtia de illis. Imperfecta quidem, sed vniuocè talis, cum scientia à priori, & propter quid, quare & demonstrationes ipsæ vniuocam, atque genericam habebunt conuenientiam. 14

Secundum arg. duo petit, primũ, an assensus demonstrationis quia, & propter quid, qui dicuntur scientiæ actuales distinguantur specie; secundum, an per assensus generentur habitus scientiæ specie distincti. Circa primum est prima sententia Soti, q. 1. huius cap. qui licet teneat demõstrationes ipsas distingui specie, negat tamen assensus specie distingui, sed vult esse eiusdem speciei. Quod probat hoc arg. principia demonstrationis sunt causa æquiuoca conclusionis, cum distinguantur specie ab ea, sicut sol est causa æquiuoca calo-

ris, sed idem effectus secundum speciem potest procedere à causis æquiuocis diuersæ speciei, vt idem calor à sole, & igne; ergo idem assensus conclusionis poterit procedere à diuersis principiis, diuersisque demonstrationibus secundum speciem, licet ergo demonstrationes sint specie distinctæ, non sequitur, quod assensus conclusionis vtriusque specie distinguantur. Quod videtur sibi necessario concedendum de eclipsi lunæ, demonstrato per demōstrationem propter quid ex causa, & per demonstrationem, quia, ex effectu, non enim habemus ex eo assensus specie diuersos, sed eundem secundum speciem, & solum accidentali quadam, atq. extrinseca ratione distinctum, vt per vnam & aliam demonstrationem procedit.

Hæc tamen sententia falsa est, ꝙ ita probo. Assensus conclusionis sumit suā speciem ex principiis, à quibus procedit, tanquam ex medio formali assentiendi, vt concedunt omnes. 35 Et probat euidens ratio, nam assensus huius conclusionis, terra est rotunda, genitus ex principiis philosophicis, hoc est motus physici, & ex principiis mathematicis, distinguitur specie, etiā si sit eiusdem propositionis, & ab eodem intellectu habeatur, sed media assentiendi cōclusioni demonstrationis, quia, & propter quid, (quæ sunt principia continentia causam eius, vel ab effectu eam probantia) constat distingui specie; sicut de demonstrationibus quia, & propter quid probatum est; ergo assensus conclusionum vtriusq. demōstrationis, etiam si de eadē re habeatur specie distinctus erit, quia per diuersa media formalia habetur.

Nostra igitur sentētia est, assensus vtriusq demōstrationis specie distingui. Quod euidenter probatur supposita distinctione specifica demonstrationum, quam admittit Sotus, nā repugnat per diuersa media assentiēdi, quæ sunt obiecta formalia eorundem assensuum, non generari diuersos assensus secundum speciem.

Nec arg. Soti probat oppositum, sed minor distinguenda est, nempè, quod à causis ęquiuocis specie diuersis possit procedere idem effectus secundum speciem, nam si inadæquatę sint, potest, si vero sint adæquatæ repugnat. 16 Et ratio huius distinctionis est, quia à causis inadæquatis indifferenter procedit idem effectus, à causis vero adæquatis determinatè, & necessario, quia causa adæquata conuertitur cum suo effectu, ideo repugnat eundem effectum secundum speciem procedere à causis adæquatis diuersæ speciei. Ignis vero & sol causæ sunt ęquiuocè caloris diuersæ speciei, sed inadæquatæ, & ideo potest calor à qualibet indifferenter procedere, & ab vtraque calor idem secundum speciem, sed assensus conclusionis procedit à demōstratione, & principiis eius, tanquam à causa adæquata, & ideo repugnat, quod idē assensus secundum speciem procedat ab vtraque supposita distinctione specifica earum à nobis probata, & ab eodem Soto concessa.

Secūdum, quod petebat idem arg. est, an per has demonstrationes non solum generentur assensus diuersi, qui vocantur diuersæ scientiæ actuales, sed etiam diuersi habitus, qui vocantur absolutè diuersæ sciētiæ. Circa quod est prima opinio multorū, ex his, qui nobiscum tenēt diuersos esse assensus vtriusque demōstrationis. Asserentium nō generare diuersum habitum scientiæ secundum speciem, si tales demonstrationes circa eādem rem versentur, vt circa homi

nem,

nem, vel circa ens naturale, quod est obiectum naturalis philosophiæ. Sed assensus vtriusque demonstrationis esse inadæquatum respectu eiusdem habitus, & solũ differre ab alio, quasi specie partiali, & inadæquata, ideo posse procedere ab eodẽ habitu sciẽtiæ secundum speciem. Quia habitus solum distinguntur specie per actus adæquatos, sicut etiam per adæquata obiecta, & non per inadæquatos.

17 Probant testimonio Aristot. qui cap. præsenti docet demonstrationẽ, quia, & propter quid differre in eadem scientia, atq. in diuersis. Quod non potest esse verum, nisi pertineãt aliquando ad eandem scientiam, sed eadem scientia est idem habitus; ergo nec verum esse potest, nisi pertineant ad eundem habitum, quare nõ potest defendi in doctrina Aristot. quod per demonstrationem, quia, & propter quid circa eandem rem, generẽtur diuersi habitus scientiæ, alioqui de eodem homine habebit quis plures scientias, & de eodem ente naturali plures philosophias, si per demonstrationes, quia, & propter quid, naturam, & proprietates eorum cognoscat, quod inauditum est in schola.

Probãt deinde ratione, quia sicut potentia habet maiorem extensionẽ, quam habitus, & ideo potest eadem secundum speciem intra latitudinẽ sui obiecti habere plures habitus specie distinctos, qui sint quasi inadæquati respectu illius, eodem modo habitus habet maiorem extensionẽ, quam actus, cum videamus eundem habitum scientiæ plures, atque diuersas habere demonstrationes, & ideo plures assensus diuersos, qui sunt plures actus, etiam si solum procedat à causa, vel solum ab effectu; ergo poterit habere plures actus, vel assensus, quorum quidam procedat à causa per demonstrationem propter quid, alij vero ab effectu per demonstrationem, quia, & sicut demonstrationes, ita à sensus erunt inadæquati 18
respectu eiusdem habitus, non est ergo necessarium plures multiplicare habitus, circa idem obiectum, propter demonstrationes, quia, & propter quid, & assensus earum specie distinctos, sed idem habitus poterit se extendere ad illos, tanquam ad diuersos, sed inadæquatos.

Nostra sententia est, per has demõstrationes non solum generari diuersos assensus secundum speciem, sed etiã diuersos habitus sciẽtiæ. Quod ex distinctione specifica, assensuum, vel actuum (quam admittit opposita sententia) sic probo, habitus generãtur ex actibus, & ab eisdem sumũt vnitatem, & distinctionem specificã, sed assensus conclusionum vtriusque demonstrationis, qui sunt proprij, actus, ex quibus generantur habitus distinguntur specie; ergo generant habit⁹ distinctos. Et si dicas esse partiales actus, & inadæquatos. Ex hoc imprimis sequitur euidẽter generare habitus distinctos specie partiali, vnde iam teneris concedere circa idem obiectum plures habitus, & plures scientias partiales, quod falsum probauimus in quæst. procemialibus. Sed probo deinde, quod non solum assensus distinguantur specie partiali, sed etiam totali, quia ea quæ distinguntur partialiter, debent esse partes alicuius totius; ergo si assensus distinguntur partialiter, & inadæquatè, cũ distingui debeant per rationem formalem obiectiuam, dabitur aliqua ratio obiectiua totalis, atq. communis cuius sint partes, sed hæc est impossibilis; ergo impossibile est, quod distinguantur specie partiali. Probatur minor, quia principia sunt ratio

obiectiua assensuum, sicut sunt ratio
assentiendi conclusionibus, sed prin
cipia quæ continent causam, & quæ
continent effectum, sunt quasi oppo-
sita, & omnino diuersa, nec dantur
alia superiora, vel inferiora, quorum
sint partes; ergo non possunt distin-
gui specie partiali, sed totali debẽt
distingui: & ex consequenti nō pos-
sunt generare habitus specie partia-
li distinctos, sed totali.

Sed vt testimonium Arist. expli-
cemus, & arg. soluere possimus, no-
19 tandum est vtrumque genus demon
strationis, quia, & propter quid ver-
sari aliquando circa eandem rem, ali
quando circa diuersas, res autem cir
ca quam versatur scientia, solum est
obiectum materiale, formale vero
sunt principia, per quæ demonstran-
tur passiones de illo, vnde licet ver-
sentur aliquando circa idem obiectũ
materiale, semper habent diuersa ob
iecta formalia, neque hoc vllam con
tinet repugnantiam; cum circa idem
obiectum materiale versari etiam
possint scientia, & opinio per diuer
sa media, aut principia, quæ sunt ra-
tiones assentiendi, & quasi obiecta
formalia. Non est ergo nouum circa
eãdem rem ponere diuersos habitus
scientiæ, cum plus differant sciẽtia,
& opinio, & etiam sint aliquando de
eadem re. Isti autem diuersi habitus
geniti per demonstrationem, quia, &
propter quid circa eandem rem sub
nomine eiusdem scientiæ comprehẽ
duntur, propter identitatem obiecti
materialis, & abstractionis à mate-
ria, & hoc est, quod voluit Arist. sig
nificare, dum dixit scire, quia, & pro
pter quid, & ex consequenti demon
strationes differre in eadem sciẽtia,
& in diuersis; per eandem scientiam
vtrumque habitum intelligens, qui
intra latitudinem eiusdem obiecti
materialis, & eodem modo abstrahẽ
tis à materia continentur, per scien-
tias vero diuersas eas etiam intelli-
gens, quæ versantur circa res diuer-
sas, & diuerso modo abstrahentes à
materia, vt exempla eius ostendunt.
Itaque non est sensus eius, quod scire
quia, & propter quid differant intra
eũdem habitum, sed intra cognitio-
nem scientificam eiusdem rei, circa
quam versari solent, & quam nomine
eiusdem scientiæ intelligit. Et eadẽ
ratione sub nomine eiusdem Philo-
sophiæ intelligitur vterq. habitus,
quia Philosophiam naturalem voca-
mus in cōmuni modo loquendi cog- 20
nitionem scientificam entis natura-
lis, siue per plures assensus, vel habi-
tus distinguatur scire quia, & scire
propter quid, siue non.

Ad arg. vero concedimus primũ,
quod in antecedenti assumitur, nem
pe, maiorem habere extensionem po
tẽtiam, quam habitum, sed negamus
secũdum, quod habitus maiorem ha
beat extẽsionem, quam actus, vel as-
sensus, & huius ratio est, quia habi-
tus proximè specificatur ab actu se-
cundum rationem formalem, qua per
illum attingit obiectum, & cum hæc
sit limitata, non habet maiorem extẽ
sionem habitus, quam actus. Potẽtia
vero vniuersalior est, & sub vniuer-
saliori ratione attingit obiectum, &
ideo per actus, & habitus diuersę spe
ciei. Vnde sequitur nō esse superfluũ
multiplicare habitus, vbi actus distin
guntur specie, sed omnino ne-
cessarium, vt iam pro-
bauimus.

TRA-

TRACTATVS DE Subalternatione scientiarum.

Quid nomine scientiæ subalternantis, & subalternatæ intelligatur.

IN 2. parte cap. docuit Arist. scire, quia, & propter quid, & consequenter demonstrationes differre in
21 diuersis scientiis non subordinatis, sed totaliter diuersis, & quasi disparatis. Atque etiam in diuersis scientiis, subordinatis tamen, quas vocat subalternatas in eodem sensu, quo propositiones docuit 2. lib. de Interpretatione, quandam habere oppositionem quasi subalternam, quando fiunt ex eodem prædicato, & subiecto, sed vna collocatur subaltera, vna est vniuersalis, & particularis altera. Tales igitur asserit esse quasdā sciētias, quarum vna versatur circa rem aliquam vniuersalem, alia vero circa rem particularem sub ea cōtentam, vt geometria, quæ versatur circa lineam, & perspectiua circa lineam visualem, & Arithmetica circa numerum, musica vero circa numerum sonorum, & vniuersalem vocat subalternantem, particularem vero subalternatam, aut illam continentem, & hanc contentam. De natura igitur, & ratione harum scientiarum agendum nobis est, de qua agunt omnes interpretes Aristo. cap. præsenti, vt differentiam demonstrationis, quia, & propter quid in eis designatā intelligamus: nam quæ sint sciētiæ totaliter diuersæ, & quomodo in eis differant, satis notum est.

Expositis nominibus subalternantis, & subalternatæ scientiæ, quatuor de illis explicanda sunt, Primū, quid nam sit vnam scientiam esse subalternatam alteri. Secundum, an talis subalternatio sit possibilis. Tertium, quonammodo depēdeat scientia subalternata à subalternante, & an sine illa esse possit, & veram habere rationem scientiæ. Quartum, an subalternata intra proprios limites demōstret propter quid suarum cōclusionum.

Quidnam sit subalternatio scientiarum.

CIrca cōditiones requisitas, & sufficientes ad subalternationē sciē 22
tiarū diuerso modo locuntur authores, nam quidam plures, alij vero pauciores assignant, quidam easdem, alij diuersas. Inter omnes vero melius eas videtur enumerasse Caie. in tractatu de Subalternatione scientiarū, vbi ad quatuor, aut quinque præcipuas reduxit omnes. Prima est, quod subiectū vnius contineatur sub subiecto alterius, defectu cuius medicina nō subalternatur geometriæ, nā corpus sanabile nō cōtinetur sub linea, sed disparata sunt. Secunda, ꝙ subiectum inferioris includat subiectum superioris, & addat supra illud aliquam differentiam accidētalem. Defectu cuius scientia de specie nō sub alternatur scientiæ de genere, nam licet species sit sub genere. nō addit supra genus conditionem accidentalem, sed essentialem differētiam: vnde ferè semper eadem est scientia de vtroque. Tertia conditio est, quod differentia, quam addit non sit propria passio eiusdem subiecti, quia licet passio sit differentia quodammodo accidentalis, non est tamen purè accidentalis, & ideo non pertinet ad distinctam scientiam, ac subiectum, sed ad eandem, in qua demonstratur de illo. Quarta conditio est, quod

principia scientiæ inferioris probentur à priori, & per causam à scientia superiori. Principia autem, quæ assumit scientia sublaternata ad probandum suas conclusiones, sunt in duplici differentia, quædam sumit ex subiecto scientiæ subalternantis, alia ex materia alterius scientiæ, ad quam per se pertinet conditio accidentalis, quam addit obiectum eius supra obiectum scientiæ subalternantis, &
23 illa omnia, & sola debet probare à priori scientia subalternans, nō alia, quia cum ad materiam alterius scientiæ pertineant, non possunt ab illa probari. Exempli gratia, perspectiua assumit vnum principium, quasi geometricum ex materia lineæ, quæ obiectum geometriæ est, & aliud philosophicū ex materia visualis, nam visuale ad philosophiam naturalem pertinet: geometria igitur, cui subalternatur, solum probare debet illa quæ ex eius materia, aut obiecto deriuantur, non, quæ pertinent ad philosophiam naturalem. Ex his conditionib' vna, vel altera reperietur aliquo modo in diuersis scientis nō subalternatis, sed omnes simul in solis subalternatis reperiri possūt, & ideo oēs simul sunt requisitæ, & sufficientes ad veram, & propriam subalternationem. Ita vt solum illæ scientię, & omnes, in quibus reperiuntur, veræ, & propriæ sint subalternatæ. Et ecce explicatum quid sit subalternatio scientiarum.

An subalternatio scientiarum explicata sit possibilis, vel sola imaginatione excogitata.

Tria arg. proponemus, quæ videntur probare subalternationē sciē-
24 tiarum non esse possibilem, & est primum, quia si obiectum scientiæ subalternatæ addit conditionem accidētalem supra obiectum scientiæ subalternantis, sequitur subalternatam nō esse vnam sciētiam per se. Probatur consequētia, quia scientia sumit suā vnitatem per se ab obiecto, sed obiectum eius non est vnum per se, sed per accidens, cum constet ex duplici ente in actu, vt ostendit linea visualis, aut numerus sonorus; ergo nec ipsa erit vna scientia per se, sed per accidens. Secūdum, scientia subalternans, & subalterna debent esse distinctæ specie, sed non possunt distingui specie, si vera est eadem conditio; ergo nec erit possibilis subalternatio. Probatur minor, quia scientiæ distinguntur specie per obiecta, sed obiectum sciētiæ subalternatæ solum distinguitur accidentaliter ab obiecto scientiæ subalternantis: cum solum addat supra ipsum differentiam accidentalem, vt linea visualis solum distinguitur accidentaliter à linea; ergo scientia ipsa subalternata solummodo distinguetur accidentaliter à scientia subalternante. Quod etiam videtur probari ex vltima conditione subalternationis, quod subalternans debeat probare á priori principia sciētiæ subalternatæ; nam si hoc verum est principia subalternatæ, erunt conclusiones subalternātis, sed conclusiones pertinent ad eandem scientiam, in qua probantur à priori; ergo eandem scientiam efficiet subalternata cum subalternante.

Tertium, si subalternata addit in suo subiecto conditionem accidentalem supra obiectum subalternantis, 25
sequitur obiectum eius habere duplicem partem, vna erit obiectum subalternantis, alia vero accidentalis cōditio addita supra illud, & pertinēs quidē ad aliam scientiam, quo supposito non erit maior ratio, quare dicatur

tur subalternata vni, quam alteri, & ideo nec vni, nec alteri subalternata erit, sed subalternatio ipsa impossibilis reputabitur. Gratia exempli. Obiectum perspectiuæ, quod est linea visualis includit duplicem partem, nempe lineam pertinentem ad geometriam, & conditionem accidentalem visualis pertinētem ad philosophiam naturalem, ideo non erit maior ratio, obquam vni earum, quā alteri subalternetur, & ita non erit alicui earum subalternata.

His tamen non obstantibus omnes tenent cum Arist. possibilē esse subalternationem scientiarum, & quasdā esse sciētias subalternatas aliis, in quibus quatuor illæ conditiones concurrūt, vt perspectiua subalternatur geometriæ, & musica arithmeticæ.

Sed circa solutionem 1. argu. est 1. opin. Sonc. 4. Met. qu. 9. asserentis scientiam subalternatam esse vnam per se, atque distinctam à subalternāte, quia differentia, quam obiectum eius addit, supra obiectum subalternantis, nō est accidens commune, sed propria passio eiusdem obiecti subalternantis, vt visuale, inquit, nō est accidēs commune lineæ, sed propria passio eius, quia linea est quantitas, & quantitas est per se sensibilis, vt docet Arist. 2. lib. de Anima; ergo linea est per se visibilis, ita vt visibilitas sit propria eius passio, ex subiecto autē, & propria passione fit vnū per se, & non per accidēs, sicut fit ex subiecto, & accidenti communi, vt ex corpore, & albedine.

Hæc tamen sententia falsa est, & vt talis refutatur á Caie. cap. præsenti. Probatur euidenter, quia duo, quę 26
asserit sunt aperte falsa. Primū, quod visuale sit propria passio lineę, vt est obiectum geometriæ. Nam geometria est scientia mathematica abstrahens à materia sensibili; ergo agit de linea, vt abstrahit à materia sensibili, sed visuale est conditio per se sensibilis, cum dicat respectum ad visum; ergo euidens est non conuenire lineæ, vt est obiectum geometrię, quare falsum erit, quod cōditio quā addit perspectiua supra geometriam sit propria passio obiecti geometrię.

Sed iam quod daremus esse propriam passionem eius, falsum est secundum, quod asserit efficere vnum per se cum linea, quia propria passio verum accidens est, & extra essentiā subiecti; ergo si accidens commune non potest facere vnum per se cum subiecto, nec poterit accidens proprium efficere vnum per se cum eo, quia non minus risibile constabit duplici enti in actu, nempè subiecto, & accidenti, quam album. Et tandem si conditio addita in obiecto scientiæ subalternatæ sit propria passio obiecti subalternantis ad eandem scientiam pertinebit cum eo. Probatur cōsequentia, quia propria passio obiecti alicuius scientię probatur de illo in eadem scientia, cuius est obiectū.

Nostra igitur sententia imprimis asserit, conditionem, quam addit obiectū scientiæ subalternatæ, non esse propriam passionē obiecti subalternantis, sed accidens commune. Obiectum tamen includens talem conditionem, vt lineam visualem dupliciter sumi posse, vel prout includit vtrumque per modum aggregationis, & hoc modo euidēs est, quod sit vnū per accidens, & non possit esse obiectum scientiæ, quia vt sic sumptum, nec habet vnam naturā, vel essentiā, sed duplicem essentiam, nec vnā definitionē, nec determinatas passiones, quæ de eo probari possint. Alio modo sumitur prout includit vnum cū ordine ad aliud, vel vt determinatū 27

per illud, aliud vero vt determinãs, & ita eſt vnum per ſe, non entitate, ſed ordine, quæ vnitas ſufficit vt definiri poſsit, & per ſe conſiderari ab vna ſcientia, & vt determinatæ paſſiones de eo probari poſsint in ea. Et hoc modo conſideratur obiectum ſcientiæ ſubalternatę ab ea, quare vt vnũ per ſe, ex quo habebit illa, quod ſit vna ſciẽtia per ſe. Et ideo ex hac parte non erit impoſsibilis ſubalternatio ſcientiarum.

Secundum argumentum ſoluitur
28 alia diſtinctione, nam cõditio, quam addit obiectum ſcientiæ ſubalternatæ, duobus modis ſumi poteſt, vel vt eſt accidens obiecti ſubalternantis, ei inhærens, vel vt per ſe conſideratur à tali ſcientia, & primo modo ſolum accidẽtaliter illud determinat, vel contrahit, ſicut quodlibet aliud accidens ſubiectum, cui inhæret. Secundo vero modo cõtrahit illud per ſe, ad conſiderationem talis ſcientię, quia linea per ſe conſideratur à perſpectiua, vt viſualis eſt. Itaque licet viſuale ſit accidẽs lineæ, vt ſumitur ſecundum propriam entitatem, vel eſſentiam, ſed vt ad obiectum perſpectiuæ pertinet, per ſe cõiungitur cũ viſuali, quia per ſe conſideratur à tali ſcientia in ordine ad viſuale, vel vt per talem conditionem determinatur. Vnde quamuis linea, quæ eſt obiectum geometriæ ſecundum entitatem, ſolum diſtinguatur à linea viſuali, quæ eſt obiectum perſpectiuæ, etiam ſecundum entitatem ſumptæ accidentaliter, ſi vero vtraq. ſumatur, vt per ſe conſideratur à ſua ſcientia, per ſe, & eſſentialiter diſtinguntur, vel vt vno verbo dicatur, ſolum diſtinguntur accidentaliter in eſſe rei, ſed ineſſe obiecti eſſentialiter, & per ſe, & ideo poſſunt diſtinguere ſcientias ſpecie.

Ad formam ergo 2. arg. diſtinguẽ-
da eſt minor ſecũdi ſyllogiſmi, quod 29
obiectum ſcientiæ ſubalternatæ ſolum diſtinguatur accidentaliter ab obiecto ſubalternãtis, nam ineſſe rei accidẽtaliter ſolum diſtinguitur, ſed ineſſe obiecti ſcibilis per talem ſciẽtiam eſſentialiter. Et ideo ſcientia ſubalternata non accidentaliter, ſed eſſentialiter diſtinguitur à ſubalternante.

Pro ſolutione tertij notandũ eſt, quod ex duobus, quæ includit obiectum ſubalternatæ ſcientiæ, nempè obiectum ſubalternantis; & accidentalem conditionẽ ſuperadditam: primum, ac præcipuum eſt illud, hæc vero quaſi conditio eius, per quam determinatur, & imperfectior quidem, quia materialis, atque ſenſibilis, obiectum vero ſubalternãtis, vt magis à materia abſtractum perfectius eſt. Et ex hoc ſequitur ratione eius eandem ſcientiam eſſe ſubordinatam, ſuperiori, & vocari ſubalternatam, & non ratione cõditionis, quod ex alia conditione colligitur euidẽter, quia principia ſubalternatæ ſcientiæ ſuperior probat à priori, potius quam illa ſcientia ad quam conditio pertinet. Et ideo potius illi ſubalternatur, quam huic. Gratia exempli. Obiectum perſpectiuæ includit lineam, & conditionem viſualis, ex quibus linea eſt primum, & principale, ratione cuius ſubordinatur geometriæ, eſt etiã magis abſtracta à materia, & quia demonſtrare propter quid concluſionum potius pertinet ad illam ſcientiam, quę magis abſtrahit à materia ſenſibili; cum ſcientiæ reſpicientes materiam ſenſibilem ab effectu potius demonſtrare ſoleant, hinc
eſt, quod perſpectiua potius ſubalter- 30
natur geometriæ, quam philoſophiæ naturalis. Hoc eſt enim principium per-

perspectiuæ, visio facta secundum lineam rectam est perfectissima, quod licet præsupponat aliud per se notũ in philosophia, nempe agẽs naturale fortius agit in proximum, quam in remotum, sed à priori demonstratur à geometria, quia linea recta est perfectissima.

Ad formam igitur argu. neganda est consequentia, quod non sit maior ratio, propter quam sciẽtia inferior dicatur subalternata vni, quam alteri scientię, quia cum obiectum superioris scientiæ sit primum, quod includit, & ratione cuius subordinatur scientiæ superiori agenti de illo, ad quam etiam pertinet probare à priori principia eiusdem sciẽtiæ inferioris, potius quam ad aliam scientiam, ad quam conditio pertinet, ideo potius illi, quam huic subalternatur.

An subalternata scientia existens sine subalternante sit vera scientia, vel potius opinio.

PRæsupponit titulus quæstionis tãquam certum, quod scientia subalternata posit esse separata à scientia subalternante, & omnino sine ea, quod constat experiẽtia, cum plures cognoscamus musicos, ignorantes Arithmeticam. Quærit autem hoc sup

31 posito, an musica in his sit vera scientia, vel solum opinio.

Et prima sententia tenet non esse scientiam sed opinionem, ita Soncinas 4. meth. q. 9. quem secuntur plures moderni, quorum hæc est ratio, quia vt docuit Arist. 2. cap. huius libri, vt aliquis habeat scientiam alicuius conclusionis, necesse est, quod principia sint ei certa. Ita vt exterminis ea cognoscat, vel si demonstrabilia sint, sciat ea reducere ad prima indemonstrabilia, & qui hoc non scit (inquit Arist.) non habet demõstrationem, nec scientiam conclusionis, sed principia scientiæ subalternatæ non sunt immediata, sed demonstrabilia, per scientiam subalternantem, quam cum non habeat musicus, nescit ea reducere ad immediata, sed solum ea credit propter testimonium Arithmeticorũ, ergo non habet sciẽtiam conclusionum eius, sed opinionem.

Secunda opinio est aliorũ, quod vera sit scientia, quamuis imperfecta. Et ratio horũ est opposita, quia si nõ esset sciẽtia, sed opinio, maxime quia his, qui eam habet sine subalternante, non habet certitudinẽ principiorum, sed fides humana potest esse certa propter frequentia testimonia, vt patet in hac propositione Roma est, cui licet multi ei assentiantur solum propter testimonium eorum, qui eam viderunt, tot tamen testimonia multiplicantur, vt certum efficiant assensum eorum; cuius signum est, quia nemo est qui dubitet de veritate eius.

Pro explicatione nostræ sentẽtiæ notandũ est duobus modis posse con 32
tingere, quod scientia subalternata sit sine subalternante. Primo, ita vt principia eius solum sint accepta per testimonium habentium scientiam subalternantem. Secundo, ita vt etiã sint ab eo, qui habet eã sine subalter nãte, nota per experientiam euidentem multorum singularium, ex quibus colligitur euidenter experimentum vniuersale principiorum.

Hoc supposito, tria asserit nostra sententia. Primum est, siue subalternata scientia, sine subalternante existens sit vera scientia, vel non, certũ est non esse actu, & formaliter scientiam subalternatam, prout sic habetur, sed solum materialiter. Quod sic probo,

probo, scientia dicitur subalternata,
quia subordinatur subalternanti, à
qua principia eius accipiunt certitu
dinem, & euidentiam requisitam ad
veram scientiã, sed scientia inferior
existens sine superiori, vt sic existẽs
non subordinatur actu superiori sciẽ
tiæ, nec ab ea participat euidentiam
suorum principiorum; ergo non est
actu, & formaliter scientia subalter-
nata, sed solum materialiter, & quasi
in potentia, in quantum cum ea con-
iungi potest; in eo qui vtramque ha-
beat.

Secundũ, quod asserit est, quod
scientia subalternata, sine subalter-
33 nante erit vera scientia (licet imper
fecta) si ei, qui eã habuerit, nota sint
principia per experiẽtiam. Probatur
hoc, quia tunc erunt certa, atque eui
dentia principia, ex quibus per de-
monstrationem à posteriori colligi-
tur euidenter conclusio, quæ ex con
sequenti erit certa, & euidens, & ex
consequenti vere scientifica.

Tertio dicimus, quod si principia
eius solum cognoscãtur per testimo-
nium eorum, qui habent subalternan
tem scientiam, nõ erit vera scientia,
sed opinio. Et hoc probat efficaciter
arg. primæ opinionis. Quam in hoc
sensu veram esse existimamus. Arg.
vero secũdæ opinionis nihil probat,
quia testimonium humanum per se
loquendo non potest generare assen
sum certum, cũ non repugnet ei sub
esse falsum. Quod vero per frequen-
tiam testimoniorum sublatum sit
actuale dubium, per accidẽs est, quia
hoc non obstante assensus illius pro
positionis, Roma est, ab intrinseco
34 est incertus, & cui potest subesse fal
sum, ex eo igitur non potest per se
colligi certa conclusio, nisi ratione
quadam materiali, & accidẽtali, per
se autem incerta, quod repugnat sciẽ
tiæ. Quemadmodum dicimus conclu
sionẽ nõ esse per se, & formaliter cer
tam, nec scientificam, quæ colligitur
per aliquam consequentiam, solum
necessariam in his, aut illis terminis,
quod est esse necessariam solum ma-
terialiter, formaliter vero, & per se
incertam, cũ in simili forma possit
dari antecedens verũ, & consequens
falsum.

An scientia subalternata intra proprios limites demonstret propter quid, vel solum quia.

IAm hoc intelligitur de sciẽtia sub
alternata, non sine subalternante,
sed illi actu coniuncta in eo, qui ha-
bet vtramque, & tunc habet statum
scientiæ subalternatæ, de qua quæri
mus an intra proprios limites, hoc
est, in quantum solum se extendit,
vsque ad principia à se indemonstra
bilia, sed quæ possunt demonstrari à
priori, & vere demonstrantur à sub-
alternante, cui quasi cõtinuantur, an
inquam intra hos limites veras ha-
beat demonstrationes propter quid,
per quas demonstret à priori suas cõ
clusiones ex propriis principiis, vel
solum dicatur demonstrare ea, quasi
per demonstrationes, quia. Exempli
gratia. Hæc est conclusio perspectiuę
scientiæ, res ad maiorem distantiam
visa minor apparet, quam ipsamet
perspectiua demonstrat per hanc, res
à longè visa minori, aut acutiori an
gulo mouet potentiã, & ideo apparet
minor, sed illius secũdæ propositio-
nis, per quam probat primam, nescit
reddere causam, eã vero reddit geo
metria, quia angulus eo est acutior,
quo magis pro trahitur, esse vero acu 35
tiorem est esse minorem. Et ideo res
visa ad maiorem distantiam minori
angulo

angulo mouet potentiam, quærimus ergo, an demonstratio illa, per quam perspectiua probat, quod res à longè visa minor apparet, quia minori angulo mouet potentiã (hoc est enim intra proprios limites demonstrare suas conclusiones) sit demonstratio propter quid, & à priori, vel solum demonstratio quia.

Prima opinio est Soti, & Veneti cap. præsenti. Assentium verè demõstrare propter quid intra latitudinẽ propriam, quam tamen sine limitatione videtur tenuisse Alber. Magn. tract. 2. de vsu principiorum cap. 7. Vbi negare omnino videtur, quod propria principia subalternatę scientiæ demonstrentur à scientia subalternante. Quia cum hæc abstrahat à materia sensibili, & principia illius respiciant materiam sensibilem, non potest se extendere, aut descendere ad illa demõstranda. Quod si verum est, non solum intra proprios limites demonstrabit, propter quid suarum conclusionum scientia subalternata, sed omnino, nam si principia eius nõ demonstrantur à subalternante, neq. ab alia, erunt prorsus indemonstrabilia, ex quibus eodem modo demonstrabit subalternata proprias conclusiones, ac quælibet alia scientia etiam subalternans.

Probatur hæc sententia primo, quia scientia subalternata licet non reddat causam primam suæ conclusionis, nec demonstret illam, vsq. ad principium primum, reddit causam proximam eius; ergo eam demonstrat à priori per causam proximam, vt patet in exẽplo designato. Et certe,
36 si sola scientia subalternans demõstraret à priori conclusiones sciẽtiæ subalternatę solus Arithm. diceretur musicus, & solus geometra perspectiuus, Quod patet esse falsum, Probat consequentia, quia sciens, & sciẽtia denominationem accipiunt à cõclusionibus, quas demonstrant, cũ in eis consistat vera, & propria ratio scientiæ; ergo sicut dicitur philosophus, qui scit demõstrare cõclusiones philosophiæ, ita dicetur perspectiuus, qui scit demõstrare conclusiones perspectiuæ, præsertim si à nullo alio demonstrentur, sed ab eo solo.

Secundo, quia si scientia subalternata non demonstrat à priori suas cõclusiones, maximè quia non reddit causam earum, vsque ad primam, sed solum reddit proximam, relinquens primam reddendam à subalternãte, sed hoc est impossibile; ergo nõ est negandum, quod demonstret à priori suas cõclusiones. Probatur minor, quia si hoc ita esset, sequeretur subalternantem demonstrare à priori principia subalternatæ, & ideo principia subalternatæ esse conclusiones subalternantis. Quod repugnat propter duo. Primum, quia subalternans abstrahit à materia sensibili, principia vero subalternatæ respiciunt materiam sensibilem; ergo repugnat ꝙ hæc illis coniungantur in eadem demonstratione, coniungi autẽ necessarium est, si sunt conclusiones per illa demonstratæ. Secundum, quia si principia inferioris essent conclusiones superioris, non essent distinctæ sciẽtiæ superior, & inferior, sed eandem efficerent. Probatur cõsequentia, nã conclusiones ad eam scientiam pertinent, in qua demonstrantur, sed principia inferioris sunt conclusiones demonstratæ à superiori; ergo ad hãc pertinebunt, & non efficient scientiam subalternatam distinctam.

Secunda opinio negat subalternatam, aut simpliciter demõstrare pro- 37
prias conclusiones à priori, aut etiã intra proprios limites, sed solum auxilio.

xilio superioris, & vt continuatur cum illa veras demonstrationes efficere posse. Hæc est communis, quam tenent D. Th. in Commentariis huius capitis, Soncinas 4. meth. q. 9. Caiet. tractatu de subalternatione scientiarum circa finem, Lobanienses, & Toletus in expositione huius capitis. Et videtur nobis in doctrina Arist. necessaria, & in ratione vera.

1. Probatur primum, quia Arist. cap. præsenti in principio docet expressè differre demonstrationem quia, & propter quid in diuersis sciētiis subalternatis, quia demonstratio propter quid pertinet ad scientiam subalternantem. Demonstratio vero, quia, ad subalternantem, quæ differentia non potest esse vera, si scientia subalternata demonstrat proprias conclusiones demonstratione propter quid, etiam intra proprios limites, vel etiam reddens causam proximā earum, licet non primam, nam si hoc verum est, ad eam pertinebit demonstratio propter quid, & non quia. Pręterea loquens Aristoteles de vtraque scientia in particulari, & vocans subalternantem Mathematicam, & subalternatam sensibilem, quia illa abstrahit à materia sensibili, hæc vero respicit illam, expressè docet subalternatam solum demonstrare quia, ad subalternantē vero pertinere demonstrationem propter quid his verbis. *Hic enim ipsum quidem sensitiuorum est scire, ipsum vero propter quid Mathematicorum.*

38 Secundum vero, quod vera sit nostra sententia, probatur hoc arg. vt aliquis habeat scientiam alicuius cō clusionis, & veram demonstrationem eius, necesse est, quod pręmissis assentiatur ex sola notitia terminorum. Vel si demonstrabiles sint, eas sciat reducere vsq. ad principia omnino indemōstrabilia, alioqui si sic eas reducere nesciat, nō habebit veram demonstrationem conclusionis, nec veram scientiam eius, sed principia propria scientiæ subalternatæ, per quæ demōstrat suas conclusiones nō sunt immediata, sed demonstrabilia: cum possint demonstrari à scientia subalternante, ergo non fiet vera demonstratio alicuius conclusionis ex eis, nisi ab eo, qui sciat ea reducere vsq. ad prima omnino indemonstrabilia, per veras demonstrationes, sed subalternata scientia intra proprios limites nescit ea sic reducere, vt patet; sed à sola subalternante reduci possunt; ergo subalternata intra proprios limites non potest veram demonstrationem propter quid suarum conclusionem efficere, nisi auxilio scientiæ subalternantis, aut in quantum cum ea continuatur.

Sed vt explicemus, quonammodo fit continuatio hæc, quo etiam modo demonstrentur à subalternāte, notandum est, quod in quacunq. demō stratione necessarium est mediū coniungi cū extremitatibus in præmissis, vt ratione talis coniunctionis, extremitates ipsæ coniungantur in cō clusione, & hoc est fundamentum totius artis demonstratiuæ. Vt ostenditur in hac demonstratione. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis, in qua animal rationale, quod est medium, coniungitur in præmissis cum homine, qui est maior extremitas, & cum risibilitate, quæ est minor; & virtute huius coniunctionis coniunguntur homo, & risibile in conclusione. 39

Secun. notandum, medium in demonstratione propter quid continere causam conclusionis. Vnde sequitur non posse scientiam subalternantem

tem demonstrare à priori principium scientiæ subalternatæ per medium sibi proprium nudè acceptum, hoc est in propria abstratione à materia sensibili consideratum, sed necesse est, vt tale medium coniungatur extremitatibus, ex quibus constat principium eiusdem subalternatæ scientiæ demonstrandum tanquam conclusio alioqui non erit medium, sed extremitates eius respiciunt mate-
40 riam sensibilem; ergo necesse est medium scientiæ subalternantis, quasi descendere ad materiam sensibilẽ ad eamq. determinari, vt per talem coniunctionem cum extremitatibus in præmissis, efficiat, vt coniungantur extremitates ipsę in conclusione, & ita conclusio ipsa, quæ principiũ est subalternatæ scientiæ à priori demonstretur. Et talis coniunctio medij cum extremitatibus, ex quibus constat principiũ scientiæ subalternatæ demonstrandum, est continuatio inferioris scientiæ cum superiori, in qua continuatione consistit formalis ratio subalternationis.

Quæ omnia hoc exemplo fiunt manifesta. Principium scientiæ subalternatæ, nempè perspectiuæ, quod ipsa nec scit, nec potest demõstrare intra proprios limites, est hoc, res à longè videtur sub minori, vel acutiori angulo. Demonstratur autem sic à sciẽtia subalternante, nempè à geometria. Res quæ videtur sub angulo magis protracto, videt sub angulo minori, (nam angulus magis protractus acutior est, & ideo minor) sed res à longè videtur per angulum magis protractum, aut longiorem, vt est manifestum; ergo videtur sub angulo minori.

41 Ecce medium geometricum, nempè angulũ magis protractum esse minorem, quod non posset demonstrare principium illud perspectiuæ, nisi coniungeretur cum extremitatibus ex quibus componitur, videlicet cũ re à longè visa, & cum minori angulo, & ita coniunctum efficeret cum eis vtranq. præmissam eiusdem demonstrationis, per quam demonstraretur idem principium tanquam conclusio composita ex eisdem extremitatibus.

Et ecce continuatã scientiam subalternatam cum subalternante in eadem demonstratione per tales coniũctiones. Continuatiuum autem est medium scientiæ subalternantis; vt coniunctum in præmissis cum extremitatibus, ex quibus cõponitur principium scientiæ subalternatæ per eum demonstratum.

Et continuatio hæc non tollit distinctionem vtriusque scientiæ, vt statim probabitur.

Ex his intelligitur primo, quomodo sit possibile, quod scientia subalternans probet per demõstrationẽ à 42
priori principia scientiæ subalternatæ, etiam si abstrahat à materia sensibili, & principia probanda eam respiciant. Id enim facit, per vnionem proprij medij cum extremitatibus principij probandi, cum quibus coniungitur in præmissis, & per coniunctionem quasi descendit, & contrahitur per eas ad materiam sensibilem, & per talem contractionẽ continuatur cum ea.

Iam ergo soluũtur facile arg. op- 43
positæ opinionis, nam ad primum cõcedimus antecedens, quod subalternata reddat causam proximam suæ conclusionis, sed negamus consequẽtiam, quod demonstret eas intra proprios limites, nam ad veram demonstrationem non sufficit reddere causam proximam, sed requiritur reddere omnes vsq; ad primam, aliqui non habe-

habebit certum assensum præmissarum, cum nesciat eas reducere vsque ad principia per se nota & indemonstrabilia, & ideo nec habebit veram scientiam conclusionis, nec verã demonstrationem eius.

Ad aliud vero, quod additur in eodem arg. nempe solum Arithmeticum esse musicum, & solum geometram perspectiuum, si hi soli demõstrant à priori conclusiones musicæ, & perspectiuæ, negandum est, quia principia alicuius scientiæ, per quæ demonstrantur conclusiones eius, nõ pertinent ad habitum talis scientiæ, sed ad alium distinctum, qui dicitur habitus principiorũ, & ideo nec suscipiunt denominationem scientiæ, nec ea habens denominationem sciẽtis. Principia autem scientiæ subalternatæ, quæ demõstrãtur à scientia subalternante, comparãtur ad principia eius, per quæ demonstrantur tanquam conclusiones eorum, & ideo nõ pertinent ad eam, sed ad alium habitum inferiorem, qui est scientia subalternata, quare nec geometra denominatur perspectiuus, nec Arithmeticus denominatur musicus, sicut nec conclusiones musicæ dicuntur geometria, quamuis verum sit non denominari musicum verè scientem, nisi simul sit Arithmeticus, nec scientem perspectiuũ, nisi simul sit geometra.

Ad secundum, concedimus primã, & secundam consequentiam, quod principia subalternatæ sunt conclusiones subalternãtis, negamus tamẽ, quod non possint eis coniungi in eadem demonstratione, nam licet principia subalternantis abstrahant à materia sensibili determinari possunt, & quasi contrahi per principia subalternatæ, ad conficiendam eandem demonstrationem, vt explicatum est. Per hanc autem vnionem principiorum vnius cum principiis alterius, vt conclusionibus eorum, non tollitur distinctio vtriusq. scientiæ, sicut per vnionẽ principiorum cuiuslibet sciẽtiæ cum conclusionibus eiusdem in eisdem demonstrationibus non tollitur distinctio habitus scientiæ ab habitu principiorum. Præsertim cum semper scientia subalternata, & subalternans habeant diuersa obiecta, & diuerso modo à materia abstrahentia, ex quibus distinctio habituum aperte colligitur. Etsi aliquis quærat quid ergo, aut quomodo dicendum est demonstrare scientiam subalternatã intra proprios limites, aut quomodo loquendũ. Respondeo, si intra proprios limites accipiatur præcissè nullam demonstrationem propter quid habere posse, neq. etiam, quia, neq. aliquam posse demonstrare conclusionem, vnde neq. esse scientiam, hoc modo sumptã, quia sub hac præcisione accepta nescit demonstrare propria principia verè demonstrabilia, ergo non habebit certum assensum eorum, & ideo nec poterit certam conclusionem, aut scientificam colligere. De demonstratione vero, quia, certum est eam non habere sub ratione formali scientiæ subalternatæ, quia vt talis est, non procedit ab effectu, sed à causa. Solum igitur demonstrat suas conclusiones demonstratione propter quid auxilio subalternantis, vt continuantur cum ea, quare solum hoc modo est vera scientia subalternata.

CAP.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

TEXTVS ARIST.

Scibile autem, & scientia differũt ab opinabili, & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis.

Breuis expositio text.

1 INTENTVM Arist. in hoc cap. est distinguere sciẽtiam ab opinione, postquam scientias distinguit inter sese in his capitib⁹ intermediis à decimo, vsque ad hoc vigesimum sextũ. Diuiditur autem in duas partes. In 1. asserit, & probat scientiam, & scibile distingui ab opinione, & opinabili. In 2. duo proponit dubia in contrarium, & soluit.

Conclusio Arist. est hæc, scientia, & scibile ex vna parte differunt ab opinione, & opinabili ex altera, quã probat hac ratione, scientia versatur circa vniuersale, & necessarium; ergo scibile est vniuersale, & necessarium, opinio vero circa contingens, & sæpe particulare, aut etiã singulare; ergo opinabile est contingens, & particulare; ergo diuersa est sciẽtia ab opinione, & scibile ab opinabili. Antece. probat ex parte sciẽtiæ, quia vt cap. 2. dictum est, sciẽtia est de his quæ non possunt aliter se habere; ergo de necessariis, quia necessarium est, quod non potest aliter se habere. Præterea, sciẽtia est de his, quæ sunt de omni, per se, & vniuersaliter, aut secundum quod ipsum; ergo est de vniuersalibus. Probat deinde idem antecedens de opinione, & opinabili, nam quædam ait vera sunt in existimatione, quæ in re possunt esse vera, aut falsa, de quibus non est scientia, neq. intellectus, qui est notitia principiorum; ergo de his erit opinio, & cum possint aliter se habere, quod est esse contingentia, erit de contingenti, & ideo opinabile erit contingens. Probatur antecedens, quod de his, quæ possunt aliter se habere, non sit scientia, neque intellectus, quia scientia, est de his, quæ 2 non possunt aliter se habere; intellectus vero quasi scientia quædam immediata est, & sic definiri potest, intellectus est certa cognitio immediatæ propositionis, quod est esse certam cognitionem ex sola significatione terminorum habita, sed certa cognitio ex terminis habita non potest esse de re contingenti, sed necessaria; ergo repugnat, quod intellectus, & scientia sint de re contingẽti. Consequentiam vero, quod de re contingenti sit opinio probat, quia si certa cognitio dari non potest de re contingenti; dabitur incerta, & fallibilis. Hoc est talis, quę licet vera esse existimetur, nõ repugnet ei subesse falsum.

Vnde infert sic esse definiendam opinionem. *Opinio est acceptio, uel existimatio, seu assensus immediatæ propositionis, & non necessariæ.* Et per primam particulam immediatæ propositionis distinguitur opinio à scientia, quæ est cognitio propositionis mediatæ, & conuenit cum intellectu. Per secundam vero, nempè, non necessariæ, distinguitur ab vtroq. videlicet intellectu, & scientia, quia vterque est de necessariis, vt probatum est.

Sed hæc definitio opinionis non tradditur ab Arist. de omni opinione, sed solum de immediata. Datur 3 enim mediata opinio, quæ ex immediata colligitur per euidentem, aut

probabilem consequentiam, vel ex propositione euidenti per consequẽtiam non necessariam, vt Aristo. docet in hoc eodem cap. sed solum voluit immediatam definire, vt cum notum sit dari opinionem mediatã, definitione ipsa ostẽderet dari opiniones immediatas, quibus assentitur intellectus probabiliter ex sola notitia terminorum, sicut dantur propositiones necessariæ, quibus ex sola notitia terminorum assentitur assensu certo, ac necessario.

Sed aduersus differentiam probatam inter scibile, & scientiam, & opinabile, & opinionẽ proponit duo dubia in secunda parte capitis. Primũ est ad probandum, quod non differãt scibile, & opinabile, quia sæpè contingit, vt quod vnus scit, alter opinetur; ergo idem erit scibile, & opinabile. Respondet, quod de eadẽ re simplici, aut incomplexa possunt esse scientia, & opinio, vt de homine. Nõ tamen de eadem re complexa, vt de propositione. Nam de homine potest esse scientia, & opinio, sed nõ de propositione, vt de hac, quod diameter sit commensurabilis, aut æqualis costæ, opinio fortè esse poterit, non scientia.

Secundum dubium est, quia sicut sciẽtia procedit ex immediatis principiis ad mediatam cõclusionem, ita
4 opinio potest procedere ex propositione immediata probabili, ad mediatam, quam de ea colligit. Præterea, sicut demonstratio si procedat à causa, erit propter quid, & si ab effectu quia, eadem ratione opinio, si procedat ab immediata continente causam conclusionis, dicetur propter quid, si vero ab ea, quæ continet effectum, dicetur, quia, ergo conueniunt in his duobus scientia, & opinio; quare non distinguentur. Respondet verum esse antecedens, sed negandam esse consequẽtiam, quia diuersus est modus procedendi vtriusque, nam scientia procedit per mediũ necessariũ, hoc est ex necessariis principiis, & per necessariam consequentiam, opinio vero per medium contingẽs, hoc est, vel ex principiis non necessariis, vel per consequentiam non necessariam, sed probabilem, & hoc est distingui essentialiter per diuersa media assentiẽdi, vnde sequitur sciẽtiæ non posse subesse falsum, opinionem vero falsam esse posse.

TRACTATVS I. de habitu principiorum.

DE tribus agit Aristo. cap. præsenti, de intellectu qui est notitia principiorum, de sciẽtia, quę 5
est notitia conclusionum, quæ demõstrantur ex principiis, & de opinione, quã ab his differre docet. De quibus eodem ordine agendũ nobis est, & de singulis singulos tractatus instituimus, in quibus ea, quæ necessaria sunt ad intelligendam eorum naturam, & rationem, breuissimè explicabimus. Vt sic melius possimus intelligere differẽtiam, quam inter ea posuit Aristot. Et primo de habitu principiorũ quatuor explicabuntur. Primum, an sit, hoc est, an præter potentiam intellectiuam, & species intelligibiles per quas principia, hoc est propositiones immediatas apprehendimus ponendus sit habitus per quem facile possit intellectus iudicare de veritate eorum, eisdemq. assensum præstare. Secundum, quid sit habitus iste. Tertium, an sit naturalis,

ita vt illum receperit anima simul cū potētia intellectiua, dum creata fuit adeo, vel acquisitus per proprios actus. Quartum, an sit vnus secundum speciem, pro principiis omniū scientiarum, vel diuersus pro diuersis principiis.

An præter intellectū, & species intelligibiles detur habitus principiorum.

PRimo præsupponendum est tanquam certum in doctrina Aristo. & in schola peripatetica, quod in intellectu, & voluntate dātur habitus virtutum moralium, & intellectualium.

6

Secundo præsupponēdum est, hos habitus ponendos esse in intellectu distinctos ab speciebus intelligibilibus, quod eorum, & illarum officium efficaciter probat, nam officium speciei intelligibilis solum est vnire obiectum intelligendum cum potētia intellectiua, ex qua vnione sequitur apprehēsio eius, (quæ est prima operatio intellectus) vel vnio ipsa est aprehensio. Vnde sequitur species intelligibiles solum ad apprehendendum obiecta proxime deseruire. Sed cum post apprehensionem sequatur iudiciū de veritate, aut falsitate propositionum, in quo principaliter consistit secunda operatio intellectus, & in quo potest esse aliqua indifferētia, aut etiam difficultas, ad iudicandū, additur habitus, ab Aristotele & omnibus (solis exceptis nominalibus) qui species ipsas intelligibiles dicūt esse habitus, & ideo nihil aliud præter illas ad iudicandum ponunt.

His suppositis primū dubium est, an præter species intelligibiles, per

7

quas principia apprehēdimus: necessarius sit habitus principiorum ad iudicandū de veritate eorum, quod est eis assentire. Et est prima opinio Duran. in 3. d. 33. q. 1. ad finem. & Soti 1. lib. de Iustitia, & iure q. 4. art. 2. qui licet habitus sciētiarū in intellectu ponant præter species intelligibiles, ad assensum conclusionum, sed ad assentiendum principiis, nullum habitum esse ponēdum asserūt, sed sufficere lumē naturale, quod est potentia ipsa intellectiua.

Probant hoc arg. ad operationes naturales, in quibus nulla est indifferentia, vel libertas, non ponuntur habitus, vt in potentia visiua, imo nec in voluntate respectu vltimi finis, in quem naturaliter tendit per amorē, sed intellectus naturaliter assentitur principiis, cum sint veritates immediatę, ac necessariæ, ita vt eis propositis nō possit non assentire, ita enim se habet ad illa, sicut voluntas ad vltimum finem, vel visus ad colores: ergo nullo indiget habitu ad eis assentiendum.

Opposita sententia tenet præter intellectum, & species intelligibiles ponendum esse habitum ad assentiēdum primis principiis indemonstrabilibus. Hæc est expressa apud Arist. 6. lib. Ethi. cap. 3. vbi inter virtutes intellectuales, quæ sunt habitus superadditi potentiis, enumerat intellectum, qui est habitus principiorū. Et D. Tho. in Commentariis eiusdē loci, declarat non de intellectu pro potētia, sed pro habitu superaddito potentiæ loqui his verbis. *Accipitur autem hic intellectus non pro ipsa intellectiua potentia, sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Et 1 2. q. 94. art. 1. inquit *Principia indemonstrabilia in speculatiuis, non sunt ipse habitus principiorū, sed sunt principia quorum est habitus*, quam secuntur Henricus,

cus quod lib. 5. q. 18. Caiet. 12. q. 51. art. 1. & ibidem, Conrradus, Ferr. 1. lib. contra gentes capit. 94. Medina 12. q. 49. art. 2. & moderni omnes, & videtur nobis vera, & tenenda.

8 Probatur 1. necessitas ponendi habitum in potentia circa aliquod obiectum est indifferētia eius ad benè, vel malè operandum circa illud, vt cum vtroq. modo possit operari, determinetur ad benè operandum per habitum, nam habitus, vt vidimus apud Arist. in prædicamento qualitatis est dispositio subiecti, per quam benè vel malè se habet in ordine ad propriam naturam, vel operationē, sed intellectus circa prima principia potest benè, vel malè operari, cum possit errare circa illa; ergo indiget habitu ad benè operandum, & ideo necesse est eum ponere.

Secundo, quia si intellectus non indiget habitu ad assentiendū principiis, quia sunt euidētia, & naturaliter eum mouent, sequitur nec indigere habitu ad assentiendum conclusionibus. Prob. consequentia, quia habito assensu principiorum euidētem veritatem continet conclusio in eis contenta, & etiam naturaliter mouet intellectum, sed opposita opinio ponit habitum pro conclusionibus; ergo necessario debet eum ponere circa principia.

9 Et ad argumentum eius distinguēda est minor, quod intellectus naturaliter assentiatur primis principiis, nam quantum ad specificationem verum est, quia supposita debita apprehensione eorum, si iudicium ferat circa illa, non potest esse iudicium dissensus, sed assensus debet esse, quantum ad exercitium vero libertatem habet circa illa dependenter à voluntate, & ideo potest assensum suspendere, vt superius probauimus, quam non habent sensus, nec voluntas circa bonum in cōmuni, ideo non sunt capaces habitus.

Quidnam sit habitus principiorum.

Natura, & essentia habitus ex proprio actu, & obiecto circa quod natus est operari intelligenda est, nā ab his sumunt speciem potentiæ, & habitus, vt docet Arist. lib. 2. de Anima ca. 4. Explicare igitur opportet, quodnam sit proprium obiectum huius habitus, & quē habeat actum circa illud. Obiectum proprium huius habitus est euidens, & immediata veritas, siue vniuersalis sit illa, vel particularis. Proprius modus tendendi in obiectum, à quo formalis, & vltima ratio habitus desumitur, est per immediatam comparationem ad ipsam veritatem euidētem, quam sine vllo medio respicit. Vnde sicut alij habitus intellectus constituuntur, & distinguntur specie per tale, vel tale medium assentiendi, vt scientia per medium demonstratiuum, opinio per medium probabile, & fides per testimonium, ita habitus principiorum, qui dicitur intellectus: talis est in propria specie, & à cęteris habitibus distinguitur, quia per se immediatè cōparatur ad euidentiam veritatis. Vnde proprius actus eius est sine vllo medio ei assentire, sicut actus scientiæ assentire per medium demonstratiuū. Definitio igitur eius talis erit, *Habitus principiorum est virtus intellectualis, per quam potentia intellectiua determinatur ad assensum principiorum per se euidentem, & facilè eliciendum.* In quo autem consistat hæc facilitas, dicemus inferius. 10

An habitus principiorum sit naturalis, vel acquisitus ab intellectu per proprios actus.

HAbito iam, quod habitus intellectus sit, & quid sit, sequitur tertium explicandum, quonammodo generetur, aut fiat in nobis. Videlicet, an eum accipiat anima simul cũ propria natura, & intellectu: dum creatur adeo, vel sicut in ipsa creatione accipit intellectum sine vlla specie intelligibili, sed tanquam tabula rasa, in qua nihil depictum est, vt asse ruit Aristo. eodem modo cũ accipiat sine vllo habitu principiorum, nam de cæteris habitibus scientiarum, & virtutum certum est nullum habere intellectum á principio, & ita sicut eos acquirit successu tẽporis per proprios actus, pari ratione acquirat habitum principiorum. Nam si cum intellectu eum accipiat anima: naturalis dicetur, hoc est à natura inditus, si vero per actus eum acquirat, non naturalis, sed acquisitus dicetur, sicut cæteri.

11

Prima opinio affirmat esse naturalem, & non acquisitum. Ita Conradus 12. q. 94. art. 1. & Bañes 1. p. q. 1. art. 6. notabili 3. & videtur expressa apud D. Th. 12. q. 49. art. 1. ad 3. vbi sic ait. *Puer non potest vti habitu intellectus principiorum, vel etiã lege naturali, quæ ei habitualiter inest propter defectum ætatis.* Quibus verbis habitum principiorum ponit in puero nondum habente vsum rationis, & addit non posse eo vti propter defectũ ætatis; ergo sentit inesse ei à natura, & non esse acquisitum per actus, & in 2. d. 24. q. 2. art. 3. ad 3. Vocat eum naturalem his verbis *Habitus naturalis nunquam amittitur, sicut patet de habitu principiorum.*

12

Et ratione probatur, quia habitus acquisiti sunt facilitates quædam, & ideò ponuntur ad vincendam difficultatem, quã habet potentia ad operandum circa tale obiectum, sed intellectus nullam habet difficultatem in assentiendo primis principiis, præsertim vniuersalissimis, vt his. Quodlibet est, vel nõ est, totum est maius sua parte; ergo neq. aliquam acquirit facilitatem in assensu frequenti eorum, imo neque ea indiget. Prob. consequentia, quia facilitas difficultati opponitur, & ad eam superandã ordinatur: vnde sequitur, vel nõ esse ponendum talem habitũ, vel esse naturalem, & non acquisitum. Et talem eum appellat cõmunis modus loquẽdi, fundatus fortè in nomine ipso, quia intellectus vocatur, sicut potentia ipsa in qua recipitur, quia naturalis est ei.

Secũda opinio est Caie. 12. q. 51. art. 1. dub. 1. vbi negat esse acquisitum, sic autem esse naturalem docet, vt eum non accipiat anima à principio, cum ipso intellectu, sed sicut intellectus nullam accipit speciem intelligibilem: dum creatur anima, & infunditur corpori. Ita nullum accipit habitum, sed acquisitis speciebus primorum principiorum per abstractionem intellectus agentis, statim ait fluere naturaliter habitum principiorum ab ipsa natura intellectus possibilis, cui tribuitur, vt statim per ipsum assentiatur eisdem principiis apprehensis per species. Et hoc modo ait vocandum esse naturalem. 13

Tertia sententia asserit habitum principiorum non esse datum intellectui eum natura, neque ab eadem natura intellectus fluere eo ipso, quod habet species principiorum: per quas ea apprehendit, sed esse acquisitum per actus ipsos, quibus intellectus assẽtitur principiis, sicut habitus sciẽ

tiæ,& virtutũ acquiruntur per proprios actus,ita Ferr. 2. contra gẽtes cap. 78. & est communis modernorum,& videtur nobis vera, & tenenda. Probatur primo expresso testimonio Arist.cap.vlt.huius 1.lib.vbi explicans modum, quo habitus iste generatur in nobis,ita ait, *neque itaq. insunt determinati habitus, neque ab aliis ha-*
14 *bitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Quib' verbis docet non inesse nobis à natura, neque ex aliis notioribus notitiis fieri, sicut habitus scientiæ, sed per assensum immediatum veritatis per se notæ. Quod est acquiri per proprios actus.

Et probatur deinde ratione, quia natura non cõcedit rebus,nisi ea,quę necessaria sunt ad essendum, & operandum simpliciter, quæ vero ad melius, vel facilius operandum acquirẽda eis relinquit propria industria, & labore, tribuens principia, quibus possint operari,& operãdo ea acquirere, & hac de causa non cõcessit hominibus habitus virtutũ,quia non requiruntur ad operãdum simpliciter bona opera, sed ad melius, hoc est cum facilitate,& prõptitudine operandum. Sed habitus principiorum non est necessarius ad assentiendum simpliciter primis principiis,sed solum ad assentiendum cum facilitate; ergo non est nobis à natura datus, sed propria industria,& labore acquisitus. Probatur minor, quia assensus principiorum non excedit facultatẽ intellectus, sed informatus per species intelligibiles, per quas apprehẽdit terminos, ex quibus principia fiunt, & cognoscit significationem eorum,potest ipse propria virtute iudicare de veritate eorum, quod est eis assentire; ergo ad assentiendum simpliciter non indiget habitu.Probatur antecedẽs, quia principia sunt veritates quædam naturales per se 15
euidentes; ergo sunt proportionatæ lumini naturali eiusdem intellectus: quare per propriam virtutem potest circa eas operari per assensum.

Sed vt hæc nostra sentẽtia melius intelligatur. Et testimonia D. Tho. iuxta mentem eius explicentur,notandum est,quod licet habitus principiorum non sit nobis à natura datus, maximum tamen habet principium in natura ipsa, ratione cuius naturalis etiam aliquo modo dici potest. Quod non habent alij habitus. Vt enim superius dicebamus propria ratio huius habitus sumitur per immediatam cõparationem, ad ipsam veritatem per se euidentem, quam nec respicit, neque attingit per aliquod medium, sed solum indiget notitia terminorum, quã habet per species terminorũ, ex quibus principia ipsa componũtur,istæ autem species producuntur ab intellectu agente,& imprimũtur intellectui possibili, mediis speciebus sensibilibus obiectorum,quæ vocãtur phantasmata,operatio autem sensuum,& eiusdem intellectus agentis, per quas efficiũtur species,naturales sunt,& sine habitu efficiuntur.Informatus autem intellectus possibilis per has species principiorum,& intellecta per eas significatione terminorum,sine vlla arte, vel industria,sine vllo medio,vel discursu assentitur principiis,& per talẽ assensum generatur habitus principiorũ,& postea intenditur,& perficitur per frequentem repetitionem eiusdem assensus, & ideo tam ex parte specierum naturaliter productarum, quam ex parte assensus principiorum dicitur habitus iste naturalis, quamuis liber sit assensus, & ex consequenti libere producatur habitus per eum.Et tãdem, quia assensus prin-

principiorum,& habitus ipse producuntur sine medio, sine discursu, sine arte, sed per naturale lumen eiusdẽ intellectus, non est nomen aliud impositum ei, sed nomine eiusdem intellectus significatur, dum dicimus esse intellectum principiorum. Hæc
16 autem non habent alij habitus intellectuales, vt habitus sciẽtiæ, sed præter operationem intellectus agentis. Præter species cõclusionis, quam imprimit intellectui possibili, prærequirit artem per quam disponantur principia, prærequirit assensum eorum, tanquam medium formale, quo intellectus assentitur conclusioni,& per talẽ assensum generatur. Et ideo neque habitus scientiæ, neque alij dicuntur naturales.

Ex quibus intelligitur vtrumque habere habitum principiorum, & ꝙ naturalis sit, & quod sit acquisitus per proprios actus, non tamen sicut acquiruntur cæteri habitus, sed sine vllo medio, sine vlla arte, vel industria, sed per solam virtutem naturalem vtriusque intellectus, agentis,& possibilis, ac sensuum, quorum naturales operationes præsupponũtur. Et in hoc sensu loquitur D.Th. dum vocat naturalem hunc habitum, vel dum dicit à natura haberi, non negans per hos modos loquendi, quod sit acquisitus per proprios actꝰ, quia vterq. sensus verus est,& neuter cõtradicit alteri. Hunc autem esse sensum eius colligitur euidẽter ex proprio loco, vbi ex professo agit D.Th. de hoc habitu inquirens, an sit naturalis, nempe 12.q.51.art.1. asseritq. esse naturalem secũdum inchoactionem, quod non habent cæteri habitus, & nihilominus esse acquisitum per operationem intellectus agẽtis,
17 & sensuum præsuppositã assensui intellectus possibilis, per quem proximè acquiritur. In quo etiam sensu dixit Arist. ex sensibus, & non à natura haberi hunc habitum.

In eodẽ etiam sensu intelligitur aliud testimonium D.Th. de puero, quem dicit habere hũc habitum, sed non vti eo propter defectum ætatis. Intelligit autem eum habere secũdũ inchoactionẽ, quia hoc modo est naturalis, sed non habet formaliter, quousque per primum assensum principiorum in eo generetur,& per sequentes perficiatur.

Circa solutionem 1.arg. asserunt moderni quidam non esse ponendũ habitum pro assentiendis principiis vniuersalissimis, quæ vocãtur dignitates, quia cum sint nobis notissima, absq. vlla difficultate eis assentimus, & ideo per frequentem assensum eorum, non acquirimus habitum, sed solum esse ponẽdum pro principiis particularibus scientiarum, quibus non facile assentitur intellectus; cũ non sint adeo nobis nota, ideo facilitate acquisita indigemus: quæ vocatur habitus. Et hæc sententia videtur mihi satis probabilis, quãuis etiam sit probabile, quod in assentiendis his principiis nonnihil difficultatis habeat intellectus, licet minorem longe, quã in assentiendis principiis particularibus,& hoc satis est, vt indigeat habitu ad assentiendum, & nouam acquirat facilitatẽ per frequentem repetitionem assensuum.

Et ex hac doctrina respõdetur ad arg. concessa maiori, sed minori negata, quod intellectus nullam habeat difficultatem in assensu primorum principiorum. Et ideo nec vllam acquirat facilitatem per repetitionem assensus, nam experientia docet oppositum,& quod aliquam habeat intellectus difficultatem, quã per exercitationem vincit, & ex consequen- 18

ti, quod nouam acquirat facilitatem.

Quid autem sit hæc facilitas, aut in quo consistat diuersis modis explicatur ab auctoribus. Quibus ommissis, dicendum est. Facilitatem nõ esse aliud, quã modum quendam, per quẽ potẽtia efficitur expedita, atq. prompta ad operãdum, aptaque, vt cũ delectatione operetur, quod non habet ex se, vel à natura, & hunc modum tribuit ei habitus tãto perfectiorẽ, quanto magis intenditur, atque perficitur per repetitionem actuum.

An habitus principiorum sit idẽ secundum speciem pro omnibus principiis, vel diuersus pro diuersis.

DE distinctione specifica huius habitus nihil inuenitur apud autores. Ideo sola ratione agendum nobis est. Videtur autem vnum esse ponendum pro omnibus, quod sic probo. Habitus distinguntur per diuersos actus, vt sæpè diximus. Sed habitus principiorum habet actum eiusdem speciei circa omnia principia; ergo est idem secundum speciem pro omnibus. Probatur minor, quia actus huius habitus est assensus principio-
19 rum, & assensus sunt eiusdem, vel diuersę speciei, per eandem, vel diuersam rationẽ assentiendi, quæ est quasi formale obiectum eorum, sed eadẽ est ratio formalis assẽtiendi semper primis principiis; ergo omnes assensus sunt eiusdem speciei, & ideo idẽ quoque erit habitus secundum speciem. Probatur minor, quia semper assentitur intellectus primis principiis sine medio, sed habita solum significatione terminorum; ergo semper eodem modo.

Nostra tamen sententia duabus conclusionibus explicatur, hoc modo. Prima est, habitus principiorum practicorum, & speculatiuorum specie distinguntur, quam tenet D. Th. 1.p.q.79. art. 12. Et probat euidens ratio, quia actus, & habitus distingũtur specie per diuersa obiecta, sed veritas practica, quam continent principia practica, & circa quã versatur habitus, tanquam circa proprium obiectum est diuersa specie à veritate speculatiua, cum illa ex propria natura ordinetur ad operandũ, hæc vero non, ergo distinguntur habitus isti specie. Principia practica sunt hæc, & similia, bonum est prosequendum, & malum fugiendum, virtus est amplectenda, & vitium reiiciendum. Quæ per se ostendunt ordinari ad operandum. Speculatiua sunt, totum est maius sua parte, homo est animal rationale, & similia, de quibus manifestum est nullũ ordinem dicere ad operandum.

Secunda conclusio, habitus etiam principiorum speculatiuorum distin- 20
guntur specie secundum quod in diuersis materiis inueniuntur hoc modo, vt habitus principiorum vnius scientiæ distinguatur specie ab habitu principiorum alterius. Et si pro principiis vniuersalissimis ponẽdus est habitus, pro diuersis etiã ponendus est habitus distinctus specie. Ita vt alius sit habitus, per quem assentimus huic principio, quodlibet est, vel non est, ab eo per quem assentimus illi, totum est maius sua parte. Hanc conclusionem sic probo, habitus distinguntur per diuersos actus, & actus sunt diuersi per diuersa obiecta, sed assensus principiorũ vnius scientiæ specie distinguitur ab assensu principiorum alterius: & assẽsus vnius principij vniuersalissimi distinguitur etiã specie ab assensu alterius; ergo habitus etiã erũt distincti specie.

specie. Probatur minor, quia diuersa principia continent diuersam veritatem, quam respiciunt assensus tanquam proprium obiectum, vt diuersam veritatem specie continet hoc principium, homo est animal rationale, ab illo, natura est principiũ motus, & quietis, eius in quo est; ergo efficiũt assensus specie distinctos in intellectu, & diuersi assensus efficiẽt habitus etiam diuersos. Et idem exẽplum adduci potest in diuersis principiis vniuersalissimis.

Etsi dicas distingui specie assensus, sed pertinere ad eundem habitũ, quia sunt actus inadæquati respectu illius ad omnia principia, & omnes
21 assensus eorum se extendentis. In cõtrarium est, quod si distinguntur specie, licet inadæquata, necesse est generare habitus parciales specie distinctos. Quia quælibet causa producit effectum secũdum suam speciem (licet inadæquatũ) ergo à causis specie distinctis (licet inadæquatis) necesse est effectus specie diuersos (licet inadæquatos) procedere, quare iam dabuntur diuersi habitus saltem partiales specie distincti. Sed probatur debere distingui specie totali, quia habitus principiorum, non habet tantam extensionem, ac intellectus, vt possit idem se extendere ad omnes veritates, nec habet maiorem extensionem, quam habitus scientiæ, cui proportionatur, ac necessario præsuponitur, sed habitus scientiæ distinguntur specie per diuersa obiecta formalia; ergo habitus principiorum, qui eis correspondent: debent etiam distingui specie per diuersas veritates principiorum, circa quas versantur, tanquam circa propria obiecta.

Ad arg. oppositæ opin. negãda est minor, quod habitus principiorũ habeat assensum eiusdem speciei circa
22 omnia principia, nam licet omnibus assentiatur intellecta significatione terminorum sine medio, modus tamen iste assentiendi, & ratio formalis generica est, sicut etiã est generica in scientiis assentire conclusionibus per medium demonstratiuum, sicut ergo in scientiis specie distincta est ratio assentiendi, secũdum distinctam rationem principiorũ, per quæ assentitur intellectus conclusionibus huius, aut illius scientiæ, & per hãc distinctam rationem specificã distinguũtur habitus scientiæ specie. Ita in assensu principiorũ distincta est ratio assentiendi specifica, secundũ distinctionem specificam diuersarum veritatũ, quas diuersa principia continent. Nam ratio assentiendi principiis ipsamet veritas principiorũ per semetipsam est, & non per aliud medium; diuersa igitur veritas immediata, diuersa ratio assentiẽdi erit, & diuersum assensum secundum speciem efficiet, & diuersi assensus secũdum speciem diuersos habitus principiorum generabunt.

TRACTATVS. II. de habitu scientiæ.

CIRCA habitum scientiæ explicãda sunt, an sit, & quid sit, & an sit de singularibus, & contingentibus, atque entibus per accidẽs.

An præter habitum principiorum ponendus sit pro conclusionibus alter habitus distinctus, qui appelletur scientia.

23 PRima opinio est quorundam modernorum, qui cum pro vniuersalissimis principiis non ponant habitum

tum principiorum, sed solum pro particularibus huius, aut illius scientiæ, asserunt talem habitum principiorũ postquam assensum eorum habet habita notitia terminorum, extendere se ad assensus omnium conclusionũ eiusdem scientiæ, & ita præter habitum principiorum, non esse ponendũ habitum scientiæ ab eo distinctum.

Probãt testimonio Aristot. 6. lib. Ethicor. cap. 3. vbi enumerans habitus intellectuales, de sapientia, quæ est vnus eorum, asserit esse scientiã, & intellectum simul eorum, quæ honorabilissima sunt; ergo sentit eundem habitũ sufficere pro principiis, & conclusionibus, quare non est necessarium multiplicare alterum.

Probant deinde ratione, quia as-
24 sensus quorum vnus dependet ab altero, non possunt generare distinctos habitus, quia diuersi habitus independentes esse debent, sed assensus, conclusionũ præsupponit assensum principiorum, à quo intrinsecam habet dependentiam, vt ex se patet; ergo non generat distinctum habitum ab eo, sed idemmet habitus, qui principiorum est, se extendit ad conclusiones. Maiorem probat exemplo vniuersaliorum scientiarum, vt Dialecticæ, atque Philosophiæ, quæ licet diuersas habeant cõclusiones, non ideo ponuntur in eis pro sigulis singulos, ac diuersos habitus, sed vnus, qui se extendat ad omnes, propter intrinsecam dependentiam vnius conclusionis ab alia, cui præsupponitur necessario, vel quã præsupponit, quod nos asseruimus, atque probauimus q. 3. Procemiali; ergo cum magis intrinsecam dependentiam habeant conclusiones eiusdem scientiæ à principiis eiusdem, quam possint habere inter se se, sequitur non esse ponendum habitum distinctum pro cõclusionibus ab habitu principiorum, sed hunc se extendere ad omnes.

Hæc tamen sententia expressè cõtraria est eidẽ Arist. in eodem loco, vbi expressè docet, non solum habitum principiorum, qui dicitur intellectus esse distinctum ab habitu sciẽtiæ, & aliis, sed neq. posse cum aliquo eorum coincidere his verbis. *Intellectus neque est scientia, nec ars, nec prudentia. Scientia, quia ipsum scibile demonstrabile est, ars, & prudentia, quia in his versantur, quæ se se aliter habere possunt. At neq. sapiẽtia est: est enim sapientis de quibusdam demonstrationem habere. Quod si ea quibus verum dicimus, & nunquam falsum: in his quæ possunt, aut non possunt aliter se habere, & hæc sunt scientia, prudentia, sapientia, intellectus: horum autem trium habituum nullus esse potest, atque tres dico prudentiam, scientiam, sapientiam, restat intellectum esse principiorum.*

Est etiam contra rationem, quod sit probo, habitus distinguntur per 25
actus, qui in intellectualib⁹ sunt ipsi assensus, sed assensus principiorum eiusdem scientiæ, & conclusionum eius distinguntur specie; ergo ad habitus specie distinctos, quos generabunt, pertinere debent. Probatur minor, quia assensus distinguuntur specie per diuersas rationes formales assentiendi, sed assensus conclusionum habet diuersam rationem ab assensu principiorum, vt ex se est manifestũ, cum assentiatur intellectus principiis sine medio, propter ipsam veritatem per se euidentem, conclusionibus vero propter principia in demõstratione disposita; ergo assensus ipsi distinguentur specie. Et si dicas distingui specie tanquam actus inadæquatos eiusdem habitus. Contra hoc est, quod si inadæquati sunt assensus, dabitur aliqua ratio assẽtiendi vniuersalior vtroq. sub qua comprehendan-

dan-

dantur, & quæ adæquata sit habitui qui ponitur pro vtroq. sed talis ratio est impossibilis; ergo impossibile est eundem esse habitũ. Probo iterum minorẽ, quia talis ratio cõmunis vtriq. assensui, esset assẽsus necessarij, aut euidẽtis abstrahẽtis ab vtroq. quæ non potest esse vna, nisi vnitate generica cõprehendẽte sub se diuersos assensus secundum speciem. Præterea, etiam si inadæquatos esse daremus assensus principiorum, & conclusionum: cum sint specie distincti, necesse est distinctos habitus saltẽ partiales, & inadæquatos generare: & ita distinctus iam erit ponendus habitus pro conclusionibus specie saltem partiali.

Testimonium Arist. pro opposita sententia exposuit egregiæ D. Th. non solum in Cõmentariis eiusdem, sed etiam 12. q. 57. art. 1. ad 2. vbi ait sapientiam proprie sumptam, de qua ibi loquitur Arist. esse quendam habitum, verè quidem scientificum, sed vniuersalissimum, qui circa conclusiones etiam vniuersalissimas sibi proprias versatur, & simul de principiis, & conclusionibus scientiarum particularium, quodammodo iudicat tanquam de inferioribus, quia cõsiderat altissimas causas ad quas reducuntur inferiores, & à quibus dependent, atque etiam vniuersalissimas rationes entis, vt essẽtiam, totũ, partem, ac similes, à quibus particulares conclusiones omnium scientiarum dependent, & quas aliquãdo demõstrat per rationes vniuersales extrinsecas, vel ducentes ad impossibile, & propter has excellentias quodã modo se habet ad alias scientias tanquã intellectus, qui est habitus prin-
26 cipiorum, & simul est habitus scientiæ respectu suarum conclusionum, non tamen est idem habitus cum eo, qui ponitur pro principiis eius, sed diuersus. Et eiusmodi vniuersalis sciẽtia non est alia præter Metaphysicam, cui prædictæ excellentiæ conueniunt.

Ad argumentũ eiusdem sentẽtiæ. Respondetur maiorẽ esse falsam absolutè, quod probant scientia subalternans, & subalternata, nam obiectũ huius cõtinetur sub obiecto alterius, & conclusiones eius habent intrinsecam dependentiam à conclusionibus alterius, per quas probantur, quasi per principia, & nihilominus sunt habitus, & scientiæ specie distincti apud Arist. & omnes. Et multo melius distinguentur habitus scientiæ, & principiorum, licet assensus conclusionum habeat intrinsecam dependentiam ab assensu principiorum: cum habeant rationes formales diuersas, vt probatum est. In scientiis vero vniuersalioribus alia est ratio, quia conclusiones non solum se præsupponunt, & intrinsecam habent dependẽtiam à principiis eodẽ modo se præsupponentibus, ac depẽdentibus, sed omnes etiã conclusiones habent eandem rationem formalem assentiendi per medium demonstratiuum, & adhuc in his scientiis distinctus ponitur habitus pro principiis, & cõclusionibus apud Arist. & omnes.

An euidentia pertineat ad essentiam scientiæ.

HOc est secundum explicandũ de scientia pertinens ad essentiam eius, an videlicet euidẽtia sit ei essẽ-
tialis, & quia prædicata essentialia 27
cuiuscumque rei ex eius definitione constant, necesse est definitionẽ sciẽtiæ afferre, eamque explicare, vt ex eius explicatione constare possit, an inter prædicata essentialia eius numerari

merari debeat euidētia, quia si numeranda non sit, nec essentialis ei censebitur.

Aristoteles 2. cap. huius libri definiuit scientiam in concreto dicens. Scire est rem per causam cognoscere, & quod illius est causa, & quod impossibile est aliter se habere, quā si ad scientiam in abstracto applicemus sub forma quidditatiuæ definitionis, hoc modo assignari potest. *Scientia est cognitio vera, & certa rei necessariæ per propriam causam.* In qua cognitio habet rationem generis, quia in ea conuenit scientia cum cæteris actibus intellectus. Potest autem cognitio summi pro actuali, vel habituali, vel pro vtraque, & sic definietur vtraq. scientia actualis, & habitualis. Actualis est assensus conclusionis, habitualis vero habitus per eā genitus. In communi autem modo loquēdi pro habituali potius sumitur. Reliquæ vero particulæ ponuntur pro differentia, vt per eas distinguatur à cęteris habitibus intellectus, nā vera dicitur cognitio, vt distinguatur ab errore, certa, vt distinguatur ab opinione, & cæteris cognitionibus, quibus non repugnat sub esse falsum, per rem necessariam separatur à prudentia, & arte, quæ versantur circa contingentia. Particula deniq. per causam distinguit scientiam ab habitu principiorum qui non procedit per mediū, sed immediatè assentitur veritati, habita notitia terminorum, distinguitur etiam à sciētia, quę habetur à posteriori, & per effectum, quam non comprehendit Aristoteles sub hac difinitione, sed solā scien-
28 iam perfectam, quæ vocatur propter quid. Possumus autem definitionem vtrique communem, & quasi genericam designare comprehendentē vtranq. mutata solum vltima particula, per causam, & posita eius loco, particula, per demonstrationem, & erit hæc. *Scientia est cognitio vera rei necessariæ per demonstrationem.*

Sed an completæ sint istæ definitiones, vel desit eis particula, euidens, saltem sub intelligenda, de hoc est præsens quæstio. Quæ vt melius intelligatur, explicandi sunt, ac distinguendi isti tres termini, certitudo, necessitas, & euidentia. Certitudo est firma adhæsio intellectus alicui obiecto absque dubitatione, vel formidine. Ita eam definiunt Scholastici Doctores in 3. d. 26. præsertim D. Tho. q. 2. art. 4. Bonau. q. 4. Durā. in 4. d. 37. q. 8. Sed firma adhæsio intellectus duplex est, apparens, & vera, apparens est, quādo intellectus ex aliqua ratione probabili, atq. ex efficaci applicatione voluntatis tenaciter inhæret alicui obiecto, & de hac apparenti adhæsione intelligitur illud axioma positum ab Arist. 7. lib. Ethic. cap. 3. Ita firmiter adhærent nonnulli suis opinionibus falsis, aut 29
erroribus, sicut alij adhærent scientiis. De hac vero firma adhæsione nō intelligitur definitio, sed de vera, quia intellectus propter veritatem ipsam rei, aut solidam, ac firmam rationem, seu infallibilem auctoritatē adhæret alicui obiecto. Certitudo autem sic explicata habet illos tres gradus, quos superius explicuimus.

Necessitas vero in ordine ad propositionem sumpta, de qua nunc loquimur, est determinatio intellectus ad veritatem, & propositio necessaria erit, quę ita est vera, vt repugnet esse falsam, quod explicuit Arist. illo verbo, impossibile aliter se habere, habet autem necessitas eosdem gradus, quos certitudo.

Euidentia vero addit supra firmā adhæsionem manifestationem veritatis

tatis sub claritate alicuius luminis,
ita vt euidens dicatur obiectum, qua
si clarum, ac perspicuum, seu mani-
festum. Hāc euidentiam, seu clarita-
tem habent principia ex se, scientia
vero participatam à principiis, & de
certitudine, ac necessitate nemo po-
test dubitare, quin sint essentiales
scientiæ, cum vtraq; sit expressè posi
ta in definitione Aristo. De sola igi-
tur euidentia, cum non sit expressa,
quæstio esse potest, an sit ei essentia-
lis, & ideo in definitione sub intelli
genda, aut declaranda.

Et prima opinio negat essentialē
esse. Ita Masius cap. præsenti q. 3.
conclusione 1. & 2. Probat primo,
quia scientia subalternata est vera
scientia, & tamen non est euidens;
ergo euidentia non est de ratione
scientiæ. Minorem probat, quia po-
test contingere, quod sit sine subal-
ternante, & solum habeat principia
accepta per testimonium eius, qui ha
bet subalternantem, & tunc patet nō
esse euidentem. Et etiam, si cum sub-
alternante sit, intra proprios limites
30 nescit reducere sua principia vsque
ad prima, & indemonstrabilia; ergo
non habet euidentiam eorum, & ex
consequenti neq. conclusionum, quæ
ex eis deducit, & tamen vtroq. mo-
do vera scientia est, cum sit de re ne-
cessaria per euidentem consequētiā.

Secundo probat, quia Theolo-
gia, quæ deducitur ex principiis di-
uinæ fidei per veras demonstratio-
nes, non est euidens; cum ex princi-
piis obscuris fidei, non possit colligi
euidens conclusio; & tamen est vera
scientia, vt est manifestum, ergo e-
uidentia non pertinet ad essentiam
scientiæ.

Hæc tamen sententia duo asserit
falsa. Primum, quod sciētia subalter-
nata existens sine subalternante, &
habens principia solum accepta per
testimonium eius, qui habet subalter
nantem, sit vera sciētia. Nam si prin
cipia solum habentur per testimoniū
illius, assensus eorū solum erit fides
humana, cui potest subesse falsum; er
go non possunt esse causa conclusio-
nis certæ, aut scientificæ, alioqui effe
ctus esset perfectior quam propria
causa.

Secundum, quod asserit est scientiam
subalternatam etiam dum cum sub- 31
alternante existit in eodem homine
esse sciētiam intra proprios limites,
sed non esse euidentem, quia nescit
reducere suas conclusiones, vsq. ad
principia indemonstrabilia. Hæc au-
tem duo manifestam continent repu
gnantiā, quia si nescit reducere prin
cipia; ergo non erit scientia. Proba-
tur euidenter consequentia ex his
verbis Arist. quæ habentur cap. 2. hu
ius libri. *Non scit, qui demonstrationem
horum non habet, &c.* Hoc est præmissa-
rum, ex quibus constat demonstratio,
quas si non scit reducere, non erunt
sibi certæ; ergo nec certam conclu-
sionem ex eis deducere vllo modo
poterit.

Subalternata igitur scientia simul
cum subalternante existens duobus
modis consideratur. Primo intra pro
prios limites præcisè, hoc est non
considerando, continuationem, aut
vnionem, quā habet cum subalternā
te, & hoc modo, nec est scientia, vt
probauimus cap. 10. nec est euidens.
Sed erit opinio quædam. Secun. con-
sideratur, vt continuata, vel vnita cū
subalternante, in qua continuatio-
ne cōsistit formaliter subalternatio,
& ideo solum, vt sic sumpta est for-
maliter subalternata, & hoc modo
vera scientia est, & euidens, quia
per talem continuationem auxilio
subalternatis reducit sua principia,

vsque ad prima indemonstrabilia.

32 Etsi dicas ipsā non reducere sua principia, sed subalternantem. Respondeo subalternantem reducere, vt sibi continuatur subalternata, & non alio modo, & hoc idem est ac subalternatam reducere, vt continuatur cum subalternante. Ita enim fit, vt qui habet vtranq. habeat euidentiā principiorum subalternatæ ratione continuationis, & ideo subalternata sit in eo vera scientia, & euidens.

Vt igitur nostram sententiam explicemus, notandum est scientiā duobus modis sumi posse. Primo in quantum per lumen naturale intellectus haberi potest, & hanc tantum definiuit Arist. quia hanc tantum potuit cognoscere. Secundo modo potest cōsiderari vniuersalius, prout solum dicit assensum conclusionis habitū per demonstrationem ex præmissis, siue per lumen naturale, siue per aliud quodcunq. cognitis: quarum tamen certum habeat assensum, siue per reductionem ad prima indemonstrabilia, siue alio modo.

33 Qua distinctione supposita, duabus conclusionibus continetur nostra sententia. Prima est, ad essentiā sciētiæ primo modo consideratæ pertinet euidentia. Probatur, quia, si quis demonstrat cōclusionem per causam, vel effectum cognitum per lumē naturale intellectus, necesse est, habeat euidentiam præmissarum: cum sibi sint manifestæ sub claritate luminis naturalis. Et cōsequentia etiam eodem modo est sibi euidens; ergo cōclusio ex eis deducta etiam est euidens. Probatur consequentia, quia ex causa per se omni ex parte euidenti, euidens quoq. effectus debet sequi, sed ex tali assensu conclusionis euidēti generatur habitus scientiæ: ergo erit etiā euidens essentialiter. Quānis autem euidentia sit prædicatum essentiale scientiæ, eam non expressit Arist. in definitione, quia satis manifestum erat in verbis eiusdem definitionis contineri. Si autem quis velit eam exprimere sic dicet. Scientia est cognitio vera; certa, & euidens rei necessariæ per causam. Etsi velit definire omnem scientiam, quia, & propter quid. Sic dicet, scientia est cognitio vera, certa, & euidens rei necessariæ per demonstrationem.

Secunda conclusio, ad essentiam scientiæ sub vniuersaliori illa acceptione sumptæ non pertinet euidentia, sed ita potest definiri, sciētia est cognitio rei certa per demōstrationem. Probatur hæc, quia Theologia, quæ habetur ex principiis diuinæ fidei, est cognitio rei certa per verā demonstrationem; ergo aliquo modo est scientia. Probatur consequentia; quia non est opinio, nec fides humana, cum sit certa, nec est fides diuina, quia fides non innititur demonstrationi, nec alteri arg. sed solum testimonio diuino, conclusio vero Theologica, non innititur immediatè testimonio, sed demōstrationi, licet altera præmissarum, vel vtraq. innitatur testimonio diuino, & sit assensus fidei, sed nec eadem conclusio Theologica pertinet ad intellectum, qui est habitus principiorum, cum sit deducta per demonstrationē: ergo pertinet ad habitum scientiæ. Probo iterum consequentiam, quia nec datur, nec dari potest alius habitus, ad quē 34
possit pertinere. Si ergo Theologia est scientia, licet imperfecta, quia nō est euidens, aliquo modo conuenire debet cum scientia primo modo accepta, & ideo aliqua ratio scientiæ communis vtrique abstrahi potest, ad cuius essentiam non pertineat euidentia. Et hæc est, & sub hac ratione

tione communi considerata definita à nobis est.

An scientia sit de singularibus, de contingentibus, & entibus per accidens.

DE his tribus separatim breuissimè dicemus, quid tenendum sit, & primo de singularibus distinguendum est, nam quædam sunt singularia, quæ simul sunt species, vel eminenter ac perfectissime continent perfectionem specificam, vt Deus, & Angeli, & vt plures tenent in Angelis non distinguitur differentia specifica ab indiuiduali. Et de his singularibus certũ est apud omnes perfectissimam scientiam haberi posse. Alia sunt singularia, inquibus distinguitur differentia indiuidualis ab specifica, & extra rationẽ illius est, vt sunt corruptibilia, & fortè etiam Angeli id habent, nam valde probabile est multiplicari posse sub eadem specie, & de his potest esse dubium, an possint esse obiecta scientiæ, vel scientia solum possit esse de vniuersalibus.

35 Deinde distinguenda est scientia, quia tribus modis sumi potest. Primo pro certa, & euidenti cognitione rei per discursum habita, aut sine illo per simplicem intuitum, & de sciẽtia hoc modo sumpta certũ est, quod versetur circa singularia quæcunq. nam Deus, & Angeli per notitiam intuitiuam sine discursu perfectissimè cognoscunt singularia omnia, & talis eorum notitia intuitiua perfectissimam habet rationem scientiæ. Nos quoq. de Deo, & Angelis possumus habere scientiam, & mediis sensibus habemus intuitiuam cognitionẽ singularium sensibilium, quæ secundũ hanc acceptionem vocari potest sciẽtia. Secundo modo sumitur scientia pro sola discursiua habita per euidentem consequentiam, siue vera sit demonstratio, vel non. Tertio sumitur pro discursiua, habita tamen per veram demõstrationem, dubium igitur procedit, de scientia his duobus modis sumpta, an de singularibus corruptibilibus haberi possit.

Sed adhuc duobus modis considerantur singularia hæc, primo, vt participant naturam specificam, in qua conueniunt, nempè humanam, vel aliam. Secun. vt distincta per proprias differentias indiuiduales, & hoc est considerare ea, vt singularia sunt formaliter, & reduplicatiuè. Etsi primo modo considerẽtur, certum est etiam de illis posse esse aliquo modo scientiam, nam cum de specie possit esse per se primo, & immediate scientia, erit etiam de singularibus per participationem, & applicationem eiusdẽ scientiæ de specie ad illa, quia si de homine probatur per demonstrationem, quod sit risibilis, etiam potest probari de Petro, aut Ioanè, applicando eandem demõstrationem ad illũ, probandoq; per eam, quod sit risibilis. Et hoc modo in scientia Theologica demonstrantur aliqua de Christo Domino, vt homine ex principiis fidei, & propositionibus simul euidẽtibus. Vt quod sit risibilis, quia est homo, per hanc demonstrationem ei applicatam, omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergo Christus est risibilis. 36

Tota ergo difficultas est de eisdẽ singularibus, vt singularia sunt, & distincta per proprias differentias indiuiduales. An de illis possit esse scientia discursiua. 2. aut. 3. modo sũpta. Et quidam dicunt esse posse, alij vero omnino repugnare.

Sed nostra sententia duobus conclu-

clusionib' explicatur. Prima est, sciētia discursiua per veram demonstrationem habita non potest esse vllo modo de singularibus sic acceptis. Probatur euidenter, quia vera demōstratio est verus syllogismus dispositus in modo, & figura, & procedens ex principiis vniuersalibus indemonstrabilibus, cuius mediū est vera definitio composita ex genere, & differentia. Sed hæc non potest ex terminis singularibus fieri; ergo nec potest de singularibus haberi, nam dispositio in modo & figura nō potest reperiri in terminis singularibus, sed solus syllogismus expositorius, qui nimis improprie syllogismus est, per quandam similitudinem ad eum, qui fit in terminis vniuersalibus.

37 Secundo, quia de singulari, vt singulare est, nō potest probari, nisi proprietas singularis, sibi soli cōueniēs, sed per principia vniuersalia non potest probari, nisi vniuersalis, aut cōmunis proprietas: cum æqualiter cōueniant omnibus singularibus, hoc est non magis vni, quā alteri; ergo talis scientia non potest esse vllo modo de singularibus, vt singularia sūt. Et cum scientia discursiua de hac solum dicatur propriè, & simpliciter, etiam est dicendum simpliciter, quod de singularibus non possit esse scientia discursiua, ideo Aristot. pluribus suæ doctrinæ locis expresse negat, & absque vlla distinctione, quod scientia possit esse de singularibus, & cōmunis modus loquendi totius Scholæ ita sentit.

38 Secunda conclusio, naturaliter loquendo non potest dari scientia de singularibus vt singularia sunt, etiā per euidentem consequentiam, quæ non sit demonstratio. Probatur hac ratione, dari scientiam de aliquo est probare aliquam proprietatem de illo per euidentem consequētiam, sed de singulari vt tali. Nō possumus naturaliter probare aliquam proprietatem per euidentem consequentiam; ergo nec habere veram scientiam de illo. Minorē probo, quia proprietas singularis, vt singularis, est ea, quæ sequitur ex propria differentia indiuiduali, vel ex eo, vt per eam constituto, sed nullam differentiam indiuidualem determinatam certo cognoscimus, neque vllam talem proprietatem, nec potest à nobis certo cognosci naturaliter vt omnibus est manifestum; ergo nec possumus eam probare de singulari ipso per euidētem consequentiam, neque hoc modo habere scientiam adhuc impropriam de illo.

An de ente per accidēs possit dari scientia.

Ens per accidens vocatur illud, quod componitur ex pluribus entibus in actu, vt album, aut musicū, de quo dubitamus, an possit dari sciētia per veram demonstrationem habita, & quidam distingūt duplex ens per accidens, vnum quod resultat ex duobus entibus in actu, casu, aut fortuito concurrentibus, vt musicum, aut ædificator, vel etiam inuentio thesauri, & de hoc negant scientiam dari posse, quia non solum secundum 39
esse est ens per accidens, sed neque per se cadere potest sub consideratione intellectus, sed sicut casu coniunguntur ea, ex quibus constat, ita per accidēs omnino se habent ad cōsideratione intellectus. Aliud est ens per accidens, quod resultat ex duobus naturaliter concurrentibus, & vnitis, vt album, quantum, &c. & de hoc dicunt posse esse scientiam, quia licet sit ens per accidens secundum

esse, per se potest considerari ab intellectu, per se definiri, & per se possunt demonstrari passiones de illo, nam album definimus, quod sit disgregatiuum visus, & quantum, quod sit corpus habens partes extensas.

Nostra tamen sententia est, quod de nullo ente per accidẽs, vt ens per accidens est, possit dari scientia, & de ente per accidẽs resultans ex duobus casu, aut raro cõcurrentibus, ita sentit expresse Arist. 6. lib. met. textu 5. 6. & 7. sed vt de alio etiã quod cumque id probemus, notandum est duobus modis posse considerari. Primo, vt componitur ex duobus entibus in actu per modum aggregationis, hoc est nullo ordine in eis considerato, talis est cumulus, tale album, & musicum, vt solum in eis considtramus vnum aggregatum ex multis actualibus. Secundo considerari potest, vt duobus constat ordinatis, nẽpe vno vt determinabile, alio vt determinanti. Et primo modo consideratũ dicitur vnũ per accidens omnibꝰ modis, quare de illo nõ potest esse scientia. Prob. hoc, quia nec habet vllo modo vnam naturã, nec vnam rationem, quare non potest vna definitione explicari, nec habere determinatas passiones, quæ de illo demonstrari possint. Ideo doctrina Arist. loco citato ad omne ens per accidens se extendit. Si vero consideretur secundo modo, licet sit vnum per accidens entitate, est tamen vnum per se ordine, & ideo potest definiri vna definitione; quo pacto definitur album, & quãtum illis definitionibus, quas adduximus. Potest etiã habere determinatas passiones, quæ de illo probẽtur. Et de numero sonoro hoc modo sumpto, ac de linea visuali, tãquã de propriis obiectis agunt musica, & perspectiua, vt vidimus cap. 10.

40

An de casualibus & fortuitis detur scientia.

CAsuale vocatur illud, ꝙ ex duobus casu concurrentibus constat, vt quod æstiuum tempus frigidum 41 sit, ac pluuiosum, fortuitum vero, ꝙ ex duobus à fortuna (vt dicitur) cõcurrentibus, vt inuentio thesauri cũ effossione terræ. Hæc autem duobus modis considerari possunt, primo in communi, vt dicuntur causualia, aut fortuita, alio modo in particulari, hoc vel illud, & de eis primo modo consideratis potest esse scientia, quia ratio casualis, aut fortuiti in communi considerati per se vna est, & per se considerabilis, ideo Aristo. de casu, & fortuna sic consideratis agit 2. lib. Physicorũ, sed de eisdem consideratis in particulari nulla scientia dari potest, quia nullam rationem habent per se considerabilem, sed prorsus contingentia sunt, & per accidẽs quare nec definiri per se possũt, nec vllam habere passionem de eis demonstrabilem.

TRACTATVS. III. de opinione & fide humana.

Quidnam sit opinio, et quid fides humana.

TRIA sunt explicanda de opinione, & fide humana. Primum, quid vtraque sit. Secundum, quo modo distinguãtur. Tertium, an opinio, & consequenter fides humana possit esse simul cũ scientia. Opinionẽ sic definire possumus; opinio est Assẽsus alicuius propositionis nõ necessariæ per medium probabile, aut sine illo. In assensu conuenit cũ scien-

tia, & aliis notitiis intellectualibus, & per eandem particulam censetur
42 exclusa à ratione opinionis quæcũq. cogitatio, aut existimatio, seu suspitio, vel dubiũ, per quod intellectus non determinatur ad aliquam partẽ cõtradictionis, nec assentitur ei, sed vel leuiter cogitat, vel quasi hæret, aut pendet inter vtramque partem. Assensus enim determinationem ei⁹ dicit ad vnam, vel alteram, quam veram reputat, vel saltem probabilem. Dicitur autem probabilis, vt distinguatur à scientia, & intellectu, qui sunt assensus euidentes, á fide autem humana distinguitur, per illas particulas, per medium probabile, aut sine illo, quia fides humana non habetur per medium probabile, nec sine illo, sed per testimonium fidedigni.

Per medium etiam probabile, aut sine illo dicitur, vt intelligamus duplicem esse opinionem, vnã quæ habetur sine medio, sed per simplicem intuitum ipsius veritatis probabilis, quam sic definiuit Aristoteles cap. præsenti dicens. *Opinio est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ.* Alia est, quæ habetur per mediũ probabile, nam vel colligitur ex immediata opinione per consequentiã euidentem, aut probabilem, vel ex propositione euidenti, per consequentiã tantum probabilem, & vtroque modo dicitur haberi per medium probabile, quia vel ex parte propositionis, ex qua colligitur, solũ est probabile, vel ex parte consequentię. Itaq. sicut assensus certus, & euidens duplex est, nempè aut per se euidens, quem intellectus habet cognita significatione terminorũ, & dicitur intellectus, aut euidens per mediũ demonstratiuũ, & dicitur scientia. Eodem modo duplex est assensus probabilis, vnus qui habetur sine medio cognita significatione terminorum, vt dũ intellectus cognita significatione terminorum huius propositionis, omnis mater diligit filium suum, statim nulla expectata ratione assẽtitur ei probabiliter, & potest vocari intellectus opinionis, alter assẽsus probabilis est, qui habetur per medium probabile vt expositũ est. Et ita duplex est opinio, distincta absque dubio specie, per diuersum modũ assentiendi, ex sola notitia terminorum, vel per medium: & vtramque comprehendit definitio assignata.

Fides autem humana sic potest de-
finiri. Fides humana est assensus pro- 43
babilis propter testimonium fidedigni habitus, ita vt per assensum probabilem conueniat cum opinione, & distinguatur à cæteris notitiis, aut assensibus intellectus, sicut de opinione diximus, per testimonium vero ab opinione, & hæc de primo.

An formido sit de intrinseca ratione opinionis, & humanæ fidei.

HOc etiam pertinet ad explicationem quidditatis opinionis, & humanæ fidei, quod vt intelligatur explicãdum imprimis est, quidnam per formidinẽ significetur, & nihil aliud est, quam timor, ne falsa sit pars, cui assentitur intellectus, aut vera opposita: Opinio enim, vt dixim⁹, est assensus probabilis, cui non repugnat subesse falsum, quod est esse assensum quendam debilem, de cuius veritate merito timetur, aut timeri potest, quia sic ei adhæret intellect⁹, vt fundamentum propter quod ei adheret, quod est veritas ipsa per se probabilis, aut ratio per quam deducit conclusionem ex præmissis, non sit omnino solida, nec firma, sed quę ex pro

pria

pria natura deficere potest, & aliter se habere. Dubium igitur est, an timor iste, quem vocant formidinem, pertineat ad essētiam opinionis, vel humanæ fidei.

44 Prima sententia distinguit duplicem opinionem perfectam, & imperfectam. Perfectam opinionem vocat eam, quæ innititur testimonio fidedigni. Imperfectā vero, quæ innititur rationibus probabilibus: & ad essentiam illius asserit, nullo modo pertinere formidinem, quia non solum dicit assensum determinatū vnius partis, sed firmum, ac certum, non propter firmitatem testimonij, sed propter efficacem determinationem voluntatis ratione cuius intellectus firmiter adhæret eidem parti, nec solū firmiter, sed etiam tenaciter, vt superius ex Arist. adduximus. Imperfecta vero opinio formidinem habet essentialiter annexam, sine qua, nec reperitur, nec reperiri vllo modo potest, ita Duran. in 1. q. prologi. Massius cap. præsenti, qui ita ait tenere Capreolum, & Caie. quos ipse citat, & quod amplius est D. Th. pluribus suę doctrinæ locis; præsertim 1 2. q. 67. art. 3. vbi ita ait. *De ratione opinionis est, quod accipiatur vnū cum formidine alterius oppositi, &c.*

Probat etiā ratione, nam qui opinatur; iudicat opinionem, quam ipse sequitur posse esse falsam; ergo ex propria ratione opinandi timet, ne falsa sit; quare timor iste, aut formido intrinseca est opinioni.

Pro solutione huius quæst. distinguēda est duplex formido, nā alia est actualis, quæ est actualis timor, alia est virtualis, seu radicalis, quæ non consistit in aliquo actuali timore, aut dubitatione, sed in eo solum, quod est talem esse assensum opinionis, ex parte obiecti, aut medij assentiendi, cui non repugnat subesse falsum, & ex hac radice nascitur aliquā do actualis timor, aut formido, ne opposita pars vera sit, aut falsa illa, cui intellectus assētitur; & ideo dicitur virtualis, aut radicalis formido.

Hac supposita distinctione, nostra sententia est, virtualem, aut radicalē formidinem ad essentiam opinionis, aut humanæ fidei pertinere, actualē vero omnino esse ei accidētalem, ita vt sæpè reperiatur sine illa. Hæc est communis sentētia fere omnium expositorum Arist. cap. præsenti. Et probatur expresso testimonio Arist. 7. lib. Ethic. cap. 3. vbi de opinione ita loquitur. *Nam si vera opinio, & non scientia sit, ex qua continenter agunt homines, nihil ad rationem id refert: cum nonnulli ex his qui opinantur, non ambigant, sed certo se scire existiment.* 45

Et probatur euidenti experientia, quia plures sunt opiniones, non solū in Dialectica, sed in Philosophia, & Theologia cōmuni ferè totius scholæ cōsensu approbatæ, & efficacibus argumentis confirmatæ, quas sequimur absque vllo timore, vel formidine actuali. Et aliquando videmus aliquos ex principiis euidētibus deducere aliquam cōclusionem per syllogismum, quem putant euidentem, verè tamen non nisi probabilem, & tales certam esse existimant talem cōclusionem, licet vera sit in eis opinio; ergo repugnat simul habere timorem, ne sit falsa, aut vera opposita: quare euidens est actualem formidinem non esse intrinsecam opinioni, cum sæpe inueniatur sine illa. Virtualis tamen, aut radicalis formido his etiam opinionibus intrinseca est: cum ex parte medij assentiendi non repugnet eis subesse falsum.

Testimonium autem D. Thom. de hac virtuali formidine intelligitur,

non de actuali. Ad arg. vero concesso antecedenti cum consequẽtia, distinguendum est consequens, nam si de actuali timore, aut formidine intelli-
46 gatur, falsum est, si vero de virtuali, aut radicali verum, & ideo hanc solam esse opinioni intrinsecam probat arg. non illam.

An opinio possit esse simul cum scientia de eadem propositione, et in eodem intellectu.

Certum est opinionem simul esse posse cum scientia de eadem re, quia de linea habet sciẽtiam geometra, & opinionẽ Dialecticus, aut Metaphysicus, an distinguatur realiter à substantia. Nec solum est certum, quod in diuersis hominibus, aut intellectibus simul esse possint de eadem re, sed etiam in eodem intellectu, nã idem geometra habet scientiam de linea, & potest simul habere opinionem de distinctione eius à substãtia, ideo non quærit titulus quæst. an de eadem re simplici possint esse simul in eodem intellectu, sed, an de eadẽ propositione. De qua certum est etiã in diuersis intellectibus posse esse scientiam, & opinionẽ, nam fieri potest, vt aliquis habeat assensum alicuius conclusionis per veram demon-
47 strationem, quam alter deducat ex eisdem, vel aliis principiis per syllogismum probabilem, & ideo solum habeat opinionem. Difficultas igitur est, an idem homo de eadem propositione possit simul habere scientiam, & opinionem.

Sed adhuc de scientia, & opinione est distinguendum, quia quatuor modis excogitari potest, q̃ simul sint. Primo, secundus habitus, ita vt idem homo simul habeat habitum sciẽtię, & opinionis de eadem cõclusione. Secundo, ita vt simul habeat assensus vtriusque. Tertio, vt simul habeat habitum scientiæ, & assensum opinionis. Quarto, vt simul habeat habitum opinionis, & assensum scientiæ, & secundum omnes comparationes videtur procedere quæst. præsens.

Circa quam est 1. opi. negans Scoti in 3. d. 24. qu. vnica. §. contra hæc primo, Caiet. & Soti cap. præsenti, & Masij ibidem qu. 5. Probant testimonio Arist. in hoc cap. vbi eandem ferè quæst. proposuit, an idem obiectum possit esse scitum, & opinatum ab eodem. Cui respondit non posse. Probauitque hac ratione, scibile est, quod nõ potest aliter se habere, opinabile, quod potest aliter se habere, vt opinabile est, sed repugnat eandẽ rem posse aliter se habere, & nõ posse aliter se habere: cum sint contra-
dictoria; ergo repugnabit, quod ali- 48
quid simul sit scibile, & opinabile, aut scitum, & opinatum, sed hæc sunt propria obiecta scientiæ, & opinionis; ergo etiam repugnabit vtramq. esse simul in eodẽ intellectu de eadẽ propositione, ex mente Arist.

Probant deinde ratione primo de actibus, vel assensibus. Deinde de habitibus, de actibus quidem, quia impossibile est eundem hominem iudicare simul, quod res eadem potest aliter se habere, & non potest aliter se habere; cum hæc sint iudicia contradictoria. Sed assensus scientiæ est iudicium actuale de conclusione, quod non potest aliter se habere, & assensus opinionis est iudicium de eadẽ, quod potest aliter se habere; ergo actualem repugnantiam continent, quare non poterunt esse simul in eodem intellectu. Et quod amplius est assensus isti repugnant, tanquam euidens, & ineuidens, quia de intrinseca ratione vnius est euidentia, alter

vero

vero ex propria natura ineuidēs est, cum sit contingens, aut ex parte principij, ex quo deducitur, aut ex parte medij probabilis, per quod deducitur, sed euidens, & ineuidens opponuntur priuatiuè, sicut lumen, & tenebrę, quia euidentia est manifestatio obiecti sub claritate luminis; ergo repugnat esse simul, in eodem intellectu, sicut repugnat simul esse lucem, & tenebras in eadē parte aeris.

De habitibus vero probant secundo, quia actus, & habitus versantur

49 circa idem obiectum, & per idem mediū, & habitus est inclinatio ad actū circa tale obiectum, & per tale medium; ergo eandem prorsus repugnantiam habent cum actibus, quare nec simul esse poterunt.

Secunda opinio est Durand. in 1. q. prologi. nu. 20. vbi distinguit opinionem, quia duobus modis inquit haberi potest. Primo, ex præmissis probabilibus, aut euidētibus per medium probabile, & vt tale cognitum ab opinante. Secundo, ex præmissis necessariis, atque euidentibus, & per medium, verè quidem probabile, sed euidens reputatum ab opinante, & si primo modo habeatur, repugnat simul esse cum scientia, tam secundum actum, quam secundum habitum, vt asserit prima opinio, cum qua conuenit in hoc. Si vero habeatur secundo modo simul esse possunt, tam secundū actus, quam secundū habitus, in quo eidem opinioni contradicit.

Ideo probat hoc secundum tali argum. tota repugnantia assensus opinionis, & scientiæ prouenit ex eo, quod per vnum iudicatur conclusionem non posse aliter se habere, per aliud posse aliter se habere, sed dum opinio habetur per mediū euidens existimatum, & ex præmissis euidentibus, iudicatur conclusionem nō posse aliter se habere, sicut per assensum scientiæ; ergo nulla restat in eis repugnātia, vel oppositio, propter quā simul esse non possint, quinimo conformātur omnino, quia per vtrumq. iudicatur conclusio necessaria, & ideo, quod non possit aliter se habere, duæ autem causæ conformes bene possunt ad eundem effectum concurrere, etsi assensus hoc modo non repugnant: euidens erit non repugnare habitus, qui propter assensus tātum repugnare possunt.

Tert. opi. est quorundā modernorū omnino opposita his duabus, quia affirmat, scientiam, & opinionem simul esse posse circa eandem proposi- 50
tionem in eodem intellectu, tam secundum actus, quam secundum habitus, & siue opinio habeatur per medium probabile, vt tale reputatum ab opinante, siue reputatum necessarium. Solum de propositione de qua est vterq. assensus distinguit hoc modo, nam duobus modis considerari potest. Primo, vt propositio quædam est, circa quam versatur vterque habitus, vel assensus. Secundo, vt est cōclusio demonstrationis, vel syllogismi probabilis, & prima consideratio quasi materialis est, secunda, quasi formalis, quia vna, & eadem est propositio, circa quam versantur, sed illa eadem est conclusio vtriusq. syllogismi, qui cum distinguantur specie, propositio eadē est quasi duplex cōclusio formaliter, atq. specie distincta: vnde fit, de eadem quidem propositione esse vtrumque assensum, & habitum. Sed non de eadem conclusione, sed de diuersis formaliter. Et hanc dicunt esse sententiam Alexandri Alensis 3. p. q. 79. Memb. 3. d. Bonau. in 3. d. 24. q. 2. art. 3. Durand. q. 1. prologi, & in 3. d. 31. q. 4. Altisiodorensis lib. 3. Sumæ. tit. 3. quæst. 4.

& 5. Rich. in 3. d. 25. q. 1. & Villalpandei cap. præsenti, atque etiam D. Th. 1 2. q. 67. art. 3. vbi concedit eadem propositionem posse cognosci per diuersa media, euidens, & probabile, tanquam per medium perfectum, & imperfectum, quæ non omnino repugnant, quod repetit 3. p. qu. 9. art. 3. ad 2. vbi P. Franciscus Suarius eandem sentẽtiam sequitur.

51 Probant primo, quia tota repugnantia obquam simul esse non possunt assensus opinionis, & scientiæ de eadem propositione est, quia repugnat, quod simul iudicetur posse aliter se habere, & non posse, cum duo hæc iudicia sint contradictoria, hoc autem ita esset, si per idem medium vtrunq. esset iudicandum, sed cum id fiat per diuersa media: nullã continet repugnantiam, aut contradictionem, quia intellectum iudicare propositionem non posse aliter se habere, vt est conclusio demonstrationis, & posse aliter se habere, vt est conclusio probabilis syllogismi, nullo modo repugnat, nec oponuntur contradictoriè duo hæc iudicia comparata ad diuersa media. Quod præsertim verum est, cum actualis formido non sit opinioni intrinseca, nec sit necessarium opinantem actu iudicare, quod possit aliter se habere cõclusio. Imo possit iudicare contrarium, vt notauit Duran.

Secundo, quia simul cum demonstratione adduci potest, & solet probabilis ratio ad probandam eandem conclusionem, sicut cum fide diuina ad credendum eãdem veritatem: ergo assentitur simul intellectus propter vtrunq. medium, & ideo quodlibet habebit suum effectum, qui est assensus probabilis, & scientificus, simulq. erunt, alioqui frustra adduceretur vtrunq. medium.

Nostra sententia, quasi media est, & vnica conclusione explicatur. 52
Scientia, & opinio secundum habitus possunt simul esse in eodem intellectu de eadem propositione, non tamen secundum assensus, vel actus. Per primam partem excluditur, prima opinio, & ex parte secunda. Per secundam vero partem excluditur etiam ex parte secunda, & etiam ex parte tertia. Sed nostram sententiam tenent autores illi, quos pro se citat vltima opinio, vt constabit eos legẽti, videbit nanq. (nisi ego fallor) de solis habitibus cõcedere, quod simul esse possint, non de assensibus. Et hic est sensus D. Th. præsertim in vltimo loco, si verba eius attentè considerentur.

Vt autem eam simul explicemus, & probemus, notandum est sciẽtiam, & opinionem affirmantem veritatẽ eiusdem propositionis, non esse oppositas cõtradictoriæ, nec priuatiuè, imo neque vllo genere oppositionis, quia contradictoriæ non possunt opponi ea, quorum vtrunque affirmat, sed nec iudicia vtriusq. necesse est, contradictoriè opponi, ita vt per iudicium scientiæ dicatur propositionem non posse aliter se habere, per iudicium vero opinatiuum posse aliter se habere. Nam vt benè probant secunda, & tertia sententia, necessarium non est, vt tale iudicium reperiatur in opinanante, sed sępè non reperitur, & aliquando reperitur contrarium, sed nec oponuntur priuatiuę, quia assensus opinionis non caret euidentia, nec ea propriè priuatur, sed quandam negationem eius dicit, sicut quælibet species dicit negationem alterius, & non propterea dicuntur priuatiuè, aut contraditoriè opponi, sed diuersas esse. Et ita se habẽt scientia, & opinio, sed nec omnino

53 no diuersæ sunt, sed valdè similes, cum in eundem finem ordinentur, qui est firmare veritatem in intellectu, sed scientia id omnino efficit, opinio vero aliqua ex parte, sed non plenè, aut perfectè. Ideo solum distinguūtur, tanquam perfectum, & imperfectum, vt egregiè D.Th. in vlti mo loco; quia scientia est quasi forma perfecta, opinio vero quasi dispositio ad illam, & has rationes perfecti, & imperfecti habet quælibet ex propria natura, & essentia. Sed perfectum, & imperfectum duobus modis repugnāt, vel respectu duorum. Primo quidem respectu eiusdem formę, quia repugnat eandem formam esse, ex propria natura habitum, & dispositionem: & ita repugnat eandē qualitatem, vel habitum simul esse scientiam, & opinionem. Secundo, repugnant in ordine ad idem subiectum, quia impossibile est, quod idem corpus simul sit perfectè, & imperfectè calidum, aut eadem pars aeris perfectè, & imperfectè illuminata. Et hāc repugnantiam absque dubio habent scientia, & opinio respectu eiusdem subiecti, circa eandem propositionē, quia opinio non omnino, vel non plenè determinat intellectum ad veritatem eius, nec firmum, aut stabilem efficit, sed determinat quidem infirmo quodam, ac debili modo, & quasi indeterminatum aliqua ex parte relinquit, & hoc habet opinio quæcunque ex sua natura, & essentia, quomodocunq. habeatur, etiam per medium probabile, reputatum necessarium. Scientia vero plenè, atq. perfectè, & omnino determinat intellectum, ad veritatem propositionis demonstratæ, omnino etiam firmum, ac stabilem reddit.

Ex quibus vtraq. pars nostræ sententiæ efficaciter probari potest. Primo quidem, quod scientia, & opinio simul esse non possint secundum actus, vel assensus aduersus. Secundā, & tertiam opinionem hoc argumento. Impossibile est, aliquid simul esse plenè, atq. omnino determinatum, & non plenè, atq. omnino determinatum circa eandem rem, cum contradictoriæ hæc oponantur. Sed per assensum scientificum plenè, atq. omnino determinatur intellectus ad veritatem propositionis demonstratę, firmus, & stabilis in ea redditur, & per assensum opinionis, nec omnino determinatur, nec firmus, & stabilis efficitur; ergo repugnat simul esse in intellectu circa eandem veritatem. At dices pro 3. opi. concludere argum. hoc respectu eiusdem medij, sed per diuersa media non repugnare, quod vtroque modo simul se habeat. Sed probatur efficaciter, quod etiam per diuersa media repugnet, quia, simul esse conuictum intellectum, & non esse conuictum circa eandem veritatem, vndecunque id proueniat, siue per idem, aut diuersum medium planè repugnat, cum sint esse simul, & non esse respectu eiusdem, ergo non tollit difficultatem arg. quod id fiat per diuersa media. Etsi per diuersa media id fieri potest, sequitur assensum scientificum, & erroneum simul esse posse circa eandem propositionem, ita vt simul iudicet intellectus veram esse, & falsam, veram quidem per demonstrationem, falsam vero per syllogismum probabilem. Tunc enim cessabit oppositio, quia solum dicitur respectu eiusdem, non respectu diuersorum mediorum, quæ tamen absurda sunt. 54

De habitibus vero, facile probari potest, quia non dicunt actualem determinationem intellectus ad veritatem, sed quasi potentialem, & habi-

tualem, non repugnat autem intellectum esse imperfectè determinatum actu, & posse plenè determinari, licet plena determinatio actualis repugnet cum non plena. Vnde diuersis temporibus esse in eodem intellectu plena, & non plena determinatio nullam continet repugnantiã. Sed cõtinet maximam eodem tempore reperiri.

55 Ad arg. Scoti, quo probabat repugnantiam habituum, neganda est consequentia, quia licet actus, & habitus versentur circa idem obiectum, & per idem medium, longè diuersas rationes habent, quia habitus tãquam inclinatio, & quasi potentia ad actũ, actus vero per actualem attingentiã obiecti, sed non repugnat aliquẽ habere simul inclinationes ad actus repugnantes, quos potest exercere diuersis temporibus, licet repugnet simul exercere vtrunque: vnde licet repugnet actus, aut assensus opinionis, & scientiæ esse simul, non repugnat simul esse habitus.

56 Ad arg. Durandi concessa maiori, & minori, neganda est consequentia, quia repugnantia assensuum opinionis, & scientiæ non consistit in oppositione iudiciorum, de quibus benè probatur, non esse necessarium, quod simul habeantur. Sed in eo, quod ratio opinionis essentialiter, est imperfecta non omnino determinans intellectum ad veritatem, neq. eum firmans in ea, ratio vero scientiæ essentialiter perfecta est circa idem: cum plenè, atq. omnino determinet intellectum, eumq. in eadem veritate firmet. Firmũ autem esse intellectum, & stabilem in eadem veritate, & infirmum simul, ac debilem repugnat, & pariter simul esse omnino determinatum, & indeterminatum. Et hoc siue per idem, vel diuersum mediũ, & ideò repugnat simul esse opinionem, & scientiam circa eandem propositionem in eodẽ intellectu. Itaq. licet actualis formido non sit opinioni intrinseca, & licet possit haberi per medium verè probabile, sed existimatum necessarium, quæ concedẽda sunt. Nihilominus ex propria ratione intrinseca habet assensus opinionis, non omnino determinare intellectum, nec firmare in veritate. & ideò non potest esse simul cum assensu scientiæ plenè eum determinante ac firmante, sed adueniente hoc, & cum eo plena determinatio intellectus, cessat ille, quia cessat omnis indeterminatio, & aliqua pertinet ad eius essentiã, & ideo cessante omni, cessat aliqua, & ex cõsequenti cessat assensus, aliqua ex parte indeterminatus, atq. infirmus, sicut cessat debilitas membrorum adueniente fortitudine, & cessat infirmitas adueniente sanitate, & ex his constat soluta esse argum. vltimæ opinionis, & hęc de opere posterioris resolutionis adnotasse sufficiat.

Finis huius operis.

SELE

SELECTA QVAEDAM EX LIBRIS TOPICORVM ARISTOTELIS, QVIBVS LIBERALIVM Artium studiosi florentissimæ huius Academiæ Complutensis satisfacere posint consuetis Magistrorum interrogationibus in examine pro Bacalaureatus gradu subeundo.

De fine, ac diuisione horum librorum.

1 FINIS, quem in his octo libris Topicorum intendit Aristoteles est methodum tradere probabiliter disputandi de quocunq. themate, seu problemate oblato. Et quia vniuersale, ac præcipuum instrumentum topicæ disputationis est ratiocinatio Dialectica, quam vocamus topicum syllogismum, duo agit in toto opere, vt vniuersalem eius diuisionem proponamus. Primo, explicat naturam syllogismi dialectici, & partes, ex quibus compõitur. Secun. quia syllogismus iste topicus, hoc est localis dicitur, locos omnes, ex quibus argumentorum probabilium copiam deducere posimus copiose tradit, & explicat, vt ita instructus dialecticus, quamcumq. disputationem de reb' probabilibus instituere possit. Nos igitur breui quadã suma tradere cupiẽtes, ea quæ necessaria sunt ad artem topicam intelligendam, & liberalium artium studiosos instruendos, vt satisfacere posint consuetis interrogationibus subeundi examinis. Duo alia eodem ordine præstabimus. Primum, quidnam dialecticus syllogismus sit explicantes, quæ, & quot sint partes, ex quibus componi debeat, simplices quidẽ, quales sunt prædicata topica, atq. etiam composite, vt problema dialecticum, & dialectica propositio, de quibus Aristoteles agit per octo priora capita primi lib. Deinde loca ex quibus eruenda sunt probabilia argumenta sumatim colligemus, enumerabimus, atq; explicabimus.

Quodnam sit obiectũ huius operis, & ordo eius cum cæteris partibus dialecticæ explicatur.

EX his facile potest intelligi, quodnam sit obiectum huius operis, nã si omnia, quæ in eo tractãtur, vel sũt partes syllogismi dialectici, vel loca, ex quibus argumentorũ probabilium copia deduci posit, quæ etiam ad cõpositionem eiusdem syllogismi ordinãtur. Scopus totius operis, cuius naturam, & proprietates intendit Aristoteles in eo explicare, idem syllogismus erit, & ex consequenti subiectum, seu obiectum eius proprium. Nam præcipuæ conditiones obiecti istæ sunt. Ordinẽ etiam, quẽ libri topicorum seruent inter cæteras partes Logicæ, & locum eis inter cæ-

teras debitum nō erit difficile intelligere, secuntur enim proximè post libros de posteriori resolutione nuper à nobis explanatos. Cuius ea est ratio, quia inter species syllogismorum, post demonstrationem in eisdē libris explicatam dignior est syllogismus dialecticus, & ideo tractatus iste de eo, tanquam de proprio obiecto agens statim post eosdem libros debet collocari.

Quid sit, prædicatum dialecticum.

3 Simplicia ex quibus proximè componuntur problema, ac propositio dialectica, & remote dialecticus syllogismus sunt prædicata topica, seu dialectica (quod idem est) de quibus agit Aristoteles. cap. 4. primi libri, vbi ea enumerat, & singula proprijs definitionibus explicat. Prædicatum topicum sic possumus in genere definire, est præcipua pars, ex qua componitur problema, ac propositio dialectica, præcipuam partem illud vocamus ad distinctionem subiecti, ex quo eadem propositio dialectica componitur, nam copula propositionis non tam partem nunc vocare volumus, quam nexum vtriusq partis, quo copulatæ propositionem componunt.

Quotuplex sit prædicatum dialecticum.

4 Videntur ex vna parte prædicata dialectica esse quinque propter hoc argum. quia prædicatum distinguitur à prædicabili, tanquam actus à potentia, sed actus, & potentia eodem modo numerari debent, quia potentia sumit vnitatem, ac distinctionem ab actu: ergo tot erunt prędicata, quot prædicabilia, constat autem ex Porphyrio prædicabilia esse quinque; ergo quinq. etiam debent esse prædicata.

Ex alia vero parte videtur esse decem propter secundum argu. quia prædicamentum non est aliud, quam prædicatorum series, & ordinatio, ergo idem erit numerus prædicatorum, & prędicamentorum, constat autem decē esse prædicamēta ex Arist. ergo ponenda sunt decem prędicata.

His tamen non obstantibus nostra
sententia est, quatuor tantum esse 5
prædicata topica, Vt Aristoteles expresse docet 1. lib cap. 4. definitio, genus, proprium & accidens, ita vt nec plura addenda sint, neq. aliquod ex his auferendum. Tota autem difficultas huius rei consistit in assignanda ratione, propter quam Arist. quatuor hęc prędicata posuit. Pro cuius explicatione notandum est, finem huius artis topicæ, vt diximus esse methodum tradere probabiliter disputandi de quacunq. re proposita. Disputatio autem tribus partibus constat ita ordinatis, quęstione, seu interrogatione, quam titulum disputationis solemus vocare, sic dicentes. Vtrū cœlum sit incorruptibile, vel non, aut quid simile. Deinde locis ex quibus eruenda sunt argumenta probabilia, quibus medijs dubiam reddamus quæstionem, & tertio loco argumētis ipsis, quæ sunt syllogismi dialectici, ex propositionibus dialecticis compositi. Propositio autem dialectica, (vt postmodum dicetur) est altera pars problematis. Problemata vero, & ex consequenti propositiones dialecticę ex prędicatis fiunt, quia non est aliud problema, quam quæstio, vel interrogatio, an aliquod prædicatum conueniat tali subiecto, vt dum dicimus, an cœlum sit incorruptibile, vel nō, idem est, ac si quæramus,

ramus, an hoc prædicatum incorruptibile conueniat cœlo, vel non. Vnde sequitur prædicatum topicum nõ esse aliud, quã id quod de re aliqua quæri potest. Tot igitur erunt prædicata, quot quæst. possunt de re aliqua fieri, & tot etiã quæst. quot prædicata, & cum quæstio idem sit, ac problema, idem erit numerus prædicatorum, ac problematum. Et tãdem cum propositio, & problema forma tantũ interrogationis differant, quia problema est interrogatio vtriusque partis contradictionis, vt si dicas. Vtrum cœlum sit incorruptibile, vel non, problema efficis. Propositio vero interrogatio alterius partis tantum, vt putas ne cœlum est incorruptibile, tot sunt propositiones dialecticæ, quod problemata. Et ita intelligitur prædicatum dialecticum esse primum, ex quo numerus problematum desumi debet. Deinde ex numero problematũ, numerus propositionum dialecticarum. Et ita ex ordine ad problemata, & propositiones constituendas desumitur numerus prædicatorum. Et discursus iste deducitur ex 4. cap. 1. libri.

6 Quo supposito, hac ratione probatur ab Aristot. quatuor tantum esse prædicata. Prædicatum est id, quod de re aliqua quæri potest ad disputationem dialecticam instituẽdam, sed quatuor tãtum quæri possunt; ergo quatuor tantum sunt prædicata. Minorem probat, nam vel quærimus de aliquo definitionem, vt intelligamus naturam eius, vel genus, vt intelligamus in quonam prædicamẽto sit, vel proprietates, aut cõmunia accidẽtia. Et nihil aliud quæri potest, quod ad hæc non reducatur; ergo quatuor sunt prædicata, ita vt nec plura, nec pauciora. Et hæc sunt, definitio, genus, proprium, & accidens, quæ suis definitionibus sic explicat c. 4. 1. lib. *Definitio est oratio, quid erat esse significãs.* Orationẽ esse dicit, quia non est propositio, cum nec verum cõtineat, nec falsum, vt animal rationale. Vocat etiam definitionem terminum sumpta metaphora ex terminis agrorum, nam ad quemlibet, solum, & totum pertinet illud, quod intra terminos clauditur, ita vt nihil eius extra sit, sed totũ, quod habet, intra terminos comprehendatur, sic definitio continet, quidquid pertinet ad essentiam rei, ita vt nihil eius sit extra, nec aliquid sit eius, quod intra illam nõ cõprehẽdatur, & ideo vocatur ab Arist. terminus. Genus inquit est. *Quod prædicatur de pluribus differẽtibus specie in quid.* Vt animal. Proprium. *Quod nõ indicat, quid est esse rei, soli autem inest, & cõuersim prædicatur.* Vt risibile, respectu hominis. Accidens est. *Quod nec est definitio, nec genus, nec proprium, inest autem rei.* aut etiam. *Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem potest, vt albedo respectu parietis.*

Si autẽ dixeris vltra has quatuor quæst. aut interrogationes, seu problemata, quæ generales esse videtur, 7
plura possunt specialia quæri de re, vt an sit homo, an sit leo, an sit substãtia, & innumera alia; ergo plura, quã quatuor, imo innumera prædicata debent concedi. Et præterea generalia prædicata adhuc sunt plura, quia sicut quærimus de genere alicuius rei, vt vtrum animal sit genus hominis necne. Ita possumus quærere de eius differentia, nempè an rationale sit differentia hominis, atque etiam de specie, vt an homo sit species Petri, aut Ioannis, vel etiam an sit species animalis; ergo duo alia prædicata generalia sunt addenda, nempe species, & differentia.

8 Circa primam partem arg. de interrogationibus specialibus asserit Ro-

Rodolphus Agricola lib. 1. de Inuentione dialectica cap. 3. errasse Aristotelẽ in assignando numero prædicatorum, quia sicut plura sunt genera problematum particularium, ita plura debent constitui prædicata, quam
8 quatuor. Sed plus mihi videtur errasse hunc autorem reprehẽdendo Aristotelem, quia vera solutio ex doctrina eiusdem Aristotelis 1. lib. topicorum cap. 4. & lib. 7. cap. vltimo ad finem colligẽda est. Quibus locis duo asserit, primũ, quod cum problemata ordinentur ad disputationem dialecticam, cuius finis est determinatio eiusdem problematis, circa quod disputatur, ita vt præiactis probabilibus argumentis pro vtraq. parte tandem decernatur, vtra earum sit probabilior. Omnia problemata, quæ eisdem argumentis, & eodem modo determinantur, ad idem genus problematis pertinent, & omnia prædicata eorum sub eodem ex quatuor designatis comprehenduntur. Et ideo in 1. loco asserit, differẽtiam, si generalis sit, hoc est, si de pluribus speciebus prædicetur sicut genus, cum genere esse connumerandam, & non esse addendum pro ea aliud prædicatum. In 2. vero loco docet quæstionem accidentis finiri, aut determinari, ex eo solum, quod quis probet cõuenire subiecto. Ex qua doctrina deducimus nos omnia problemata specialia, quæcumque illa sint reduci ad problema accidentis. Et omnia prædicata eorum ad prædicatum accidẽtis. Et ratio huius deductionis est, quia in omni problemate speciali quæritur: an hoc prædicatum conueniat tali subiecto, vel ei insit, necne, quod patet habere modum interro-
9 gationis, aut problematis accidentis, quo solum quærimus, an accidens conueniat, vel insit subiecto. Et eisdem prorsus argumen. finiuntur, aut terminantur, quia si inquiras an animal conueniat homini, necne; vel an homo conueniat Petro necne, sufficienter determinatur, & disputatio eius finita erit, si probemus vtcũq. ei inesse, quamuis nec probetur esse de essentia eius, aut cum eo conuerti. Nec alio modo speciali ei cõuenire: ergo ad formam problematis accidẽtalis reducuntur, & prędicata eorum sub prædicato accidentis comprehẽdũtur, nec opus est alia multiplicare.

Ex eadẽ doctr. Respondere possumus ad aliã partem eiusdem arg. de specie, & differẽtia, ꝙ si differẽtia sit subalterna ad prædicatũ generis reducitur, si vero infima ad prædicatũ definitionis. Species vero ad prædicatum generis, & ratio omnium est, quia eisdẽ argumentis definitur quęstio generis, & differentię subalternę 10
cum vtrumq. prędicetur de pluribus differentibus specie in quid. Eisdem namq. argumentis probamus animal esse genus hominis, & sensibile differentiã subalternã eius, atq. etiam hominem esse speciem Petri, & Ioãnis, quia sicut genus prædicatur in quid de speciebus, ita species de indiuiduis. Eisdem etiã probamus animal rationale esse definitionem hominis, & rationale esse differentiam atomam eius. Quod vero ad speciẽ attinet, satis etiam probabiliter, respondent Albertus Magnus tract. 2. topicorum ca. 8. in fine, & Sotus q. 5. vniuersalium ad primum, non esse inter prædicata enumerandam, quia prædicata sumuntur per respectum ad subiectum commune, quod non respicit species. Sed singularia. Et ratio huius est, quia prædicata, vt dicebamus, ex propria ratione ordinantur ad constituenda problemata, & propositiones dialecticas, & vtrumque

ho-

horum ad constituendum syllogismum dialecticum, qui non constituitur per se ex propositionibus singularibus, sed de subiecto communi, in quibus solis reperiri potest forma syllogistica ex modo, & figura constans, vt per se est manifestum.

11 Ad primum argumentum de prædicabilibus, distinguendum est antecedens, nam prædicatum vniuersaliter sumptum distinguitur à prædicabili, sicut actus à potentia, & ideo eodem modo numeratur, ac prædicabile, sed prædicatum sumptum specialiter pro topico, non respicit prædicabile, vt potentiam. Sed solum pro actuali sumitur, & modo quidem speciali, à generali prædicato distincto, hoc est in ordine ad quæstionem, seu problema instituendum, vnde alio etiam modo diuerso numerantur, diuersumq. sortitur numerum à prædicabili. Atque etiam à prædicamento, quod est ordinatio prædicatorum, vt sub ratione generali considerantur, non sub speciali, & topica, ad specialem etiam finem iam explicatum ordinata; quare non sequitur, ex eo quod prædicamenta sint decem, tot debere esse prædicata topica, & hæc est solutio secundi argumenti.

Quid sit, & quotuplex problema dialecticum.

12 ARistoteles 1. lib. cap. 3. definit problema dialecticũ dicens esse interrogationem, seu quæstionem vtriusque partis contradictionis, vt si dicas, vtrum animal gressibile bipes sit definitio hominis, necne. Quatuor autem sunt genera problematum, vt cap. 3. & 4. asserit idem Aristoteles, sicut quatuor sunt prædicata, vt problema definitionis, quale est illud ex definitione hominis assignatum. Problema generis, vt si dicas, vtrum animal sit genus hominis, necne, problema proprij, vt dum dicimus, vtrum risibile sit proprium hominis necne, & tandem problema accidentis, vtrum albedo sit accidens parietis, necne. Cap. etiã 9. eiusdem lib. diuidit etiã problema dialecticum vniuersaliter Arist. dicens, aliud esse practicum, quod pertinet ad electionẽ, vel fugam, vel aliquid de prosequendo, aut fugiendo dicit, hoc enim ad praxim, aut operationẽ ordinatur, & ideo dicitur practicum, tale est hoc, vtrum voluptas sit eligẽda, vel non. Aliud vero est speculatiuum, quod nihil de prosequendo, aut fugiendo continet, nec ad operationem ordinatur, sed solum ad cognitionem veritatis, vt si dicas, vtrum cœlũ sit incorruptibile, vel non. Alia etiam diuisione potest diuidi problema secundum materias diuersarum scientiarum, in quibus reperitur, qua ratione ducimus aliud esse problema physicum, vt an. *Principium motus, & quietis eius in quo est.* Sit definitio naturæ, necne. Aliud metapysicum, vt si 13
dixeris, vtrum ens sit vniuocum respectu substantiæ, & accidẽtis, necne, sed formalis consideratio omnium problematum, secundum quam reducuntur ad quatuor illa ex diuersis prædicatis desumpta, dialectici propria est, quia ad solum dialecticum pertinet docere omnes, quonammodo disputatio sit instituenda, & quibus instrumentis in ea vtendum ad consequendam notitiam veritatis, de qua disputatur.

Quidnam sit propositio dialectica, & quotuplex, & quomodo distinguatur à problemate.

Tria

TRia hæc traddit Arist. lib. 1. cap. 3. in fine, sic in primis definiens propositionem dialecticam, quod sit quasi propositio alterius partis contradictionis, vt si dicas, putas ne animal rationale, esse definitionẽ hominis. Differre autẽ à problemate ait, non re, sed modo, quia propositio, vt vocabuli ethimologia ostendit proponit alteri aliquid, vt eidẽ rei propositæ respondeat, explicans quidnã de illa iudicet, vel sentiat. Problema vero modum habet quæst. & vtrãq. partem per modum quæst. agitandæ proponit, vt si dicas, vtrum animal rationale sit definitio hominis, nec ne, itaque propositio dialectica interrogat per modum simplicis propositionis, non per modum quæst. & vnam tantum partem: cum problema vtramque, & per modum quæst. interroget. Sed duobus modis solet proferri, vel formaliter vtramque partẽ interrogando, vt in assignato exemplo, vel formaliter vnam, & virtualiter alteram, vt si solum dixeris, vtrum animal rationale, sit definitio hominis, & hoc modo proferuntur problemata in communi vsu scholę, quoties quæst. aliqua disputãda proponitur, ꝙ breuitatis studio, absque dubio fit, eo quod iam ab omnibus intelligitur altera etiam pars interrogata ex modo ipso problematicæ interrogationis.

Vbi aduertere debemus, quod Aristoteles. 1. lib. priorum cap. 1. non distinxit propositionem dialecticam
15 à problemate, imo neque à propositione probabili, cum dixerit esse interrogationem cõtradictionis, quod problemati propriũ est, & rursus propositionem dialecticam percunctanti esse interrogationem cõtradictionis, ratiocinanti vero esse sumptionem apparentis, & probabilis. Ideo remisit distinctionem horum trium ad cap. 3. lib. 1. topico. quem citauit dicens, vt in topicis dictum est. Vbi proprius erat locus distinguẽdi hęc, eo modo, quo à nobis distincta sunt. Propositio dialectica quadruplex est, sicut de problemate diximꝰ, definitionis, generis, proprij, & accidẽtis. definitionis est hæc. Putas ne animal rationale est definitio hominis. Proprij putas ne risibile est ꝓpria passio hominis. Generis, putas ne animal est genus hominis, accidentis. Putas ne albedo est accidẽs hominis.

Sed valde notãdum est in hac par 16
te propositionem sub hac generali ratione sumptam, solum significare enuntiationem, vt proponitur in syllogismo ad inferendam conclusionẽ. Quæ si proponatur primo loco dicitur propositio simpliciter, aut propositio, seu præmissa maior, vel prima pars antecedentis, si secundo loco, dicitur assumptio, quia sub propositione maiori, sub qua continetur, assumitur, dicitur etiam minor propositio, aut præmissa minor, ac secunda, vel posterior pars antecedentis. Et si in syllogismo demonstratiuo proponatur dicitur principium, si in syllogismo dialectico propositio probabilis, & propositio apparens, si in syllogismo sophistico. Propositio vero dialectica præter enuntiationem addit modũ propositionis, quasi per modum dubitantis, & problema modum interrogãtis, vt explicatum est.

Ex quibus intelligitur tam propositionem dialecticam, quam problema, atque etiam propositionem probabilem deseruire ad disputationem instituendam, sed diuersa ratione, nã problema dialecticum deseruit per modum quæst. propositæ ad disputãdum, & ideo primum locum tenet, & quasi caput totius disputationis vocatur

catur

catur. Propositio vero dialectica deseruit, quasi pro interrogatione ad respondentem facta, vt per eam respondens proferat aliam, qua media quid de re proposita sentiat, explicet, & ex data responsione possit in-
17 terrogans occasionem sumere disputandi in vnam, vel alteram partem propositæ quæst. Propositio vero probabilis deseruit iam ad constituẽdum syllogismum, quo possit intentum probari, & quæst. terminari, aut definiri. Itaque problema, & propositio dialectica sub propriis rationibus formalibus ad instituendam disputationem pertinent, non tamẽ ad syllogismum dialecticum, nisi solũ antecedenter, & quasi præsuppositiuè, sola autem propositio probabilis pertinet ad eandem disputationem, tanquam pars syllogismi dialectici. Vbi aduertere debemus, quod Arist. hoc loco distinguit propositionem à problemate dicens, problema vtramque partem interrogare.

Quid sit, & quotuplex propositio probabilis.

18 PRobabile definit Arist. lib. 1. c. 1. his verbis. *Probabilia autem sunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his, vel omnibus, vel plurimis, vel maxime familiaribus, & probatis.* Quod intelligitur, aut propter rem ipsam, quæ ex se apparet vera, vel propter verisimilem aliquam rationem. Itaq. probabile nõ est idem, quod verum, nec etiam, quod necessarium, aut certũ, sed quod apparet verũ omnibus, aut pluribus, aut sapientibus. Sunt enim propositiones in triplici differẽtia, nam quędam sunt euidenter verę, & quarum veritas euidenter est cognita, aliæ euidenter falsæ, & quarum etiam falsitas euidenter cognoscitur. Aliæ vero medium tenent, quia veræ sunt, aut falsæ, sed veritas, vel falsitas earum non est euidenter nota, quia causa eius, aut ignoratur, aut non plenè cognoscitur, & ideo pluribus apparent veræ, & aliis etiam cõtingit apparere falsas, quia verisimilis ratio, pro vtraq. parte esse solet, & istæ dicuntur probabiles. Et ecce quo pacto probabilis propositio distinguitur à propositione, vera, certa, necessaria, & falsa, quia fieri potest, vt secundum rem sit necessaria, veritatem habens necessariam, vel in re sit necessario falsa, habens necessariam causam suæ falsitatis, & tamen probabilis sit, propter verisimilitudinem, aut apparẽtiam veritatis, quam habet, vel propter verisimilẽ rationem, qua probari potest. Vt intelligatur formalem rationem probabilis propositionis, nõ tam in reipsa consistere, quam in apparentia, vel apparenti ratione respectu plurium, vel sapientum, vt docuit Arist.

Vnde sequitur, quod quamuis repugnet duas contradictorias esse simul veras, non repugnat esse simul, 19
probabiles, quia sæpe contingit, vt quælibet habeat pro se viros doctos, quibus vera appareat, & etiam verisimiles rationes, quib⁹ probetur. Sed in re necesse est aliquam earum esse falsam. Non tamen est necessarium (vt aliqui decepti existimant) quod si vna propositio est probabilis, eo ipso probabilis etiam sit eius contradictoria, cũ manifestum sit posse cõtingere, quod illa appareat viris doctis, & verisimiles rationes pro se habeat. Hæc vero nulli appareat vera, nec aliqua verissimilis ratio inuẽta sit, per quam probetur.

Propositio probabilis duplex est, quædã per se, alia vero propter aliã, ex qua deducitur. Per se probabilis illa dicitur, cuius probabilitas ex so

la

la notitia terminorum, absq. alia ratiocinatione, per quam probetur, cui dens est, ita vt intellectus non possit non iudicare esse probabilem. Talis est hæc, omnis mater diligit filium, aut omnis amicus diligendus est, & hanc propositionem per se probabilem definiuit Arist. 1. lib. posteriorũ dicens. *Opinio est acceptio immediata propositionis, & non necessaria.* Opinionis nomine assensum talis propositionis immediatæ intelligens, hoc est, quæ sine medio iudicatur probabilis, ex sola notitia terminorũ. Et assensus hu-
20 ius propositionis per se probabilis vocari potest intellectus intra genus probabilis propositionis, sicut intra genus euidentis vocatur intellectus assẽsus propositionis necessariæ, qui sine medio habetur sola significatione terminorum cognita. Alia est opinio nõ per se probabilis, sed quæ ex alia per se probabili colligitur per euidentem, aut probabilẽ consequentiam, aut ex euidenti alia per consequentiam solum probabilem. Et hęc est similis cõclusioni scientificæ, quã ex euidentibus præmissis, & per euidentem syllogismũ colligimus. Sed ex vtraq. propositione probabili potest fieri syllogismus dialecticus, vt per se est manifestum.

Quidnam sit syllogismus, topicus, aut dialecticus.

EXplicatis singulis partibus syllogismi dialectici, non erit difficile definitionem eius intelligere, quam assignauit Arist. cap. 1. lib. 1. topicorum his verbis. *Dialecticus autem syllogismus est, qui ex probabilibus est collectus, idest, quod ex propositionibus probabilibus procedens, probabilem etiam conclusionem colligit.* Quæ sic intelligenda est, vt ex vtraque præmissa probabili, vel saltem ex altera procedere debeat:
nam sæpè contingit, vt ex vna euidẽ 21
ti, & altera probabili efficiatur. Talis est enim iste, omne animal diligit sibi simile, omnis homo est animal; ergo omnis homo diligit sibi simile. Conuenit autem cum syllogismo demonstratiuo in communi, & generica ratione dispositionis in modo, & figura, distinguitur autem ab eo specie, per modum concludẽdi, nam demonstratio concludit per mediũ necessariũ, hoc est per causam, vel effectum necessarium, probabilis vero per medium probabile, quia nec reddit causam, nec effectum conclusionis necessarium, sed solum probabile, hoc est, quod tale apparet pluribus aut sapientibus, vt explicatum est. Itaque non distinguntur per solam materiam, vt probauimus in posterioribus, sed per formam specialem, ex modo speciali cõcludendi desumptam: cum in forma generica dispositionis syllogisticæ conueniant. A syllogismo vero sophistico distinguitur per formam veram, aut apparentem, atque etiam per probabiles, aut apparentes propositiones, nam ex illis procedit dialecticus, sophisticus vero ex his. Sed diuersum quid est procedere, ex probabilibus, aut ex apparentibus, nam licet probabilis propositio sit illa, quæ apparet vera, licet fortè vera non sit, nõ tamen cuicumque, sed sapientibus. Et propter fundamentum verisimilis rationis, vel propter verisimilitudinem eiusdem veritatis. Apparentia vero ex quibus procedit syllogismus sophisticus, nec respectu sapientum dicuntur talia, nec etiam vera apparent cũ fundamento rationis probabilis, aut cũ verisimilitudine eiusdem veritatis, sed cuicũq. & sine his fundamentis, vnde solam, & nudam habent apparen-

parentiam veritatis,& ideo deceptoriæ propriè dicuntur,& syllogismus ipse ex sic apparẽtibus procedens vocatur etiam deceptorius.

Enumeratio, atq; explicatio locorum, ex quibus deducuntur arg. probabilia pro disputatione ineunda.

HOC solum restabat explicandũ, ex his, quæ pertinent ad disputationem dialecticam instituendã, nempe locus, à quo desumenda sint probabilia arg. vel syllogismi. Explicatis namq. & cognitis his locis, facile erit cuique argumẽta probabilia inuenire, quibus in disputationibus vti possit. Et licet vsus locorum ad quãcumq; scientiam pertineat secundum applicationem ad propriam materiã, eorum autem explicatio ad solã dialecticam, cuius proprium munus est methodũ prębere omnibus scientiis, ac disciplinis ad disputationem instituendam.

22

Locus autem, à quo eruuntur argumenta, diuiditur in intrinsecũ,& extrinsecũ. Locus intrinsecus vocatur ille, qui ad substantiam rei pertinet, vel substãtiam eius comitatur. Quę ad substantiam pertinẽt, sunt definitio, genus, differẽtia, aut pars aliqua rei, vt materia,& forma, vel partes integrantes, vt caput manus, aut brachium: quod vero comitatur substãtiam, aut est totum, quod ideo comitari dicitur substantiam rei, quia includit partes, aut descriptio ipsius rei, aut proprium rei, aut accidens, aut subiectum illius, vnde loci intrinseci, tantum sunt nouem. Definitio, genus, differentia, partes, totum, descripto, proprium, accidens, & subiectum.

23

Locus extrinsecus dicitur ille, qui nõ est in ipsa re, nec ab ea procedit, sed ex aliquo extrinseco desumitur. Locus autẽ extrinsecus diuiditur in eum, qui habet aliquam affinitatem cum ipsa re,& in eum, qui habet aliquam repugnantiam cum ea. Loci extrinseci habentes affinitatem sunt cõiugata, similia, causæ extrinsecę nempe efficiens,& finalis, effectus extrinsecus, maius, minus, autoritas diuina, vel humana. Loci vero extrinseci repugnantes sunt contraria, dispara, & dissimilia. Vnde loci extrinseci vndecim sunt, quos si cum nouem extrinsecis cõiungamus, inueniemus locos omnes, tam intrinsecos, quã extrinsecos viginti tantum esse, quos sygillatim, sed breuissimè explicabimus. Vt ratio singulorum intelligatur,& vsus eorum reddatur facilis.

Locus primus à definitione.

FRequens vsus est huius loci à definitione in disputationibus, ex eo quod essentiam definiti continet, & cum eo conuertitur, ex quibus fit, vt plures propositiones vniuersales deduci possint ex ea, quæ vocantur maximæ,& quasi capita, sub quibus plures particulares desumuntur ad instituendos syllogismos dialecticos. 24

Etsi quæstio proposita, circa quã disputatur, sit absoluta, possumus assumere in argumentatione definitionẽ subiecti, aut prædicati, aut vtriusq. ex quibus deducuntur maximæ affirmatiuæ,& negatiuę, affirmatiuę sũt, quidquid conuenit definitioni, conuenit definito, & quidquid potest conuenire definitioni, potest conuenire definito,& aliæ similes. Negatiuæ, quod non conuenit definitioni, non conuenit definito, & quod non potest conuenire definitioni, non potest conuenire definito. Gratia exempli. Si proposita quæstio disputanda sit, an dialectica sit necessaria ad a-

lias scientias comparādas, subiectum huius quæstionis est dialectica: prædicatum vero necessarium. Possumus ergo vti definitione dialecticę sic argŭentes. Scientia docens argumenta conficere necessaria est ad alias scię tiam comparandas, sed dialectica est scientia docens argumenta conficere; ergo necessaria est ad alias scientias comparandas. Et secundum proportionem possumus vti definitione necessarii, quod est prædicatum quæstionis, atq. etiam definitione simul subiecti, & prædicati.

Si vero quæstio sit comparatiua, nempe, an necessitas ad alias scientis magis cõueniat dialecticæ, quam cęteris artibus, vti possumus definitione subiecti, atq. etiam prædicati, vel vtriusque, deducendo ex eis maximas quasdam similes præteritis, cum his aduerbiis magis, & minus. Vt si dicamus, cui magis conuenit definitio magis conuenit definitum, & cui non magis cõuenit definitio, non magis cõuenit definito, & sic de cęteris.

Secundus locus à genere.

EIsdem ferè modis vti possumus
25 loco à genere, nam propter necessariam connexionem, quam habet cũ speciebus deducuntur ab hoc loco plures maximę, ex quibus instituere possumus argumenta, vt sunt istæ, quod essentialiter conuenit generi, etiam conuenit essentialiter speciebus, & quod repugnat generi, repugnat etiã speciebus, sicq. de aliis iuxta modos arguẽdi à definitione explicatos. Et ad hunc locum generis reducitur locus speciei, quia similem habet connexionem, cũ indiuiduis, & ideo non additur alter locus ab ea, sed eædem ferè maximæ deduci possunt ac à genere, & eodem modo debent applicari ad formanda arg. ab specie.

Tertius locus à differentia.

VAlde similis est locus à differentia duobus præcedentibs à definitione, & à genere, nam duplex est differentia, subalterna, & atoma, etsi subalterna sit, de eisdem speciebus prædicatur ac genus, & eandem habet connexionem intrinsecam cum eis. Quare eædem maximæ ex ea deduci possunt, ac de genere. Si vero sit atoma cum definitione conuenit in duobus. Primo, in eo quod intrinseca est speciei. Secundo, quia cum ea conuertitur, vnde similes etiam maximæ ex ea deduci possunt, ac deducuntur ex definitione, & eisdem modis applicari debent ad syllogismos dialecticos conficiendos.

Quartus locus à partibus.

PArtes sunt in triplici differentia, 26
subiectiuæ, vt species respectu generis, essentiales, vt materia, & forma, aut genus, & differentia, & integrantes, vt caput, manus, & brachiũ, & ex his quædam sunt necessariæ ad consistentiam, totius sine quibus esse non potest. Vt caput, cor, & similes. Aliæ nõ sunt necessariæ, sed sine illis esse potest, vt manus, digitus, pes, & à primis potest deduci arg. à secundis deduci non potest, quia neq. inferunt consistentiam totius, nec eam tollũt. A partibus plures maximę deduci possunt, propter necessariam cõnexionem, quam habent cum toto, & cum eis totum, vt sunt istæ, quod necessario committatur partem, necessario etiam debet comittari totũ, & quod repugnat parti, etiam repugnat toti. Et hęc accipiũtur ex parte subiecti propositæ quæst. aliæ vero possunt sumi, ex parte prædicati secundum proportionem.

Quintus locus à toto.

TOtum duplex est, aliud vniuersale, quod est vniuersale prædicatum

tum respectu inferiorum, quæ sunt partes eius subiectiuæ, vt genus respectu specierum, & terminus distri-
27 butus signo vniuersali, vt omnis homo, respectu particularium, quæ sub eo cōtinentur. Et ab hoc toto ad eius partes sumuntur omnia arg. quæ fiūt à superiori ad inferius negatiuè, & in summulis sunt manifesta. Aliud est totum essentiale, aut integrale, vt homo, equus, domus. Et ab hoc toto deduci possunt plures maximæ, & ex eis confici plures syllogismi, vt posito toto necessè est poni omnes partes necessariæ. Vnde valet arg. à positione totius ad positionem cuiuscunque partis necessariæ, & etiam ablato toto necesse est auferri aliquam partē necessariam. Vnde valet arg. à negatione totius, ad negationem alicuius partis necessariæ sub disiunctione, vt si deficit domus, aut nō est fundamētum, aut non est tectum, aut non est aliqua alia pars necessaria.

Locus sextus à descriptione.

DEscriptio est definitio, quam appellare solent descriptiuam, quia
28 non explicat essentiam rei, nec per genus, & differentiam tradditur, sed per propriam passionem, conuertibilem tamen cum re descripta, vt animal aptum ad ridendum cum homine, & ideo omnes maximæ, quę ex definitione deducuntur, ex descriptione deduci possunt, & eodem modo applicari ad syllogismos constituendos. Et quod de descriptione dicitur, de definitione quid nominis intelligi debet cum conuertatur etiam cū re, non tamen de ethimologia nominis, quia sæpè contingit diuersa esse, id à quo nomen imponitur, & id quod significat, quare non potest argumentum duci ab ethimologia ad rem significatam.

Locus septimus à proprio.

PRopriū est, quod nō indicat, quid est esse rei, soli autem inest, & cōuersim prædicatur, vt definit Arist. cap. 4. 1. lib. quasi dicat propriā passionem non pertinere ad quod quid est, seu rei essentiā, conuerti tamē cū ea sicut definitio cōuertitur cum definito. Et ideo eisdem ferè modis, eadem fere arg. deduci possunt à proprio, atq. à definitione, quia cui conuenit definitio, cōuenit propria passio, & cui non conuenit propria passio, nec definitio conuenit, & sicut bene colligitur rem esse perfectiorem, quo perfectiorem definitionem habet. Ita quo perfectiorem habet passionem, cum hæc procedat ab essentia, tanquam à propria causa.

Locus octauus ab accidenti.

ACcidens est quod adest, & abest subiecto præter corruptionem 29
eius, vt definit ibidem Arist. Sed hæc definitio solum videtur conuenire accidentibus vere inhærentibus, quę ideo vocantur extrinseca, nihilominus alia, quæ solum videntur extrinsecam denominationem significare sub nomine accidentis, hoc loco debent intelligi, vt dextrum esse, vel sinistrum parietem, aut visum, vel intellectum, quia in modo denominandi. Simila sunt accidentibus intrinsecis. Ab accidenti deduci possunt plures maximæ, & ab his plura arg. vt si accidentia prædicati non conueniūt subiecto, non cohærebit prædicatum subiecto, quo arg. vsus videtur beatus Petrus Actor. 2. probans discipulos nō fuisse ebrios, quia tēpus illud tertiæ horæ diei nō erat conueniens ebrietati, & ideo, nec discipulis cum eadē hora eis imponeretur ebrietas. Et benè probatur aliquem non occidisse alterum, si probatur eo tempore, quo occisus est, in eodem loco

occisionis non fuisse, sed alibi.

Locus 9. à subiecto.

DE subiecto inhæsionis intelligitur locus iste, cui inhærent accidentia, non de subiecto prædicationis, cui potest prædicatum essentialiter conuenire, & ideo merito numeratur inter locos intrinsecos. Ab accidenti possunt deduci maximæ istę, & similes, cui repugnant accidentia, etiã repugnat subiectum, vt si alicui repugnat intellectus, etiam anima, & si repugnant corporea accidentia, etiam repugnabit corpus. Vbi subiectum est, ibi debent esse accidentia, & vbi non sunt accidentia, nec est subiectum, & motis nobis mouentur omnia, quæ sunt in nobis, idest accidẽtia. Et ex his, & aliis maximis multa possunt effici argu. à loco subiecti, & isti sunt omnes loci intrinseci, & secuntur extrinseci.

Locus 10. & primus inter extrinseca, à coniugatis.

COniugata dicũtur voces, quæ sub diuersa terminatione eandẽ formam significant, atq. participant, & 30 propterea quasi idem iugum ducere videntur, vt iustus, iustitia, & iustè, & oẽs casus per quos variatur idem nomen, & verbum. Ad hæc reducuntur alia, quæ eandem formam significant, licet diuersæ omnino sint voces vt iustus, & studiosus, quæ ita se habent, quãtum ad rem significatam sicut iustitia, & iustus, ex his deducuntur istæ maximæ, & similes, quæ dicuntur de vno coniugatorum suo etiam modo, & cum debita variatione dicũtur de alio, vt si Philosophus est sciens. Philosophi erit scientia, & de quo dicitur vnũ coniugatorũ, dicitur etiam suo modo alterũ, & ex his ac similib⁹ propositionibus possunt fieri multa arg. à coniugatis.

Locus 11. à simili.

SImilia sunt, quæ participant eandem formã, vt omnia alba, ad quæ reducuntur, quæ habent eãdem proportionem, vt auriga, & dux, quia similem curam, quam habet auriga in suo curru, debet habere dux in exercitu. Ad similia etiam reducuntur æqualia, & ab eis deducuntur maximæ plures pro argumentis instituendis similes huic, cignus disgregat visum; ergo etiam paries albus. Sed semper debet fieri in his argu. à ratione formali similitudinis, & non ab aliis materialibus, quæ habere possunt similia, non est enim bonum arg. si dicamus cignus est auis; ergo etiam paries albus.

Locus 12. à causa.

QVadruplex est causa, finalis, efficiens, materialis, & formalis, sed 31 locus iste, cum sit extrinsecus solam finalem, & efficiẽtem complectitur, non materialem, & formalem, quæ cum sint partes rei intrinsecę, potius ad locum partium pertinebunt. Causa finalis est, cuius gratia operatur efficiens, & producit effectum, & causa efficiens, à qua effectus procedit. Maximæ, quæ ex eis deduci possunt, similes sunt his, posita causa necessario ponitur effectus, quę intelligitur de causa actuali, & sufficienti, & non posito effectu nõ ponitur causa, quæ simili modo intelligitur, sed quæ ad naturam, & proprietatem harum causarum pertinẽt in 2. lib. Physic. à nobis explicantur.

Locus 13. ab effectu.

VAlde similis est locus iste præcedenti, quia eędem maximæ à causa, & effectu deducuntur, & idem est modus arguendi in eis, vt à positione effectus ad positionem causæ, vt si dies est, sol est in nostro emispherio. Ablato effectu aufertur causa, vt

non

non est dies; ergo nec sol est in nostro emispherio. Sed intelliguntur istę, & aliæ similes de causis necessariis, & sufficientibus.

Locus 14. à maiori, & 15. à minori.

32 SImiliores sunt duo isti loci à maiori, & minori, & ideo de illis simul loquendum est. A minori sumitur hæc maxima, quod potest efficere maius, potest efficere minus, & à minori hæc, quod non potest efficere minus, nec potest efficere maius. Sed vtraque debet intelligi de maiori, & minori, eiusdem conditionis, nã si diuersæ rationis sint, non tenebit arg. angelus potest intelligere, quod est maius; ergo ambulare, quod est minus. Quia diuersæ cõditionis sunt intelligere, & ambulare, vel non potest ambulare; ergo nec intelligere.

Locus 16. & 17. ab autoritate diuina, & humana.

TEstimonium fidedigni cui fides innititur, valde extrinsecum est rebus testificatis, vel creditis, vt ex se est manifestum, vnde locum ab autoritate fidedigni maximè extrinsecus est. Sed si sit ab autoritate diuina infallibilẽ veritatem tribuit rei, quia cum Deus sit suma, & prima veritas, non potest falli, & cum sit suma bonitas, fallere non potest. Vnde quę adeo testificantur infallibilem veritatem habent, & tales sunt res nostrę fidei, quas propter diuinam autoritatem credimus, & arg. Theologica ab hoc præcipuè loco deducuntur.

33 Ab humana vero autoritate, aut testimonio non adeo firmum arg. deduci potest. Sed valet plurimum, ad explicandas res diuinæ fidei. Nam licet sacri doctores homines fuerint, expositio sacræ scripturæ, quam omnes, vel plures eorum tribuunt (etiã si dissentiat vnus, vel alter) maximã facit fidem, quia non est credendum permisisse Deũ eos in hac re decipi, ad quos pertinet scripturam exponere, & expositam aliis tradere. Valet etiam multum in rebus, quæ dependent ex libera hominum voluntate, vt ad impositionem, & significationem nominum, quia nominibus vtẽdum est, vt plures vtuntur. Præterea in rebus, quæ per sensus euidẽter cognoscuntur, atque etiam in his, quæ ad historiam pertinẽt, quæ inniti debent euidentiæ alicuius, vt plurimũ per sensus habitæ. Ex qua ita contigisse credunt alij. Sed non ita valet in his, quæ cognoscuntur per discursum, in quibus præcipuum locum ratio tenet, quãquam adhuc in his multum valeat communis consensus omnium. Semper ergo ducitur arg. probabile ab autoritate humana, & quo plures sunt, qui aliquid testificantur, efficatius arg. deducitur. Negatiuè tamẽ nõ est ab autoritate humana arguendũ, quasi probetur rem non ita esse, quia à nemine testificatur, quia nõ est necessariũ scripta fuisse omnia.

Locus 18. & 19. ab oppositis, & repugnantibus, seu disparatis.

NON multum differunt duo isti loci ab oppositis, & repugnantibus, seu disparatis, quia eadem ferè arg. ab vtrisque deducuntur. Oppositio quadruplex est, vt in post prædicamentis diximus, contraria, quæ est inter album, & nigrum, contradictoria. Inter album, & nõ album, priuatiua inter cæcum, & videns, & relatiua inter patrem, & filium. Et in cõtradictoriè oppositis, maxima hæc semper est vera, quod cui conuenit vni, non potest conuenire alteri, & cui non conuenit vnum, necessario cõuenit alterum, quia immediata est oppositio, & idẽ est in priuatiuè oppositis, non quidem absolutè, sed cir- 34

ea subiectum aptum, vt cui conuenit cæcitas, non potest simul conuenire visus, nec cui conuenit visus, potest simul conuenire cæcitas. Et si visus non conuenit, necesse est conuenire cæcitatem, & si non cõuenit cæcitas, necesse est visum conuenire. In contrariis vero valet arg. ab affirmatione vnius ad negationem alterius, vt est album; ergo non est nigrum. Sed non valet à negatione vnius ad negationem alterius, vt non est album; ergo est nigrum, quia oppositio cõtraria non est immediata, & similia arg. deduci possunt à repugnantibus, aut disparatis, quorum exẽpla satis sunt manifesta.

Locus 20. à dissimili.

35 DIssimilia appellantur, quæ diuersam habent formam, aut naturã, vt albedo, & dulcedo, album, & nigrum, homo, & leo, ad quæ reducuntur ea, quæ licet eandem formam habeant, non tamẽ in eodem gradu, sed diuerso, qualia sunt calidum vt vnũ, & calidum vt octo. Et ab vtrisque desumi possunt argu. quia quæ vni conueniunt, non possunt conuenire alteri, sed semper sunt accipiẽda formaliter, hoc est, in quantum dissimilia in natura, vel gradu, & non secũdũ alias rationes materiales, in quibus manifestum est posse conuenire, & hæc annotasse sufficiat circa lib. topicorum.

PRO LIBRIS ELENCHORVM.

Tract. de Syllogismo sophistico.

1 DVO agit Arist. in duobus lib. Elenchorum, vt vniuersali diuisione totum hoc opus comprehendamus, explicat naturam syllogismi sophistici, & partium eius, ex quibus componitur, tãquam obiecti proprij, deinde locos omnes enumerat, ex quibus fallacia arg. deducuntur, aut occasionem sumunt, qui sunt fallatię tam indictione, quam extra dictionem, nos vero ea, quæ ad fallatias pertinent ad summulas remittentes, in quibus copiosè explicãtur. Aliquid de natura syllogismi sophistici dicemus, qua intellecta, quidquid in præsenti opere traddit de eo Arist. aliqua saltem ratione percipi possit.

Quidnam sit syllogismus sophisticus, & quotuplex, & an verus sit syllogismus, vel non.

SYllogismus sophisticus, si ethimologiam nominis sequamur, idem significat, ac syllogismus sapiẽtis, vsu tamen philosophicæ scholæ factum est, vt iam non syllogismus sapiẽtis, sed decipientis. Aut decipere volentis per eum intelligatur, quia per sophistam, non iam verum sapientem, sed eum, qui sapiens videri vult, omnes intelligunt. Definitionem, & diuisionem syllogismi sophistici traddit Aristot. 1. lib. topic. cap. 1. sed vt tria illa, quę de eo desiderari possũt, commodius explicentur, à diuisione incipiendum est. Diuidit autẽ Arist. syllogismum sophisticum in tria mẽbra, & primum ita definit. *Litigiosus autẽ est syllogismus ex his, quæ videntur probabilia, non sunt autem.* Secundum vero, his verbis: *& qui ex probabilibus quidem, aut ex his quæ uidentur probabilia, est apparens.* Et Paulo inferius de vtroque in particulari loquens asserit, primum esse verum syllogismum, secundum non verum, sed apparentem. Postremum membrum vocat paralogismũ, & ait eum esse, qui assumit propositiones proprias alicuius scientię, quę vt ab ea scientia assumuntur, necessariæ sunt, sed vt ab eo assumuntur solum 2

lum apparent necessariæ,& sunt falsæ. Et talis est syllogismus istæ, lineę ductæ ab eodem puncto in idem pũctum sunt ęquales, corda,& arcus ducuntur ab eodem puncto; ergo sunt æquales. Syllogismus istæ constitutus est in materia geometrię, sed maiorē propositionē sic accipit geometria, omnes lineæ rectæ ductæ ab eodem puncto in idem punctum sunt æquales. Et sic vera est, ac necessaria, sed cum accipiatur in illo syllogismo, sine illa voce, recta, apparet, quidem necessaria, quia apparet eadem, sed falsa est, et valde diuersa, vt constat, & ideo procedit ex propositionibus illius scientiæ apparentibus, necessariis, non tamen verè necessariis, sed falsis.

3 Ex his autem tribus syllogismis, primus, qui dicitur litigiosus, & tertius, qui dicitur paralogismus conueniunt, in eo quod vterque seruat formam syllogisticam, cum in figura, & modo constituatur, vnde ex hac parte non peccat. Sed differunt in his, ex quibus procedunt, quia prior ille procedit ex his, quę apparent probabilia, sed probabilia non sunt, paralogismus vero ex necessariis, ac propriis alicuius scientiæ, sed quæ nec sunt necessariæ, nec ad illam scientiã pertinent, sed falsæ. Secundus vero, qui etiã litigiosus vocatur in vtroq. differt ab aliis duobus, nam primo non seruat formã syllogismi, sed peccat in ea,& ideo dixit de eo Aristot. esse litigiosum syllogismum, non tamen esse syllogismum, hoc est nõ habere veram formam syllogismi, sed solum apparentem.

Et ex his intelligitur, primum,& tertium veram haberē formam syllogismi,& ideo veros esse syllogismos, nam procedere ex apparentibus, aut etiam ex falsis, non tollit veram formam syllogismi. Secundum vero nõ esse verum syllogismum, sed apparētem,& tales sunt omnes, qui regulas syllogismorum non seruant, sed vel ex medio æquinoco procedunt, vel non distributo, vel ex negatiuis præmissis, aut alios defectus patiũtur circa formam.

Secundo intelligitur hos tres syllogismos essentialiter esse diuersos, 4 quia vel differunt ratione formæ syllogisticæ, vel ex parte præmissarum. Ex parte quidem formæ differt secũdus à primo,& tertio, & cum differentia ex parte formæ sit essentialis, euidens est differre essentialiter ab eis. Sed primus,& tertius licet conueniant in forma syllogistica, & quasi generica, differunt in forma speciali, ex modo concludendi desumpta, nam primus procedit, & cõcludit ex his, quæ solum apparent probabilia. Tertius vero ex his, quæ apparēt necessaria. Ideo primus,& tertius differunt, tãquam veræ species syllogismi. Secundus vero non differt ab eis, tanquam vera species, quia cum non habeat veram formam syllogismi, nec vera species eius esse potest, sed solum secundum apparentiam, vnde duo illi sunt syllogismi simpliciter, iste vero non, nisi secundũ quid, quia solam habet apparētiam syllogismi, eo modo, quo homo pictus solam habet apparentiam hominis, differt ergo ab eis analogicè. Vnde intelligitur tertio, diuisionem syllogismi sophistici in hæc tria membra esse analogi in analogata, sed respectu duorum membrorum, nempe primi, & tertij esse generis in suas species, & ideo Arist. non definiuit omnes vna definitione, sed diuersis, simul diuidēs syllogismum sophisticum in hæc tria membra, & singula definiēs propriis definitionibus.

Quartum intelligitur, generalem diuisionem syllogismi, in demonstratiuum, dialecticum, & sophisticũ esse diuisionem generis in suas species. Si sophisticus solũ sumatur pro eo, quod non peccat in forma, quo pacto primum, & tertium solum comprehẽdit, nam solum hoc modo sumptus vera species syllogismi est, subalterna tamen, cum in duas alias species diuidatur. Tertius vero syllogismus non est species vera syllogismi: cum forma careat, sed solum secundũ apparentiam: vnde si sophisticus sumatur, prout omnes tres comprehendit, eadem diuisio generalis ex parte ci⁹ erit analoga: cum vnum membrum comprehẽdat, quod non est syllogismus, nisi secundum quid. 5

6 Præter hanc diuisionem syllogismi in tria illa membra (quæ essentialis est) diuiditur diuisione accidentali in duo membra, secundum duos diuersos effectus, vel fines, quẽ per eum intendere potest sophista. Primus finis est ostẽtandi scientiam, & aucupandi gloriã, & tũc dicitur syllogismus sophisticus tantum, vel litigiosus, quia sophista per eum, non tam cõtendit disputationem instituere, quã litẽ, aut litigium, verbisq. fallacibus litigare, vt appareat his fallacijs conuincere respondentem, & ideo sapiẽtem haberi in opinione vulgi. Secundus finis est periculum facere, vel experimentũ sumere de sciẽtia alteri⁹, & tũc dicitur syllogismus tentatiuus.

Deinde diuiditur etiam accidentaliter in quinq. alia membra, secundum quinq. in conuenientia, ad quæ sophista intendit deducere respondentem, & in conuenientia hęc solẽt vocari metæ, vel termini, quasi ad illa, tanquam ad metam, vel finem suæ disputationis eum deducere intẽdat. Prima est meta redargutionis, quando respõdens cogitur vi syllogismi apparẽtis negare, quod prius concesserat, vel cõcedere, quod negauerat. 7 Secunda est meta falsi, quando cogitur aliquid aperte falsum concedere, vt quod ipsemet non sit homo, illo syllogismo, quod ego sum, tu non es, ego sum homo; ergo tu nõ es homo. Tertia est meta inopinabilis, quando cogitur concedere rem aliquam inopinabilem à sapientibus, vel opinione vulgi inauditam, quamuis forte non sit falsa. Quarta est meta solæcismi, quando aliquam in congruam locutionem compellitur concedere. Et quinta, dicitur meta nugationis quando cogitur ad inutilem repetitionem eiusdem rei, aut ad aliam minus ornatam locutionem, per quã nugari videatur. Vt si cogatur dicere nasum, esse nasum curuũ, aut simum. Et hæc de syllogismo sophistico annotasse sufficiat, ex quibus cognoscimus naturam eius, atque etiam quot species, & membra habeat, & quotnã ex membris eius sint veri syllogismi, quotq. non veri, sed solum apparentes. Fallaciæ vero omnes, quæ sunt 8 quasi loca, ex quibus varij syllogismi fallaces deduci possunt, satis sunt in sumulis explicatæ, & ideo non putamus enumerationem, & explicationẽ singularum in hac parte repetẽdam. His autem quæ circa vniuersam logicã Aristotelis annotauimus in nostris cõmentationibus, dilucidã satis ac breuẽ eã afficiunt, vt facile, & breui possit liberalium Artium studiosis huius florentissimę Academiæ à suis Magistris in Gymnasiis explicari, & ab eis cap. Faxit Deus Opt. & Max. vt labor hic noster in gratiam eorũ assumptus, in gloriam eius, sacratissimæq. Deiparæ, ac B. Tho. in maximamq. eorundem studiosorũ vtilitatem (vt speramus) cedat.

FINIS TOTIVS LOGICAE.

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVÆ IN VTRAQ. PARTE DIALECTICAE CONTINENTVR.

Litera. c. caput. Litera. q. quæstionem. Litera. n. numerum. Litera. t. tractatum denotat.

A

n sum-

Enun-

Pars.

Principium.

Problema,& propositio dialectica.

Prædicatum.

Q

Quantum.

Qua-

Rela-

FINIS.

INDEX CAPITVM, DVBIORVM, ET QVÆSTIONVM QVAE IN VTRAQVE PARTE Logicæ continentur.

PRIMA PARS.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

o fiat

Cap.

rum

Quid.

SECVNDA PARS.

INDEX.

INDEX.

FINIS.